

A 29. HONVÉD GYALOGEZRED TÖRTÉNETE

ÍRTÁK:

WODLUTSCHKA KÁROLY

M.KIR. NY. HONVÉDŐRNAGY, EGYKORIEZREDSÉGÉDTISZT.

FREISSBERGER GYULA

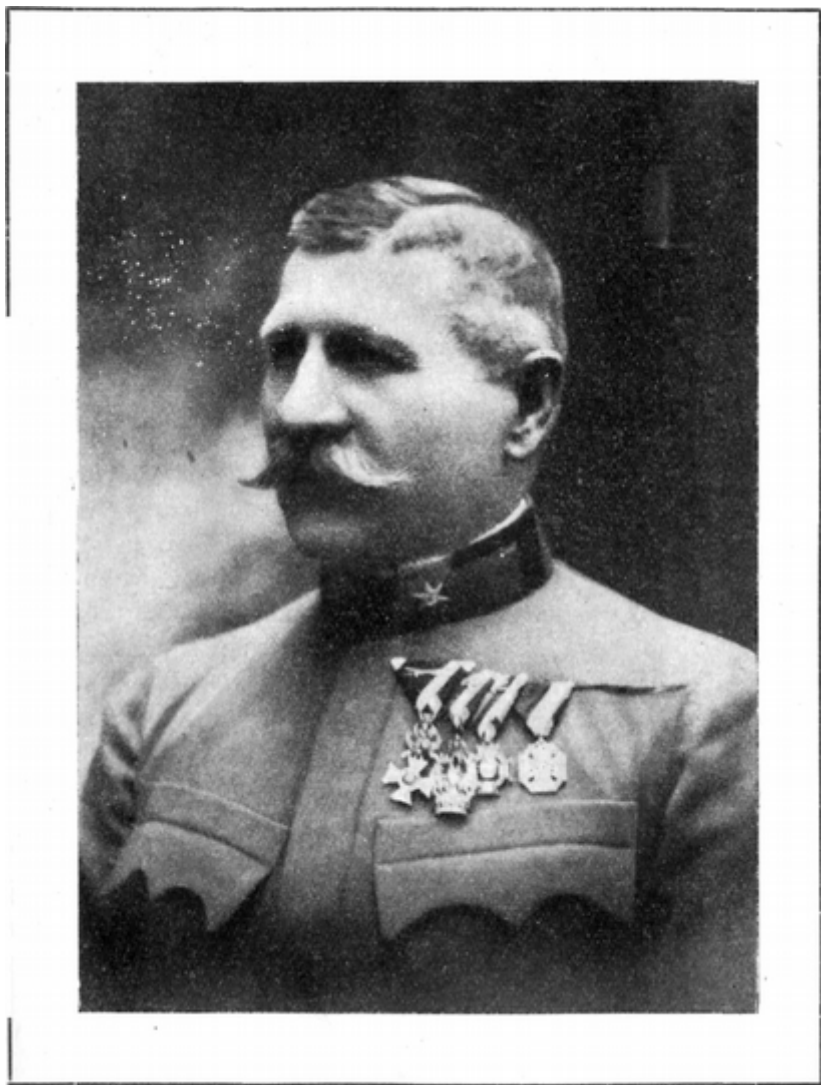
VOLT TARTALÉKOS FŐHADNAGY, EGYKORI ZÁSzlÓALJ SEGÉDTISZT.

I. KÖTET.
SZERBIA.

12 képpel, 15 vázlattal, 1 térképpel és 1 függelékkel!

A SZERZŐK KIADÁSA.

BUDAPEST, 1928.

KULISTEI EHMANN JÓZSEF
m. kir. ny. altábornagy, volt ezred- és dandárparancsnok.

Előszó.

Vitéz Huszonkilences Bajtársaim!

Mint az egykori 29. honvédgyalozezred parancsnoka, örömmel és bensőséges szeretettel üdvözöllek Benneteket e könyv utnakindulásakor.

Egy egész történelem, minden dicsőségével, gigászi küzdelmeivel és megrázó tragédiájával múlt el fejünk felett, amióta az aranykalászos magyar rónáról, a fülemiledalos magyar ég alól dübörögve, dallal ajkán hadrakelt az ezred, vérzivatarban hírt, virágot szedni, halált aratni...

Nemesek voltatok a küzdelemben, felülemelkedők a tengernyi szenvedésen, megpróbáltatáson, ragyogó példaképei az önzetlen hazafiúi kötelességteljesítésnek és önfeláldozásnak és igazán nagyok, magyarok, honvédek voltatok a halálban.

Büszke öröm hatja át lelketem most, e munka megjelenésekor. E munka tanúbizonyossága annak, hogy az ezred él. Él mindnyájunk lelkében törhetetlen hittel és megingathatatlan reménységgel feltámadásunkban. Hisszük és tudjuk, hogy az a sok drága magyar vér, amit ez az ezred a távoli harctereken elhullatott, az a sok, idegen hantok alatt porladó hősi magyar szív, amit ez az ezred eltemetett, nem múlt el hiába.

Érezzük lelkünkben, hogy örökké és elfelejt hetetlenül katonái vagyunk e dicsőséges történelmi keretnek. Szent halottaink áldott emléke, elhullatott minden csepp vére összeforraszt bennünket és ha kell, harcos katonáivá tesz a feltámadó 29-es ezrednek.

De megnyugvással és büszkeséggel bocsájtom útjára e könyvet azért is, mert e dicső ezred minden szenvedése, messzehíres minden győzelme ezzel nemcsak a legendák ezüstös ködszárnyán szállhat a késői unokák felé, hanem fennmarad, mint egy darab, ezeréves

multunkhoz méltó magyar história a történelem minden szót mérlegelő, megdönthetetlen igazságú betűivel írott lapjain is.

És ha téli estéken felfigyelnek mesélő ajkatokra fiaitok, vagy unokáitok és bámuló szemmel hallgatják a hősi mesét, mutassatok e könyvre bizonyságául annak, hogy a legendákon túl a történelmet mesélték.

Szükség van a történelem mellett legendára is.

Annak a nemzetnek, melynek történelme nincs: jövője sem lehet. Az a nemzet pedig, melynek legendái nincsenek: nem tud nagyot, merészet álmodni.

Nekünk van történelmünk: véres, dicsőséges, ezeréves. Van tehát jövődünk is: hatalmas, büszke magyar élet. De vannak hősi legendáink is. Van tehát egy nagy, elvehetetlen álmunk: Nagymagyarország.

Fogadjátok e könyvet szeretettel, hogy belőle erőt és kitartást merítve, megvalósíthassuk mindnyájunk szent álmát: a magyar feltámadást.

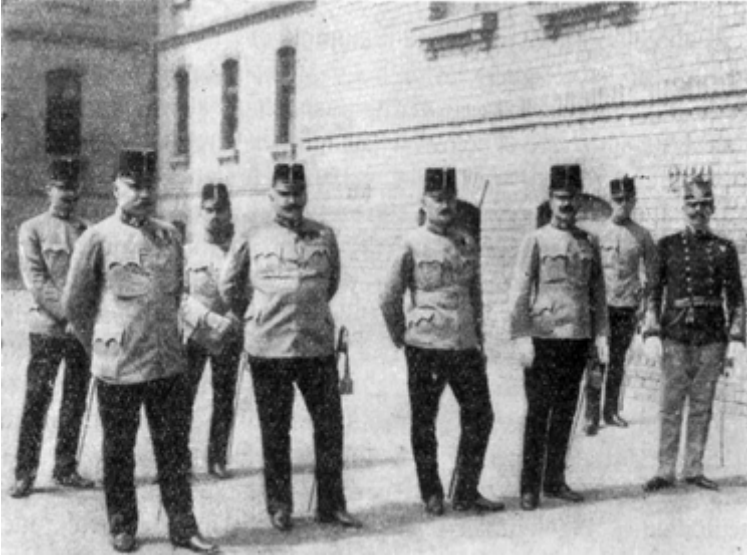
Szamu ally

Bevezetés.

A világháború utáni békediktátumok óta még tíz év sem telt el s ez az idő is elég volt arra, hogy az igazságtalanságok, amelyeket a „békeszerzők” az írott betű erejével akartak megmáshatatlanná merevíteni, a világ minden tárgyilagosan gondolkozó embere előtt nyilvánvalókká váljanak. A franciák még büszkén őrzik a trianoni, versaillesi és saint-germaini írotollakat, amelyekkel aláírtak a földkerekség történetének legvérlázítóbb okmányait, de vajjon van-e gondolkozó lélek Európában és a tengerentúlon, aki még hinné, hogy azok az okmányok megérik változtatás nélkül csupán a következő tíz esztendő is? Ki beszél ma már jóvátételről, ki beszél a háborús felelősség megállapításáról? Ezek a fogalmak, amelyek a világháború pergőtűzben lobogó frontjai mögött, a párisi zöldasztalok mellett születtek s melyeknek apja a zsákmányra áhítózó mohóság, anyja pedig a gyűlölet volt, csenevész, torzszülötteknek bizonyultak s ma már jórészt nevetséges és megunt bábokká sorvadtak, száradoztak össze.

Igen, ki beszél ma már a háború felidézőiről, ki kutatja a háború bűnöseit? Pedig milyen harsogó idézéssel akarták azon a szomorú őszön a világ színe elé idézni a dunamenti monarchia és a császári Németország egykori vezetőit, uralkodóit, diplomatáit és hadvezéreit? S milyen irgalmatlan erkölcsbírói hangon zúgták felénk, hogy mi vagyunk a bűnösök a háború felidezésében, miattunk szakadt az ötéves véreső a földre. Holott azok, akik a bírói székbe ültek, hogy ítéletet mondjanak fölöttünk, maguk tudták a legjobban, hogy a vád hamis, mert a háborúért egyes embereket felelőssé tenni képtelenség; hogy azt nem emberek csinálták, hanem a világgazdasági súrlódások, világrészek és birodalmak kenyérharca: tehát maga az élet. Hiszen a bölcs és kérlelhetetlen bírák évtizedekkel az első hadüzenet előtt tudták, előkészítették s jórészt *akarták* e szörnyű, nagy leszámolást. A világháború legalább a századforduló

óta *készült* s a harc nem 1914. nyarán, az első puskalövessel kezdődött, hanem folyt évtizedek óta gazdasági és diplomáciai erőkkel s ha vétkeseket keresünk, ők a vétkesek: háborús ellenfeleink. Évtizedek óta gyülekeztek a világháború fellegei s ha 1914-ben ki nem robban belőlük az első villám, kirobbant volna egy évvel vagy két évvel később, de kirobbant volna mindenképpen, mert épen a *túloldalon akarták*, hiszen a fegyverek harcának kellett eldönteni azt a kenyérharcot, amely régóta dült s améy a szövetségi szer-

Ezred- és zászlóaljparancsnokok a laktanyaszemlét tartó előljárót várják.
1913. évből.

zódések révén összekovácsolta ellenünk a világnak annyi népét. A „bekerítés” politikája, amelyet olyan sikeresen folytattak ellenünk, évtizedek óta a diplomaták asztalain készen állott és azt mondta: „sakk!” A „matt” lépést a fegyvereknek kellett elintézni.

Tehát hol kezdődött a világháború? — kérdezheti ezek után valaki. — Ki indította el és mikor? Melyek azok az erők, amelyek rátették a kardot a köszörűkőre?

Mindezek megértésére végig kell futnunk Európa történetének utolsó évtizedein.

Az 1870. és 1871-iki porosz-francia háborúban a német hadseregek megsemmisítő győzelmet arattak a francia hadakon. A híres sedani kapitulációnál maga III. Napoleon francia császár is fogásba esett seregének jórészével egyetemben. Az egyesült német hadak azután egymásután verték meg a többi francia erőket, mire Parisban kitört a forradalom s kikiáltották a köztársaságot. A németek azután csakhamar körülzárták a francia fővárost, rövid ostrom után bevették s ott diktálták a békét a franciáknak. Ezzel a békével visszakerült Németországhoz a 200 évvel azelőtt elszakított Elzász-Lotharingia s amellet hatalmas összegű hadisarc fizetésére kötelezték Franciaországot.

A világháború voltaképen ekkor kezdődött, azzal a keserőséggel, amely a büszke s megalázott francia nép lelkében támadt. Ettől kezdve bosszúért, megtorlásért lihegett az egész francia nemzet. További politikája évtizedeken át arra irányult, hogy szövetségeseket szerezzen magának a nagy leszámoláshoz, a németek ellen.

S ez nem is volt túlságosan nehéz feladat.

Németország ugyanis 1870. óta páratlan fejlődésnek indult. Szénbányászata, vas-, acél- és vegyipara hatalmas lendülettel gyarapodott s mivel olcsóbb volt mint az angol, belga és francia ipari tennék, diadalmasan szorította ki az említett országok ipari cikkeit Európából. A német iparos és kereskedő olcsóbb tudott lenni mint az angol, belga és francia: tehát természetes, hogy különösen Kelet-Európa a németektől vásárolt. De nyilvánvaló az is, hogy az angolk s velük együtt Európa ipari államai nem jó szemmel nézték ezt a német előretörést, hiszen külkereskedelmük csökkenése érzékeny pénzügyi károkkal járt. Emellett hozzájárult a féltékenység erősödéséhez a gyarmatpolitika is. Németországnak szüksége volt gyarmatokra, hogy roppant ipari termelésének újabb piacot biztosítson. A németeknek ez a gyarmatszerző törekvése azután nagy ellentétek kialakulására vezetett a gyarmatpolitikát követő államokkal, elsősorban pedig Angliával, Franciaországgal és Japánnal. Az angolk nagy, egységes gyarmatbirodalmat akartak teremteni afrikai birtokaikból, de ennek akadálya volt a gyarmatai közé beékelődő keletafrikai német kolónia.

Méginkább elmérgesítette a helyzetet a keleti kérdés. Mint tudjuk, Anglia legértékesebb és legféltettebb gyarmata — India. Ennek megtartásáért rengeteg anyagi és vér áldozatot hozott az angol nép. Ilyenfórmán természetes, hogy szerette volna, ha megkaparinthatja Konstantinápolyt és Kisázsziát, mert a legrövidebb út Indiához

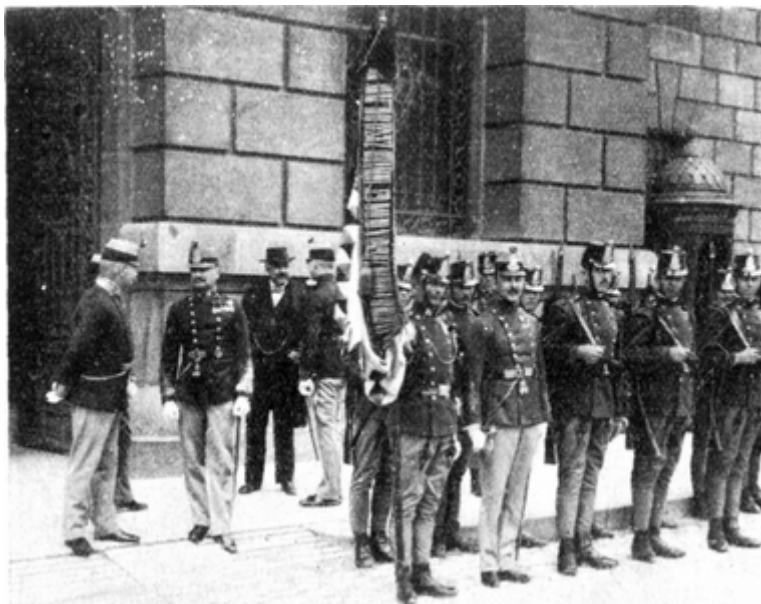
az a vasútvonal, amely Konstantinápolyból Kisázszián, Bagdadon át a Perzsa-öböl felé fut. E vasútvonal birtokáért gyilkos harc indult meg az angol és a német diplomácia között. A török kormány végül is a németeknek adta a Bagdad-vasút építkezését s vele különböző használati előnyöket. Az Indiába vezető legrövidebb út tehát német kézen maradt s a német ipari cikkek olcsóbban áramlottak kelet felé, mint az angoloké.

Ehhez járult a német tengeri kereskedelem fejlődése is. A hatalmas német kereskedelmi hajózás védelmére Németország páratlanul gyors ütemben erősítette hadiflottáját s csakhamar elkeseredett verseny fejlődött ki a tengeri erők fejlesztése terén közte és a tengerek fölött évszázadok óta uralkodó Anglia között, amely féltékenyen őrködött régi hatalma fölött.

Oroszországot egyfelől a nagyszláv eszme, másfelől a krími hadjárat kudarca felett érzett keserűség állította ellenségeink táborába. A krími hadjárat ugyanis súlyos véráldozatai ellenére sem érte el célját: Konstantinápolyt, melyre Nagy Péter cár óta sóvárgott Oroszország. A francia diplomácia tehát e régi vágy teljesítését csillogtatta meg Szentpétervár előtt, ha belép a Németország és a monarchia ellen megindult bekerítő politika zárógyűrűjébe.

Amint ezekből látjuk: az európai hatalmak érdekei évtizedek óta láthatóan is két táborra osztották az államokat. Így született meg egyfelől a „hármasszövetség”, mely Németországot, a magyarországi birodalmat és Olaszországot tömörítette szövetségbe, másfelől az „entente cordiale”, mely Franciaország, Anglia és Oroszország szoros összefogását jelentette. E két nagy szövetség-csoport természetesen az idők során változott s egyes kisebb államok csatlakozásával kibővült. Olaszország helyzete a hármasszövetségen belül eleve ingadozó volt, hiszen az adriai kérdés és az oroszországi uralom alatt álló olasz területek kezdetől fogva kétségessé tették Itáliának a szerződéshez való hűségét. Az egyes balkáni államok állásfoglalása mögött a Szentpétervárról elindított nagyszláv gondolatot kell keresnünk. Oroszország egyetlen hatalmas államba vagy államszövetségbe akarta tömöríteni Európa szláv népeit. Ezért a rubelek és agitátorok erejével széleskörű titkos munkát kezdett a csehek, tótok, horvátok, szlovének, szerbek, bulgárok és a montenegróiak között, hirdelve a szlávok öntudatra ébresztését és tömörítését. Bulgária, a második balkáni háború után, mikor volt szövetségesei — a szerbek — reátörtek s vérrel szerzett háborús zsákmányát elragadták tőle, kiugrott ugyan a szláv együttesből, de

annál fogékonyabb talajra hullott az orosz mag a többi szláv területen, főként pedig Szerbiában. Ez a kis balkáni állam, háta mögött érezve a hatalmas cári hatalom támogatását, egyre merészebb magatartást tanúsított a monarchiával szemben s már 1908-ban, 1910-ben s 1912-ben — Bosznia bekebelezése idejében — a bosnyák területen féktelen mértékben megindított szerb izgatások kapcsán, rendkívül komoly háborús feszültséget idézett fel Európában.

Rohr Ferenc lovassági tábornok honvéd főparancsnok fogadására kirendelt díszszázad. — 1913. évből.

Franciaország azonban még nem volt készen a nagy háborúra s ezért sikerült a válságot újra meg újra elodáznia. Am mindkét hatalmi csoport tudta, hogy a leszámolás elkerülhetetlen s ezért lázas fegyverkezés folyt. Az utolsó békeévek látszólagos nyugalma mögött rettentő erőgyűjtés és készülődés rejtőzött s ma már mindenki megérti a legtragikusabb magyar államférfinak, *Tisza István* grófnak óriási erőfeszítéseit, amelyekkel tüzzel-vassal keresztülvitte a hadsereg fejlesztéséről szóló véderőjavaslatokat a magyar országgyűlésen. Ő látta a fellegeket, melyek egyre sűrűsödtek Európa

felett s hatalmas lelke összeszorult arra a gondolatra, hogy a világvihar a legártatlanabb népet, az ő népét, a Duna—Tisza mentén szántogató magyart, akarata ellenére is belesodorja a végzetes küzdelembe.

Ő látta a fellegeket s mialatt „feszítsd meg”-et kiáltottak rá a jószándékú, azonban a viszonyokat nem látó ellenzékéről, titáni erővel viaskodott a béke érdekében, de egyben szorgos gazda szívósságával igyekezett gondoskodni népe védelméről is s keresztül-erőszakolta az országgyűlésen az újonclétszám felemeléséről s a honvédség fejlesztéséről szóló törvényjavaslatokat. Vállalta a törvénysértés, zsarnokoskodás, erőszak vádját, mert jobban szerette népét önmagánál s ha a világháború kitörését megakadályozni már nem volt módjában — mit is tehetett volna egyetlen férfi vagy egyetlen nemzet az összecsapásra sorakozott világrészek ellen — azon igyekezett, hogy a közös hadsereg és a magyar királyi honvédség erősítésével megkísérelje a háborús pusztításnak a magyar határoktól való távoltartását.

Világok kenyérgondjai, felizgatott és lázálmokat álmódó népek és szinte természeti törvények okozták a háborút. A sarajevói revolverlövés, melyekkel a vakmerővé izgatott szerb fanatizmus kioltotta a dunai kettősbirodalom trónörököse és felesége életét, csak első villámai voltak az összetorlódott fellegeknek.

— Szerbia kissé sietett — mondták akkor a franciák, — várhatott volna még egy kissé, de ha már így történt, ám legyen! —

A sarajevói lövés az azt jelentették, hogy Németország és a monarchia bekerítése immár befejeződött, a körülzáró gyűrű teljes.

E lövés csak a jelet adták meg ellenségeinknek a támadásra.

S 1914. nyarán Európaszerte megfűjták a trombitát...

A magyar királyi budapesti 29. honvédgyalogezred felállítása, megalakulása, mozgósítása és felvonulása.

I. FEJEZET. Ezredünk felállítása.

Az 1912. évi XXXI. törvénycikk, amelyet súlyos politikai harcok után szavazott meg a magyar törvényhozás, a magyar királyi honvédség jelentős fejlesztéséről intézkedett. Rendkívül

Díszszemle a vérmezőn 1913. augusztus 18.-án.

fontos rendelkezése volt a honvédtüzérség felállítása, amivel a honvédség harcászati egysége nagyban közeledett a tökéletesség felé, hiszen ez lehetővé tette, hogy a honvéd hadosztályok háború esetén nélkülözhetők a német vezényszavú közös tüzérségnek

hozzájuk való beosztását. A vezetés és a kötelek egysége szempontjából e tény jelentőségét nem kell külön méltatnunk.

Másik nagy alapvető rendelkezése e törvénycikknek a honvédség fejlesztésére vonatkozott. 12. §-ában ugyanis elrendelte, hogy az eddigi 28 honvédséghez mellé újabb négy ezred állíttassék fel s ezzel a honvédség ereje 32 ezredre növeltessék, 97 zászlóaljjal. Az új békehadrendet, amely már a felállítandó új alakulatokat is magában foglalta, az 1912. évi 14003/eln. 1. számú honvédelmi miniszteri rendelet állapította meg és az 1913. március 1-én lépett életbe.

Ez a békehadrend intézkedett ezredünk felállításáról és azt a 79. honvédségparancsnokság útján a budapesti honvédkerületi parancsnokság alá rendelte.

Ezredünk megalakulása.

Ezredünk szűkebb törzse, amely az ezredparancsnokból, az ezredsegéd-tisztből, a gazdasági hivatal főnökéből, egy állományvezetőből és két íróból állott, 1912. október 1-én megkezdte működését.

Első ezredparancsnokunk kismagyar *Magyary* Lajos ezredes lett.

Első legénységét három honvédséghez tényleges állományából kapta az új alakulat. A budapesti I. honvédséghez 4., 8. és 16. századaiból alakult meg ezredünk I. zászlóalja; a kassai 9. honvédséghez III. (eperjesi) zászlóaljának 9., 10. és 11. századaiból a II. zászlóaljunk; míg a III. zászlóaljunk a gyulai 2. honvédséghez III. (jászberényi) zászlóaljából létesült. Ezredünk I. és II. zászlóalja ezidőben három-három századból, III. zászlóalja pedig négy századból állott és ezredtörzse, továbbá az I. és II. zászlóalj, valamint a géppuskás osztag Budapesten, a III. zászlóalj pedig Jászberényben állomásozott.

A ténylegesen szolgáló tisztek nagyrésze is az említett ezredtől került az új alakulásba, míg a tartalékos tiszteket és tisztjelölteket a hadrendi szükséghez mérten, különböző honvédséghez ezredtől osztották be ezredünkhöz.

A megalakulással egyidejűleg áthelyezték ezredünk állományába az 1. és 2. honvédséghez tartozó utalt területeiről származó tartalékos, póttartalékos és népfölkelő legénységet is.

De intézkedés történt ugyanakkor a kiegészítő terület meghatározásáról is. E területet az 1. és 2. honvédgyalozrezdek kiegészítő területéből hasították ki. Az 1. honvédgyalozrezd átadta azokat a nem tényleges tagjait, akik *Kecskemét, Cegléd, Nagykörös* városokból, továbbá a *kúnszentmiklósi* és *dunavecsei* járásokból származtak; míg a 2. honvédgyalozrezd nem tényleges állományának *Szolnok, Turkeve, Mezőtúr, Karcag* és *Jászberény*

Az ezred tisztikara az 1914. évi ezredösszpontosításon.

városokból, a *tiszai felső-, közép- és alsó-, a jászági felső- és alsó-,* továbbá az *abonyi és nagykátai* járásokból származó részét.

Az új ezred zászlója alá tehát a *Jászság, Nagy- és Kiskunság* legénysége, a magyarság színe-javát tevő s vitézségéről és katonai erényeiről híres *jász-kun* fiúk kerültek.

Serény szervező munkában és szorgos kiképzésben telt el az 1913-ik év tele s a rákövetkező 1914-ik év tavasza, de ezredünk teljes szervezete még ki sem épült, amikor 1914. nyarán kitért a méreteiben páratlan világháború.

II. FEJEZET.

A monarchia mozgósítása és haditervei.

1914. július 25-én délután 6 órakor a monarchia belgrádi követe, a hadüzenet megtörténte után elhagyta a szerb fővárost s ezzel megkezdődött a hadiállapot.

Nem tartozik e munka keretébe annak az európai diplomáciai jegyzékváltásnak ismertetése, amely a háborúnak a magyar-osztrák birodalom és Szerbia közötti fegyveres mérkőzéssé való korlátozására törekedett, majd a többi államok beavatkozásához vezetett, valamint az sem, hogy az egyes hadviselő államok részletes haditerveit ismertessük, azonban — legalább is futólagosan — utalnunk kell a mi hadvezetőségünk haditerveire.

Németországgal való szövetkezésünk első éveire esnek azok a tárgyalások, amelyek során a két állam vezérkara megvitatta a központi hatalmak katonai helyzetét s amelyek során bizonyos egységes megállapodás jött létre a haditervek tekintetében.

E szerint a magyar-osztrák monarchia vezérkara külön haditervet dolgozott ki arra az esetre, ha egymaga keveredik háborúba valamely állammal, viszont közös haditerv készült arra a lehetőségre, ha a háború Németországra is kiterjed.

A monarchia külön haditerve három lehetőségre számított:

1. A délről jövő támadás esetére. Erre készült az úgynevezett B-háború (Balkan-Krieg, Balkán-háború) haditerve.

2. Az Oroszországgal való fegyveres összeütközés esetére. Erre az R-háború (Russischer-Krieg, orosz-háború) haditerve készült, végül

3. Olaszország ellen megindítandó hadműveletek esetére szült az úgynevezett I-háború (Italiänischer-Krieg, olasz-háború) haditerve.

Volt még egy haditervünk, amely arra az esetre készült, ha a fentiek közül kettő vagy mind a három eset beáll. Vagyis, ha a

Balkán és Oroszország ellen (B+R), avagy ezek mellett még Olaszország ellen is *egyidejűleg* (B + R + I) leszünk kénytelenek hadat viselni.

A Németországgal való közös haditervek közül csak az érdekel bennünket, amely arra az esetre szól, ha a monarchiát és Németországot keletről és nyugatról, vagyis francia és orosz részről egyidejűleg támadják meg.

A háború kitörésekor a magyar-osztrák haderő a megállapított hadrend szerint hat hadseregbe oszlott.

Csupán B-háború esetére ebből három hadsereg hadtesteit mozgósították, vagyis csak *részleges mozgósítást* terveztek. E három hadsereghez még bizonyos erősítést szántak tartalékul.

Egyidejűleg viselendő B és R-háború esetére egész haderőnk mozgósításával négy hadsereget számítottak az oroszok elleni harcra, két hadsereget pedig a Szerbia elleni hadműveletekre.

A Németországgal közösen megállapított haditerv szerint, ha a központi hatalmak Oroszországgal, Franciaországgal és Szerbiával egyszerre volnának kénytelenek háborút viselni, a monarchiának Szerbiával szemben védőharcra *kellott* volna szorítkoznia; hadereje túlnyomó zömével pedig, néhány német hadtesttel együtt, az orosz „gózhengert” kellett volna feltartóztatni Keletporoszország határán és Galíciában, valamint Bukovinában mindaddig, amíg a német haderő túlnyomó zöme (9 hadsereg) Franciaországban kieroszakolja a döntést. A Moltke-féle német haditerv szerint a Franciaország ellen felvonultatandó erőt oly fölényesen állapították meg, hogy a francia földre betörő német hadsereg teljesen elegendőnek látszott a gyors győzelem kivívására. A német vezérkar tehát úgy számított, hogy a hadüzenettől számított legkésőbb két hónap múlva elesik Paris, a francia haderő döntő vereséget szenved, mire a felszabaduló német hadseregek zömét a keleti határra vethetik az oroszok ellen.

Nem e munka feladata az, hogy kutassuk és ismertessük azokat a katonai okokat, miért nem sikerült ez a terv. Annyit azonban említsünk meg, hogy a számításokat meghíúsító körülmények egyike az orosz mozgósítás nem várt gyorsasága volt. Oroszország vasúti viszonyait ismerve ugyanis arra számítottunk, hogy a háború első két-három hónapjában keleten harcoló hadseregeink aligha kerülnek szembe nagy túlsúlyú orosz erővel, hiszen hosszú hetek és hónapok kellenek, amíg a cári birodalom nyugatra tudja szállítani szibériai, turkesztáni, középázsiai és kaukázusi hadtesteit.

A számítás helyes is volt, ha a háború hirtelen, valamely meglepően támadt diplomáciai bonyodalom nyomán tör ki s nem oly rendszeres előkészítés alapján fejlődik ki, mint ahogyan ezúttal kifejlődött. Oroszország ugyanis már az 1912. és 1913-ik évben különböző ürügyek alatt nagyobb csapatömegeket vont össze európai területein, 1914. év tavaszán pedig hadgyakorlat, majd próbamozgósítás címén nem tényleges állományának jelentős részét hívta be, úgyhogy 1914. nyarán a lengyelországi orosz csapattestek legnagyobb része hadilétszámon volt. Ezt a háborúra való erős felkészültséget igazolja az is, hogy keleti hadseregeink már a háború elején szibériai csapatokkal találták magukat szemben. Mindezek a tények kiáltó bizonyítékai annak is, hogy a háború előidézéséért *minket* felelőssé tenni nem egyéb szemérmetlen ráfogásnál, mert épen ellenségeink voltak azok, akik akarták s előkészítették a háborút és lesve lestek az ürügyet arra, hogy belénk köthessenek.

E kitérés után térjünk vissza a szerb háború kitörését követő eseményekre.

A belgrádi hadüzenet után hadvezetőségünk elrendelte a B-háború esetére szóló részleges mozgósítást. A haditerv szerint harcra vetendő három hadsereg azonban még fel sem vonult, amikor Oroszország és Franciaország is hadat üzent, tehát beállott az R-háború s a németekkel közösen végzendő hadműveletek szükségességének esete is. Hadvezetőségünk a változott helyzet ellenére is fenntartotta eredeti — csupán B-háború esetére szóló — szándékát s ahelyett, hogy haderőnk zömével az oroszokra vetette volna magát, három hadseregét, vagyis egész haderőnk felét, a szerbek ellen vetette harcra. Ez kétségtelen hiba volt, mert északi hadseregeink gyengébb erőben szállhattak csak szembe az oroszokkal, az orosz harctér eseményei pedig hatással voltak a nyugati frontra, további következményekben pedig a világháború további sorsára is.

Ezredünk mozgósítása.

Az ezredparancsnokság 1914. július 25-én, szombaton este 8 órakor kapta meg a mozgósítási parancsot, amely a budapesti honvédkerületi parancsnokság 1914. évi 4500/el. ko. számú rendelete szerint így szólott:

„Ő Felsége Budapest, Szeged, Zágráb, Bosznia-Hercegovina és Dalmácia mozgósítását elrendelte. B-háború. — Első mozgósítási nap július 28. (huszonnyolcadika.)”

A behívott legénység, bár a magyar nemzet egy pillanatig sem akarta a háborút, lelkes kötelességtudással sietett a zászló afá, hogy a reánk kényszerített fegyveres mérkőzésben eleget tegyen a hívó parancsnak. Már a mozgósítási parancs kihirdetése napján tömegesen vonultak be az ezredhez tartalékosaink, póttartalékosaink és népfölkelőink. Az Üllői-úti Ferenc József honvédegyalogsági laktanya rendkívül mozgalmas képet nyújtott, hiszen azidőben három gyalogezrednek, az 1. valamint a nemrég felállított 29. és 30. gyalogezrednek kellett hajlékot adnia. Különösen a két utóbbi ezred tisztikarára rótt hatalmas munkát a mozgósítás. Mindenekelőtt fogadni, irányítani és elszállásolni kellett a bevonulók tömegét. E célra a főváros valamennyi vasúti állomásán fogadó osztagok működtek, amelyek elhelyező szállásaikra irányították az érkezőket. A legénység bemutatása (orvosi megvizsgálása) a Tisza Kálmántér környékén működő „bemutató osztag”-oknál történt. A bemutatáson alkalmasnak talált bevonulókat azután haladéktalanul századaikhoz osztották be.

Elsősorban a tábori ezred alakulatait kellett hadilétszámra emelni s fel kellett állítani a hiányzó 4. és 8. századot, valamint a II. és III. géppuskás osztagot. Majd az immár hadilétszámon megalakult tábori ezred ruhával való ellátására és felszerelésére került a sor. A tisztikar és az altisztek fáradhatatlan lelkesedéssel végezték a roppant munkát.

A tábori ezred felesleges legénységéből új alakulatokat állítottak fel. így megalakult *Budapest*en az 1. honvéd menetezred törzse, a 29. honvéd menetzászlóalj törzse és négy gyalogszázada, a 33. menetzászlóalj törzse, valamint ennek 1. és 2. gyalogszázada, az 1. honvéd menetezred géppuskás osztaga, a 29. honvéd pótzászlóalj parancsnokság s annak 1. és 2. pótszázada, végül *Jászberényben* ugyanennek 3. pótszázada.

A népfölkelő legénységből — ugyancsak *Budapest*en — a 29. népfölkelő gyalogezred alakult meg.

Természetes, hogy a három gyalogezredet magába foglaló Ferenc József laktanya már az első napokban szűknek bizonyult s ezért ott csak a pótzászlóalj parancsnokság maradt meg két pótszázadával, míg a tábori ezred I. zászlóaljját a Tisza Kálmántéri Népoperában (ma: Városi Színház), a 11. zászlóaljját a Rákóczi-úton lévő egykori Steinhardt-féle mulatóban szállásolták el; a menetezred alakulatai pedig részben a Csobánc-utcai, részben pedig a Baross-utcai iskolákban kaptak szállást. A tábori ezred

III. zászlóaljja Jászberényben alakult meg s onnét indult útnak a harctérre is.

Itt említjük meg, hogy a pótzászlóalj még az ősz során átköltözött két pót századával a Budaörsi-úton épülőfélben léve „Károly király honvéd gyalogsági laktanyába”, ahova csakhamar követte az addig *Jászberényben* állomásozó 3. pót század is s ezredünk pótalakulata ettől kezdve mindvégig kelenföldi otthonában működött.

A mozgósítás végrehajtására és az elvonulás előkészületeire mindössze 10 nap állott rendelkezésre. A szükséges harcszerű lövészet megtartása és *Károly* trónörökös szemléje (augusztus 3-án), valamint az eskü letétele után ezredünk még ugyanazon a napon, vagyis augusztus 7-én — pénteken — utbaindult felvonulási körletébe.

A hadbavonuló ezred parancsnoka: *Ehmann József* ezredes; segédtisztje: *Baló Zoltán* százados; I. zászlóaljának parancsnoka: *Löffler Emil* alezredes; II. zászlóaljáé: *Sztavinszky Kázmér* alezredes; III. zászlóaljáé pedig: *Bihar Elemér* őrnagy volt.

Hadrendi beosztása szerint ezredünk a 30. honvédgyalogezreddel együtt, a *Tabajdy Kálmán* vezérőrnagy (vezérkari tisztje: nagybazoni *Nagy Vilmos* főhadnagy) parancsnoksága alatt álló 79. honvédgyalogdandárba s a 6. és 19. honvédgyalogezredek alkotta 80. honvédgyalogdandárral együtt a *Braun József* altábornagy (vezérkari főnöke: *Álgya-Papp Sándor* vezérkari őrnagy) vezénylete alatt álló 40. honvédgyalog-hadosztályba tartozott.

III. FEJEZET.

Felvonulásunk Szerbia ellen.

A magyar-osztrák birodalom, a B-háború esetére szóló haditerv hadrendje alapján, három hadsereggel vonult fel Szerbia ellen, még pedig a *Böhm-Ermolli* lovassági tábornok alatt álló 2. hadsereg a *Száva* vonalára, a *Frank Liborius* gyalogsági tábornok alatt álló 5. hadsereg, valamint a *Potiorek* tábornok — egyben a balkáni haderőnk főparancsnoka — alatt álló 6. hadsereg a *Drina* vonalára. A 2. hadsereg a *Drina* torkolattól *Orsováig* részben biztosító, részben pedig támadó céllal gyülekezett a *Száva* mentén, míg az 5. és 6. hadseregnek *Boszniából* és *Hercegovinából* kifejlődve s a *Drinán* átkelve kellett betörnie Szerbiába. E két utóbbi hadsereg támadását a 2. hadsereg *Sabác* és *Belgrád* ellen irányuló tüntető támadásának kellett lepleznie.

A megindult felvonulás tehát ehhez képest történt.

Ezredünk felvonulása.

A 29. honvédgyalogezredet a *Drina* mentén felvonuló haderőhöz — a 6. hadsereghez — irányították. Ehhez képest a szállítmányok még augusztus 7-én — pénteken — útbaindultak. A *budapest-józsefvárosi* pályaudvarról történt elindulás, az akkori napokban szokásos, felejthetetlen ünnepségek közepette ment végbe. Elsőnek az I. zászlóalj szállt vonatra s ez a szállítmány délelőtt 11 órakor gördült el a pályaudvarról. Ezt követte a délutáni órákban a II. zászlóalj, majd pedig este 8 óra 30 perckor a harmadik szállítmány, mely az ezredtörzsből, valamint az I. és II. géppuskás osztagból és az ezred vonatából állott.

A III. zászlóalj, ugyancsak egy szállítmányban. *Jászberényből* indult útnak.

A három napos utazás során a szállítmányok *Adony-Pusztaszabolcs—Sárbogárd—Simontornya—Új-Dombóvár* (augusztus 7-én) *Baranyaszentlőrinc—Szlatina—Nasice—Újkapella—Bród* (aug. 8-án) *Doboj—Maglaj—Zepce* és *Zenica* (augusztus 9-én) érintésével utaztak *Sarajevoba*. A szállítmányok *Boszna-Bródon* — 8-ról 9-re virradó éjjelen — átrakodtak a boszniai keskeny vágány ú vasútra. Valamennyi szállítmány még augusztus 10-én — hétfőn — megérkezett *Sarajevo* környékére s *Alipasin-Mostban* kiszállva, a *Dvor* melletti táborba menetelt. A következő napon, augusztus 11-én — kedden — ugyanitt pihent az ezred s vasúti felvonulásának befejeztével immár a 6. hadsereg alakuló körletében volt.

A Szerbia elleni hadjárat.

IV. FEJEZET.

Az első Drina-menti csata.

Már a magyar-osztrák kettős birodalom és Szerbia között lefolyt jegyzékváltást, illetve a hadiállapot bekövetkezését követő első órákban megkezdődtek a csatározások a bosnyák-szerb határon. Bár a *Boszniában* állomásozó helyőrségeket *Potiorek* tábor-szernagy, Bosznia és Hercegovina kormányzója, haladéktalanul a határokra rendelte, addig is, amíg ezek felvonultak, sikerük a komitácsikkal megerősített ellenséges osztagoknak *Bosznia* területére betörniök. Ott, ahol a *Drina* alkotta a bosnyák-szerb határt, kellő alapot nyújtott e folyó a gyenge határvédő csendőr- és pénzügyőrszakaszoknak a védelemre. *Bosznia és Hercegovina* délkelen' határán azonban, ahol az akkori határvonal elhagyta a *Drina* folyását s a folyómedertől keletre s az azzal párhuzamosan futó hegyeken húzódott északról, — a *Drina*-könyöktől — dél felé, tehát nagyobb akadályok nem állottak az ellenség útjában: visszaszorították határ-biztosító őrségeinket a szerbek. Ilyenformán ezen a részen az ellenség mintegy 10—20 kilométer mélységben benyomult *Bosznia* területére. A katonai szempontokon kívül kétségtelenül politikai szempontok is vezették e betörésben a szerbeket. Katonai szempontból, a maguk felvonulásának leplezésén kívül s a megfélemlítés szándéka mellett, nyilván felvonulásunkat akarták zavarni, míg politikai szempontból az a remény hevítette őket, hogy *Boszniában* való megjelenésük felbátorítja az évek hosszú sora óta szerb agitátorokkai bujtogatott bosnyák lakosságot, úgyannyira, hogy az nyílt fölkelésben lázad fel a magyar-osztrák uralom ellen. Hiszen ismeretes, hogy a nagyszláv mozgalom éppen szerb ügynökök révén behálózta a

monarchiának minden szlávoklakta területét, főként pedig *Bosznia-Hercegovinát*.

E betört szerb erők kiűzése céljából augusztus 10. és 12.-e táján elkeseredett küzdelem fejlődött ki a *Drina* felső folyása mentén. Viszont e harcokkal egyidőben, a *Drina* alsó folyásánál, — különösen pedig a folyó torkolatvidékén, — 5. hadseregünk immár felvonult részei tettek nagy erőfeszítéseket a *Drinán* való átkelés kierőszakolására s azután a Szerbiában való előnyomulásra.

E közel két hétig tartó véres és elkeseredett küzdelem során a *Drina—Száva* szögben támadó csapatainknak sikerült is kierőszakolniuk az átkelést, de előretörésük a *Ljesnica—Loznica* vonalon hosszú időre megakadt. Ennek következtében e hadsereg (5. hadsereg) jobbszárnya már átkelni sem tudott.

Az ütközeteknek ezt a közel két héten át vívott sorozatát, amely tehát a *Drina* északi részén Szerbia földjére való betörésre, a folyó déli szakaszánál pedig az ellenségnek *Boszniából* való kiűzésére irányult, nevezi a hadtörténelem az „első *Drina-menti csatá*”-nak.

Ezredünk már ebben a csatában szerephez jutott s ennek során esett át a tűzkeresztségen is.

A csatában való szerepét két részre oszthatjuk: a határharcokhoz való felvonulásra és e harcokban vívott ütközeteire.

Ezredünk felvonulása a szerb határra.

Mindenekelőtt átszervezték ezredünket a hegyi háborúra. A *sarajevoi Philippovic-táborban* ugyanis, ahová ezredünk augusztus 12-én, szerdán délután vonult be, legénységünknek le kellett adnia hátíboröndjeit s ehelyett még egy kenyértarisznyát kapott. Az eleség és málha szállítására pedig megfelelő számú málhásállatot osztatott ki a főparancsnokság az ezrednek. Ilyenformán a hegyekben alig használható *kocsizó* ezredvonat helyett immár málhásállatokból álló, sokkal mozgékonyabb *hegyi íren* követte az ezredet. Ekkor kaptuk azokat a szinte elpusztíthatatlan, rendkívül szívós és példátlanul igénytelen kis bosnyák mokány lovakat, amelyek azután nagy terhükkel annyi viszontagságon és szenvedésen át hűségesen kocogtak benszülött bosnyák lóapolóikkal együtt az öt évig tartó véres úton az ezred mögött. Itt említjük meg, hogy vonatunk e málháslovakat, — melyeket a bakanyelv hamarosan „csues-lovak”-nak neve-

zett el, — később is meghagyták a kocsitrén mellett, úgy hogy ezredünk az egész világháború során jóval kevesebbet bajlódott és vesződött vonatügyekkel, mint más csapattek. Tudjuk, hogy e roppant világmérfkzés alatt, — különösen a téli, hegyi hadjáratok és lójárványok idején, — egész hadosztályok akcióképességét csökkentette a vonat elvesztése, leromlása vagy hiányossága.

Az augusztus 12-én délután 7 órakor kiadott intézkedések értelmében a 79. honvéd gyalogdandár parancsnoksága alatt a 29. honvéd gyalogezredből, néhány hegyi ütgeből és hegyi lőszeroszlopból álló különítménynek augusztus 13.-án délután 4 órakor *Sarajevoból* el kell indulnia akként, hogy 17-én *Han Semec-re* beérkez-

Sarajevo. — A trónörökspár meggyilkolásának színhelye.

zék és pedig olyképpen, hogy 13-án *Jelovci-t*, 14-én *Oromile-t*, 15-én *Rogatica-t*, 16.-án itt pihenő és 17-én *Han Semec-et* érje el.

E parancs értelmében augusztus 13-án, csütörtök délután 3 órakor indult el az ezred a táborból — s miután a trónörökspár meggyilkolásának színhelyén díszmenetben vonult el *Potiorek* tábornaszernagy előtt, — elhagyta *Sarajevot* és megkezdte hat napig tartó fárasztó felvonulását a bosnyák-szerb határon levő *Visegrád* felé.

Alig hagyta el a különítmény *Sarajevot*, biztosított menetbe ment át.

A különítmény menetvonala: *Celgujovici—Sokoline—Jelovci* volt. Elővéd: *Celgujovici-nél* vált ki a főcsapatból. Főcsapat: az

1/29. zászlóalj, a tüzérség, a II/29, zászlóalj, lőszeroszlopok és vonat. Az oldalak biztosítására egy-egy szakasz már délután 2 órakor elindult. A baloldaltvéd a *W. H. Balogtól, Hodidjeden át Grabavik 1018* magaslatra, a jobboldaltvéd pedig *Start Han Balogtól, Bakias b. 976* magaslatra menetelt.

A különítmény délután 4 óra 45 perctől 5 óra 15 percig a Simino b. 886-től 500 lépésnyire nyugatra, az út kanyarulatánál pihent.

Tikkasztó hőség tette még kietlenebbé azt a fárasztó, karsztos utat, amelyen a különítménynek estére el kellett volna érnie *Jelovci* községét. Érthető, hogy a hegyi fíradalmakhoz nem szokott alföldi legénységünk a szokatlan viszonyok között rendkívül kimerült. Emellett a vonat is csak a legnagyobb nehézségekkel tudta követni a csapatot, sőt a késő esti órákban egészen lemaradt. Ezért az eredeti menetcél a különítmény betartani nem tudta s így 19 kilométeres út megtevése után, a dandár parancsa alapján, *Sokolinetől* délre az útelágazásnál sátor-táborba szállott.

Másnap, augusztus 14-én, pénteken az ezred még a nappali hőség beállta előtt két lépcsőben folytatta útját.

Az első lépcsőt alkotta az 1/29. és 11/29. zászlóalj. Az elővéd — az 1/29. zászlóalj — *Löffler* alezredes parancsnoksága alatt hajnali 3 órakor indult el a *Sokolinetől* délkeletre levő hídtól. Ezt követte a 11/29. zászlóalj.

A második lépcső, — a III/29. zászlóalj és az egyesített eleség-vonat — reggel 6 órakor hagyta el táborhelyét.

Az első lépcső *Mokronál* reggel 6-tól 7 óráig pihent.

A különítmény a *Han Obhodjastól* délnyugatra levő csendőrlaktanyát délelőtt 8 óra 45 perckor érte el és itt a szörnyű hőség miatt hosszabb pihenőt tartott. Az elővéd *Han Obhodjásnál* állott meg és délután 4 óra 30 percig menetelőrsökkel biztosította a főcsapat nyugalma. Az 1/29. zászlóaljtól mintegy 2500 lépésnyire hátrább, az úttól délre a H/29, zászlóalj, az úttól északra a tüzérség, a csendőrlaktanya mellett pedig a Hí 29. zászlóalj (az úttól délre) és a vonat (az úttól északra) helyezkedett el.

Embereink sokat szenvedtek a vízhiány miatt.

Az alkonyati órákban vonult tovább a különítmény, amelynek az eredeti parancs szerint e napon *Gromilet* kellett volna elérnie. Mivel azonban e községben egyáltalán nem volt víz, az országútról letérve, a hegyoldalban levő *Sokolacra* menetelt s ott szállott sátor-táborba, éjjel 9 és 11 óra között.

Augusztus 15-én, szombaton folytatnia kellett volna útját a különítménynek, de mivel a vonat teljességgel képtelen volt követni a csapatot s az élelem felvételezése is úgy kívánta, egész nap *Sokolacon* pihent. Délután 3 óra 30 perckor ugyanide érkezett dandártestvérünk, a 30. honvéd gyalogezred is.

Másnap, 16-án, vasárnap hajnalban, miután ezredünk a 8. századot *Bethlenfalvy* százados alatt, az élelmiszerek őrzésére *Sokolacon* visszahagyta, folytatta útját a különítmény *Rogaticára*. Az elővéd — a 11/29. zászlóalj — hajnali 2 órakor indult el *Sokolacról*. Ezt követte 2 óra 30 perckor a 111/29. zászlóalj, míg az 1/29. zászlóalj 3 óra 30 perckor hagyta el táborhelyét. A zászlóaljak délelőtt 10 óra 30 perc és délután 1 óra között érkeztek be *Rogaticára*, e kis bosnyák városkába, ahol a város északi kijáratától nyugatra letáboroztak. A biztosító csapatokat a 11/29. zászlóalj állította ki, melynek 5. és 6. százada előőrson, 7. százada pedig készségségben volt.

Ekkor már csak mintegy 25 km.-nyire volt ezredünk a Drina mentén dúló küzdelem színhelyétől s embereink megilletődve s érdeklődéssel hallgatták a hegyek ellenére is néha-néha idáig hangzó ágyúmorajlást.

A következő napon, augusztus 17-én, hétfőn, a 79. dandár két lépcsőben folytatta menetét *Han Semec* felé. Az első lépcső, amely ezredünkől, a tüzérségből és a lőszerlépcsőből állott, hajnali 2 órakor indult el táborhelyéről és délelőtt 10 óra 30 perckor érkezett be *Han Semecre*, ahol hosszú pihenőt tartott.

A pihenő alatt kapta a dandár azt a parancsot, hogy „vonuljon haladéktalanul a *Staribrodnál* harcban álló cs. és kir. 10. hegyidandár támogatására.” Ezzel a különítmény eltért eddigi menetcéljától — a drinamenti *Visegrád* irányától — s elhagyva az eddig követett országutat, északra fordult a hegyek közé.

A különítmény délután 5 órakor indult el pihenő helyéről és legközelebbi menetcélja az *Agarevici* nevű jelentéktelen bosnyák helység volt, — messze fent a *Drinától* nyugatra elterülő karsztos és kietlen *Tesla-planinában* — ahová este 10 órakor ért be és a községtől nyugatra sátortáborba szállott.

Bár a drinamenti csata tüzérségi mérkőzésének hangja s a lövegek éjjel felvillanó toroktüze a harcvonaltól közvetlen közelségéről tanúskodott, magáról a küzdelem sorsáról vajmi kevés hír szivárgott hátra. Mindamellet nyilvánvaló volt, hogy a helyzet ezen a frontszakaszon még nem egészen tisztázódott. Részint

ezért, részint pedig a felhalmozott készletek őrzése céljából a han-semeci hadtáp állomás különleges biztosítására ezredünk egy századát — a *Körmeny* százados alatt álló 5. századot — visszatartották.

Az első hírt, amelyet a harcok sorsáról kapott az ezred, a 12. közös gyalogezred egy századosa hozta, aki elmondotta, hogy az ő zászlóalja az előző napi harcokban teljesen elpusztult, továbbá, hogy a szerbek ezidőszerint a *Dtina* keleti partján levő magaslatokat tartják.

Agarevicin való táborozása alatt kapta ezredünk az első harci parancsot.

Eszerint az ezred másnap tűzbe kerül.

Érthető, ha e hírre a tisztek és a legénység egyaránt izgalommal néztek a *holnap* elé, amelynek magával kellett hoznia a lelkek hosszas, kínzó feszültsége után a *tűzkeresztséget*.

Ez volt az első parancs, amely a kemény virtuskodó jász-kún honvédezred hosszú és dicsőséges harcainak közel ötesztendős, véres sorozatát megnyitotta.

S mindazok, akik ott voltak akkor, az *agarevici-i* táborban, tudják és bizonyíthatják, hogy a szívek és fegyverek készen állottak a kötelességteljesítésre!

A tűzkeresztség és az első harcok. A staribródi és vlahovici ütközetek.

Agarevici melletti táborhelyéről indult el első ütközetébe a 29. honvédgyalogezred.

1914. augusztus 18-án kedden kora reggel, az ezred tábori lelkésze *Czabay Ferenc* megadta a harcbanduló zászlóaljnak az abszolutiót. Meghatottan és mély áhítattal fogadta a legénység és a tisztikar a lelkész áldását, majd lelkes kötelességtudással s kemény elszántsággal vonultak el a századok az ezredparancsnok előtt, hogy szívvel-lélekkel teljesítsék az első harci parancsot.

Reggel 7 órakor indult el az ezred *Agareviciből*.

Menetvonala volt: táborhely—978 ♦—944 ♦—Ploce 755 ♦—

Staribrod.

Erdőkön, hegyhátakon vitt át az út, azon a területen, amelyen a 10. hegyidandár az előző napon elkeseredett harcok árán szorította vissza a makacsul küzdő szerbeket. *Staribrod* irá-

nyából nem hallatszott nagyobb harci tevékenység zaja, de délkeletről, a határmenti *Visegrád* felől, erős ágyúzást lehetett hallani. Itt kapta a kelet felé vonuló ezred az első ízelítőt a háború véres külsőségeiből.

Útvonala mentén ugyanis egyre inkább szembetűntek az előző napi harcok nyomai: halott katonák, véres ruhadarabok és kötözőszerek, elhullott lovak, szétlőtt fegyverek, kulacsok és egyéb felszerelési tárgyak heverték szerteszét a sziklás terepen és a szakadékokban.

Délelőtt 10 órakor érte el ezredünk a *Drina* völgyét s az elővédként menetelő fél 11/29. zászlóalj háromnegyed tizenegykor ereszkedett le a *Place* magaslat lejtőjéről, a folyó mentén épült kis *Staribród*ba.

E határmenti kis község élénk katonai készülődések színhelye volt, bár a harcok nyomai erősen meglátszottak még rajta. Itt tudta meg ezredünk, hogy a 10. közös hegyidandár még az elmúlt éjszaka átkelt a folyón s megszállotta a *Drina* keleti partján levő magaslatokat, továbbá, hogy a dandár csapatai ezidőszert is e magaslatokon vannak állásban, de létszámuk oly annyira leolvadt a legutóbbi napok harcaiban, hogy sürgős erősítésre van szükségük. Annál inkább is, mert a szerbek minden jel szerint erélyes ellentámadásra készülnek. A XV. hadtest parancsnoksága ugyanis jelentést kapott arról, hogy a *Staribrod*tól északkeletre, mintegy 10 kilométer távolságban levő *Kanienicára* már rendes szerb katonaság érkezett.

E hírek valóságát megerősíteni látszott az az intézkedés is, hogy a 79. dandár beérkező csapatainak haladéktalanul át kell kelniük a folyón s a 10. hegyidandár balszárnyát meghosszabbítva biztosítaniok kell a *staribrodi hidfőt* egészen a *Dunáig* s így észak és északkelet felől is zárt védővonal álljon szemben az esetleges szerb támadással.

A beérkezett elővéd-félzászlóaljat tehát az utászok délelőtt 11 óra 45 perckor áthajózták a rohanó Drinán s ez a két század a kapott parancshoz képest azonnal tovább sietett a Staribrod-tól északkeletre emelkedő 619◊magaslatra, hogy ott állást foglalva biztosítsa a többi csapatok átkelését.

Ugyanide rendelték I. zászlóaljunkat is, míg a III. zászlóaljat a Staribrod-tól délkeletre levő *Panos* magaslatra küldöttek. Ezredünk ilyenformán két részre szakadt. Az 1/29. zászlóalj, valamint a II/29. zászlóalj rendelkezésre álló két százada (a 6. és 7.),

továbbá az Iliak 683 ◊ magaslaton már állásban levő 11/92. közös gyalogzászlóalj, mely Zlatolavek őrnagy parancsnoksága alatt állott, külön csoportot alkotott Ehmann ezredes parancsnoksága alatt, m ig III. zászlóaljunkat az Ehmann-csoporttól jobbra levő s a 10. hegyidandár csapatrészeiből álló Droffja-csoportnak rendelték alá. 8. századunk Staribrodban maradt vissza.

Az Ehmann-csoport balszárnyával a Drinára támaszkodva, félköralakban húzódó vonalon helyezkedett el a 619 □ —Gradina 902 □—Iliak 683 □ magaslatokon, egészen a kis AT/Ara-patakig (lásd az 1. számú vázlatot), míg innét tovább délre a 10. hegyidandár Droffja-csoportja következett.

Helyzet 1914. aug. 18-án dut. 5^h kor.

Erdős, elhagyott vidék volt ez a terep, amelyen első ízben került ezredünk az ellenséggel érintkezésbe, noha az ellenségből egyelőre mit sem lehetett látni, csupán állandó, messziről lött fegyvertüzeivel nyugtalanította csapatainkat.

A hídfőállást alkotó csapatok feladata egyelőre az volt, hogy az elfoglalt vonalban kitartsanak s ezzel lehetővé tegyék a XV. hadtest parancsnokságának, hogy erőket vonjon össze s megakadályozza a szerbeknek Sarajevo felé tervezett előnyomulását.

A sötétség beálltával megélénkült a teljesen rejtett ellenség gyalogsági tüze, sőt az éj folyamán vakmerő komitácsi-csoportok

több helyt meg is támadták vonalunkat nyilván azért, hogy a küszöbön álló szerb offenzíva előkészítéseképpen kipuhatolják: hol találnak leggyengébb ellenállásra. Rendkívül ügyesen végrehajtott és a sötét erdőségekben csak nehezen észrevehető előretöréseik azonban nagyszerű honvédeink éberségén mindannyiszor meg hiúsultak. Ahányszor azután heves fegyver-, valamint géppuska-tüzünk visszavonulásra kényszerítette őket, állásaikból újra meg újra vad tűz alá vették vonalunkat, amire legénységünk derekasan válaszolt.

Ez a tűzharc, rövid megszakításokkal egész éjjel tartott és csupán a hajnali órákban lanyhult el.

Ebben az éjszakai harcban esett át ezredünk a tűzkereszt-ségen s annak során vesztesége két sebesült honvéd volt.

A következő napot, augusztus 19-ét, szerdát, ugyanebben a vonalban töltötte el az ezred s a gyér gyalogsági tűzben, aránylag nyugodtan dolgozhatott állásai megerősítésén.

Délben mindkét dandár (a 79. és 10.) parancsot kapott, amely támadást rendelt másnapra, egyben pedig tájékoztatást nyújtott az ellenségről.

Eszerint a szerbek *Panaliste—Gostilje brdo—Janjac* és *Karaula Dikava* vonalát tartják. Az ellenség tüzésége a *gostiljei* csendőrlaktanyánál (Gend. Ksr.) és *Karaula Dikavánál* vonult tűzállásba. A másnapra elrendelt támadás során *Ehmann* ezredesnek — az 1/29., 11/92., 1/30. és III/30. zászlóaljakkal — a *Gostilje brdo* fennsíkját, *Droffa* ezredesnek pedig — a 10. hegyidandárral és a III/29. zászlóaljjal — *Kobilja* magaslatot kellett elfoglalnia. A 11/29. zászlóalj két századának (a 6. és 7.) viszont a hídfőt kellett biztosítania s e célból felállításukban megmaradtak.

A délután és éjszaka — apróbb komitácsi járőrök tüzelésétől eltekintve — nyugodtan telt el s augusztus 20-án csütörtökön hajnalban megkezdődött a támadás.

Ehmann ezredes reggel 5 órakor két oszlopban nyomult előre a *Gostilje brdo* ellen. Északi oszlopa a *Gradina* és *Iliak* magaslatról ereszkedett alá s annak elővédje a 11/92. közös zászlóalj két százada, főcsapata pedig az 1/29. és III/30. honvédzászlóalj volt. A 11/92. közös zászlóalj másik két századát baloldalvédnek rendelte ki *Ehmann* ezredes s azoknak a *Dikava* magaslaton át kellett előnyomulniuk.

A déli oszlopot az eddig tartalékban volt 1/30. honvédzászlóalj alkotta s ennek az északi oszloppal csaknem párhuzamosan a

Kuka pataktól délre levő s a patakkal párhuzamos gerincvonalon kellett előrejutnia.

Az északi oszlop a *Gradináról* és *Makról* leereszkedve, csakhamar elérte a völgyben levő *Pozderic* községet, anélkül, hogy az ellenség észrevette volna. A reggeli szürkületen kívül segítségére volt a támadó oszlopoknak e tekintetben a szakadozott, erdős terep is. Amint azonban az oszlop élén haladó elővéd-félzászlóalj előjárőre a községet elhagyta, a szemben levő magaslatról — reggel 6 óra 25 perckor — váratlanul tüzet kapott. Az előjárőr rögtön harchoz fejlődött s folytatta az előnyomulást. A szerbek egyideig még tüzeltek, de lövéseik egyre ritkultak s végre teljesen elhallgattak. Nyilvánvaló volt, hogy az ellenség eltűnt. Az események azonban arra az elhatározásra készítették *Ehmann* ezredest, hogy *Löffler* alezredest, az 1/29. zászlóaljjal, a baloldalon levő *Zlatar* magaslaton át a *Dikava* magaslatra irányítsa, a baloldalvéd — fél 11/92. közös zászlóalj — megerősítésére és az ellenség jobbszárnyának átkarolására.

Az előnyomuló csapatok a kora reggeli órákban nem akadtak ellenállásra, de reggel 8 órakor váratlanul megdördültek a szemben levő magaslatok mögött az ágyúk és szapora srápnelltűz alá kerültek az erdők. Ez volt az első tüzéségi tűz, amely ezredünket érte. A működésbe lépett szerb tüzéség, amely a *Karaula Dikava* és *ajanjac* hegy irányából vette tűz alá az északi oszlop egyes részeit, főként *Löffler* alezredes zászlóalját lőtte. Ez a zászlóalj ugyanis csaknem egész oldalmenetben épen a baloldalvéd megerősítésére sietett s a rendkívül fárasztó, megszaggatott terepen, csupán nagy nehézséggel — igen gyakran csak egyenkint szakadozva — tudott előrevergődni s így a legjobb célt nyújtotta a szerb ütegeknek. A meglepő tűzben ez a zászlóalj is azonnal harchoz fejlődött s immár rajvonalban folytatta útját.

Hasonlóképpen tűz alá vették a szerb ágyúk az északi oszlop főcsapatát alkotó III/30. zászlóaljat is, mihelyt az látható terepre ért, úgyhogy *Ehmann* ezredes utasítására e zászlóalj parancsnoka, *Raies* alezredes, elhagyva az egy oszlopban való menetelést, két századát a közép mögött nyomultatta tovább előre, másik két századát pedig az elővéd jobbszárnyán kívüli helyzetbe rendelte.

Ebben az alakzatban folytatta előnyomulását most már erős tüzéségi tűzben a csoport.

Mintegy három óra hosszát tartó küzdelmes előnyomulás után, melynek főakadálya a mind hevesebbé váló ágyútűz mellett a rop-

pant nehéz terep s ennek következtében az összeköttetés fenntartásának nehézsége volt, a szerb gyalogság is megnyitotta tüzeit, szokása szerint a legnagyobb távolságról; azonban egyelőre — szerencsére — vajmi kevés hatással. Szerb katonákat alig lehetett látni, csupán tüzelésük árulta el, hogy a *Gostilje brdotól* északra emelkedő *Gradac* magaslat sziklás hegyoldalában fészkeltek be magukat, nagy ügyességgel megválasztott pontokon. A támadás előrehaladásával egyre rövidülő távolság miatt, a jó kilövással rendelkező s nagyszerűen lövő szerbek tüze, a továbbiakban jelentősen meglassította a támadás ütemét.

A délelőtti órákban saját tüzérségünk is beleavatkozott a harcba, de cél hiányában hosszú ideig csak az ellenséges ütegek leküzdésére szorítkozhatott.

Gyalogszázadaink, az előnyomulás megszakítása nélkül, délelőtt féltizenkettőkor kezdtek el tüzelni, míg géppuskáink — megfelelő célok hiányában — csak egy órával később nyitották meg tüzüket.

A kora délutáni órákban az északi oszlop *Vlahovic* község elé, a balszárnyon előnyomuló 92-es félzászlóalj pedig a *Dikava* magaslat elé jutott. A balszárnyra rendelt 1/29. zászlóalj azonban sehogysen tudott átvergődni a járhatatlanul szakadékos *Zlata* magaslaton, úgy hogy kénytelen volt az e magaslat lejtőjén levő csendőrlaktanyától ismét lehúzódni a völgybe, a főcsapat felé. Ilyenformán e zászlóalj a harc további során az elővéd jobbszárnyára került.

Mivel közben az ellenség is megmozdult és nagyobb erővel megszállotta a baloldalon fekvő, uralkodó helyzetű *Stolac* magaslatot, a dandárparancsnokság a *staribrodi* hídfő biztosítására visszamaradt fél 11/29. zászlóaljat is előrerendelte *Pozderic* községig, hogy készen álljon a *Stolac* felől várható ellentámadás feltartására.

Ekkor már teljesen kifejlődött a tüzérségi harc s mialatt ütegeink most már *Pozderic* és *Sendic* vonalából viszonozták az ellenség tüzeit, gyalogságunk egyes részei is meg-megújították tüzüket. E harc során bámulhatták meg embereink elsőízben a szerb gyalogság roppant ügyességét és harcban való jártasságát, amit a balkáni háborúban sajátítottak el a szerbek. Noha ugyanis a gyalogsági tűzből következtetni lehetett állásaikra, alig lehetett egyetlen katonájukat is látni. Állásaikat meglepő ügyesen választották meg s rendkívül ötletesen leplezték.

Sűrű füst hömpölygött már a völgyek felett, mikor délután 5 órára, folytonos harcizajban elérte az *Ehmann-csoport* jobbszárnya

a *Vlahovic* községtől északra lévő s a *Janjac* előkúpját alkotó 789 □-es magaslatot, miután a 92-esek géppuskás osztaga állásaik elhagyására kényszerítette a szerb ütegeket. Röviddel ezután a gyalogság is megkezdte visszavonulását.

A szürkület beálltával — este 7 óra tájban — némult el a gyalogsági tűz s az ütközet befejeződött.

A *Kuka* völgyében, déli oszlopként vonuló 1/30. zászlóalj, anélkül, hogy ellenállásra bukkant volna, az alkonyi órákban elérte a *Kuka* pataktól délre emelkedő 750-□-es magaslatot.

Ezredünknek ez az első, nehéz viszonyok között megvívott, egész napon át tartó harca, légvonalban mintegy 5—6 kilométer mélységben vitte előre e részen az arcvonalat, ami különösen akkor látszik igen jelentős eredménynek, ha tekintetbe vesszük a járhatatlan, erdős hegyi terepet, ami a legnagyobb fáradalmakat és áldozatokat követelte meg a csapatoktól az összeköttetés fentartása, parancs közvetítés, az egyes részek eltolása s a lőszer- valamint sebesültszállítás stb. terén, olyan ellenséggel szemben, amely hegyvidéki ezrededből állott, egész életét a Karsztban töltötte, a vidék sajátosságait tökéletesen ismerte, annak fáradalmait könnyen bírta s emellett gazdag haditapasztalatai révén, látható fölény birtokában volt. Emellett tekintetbe kell vennünk azt is, hogy ezredünk a *Han Semectől Agarevici-ig* tartó, példátlanul nehéz hegyi út után, alig pihenve indult *Staribrod*ba, tehát meglehetősen elcsigázott állapotban került ütközetbe. Hozzájárult ehhez, hogy az előnyomulást a csapatok étkezés és pihenő nélkül hajtották végre, amennyiben csak az ütközet befejezése után jutottak élelemhez, a vízhiányt pedig — a *Kuka* patak mentén haladó déli oszlop kivételével — egész napon át sínylették.

Ehmann ezredes csoportja tehát, mint már említettük, a sötétség beálltával a 750 □—789 □—824-□-es magaslatok vonalában. *Vlahovic* és *Zlijep* községektől keletre állott (lásd a 2. számú vázlatot).

A dandárparancsnokság intézkedésére a további előnyomulást beszüntették, a csapatok az elért állásban maradtak s ütközet-előőrökkel biztosították magukat. Egyben pedig felderítő járőröket küldöttek az ellenség felé.

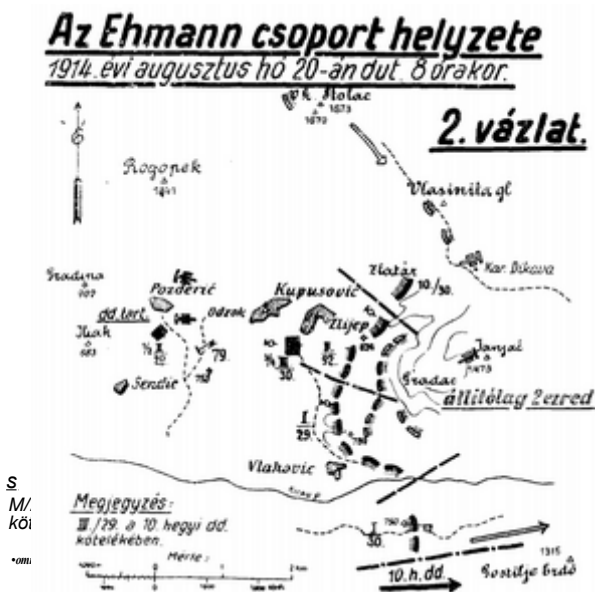
Az ütközetre következő éjszaka a pihenőre rendelt részek pihenésével s a meglehetősen összezilált kötelékek rendezésével, nyugodtan telt el.

Az ütközet során különösen sebesültekben jelentős veszteség érte ezredünket: 1 honvéd elesett, *Foveaux* zászlós és 54 fő legénység pedig meg-

sebesült. Az *Ehmann-csoport* egyéb vesztesége: a 11,92. közös zászlóaljtól *Gaidos* százados, míg a III/30. honvédszászlóaljtól 3 honvéd esett el.

A másnap, augusztus 21-én, pénteken reggel visszatérő járőrök azt jelentették, hogy a *Janjac* magaslat állásaiban már nem találtak ellenséget. Így az ellenséggel minden érintkezés megszakadt s a hadtestparancsnokság elrendelte a további előnyomulást.

Az előző napi ütközetben tűzvonalban harcoló I/29. zászlóalj és a tartalékban volt fél II/29. zászlóalj *Vlahovic* és *Zlijep* között gyülekezett pihenőre. Pihenő után a fél II. zászlóaljunkat az ugyan-

csak tartalékban volt II/30. honvédszászlóaljjal előrerendelték azzal hogy *Karaula Plocan* át előnyomulva, foglalják el a mintegy 5 kilométerre levő határmagaslatokat.

Erre az intézkedésre azért volt szükség, hogy a dandár zöme akadálytalanul vonulhasson előre a Kuka völgyén.

Az előrerendelt másfél zászlóalj délután 4 órakor el is indult, de amint előjárőre *Vlahovic* keleti kijárójánál kibukkant, erős tüzérségi tűz fogadta.

Ennek ellenére is folytatta előnyomulását s folytonos ágyú-
tűzben *Kuka* községig jutott, ahol felsőbb parancsra megállott s az

elért vonalon maradt. Ez a másfél zászlóalj ilyenformán *Kuka* községnél, az I. zászlóalj pedig *Vlahovic-nál* éjjelezett, anélkül, hogy helyzetében az ellenség megzavarta volna.

Másnap, augusztus 22-én, szombaton, a fél 11/29., a 11/30. és a III/30. zászlóaljak minden ellenállás nélkül birtokukba vették a határmagaslatokat, sőt a határon túl, az immár szerb földön levő *Zaovine*-ig nyomultak előre. Az ellenség az egész vonalon visszavonult.

Ezzel Bosznia e részét teljesen megtisztítottuk az ellenségtől s úgy látszott: a Drina menti csata első szakasza be is fejeződött.

És ez a feltevés valónak is bizonyult.

Még aznap — délután 2 óra 30 perckor — átcsoportosításra irányuló parancsot kaptak *Ehmann* ezredes csoportjának csapatai.

A 29. honvédgyalogezredet visszarendelték és a mintegy 70 kilométerre északnyugatra fekvő *Vlasenicá-çA* irányították. A századoknak még azon az éjszakán át kellett lépniök a *Drinát*, míg a vonat már délután elindult.

Az első Drina-menti csata váratlan megszakítása, illetve az üldözés beszüntetése, majd a nagyarányú átcsoportosításra valló intézkedések meglepték a csapatokat. A „miért”-re azonban nem tudtak feleletet kapni.

Sötét este lett, mire a zászlóaljak *Vlahovic-nál* összegyülekeztek — ahova a III. zászlóaljunk is — mely a 10. hegyi dandár kötelékében harcolt — bevonult s este féltizenegykor indult el a fáradt ezred *Staribrodra*, ahova egész éjszakán át menetelve, hajnali 5 órakor érkezett meg.

Az átcsoportosítás.

A *Starihrodnál* vert hajóhid, ezen a hajnalon — augusztus 23-án, vasárnap, reggel 5 órakor — amikor ezredünk odaért, alig volt elégséges a nagy forgalom lebonyolítására. Az átkelő csapatrészek, különösen pedig a vonatok, meglehetősen összetorlódtak, úgyhogy ez rendkívül késleltette a csapatok átvonulását.

Ezredünk tehát a híd közelében pihenőt tartott s étkezett, hogy kivárja, amíg rákerül a sor.

A roppant forgalomból is látható volt, hogy nagyarányú átcsoportosításról van szó s maga a XV. hadtest is eltolódik eddigi arcvonaláról. Mindez arra vallott, hogy új hadműveletek következnek,

ezeknek indító okai azonban a *Staribrodnál* várakozó ezredünk előtt természetesen még ismeretlenek voltak.

Az első Drina-menti csata váratlan megszakításának kettős oka volt. Az egyik oka az volt, hogy az orosz harctér eseményei szükségessé tették a Száva mentén harcoló 2. hadseregünk (Böhm-Ermolli) elvonását s odaszállítását. Emellett a szerbek a Drina menten támadó 5. hadseregünk (Frank Liborius) északi szárnyán levő cseheket megverték. E szerb sikerrel egyidőben elhatározta az entente közös haditanácsa, hogy általános nagy támadást intéz minden harctéren a központi hatalmak ellen. Ennek következménye volt Franciaországban a *második martiéri csata*, az orosz harctéren a *második lembergi csata*, a Balkánon pedig a szerbek és montenegróiak erélyes ellentámadása. A szerbek már augusztus 20.-ika körül egyes helyeken támadásba mentek át, míg a montenegróiak támadása valamivel később fejlődött ki.

Mindezek az események arra készítették Potiorek tábornagyot, hogy haderőit átcsoportosítsa.

Ez átcsoportosítás értelmében a XV. hadtestet eddigi helyéről mintegy 60—70 kilométernyire északra tolták *Zvornik*, *Kozluk* és *Vlasenica* környékére. E parancs végrehajtásaként vonult ezredünk *Staribrod*ba, hogy onnét tovább menjen *Vlasenica* felé.

Negyórás pihenő után végre sor került az ezred átkelésére, miután a vonatoszlopok a *Poljanica* felé vezető ösvényen elvonultak.

Délelőtt 9 órakor keltek át századaink a hidon s délután 4 órakor érkeztek meg eléggé fárasztó hegyi út után *Arnaatovicibe*, ahol éjszakára sáttortáborba szállottak.

Másnap, augusztus 24-én, hétfőn, 7 órakor indult tovább az ezred s egész napon át haladva, *Dumanici*, *Tocionek*, *Plocnik*, *Kleckovac*, *Micivode* érintésével, alkonyatig menetelt s este 6 óra után ért *Mrkaljére*, ahol éjjelezett. E 30 kilométeres út legnagyobb részét rossz ösvényen tette meg s csak a késő délutáni órákban tért rá a *Vlasenica* — sarajevoi országútra. Közben *Plocnik* környékén hosszú pihenőt tartott.

A következő napon, augusztus 25-én, kedden, tette meg útjának utolsó szakaszát az ezred. Ezúttal már végig országúton vonult a *Jávorplanina* fennsíkján. Reggel 8 órakor indult el *Mrkaljeről* az ezred s 11 óráig menetelt. Ekkor *Han Pjesaknál* megállott s délután 4 óráig pihent. Ez alatt a főzöládákban megfőzték az ebédet s a legénység megebédelt. Délután 4 órakor folytatta menetét s miután leereszkedett a *Jávor planina* hirtelen eső északi lejtő-

jenek szerpentin-útján, este 10 órakor megérkezett *Vlasenicára*, ebbe a *Studení Jadar* patak völgyében fekvő, erdőövezte kis bosnyák helységbe, ahol letáborozott s hadseregtartalék viszonyba lépett. Eddigi útja *Staribrod*tól, egy, a *Driná*tól északnyugat, majd északkelet felé húzódó iv volt, amely meglehetősen belenyúlt *Bosznia* szívébe.

Augusztus 26-án, szerdán, és augusztus 27-én, csütörtökön, *Vlasenicán* táborozott az ezred, mint hadseregtartalék s legénységünknek hosszú idő után ismét módja volt arra, hogy kiadósan pihenjen, alaposan tisztálkodjék s fegyverzetét és szerelvényét rendezze. A két napos pihenő szemmeláthatóan helyreállította a folytonos hegymászásban s a legutóbbi harcokban és menetekben elcsigázott századok erőállapotát s harciértékét.

27-én újabb menetparancsot kapott az ezred. Eszerint másnap *Udbiná*ra, 29-én *Zapardi*ra, 30-án *Sapná*ra, 31-én pedig *Teocakra* kellett menetelnie, ahol továbbra is tartalékviszonyban marad.

Augusztus 28-án, pénteken, reggel 8 órakor tehát tovább vonult s az erdős völgy alján futó 77scü-patak mentén, majd pedig a *Drinjaca* folyócska völgyében mindvégig országúton menetelve, délután 3 órakor *Udbiná*ra érkezett. Megtett útja mintegy 20 kilométer volt. *Udbinan* táborba szállott és éjjelezett.

Augusztus 29-én, szombat reggel 6 órakor indult tovább, a hegyek között vezető keskeny gyalogúton *Zapardi* felé. Bár nagyobb emelkedéseket ezúttal nem kellett leküzdenie, mégis csak késő este érte el menetcélját, az *Udbiná*tól mintegy 20—22 kilométerre északkeletre fekvő *Zapardit*, mert útja legnagyobb részét egyenkint szakadozva volt kénytelen megtenni. E mellett a Zvornik—dolnja-tuzlai katonai országút mentén fekvő kis helység mellett, — amely a drinai front egyik főhad tápvonalába esvén, zsúfolva volt élelmezési, egészségügyi, lőszer és anyagtelepekkel — szállott ezredünk táborba s itt éjjelezett.

Másnap, augusztus 30-án, vasárnap, *Sapná*ra vonult. Reggel 6 órakor indult el a menetoszlop s hasonló viszonyok között, ugyancsak jórészt egyenkint szakadozva, tette meg útját *Sapnáig*, ahova délután 4 órakor érkezett meg. Ugyanitt éjjelezett is.

Itt kapta ezredünk azt a parancsot, amely szerint a 79. dandárnak szeptember 1-ig előre kell nyomulnia a *Drináig* s ott a *Branjevótól* délre levő 124-es híd és a *Batartól* délkeletre levő 112□ magassági pont közötti területet lezárva, biztosítania kell a határt.

Amint ebből az intézkedésből is kivehető volt, a szerb ellen-támadás a front e részén vetette vissza a cseheket, úgyannyira, hogy a hadvezetőség még további szerb előretöréssel, illetve a Drinán való erőszakos átkeléssel is kénytelen volt számotvetni. A szávai arcvonalon küzdő 2. hadseregünknek *Sábácból* és a *Macvából* való kivonása és az orosz harctérre történő szállítása, továbbá a cseh csapatokkal szemben elért siker ugyanis érthetően felélénkítette az ellenség harci kedvét, úgy hogy az általános szerb támadás számbavétele, — amint azt a szeptember elején történt események később igazolták is — teljesen indokolt volt.

Másnap, augusztus 31-én, hétfőn, reggel 7 órakor továbbvonult az ezred s délután 3 és 4 óra között ért a *Lom* hegyvidékén lévő *Teocak* környékére, ahol a 40. honvéd gyaloghadosztályt összpontosították. Itt töltötte ezredünk az éjszakát s itt kapott újabb híreket az ellenségről.

E Hírek szerint az ellenség a Drina vonalát tartja megszállva, nagyobb erők pedig *Ljesnica* környékén gyülekeznek.

Teocakról másnap, szeptember 1-én, kedden reggel 7 órakor egy menetoszlopban indult el a 40. honvéd hadosztály. A menetvonal legutóbbi, nagyjában északi iránya ezen a napon megváltozott, mindinkább kelet felé hajlott s a *Tavna*-patak völgyét elérve, e patak mentén haladt *Bjelosevac* felé, ahová ezredünk délután 4 órakor érkezett meg. Itt értesült a XIII. hadtestparancsnokság amaz intézkedéséről, hogy a 42. honvéd hadosztály — a horvát honvéd gyalogság — csak szeptember 2-án adja át a megjelölt Drina-szakasz biztosítását és elzárását. Ezért az ezred az elért helyén maradt és a *Tavna* patak déli partján táborba szállott.

Ezzel elérte ezredünk augusztus 23-ika óta tartó átcsoportosításának legészakibb pontját. A csapateltolás során Közép-Boszniából Észak-Boszniába, a Drina felső folyásától csaknem a folyó torkolatvidékére került.

A *bjelosevac*i táborozás alatt a mintegy 15 kilométernyire északkeletre fekvő *Ljesnica* felől úgyszólván állandóan erős ágyúzás hallatszott.

A Drina biztosítása.

A 79. honvéd dandár védőszakasza a Drinának a *Pilicka*-és *Brezovica-patak* közötti partjára terjedt ki. E terület jobbszárnyának, — az I. védőszakasznak — biztosítását a 29. honvéd gyalogezredre bízták.

Szeptember 2.-án, szerdán vette át e védőszakasz biztosító szolgálatát az ezred és zászlóaljai közül elsőnek a II. zászlóalj lépett előőrsi szolgálatba, míg többi részei a vonattal együtt az előtte való napon elért helyen, a Tavna-patak partján táboroztak.

A *Pilicka-patak* és *Staroselo* között elterülő s nagyrészt erdővel borított védőszakasz biztosítása két főőrssel és a Drina partján felállított tábori őrsökkel történt. A fedett terep általában elég oltalmat nyújtott a csapatoknak (1. a 3. számú vázlatot).

Ugyanebben a helyzetben maradt az ezred szeptember 3.-án, csütörtökön is. E napon a szerb tüzérség ismételten lőtte a II. Zászló-

aljat és a tartalékban levő másik két zászlóaljat is, de veszteségeket nem okozott. Így az utóbbiaknak jó alkalmuk nyílt a pihenésre.

Másnap, szeptember 4.-én, pénteken az I. zászlóalj felváltotta a biztosító szolgálatban levő II. zászlóaljat, amely a váltás után az I. zászlóalj táborhelyét foglalta el.

Szeptember 5.-én, szombaton, változatlan maradt ez a helyzet. A II. zászlóalj két századát, a 40. honvéd hadosztály parancsnokságának biztosítására, a Tavna kolostorhoz, — Kis. Tavna — rendelték ki.

Szeptember 6.-án, vasárnap a III. zászlóaljra került a sor a folyóbiztosító szolgálatban.

Az ellenséges tüzérség saját ütegeinket kereste tüzével s ismétlen kölcsönös ágyúharc fejlődött ki. A gyalogság részéről csak szórványos figyelő lövések estek.

Mialatt ezen az arcvonalrészén minden nagyobb harcitévékenység szünetelt, addig az általános szerb offenzíva a szávai fronton teljesen kifejlődött. Böhm-Ermolli hadseregének, a 2. hadseregnek a Macvából történt kivonulása után, a szerbek összevont ereje a Száva vonalra vonult fel, sőt e napon, — szeptember 6-án — a *Timok-hadosztály Mitrovicánál átkelt* a Száván is, míg a *Surnadia-hadosztály Rövidesen Obrenovácnál, Kupinononál*, valamint más átkelő helyeken lépte át e folyót. Ugyancsak erőteljes előretörések történtek *Montenegró* és *Dél-Szerbia* felől is. Utóbbi támadás a későbbi napok során csaknem *Sarajevoig* jutott, míg a *Szerémségbe* betört hadosztályokat sikerült rövidesen tönkrevetni, úgy, hogy közel egy heti küzdelem után nem volt többé szerb katona a *Szaván* innen.

Egyelőre azonban szeptember 6-án az volt a helyzet, hogy a drinai arcvonalon nagyjában csend uralkodott, míg a szerb főerő a Szávánál betört, illetve magyarányú betörésre és előnyomulásra készült.

Ezredünk szeptember 7-én, hétfőn is megmaradt a folyó-biztosító szolgálatban s a szerbek, — nyilván azért, hogy Szávamenti betörésük idejére lekössék a Drinánál álló magyar-osztrák csapatokat, — egész napon át erősen lőtték ezredünket és a gyalogság között is élénk tűzharc folyt. Különösen éjszaka vált hevesse s majdnem állandóvá a tűz.

Errevaló tekintettel a Tavna-kolostorhoz rendelt két század egyikét visszabocsátották az ezredhez s a hadosztályparancsnokság biztosítására csak *Körmendy* százados maradt ott az 5. századdal.

Az ellenségről ezek a jelentések érkeztek:

A három hadosztályból álló 2. szerb hadsereg *Badovinci, Cmabara, Slitar* területén, vagyis a *Drina* és *Száva* szögében, az úgynevezett *Macvában*; a 3. szerb hadsereg pedig, mely ugyancsak három hadosztályból áll, *Ljesnica, Loznica, Jarebice* vidékén működik. Körülbelül egy hadosztály áll ezenkívül *Krupanj* és *Pecka* területén. A *Drina-mentén* csak előftrcsapatok állanak.

A *Koviljacáiól* délkeleti irányban, *Krupanj* felé húzódó *Gacevo—Boranja planina* magaslatokat néhány, — tábori ágyúkkal megerősített — zászlóalj tartja megszállva.

A tüzérségi állások valószínűleg a 280 □ és a 256-□ magaslaton vannak. *Loznicánál* nehéz tüzérség is áll.

A második Drina-menti csata.

Mint már az előbbieket során említettük, az entente közös haditanácsa 1914. szeptember elején, a nagy német rohamnak a *Marne* mentén történt feltartóztatása után, döntő csapás megtételére határozta el magát. E célból az egyesült francia-angol-belga seregeknek francia földön, az orosz „gőzhengernek” *Lemberg* és *Grodek* körül, a szerbeknek és montenegróiaknak pedig a balkáni harctéren, egy időben, általános támadásba kellett átmenniök.

Így fejlődött ki nyugaton a *második nagy marnei csata*, amely a német előretörés végleges megállításával, Galíciában pedig a *második leMBERGI csata*, amely *Lemberg* elvesztésével és *Przemysl* körülzárásával végződött, míg a Balkánon a szerb *Timok-* és *Sumadia-hadosztály* rövidesen meghiúsult magyarországi betörésére, továbbá a szerb-montenegrói hadaknak déli és délnyugati Bosznia-Hercegovinában való előnyomulására vezetett.

Ennek az általános szerb offenzívának az ellensúlyozására indította meg *Potiorek* táborszernagy szeptember 8.-án második nagy támadásunkat a *Drina* vonalán. E támadás stratégiai szempontból is kézenfekvő volt, mert a szerb főerő a Száva-vonal ellen vonult fel, hogy a *Timok-* és *Sumadia* hadosztályok után a zöm is átlépje a Szávát s megkezdődjék a francia újságokban nagy lelkesedéssel világgá kürtölt „Budapest elleni előnyomulás.”

A *Drina* felől jövő támadás tehát oldalában fenyegette a szerb főerőt, melyet arra kényszerített, hogy magát meggyöngítve, a *Drinamentére* irányítson nagyobb seregetesteket.

Ezt a célt a második *Drina-menti csatával* el is értük.

A *Timok-* és *Sumadia-hadosztály* rövid pünkösdi királysága katasztrofális vereségbe fulladt, mire a szerb főerő lassanként kénytelen volt a *drinai* frontra felvonulni, hogy megállítsa ottani előnyomulásunkat.

Annak okát, hogy a *második Drina-menti csata* nagyobb eredményekkel nem járt, abban találhatjuk, hogy azt egyfelől kellően előkészíteni nem lehetett, — hiszen a szükség diktálta e támadást, — s így csak a rendelkezésre álló, aránylag gyenge erőket tudtuk harcba vetni; másfelől pedig abban, hogy a szeremségi betörés kudarca után a szerb főerő a *Drina* felé fordult s így csapataink hamarosan fölényes túlerőbe ütköztek.

Ennek a mintegy két héti, — szeptember 8.-tól szeptember 25.-ig — tartó csatának, az említett stratégiai sikeren kívül mind-

össze az a jelentősebb eredménye volt, hogy a *Gucevo* gerincvonal és a *Boranja planina*, a szerb védelem e fontos bástyái birtokunkba jutottak.

A támadás során a *XV. hadtestnek Zvornik* táján kellett betörnie Szerbiába, hogy a Drina-menti hegyeken álló szerbeket visszavetve, teret nyerhessen *Valjevo* és *Arangelovac* felé.

E hadtest kötelékében küzdött a 40. honvéd hadosztály, amely ez alkalommal a következő erők fölött rendelkezett: a 79. honvéd gyalogdandár, — benne a 29. és 30. honvéd gyalogezredek, — a honvéd menetdandár, — kötelékében az 1. és 2. honvéd menetezredek, — három tábori- és két nehéz ágyús üteg, egy utászszázad és öt hadihídkészlet.

A 40. hadosztály feladata egyelőre az volt, hogy szeptember 8-án reggel hatásos tűzértségi tüzellel tüntessen *Loznicanál* és az attól délre levő területen s emellett feltétlenül tartsa a reábízott *Drina*-szakaszt.

Tabajdy tábornok feladata pedig az volt, hogy a 79. dandárral tartsa és figyelje meg a *Pilicka Han* és a *Brezovica* patak közötti folyópartot.

A csata szeptember 8-án, kedden kezdődött

Ezredünk egyelőre megmaradt a már ismertetett folyóbiztosító szolgálatban, de már szeptember 13.-án átkelt a *Drinán*, a szerbeket visszavetette és elfoglalta a *Gucevo* hegyhátat, valamint a *Kaliste* magaslatot.

Ezredünk tüntető támadása a Drina partján.

Szeptember 8-án, kedden, a VIII. hadtest csapatai átkeltek a *Drinán*. A XIII. hadtestből csak egy zászlóaljnak sikerült a folyó túlsó partjára átjutnia. Az ellenség megtévesztése céljából a 42. hadosztály horvát ezredei *Janjánál* egész éjjel tüntettek.

A 40. honvéd hadosztály parancsnokság e napon vett értesítése szerint *Loznicanál* körülbelül 8 ellenséges zászlóalj és tűzérség, *Ljesnicánál* pedig 6 zászlóalj gyalogság és 2 üteg állott.

Ezredünk előbbi helyén maradt s a II. zászlóalj felváltotta a biztosító szolgálatban levő III. zászlóaljat.

Tűzértségünk délután 1 órától kezdve egészen estig erősen lötte *Loznicát*.

A csata második napjának kezdetén, szeptember 9-én, szerdán, éjfél után 20 perckor a 40. honvéd hadosztályparancsnokság paran-

csot adott ki egész tüzérségének, hogy hajnali 3 órától kezdve, tüntetés céljából nyissa meg tüzét, tartsa tűz alatt a Drina túlsó partját s ha reggel 6 órakor nem mutatkozik ott ellenség, szüntesse azt be. E tűzzel való tüntetésben részt kellett vennie II. zászlóaljunknak is, mely az előőrsi szolgálatot teljesítette közvetlenül a folyóparton, továbbá a szomszédos menetdandárnak is.

E tüntető támadással azt a célt akarta hadvezetőségünk elérni, hogy az ellenség figyelmét a Drina e részére irányítsa, a szerbek készüljenek támadásunkra itt a branjevói gázlónál s elterelődjék éberségük *Skocic turski* vidékéről, ahol a XV. hadtest átkelésének meg kellett történnie.

Hajnali 3 órakor megdördültek a hadosztály ágyúi s a Drina menti hegyek három óra hosszat visszhangoztak a zengéstől. A tüzérségi tűz csakhamar füstfelhőbe vonta a Drina völgyét s a dörgebe beleolvadt a II. zászlóalj és a szomszéd védőszakaszban lévő menetdandár táboriőrs vonalának szapora fegyvertüze is. A folyóparton levő előős csapatok ugyanekkor nagyobb osztagokat küldöttek ki a vízhez, ahol azok a meredek partoldalban siklóutakat vágtak s az átkeléshez látszólagos előkészületeket tettek, hogy az ellenség figyelmét még inkább lekössék. E tüntető készülődést a mi ezredünk arcvonalában a 8. század egy osztaga végezte *Eisenstädter Nándor* tart. hadnagy vezetésével, rendkívül ügyesen.

A szerbek a túlsó part fáról azonnal tűz alá vették a tüntető csoportot, a táboriőrs vonalat és a II. zászlóalj főörseinek helyét, míg az ellenséges tüzérség a hátsó terepet lötte szórványosan. A balszárnyon álló 2. számú főörs előtt a szerbek később annyira merészkedtek, hogy mintegy 20 emberük csónakba szállott és át akart kelni a vízén; azonban tábori örseink erős tüze után visszafordultak.

Reggel 6 órakor saját ágyúink elhallgattak és délután 1 óráig csak szórványos puskatűz volt mindkét részről a völgyben.

A tüntetés során a 8. századnak egy, a 7. századnak pedig két sebesült vesztesége volt.

Délután 1 órától kezdve ismét felélénkült a tüzérségi harc. Ágyúink *Loznicát* lötték.

Saját ezredünknek délután 3 órakor szintén át kellett volna kelnie a folyón s az előkészületek meg is történtek erre. Mivel azonban a szerbek a VIII. hadtestnek már átkelt csapatait is visszavetették, e parancs végrehajtása elhalasztódott.

A nap többi része és a rákövetkező éjszaka nyugodtan telt el s reggel szeptember 10-én, csütörtökön, tüzérségünk ismét löni kezdte *Loznicát*.

Ugyancsak nyugalomban telt el ennek a napnak hátralévő része is, melynek folyamán a Drina-biztosító szolgálatban álló 11. zászlóaljunkat az 1. honvéd menetezred 33. menetzászlóalja (*Hainiss* alezredes) váltotta fel.

Átkelés a Drinán.

10-én éjfélkor felriasztották a tartalékban levő I. zászlóaljunkat s azonnal útbaindították az 1. honvéd tábori ágyús osztállyal *Pilicehan—Branjevo—Rojcevic srp.—Skocic turskin át Kozlukra*. E zászlóalj 2. századát azonban tüzérégi fedezetnek rendelték ki egy tábori ágyús *üteg* mellé's az az ágyúkkal *Pilice dolnje—Veliki Strana—501 □-oŋ* át ugyancsak *Kozlukra* menetelt.

Az ezred többi része a dandár egyéb csapataival — szeptember 11-én, pénteken — hajnali 3 óra 45 perckor ugyancsak elhagyta táborhelyét, hogy parancs szerint a *Kozluktól* délre, a *Drina* mentén levő *Colopek* környékére vonuljon. Menetközben csatlakozott az ezredhez a hadosztály parancsnokság biztosítására Kis. Tavnára kirendelve volt 5. századunk is. Mivel a Drina-völgye beleesett az ellenség tüzébe, a folyó partján húzódó út nem jöhetett számításba nagyobb csapatoknak délre való eltolása tekintetében. Ezért a főcsapat hatalmas kerülőt tett a Drinától nyugatra levő hegyeken, melynek során *Dl. Krcinán* és *Vlk. Stranán* tartott rövidebb pihenőt, míg hosszú pihenőre *Vitinica* és *Jusice* között állott meg. Délután 3 órakor újabb parancsot kapott a dandár, amely szerint nem a Drinavölgyben levő *Colopekre*, hanem attól délnyugatra a Sapna patak völgyében levő *Trnjacira* kellett vonulnia. A dandár tehát folytatta rendkívül fárasztó, karsztos, erdős vidéken át vezető útját *Androvici—Djuilci* érintésével *Trnjacira*. A szinte járhatatlan hegyi ösvérutat *Gaj-nál* hagyta el az oszlop, ahonnét a Sapna völgyben futó országútra került le, s azon folytatta menetét *Trnjacira*, ahová késő este ért be.

Az ezred e napon 38 kilométeres utat tett meg rendkívül nehéz viszonyok közt, mert a menetvonal legnagyobb része sziklás, rossz ösvérút volt, amelyen a legnagyobb részt csak rendekben vagy egyenkint szakadozva lehetett előre jutni.

A külön haladó I. zászlóalj *Suljin*hathoz vonult s késő éjszaka — szeptember 12-én, hajnali szürkületben — ért a *Suljin hantol* északra levő útelágazáshoz, ahol letáborozott.

Szeptember 12-én, szombaton, befejeződött az az átcsoportosítás, amelyet a XV. hadtest a támadáshoz való felkészülésképen keresztülvitt. A hadtest közelebbi feladata az volt, hogy birtokába vegye a Drina túlsó partján levő *Gucevo* és az evvel csaknem párhuzamosan haladó — *Kostajnik 768* □ —*Stolica—Carigrad* —gerincvonalakat, amelyek a szerbek főellenállási vonalai voltak, míg a Drina keleti partját csak kisebb ellenséges erők biztosították táboriőrsszerű felállításban.

A terep ismeretéhez tudnunk kell, hogy e magaslati vonalak északnyugatról délkeletre húzódó gerincrendszeret alkotnak, mely a Drina mentének e részén a legjellegzetesebb ellenálló tereprész s a szerbek rendkívül ügyesen választották meg védőállásukat, amikor a drinai határ biztosítását erre alapozták. A folyótól a *Gucevo* gerincvonalig terjedő terepsáv legnagyobb része erdő, mely a Drinától lassan emelkedő lejtőkön terül el s emellett a Drinához ereszkedő északkelet-délnyugat irányú kifutók több alkalmas támaszpontot nyújtanak. Ezek révén a szerbek részéről a fővédőállás előterepe is könnyen tartható volt különösen gyengébb erők ellenében. Az erdős jelleg mellett a terep szakadozottsága is kitűnő szövetségesként kínálkozott a háború terén sok tapasztalatú s emellett szívós és rendkívül elszánt ellenségnek.

A 40. honvéd hadosztály a támadás megindulásakor hadtest tartalék volt, amely az elől küzdő csapatokat követte. Dandárai közül a 79. honvéd dandár — s benne a 29. honvéd gyalogezred — szeptember 11.-éről 12.-re virradóra azt a parancsot kapta, hogy a Drinán átkelve vonuljon fel az átkelési helytől keletre mintegy 7 kilométernyire levő *Glavica* nevű magaslatra s ott foglaljon állást.

Minduntalan megújuló, de egyre távolodó gyalogsági tűz hallatszott a *Drina* felől, amikor ezredünk szeptember 12.-én, szombaton reggel 6 órakor elindult *trnjaci-i* táborából. Az ellenséges tüzéség, cél hiányában, — hiszen támadó csapataink az átkelés után hamarosan erdős vidékre értek — csak szórványosan lőtte az előnyomuló oszlopokat. Előrsvonalainak őrségei pedig terepszakaszról-tereszakaszra visszavonulva csupán gyenge ellenállást fejthettek ki.

Reggel 7 óra tájban ért az ezred a *Suljinhantól* északra lévő útelágazáshoz, ahol csatlakozott hozzá az I. zászlóalj ott éjszakázott három százada, valamint géppuskás osztaga is és 7 óra 45 perctől kezdve kelt át a *Suljinhantól* délkeletre — a zvoniki katonai temetővel szemben — vert hadihídon a Drinán. Ezzel *szerb földre* lépett az ezred.

Innét a *Radalj* patak völgyén nyomult előre, majd felvonult a *Cerov rt.* magaslat délnyugati erdős lejtőjére s *Ledinjaktól* délre készülségi állást foglalt el úgy, hogy esetleg a *Cerov rt.*, valamint a *Valovlje* magaslatok felé is működhessék.

E készülségi állásban töltötte el a délelőttöt. Északkeletről és délről meg-megújuló gyalogsági harc zaja hallatszott. A szerb utóvéd szívósan védte a *Cukovo 418* □ magaslatot.

Délután 2 órakor az I. zászlóalj, valamint a III. zászlóalj fele azt a parancsot kapta, hogy vonuljon a *Cukovo* nyugati lejtőjére. Délután 5 órakor pedig elrendelték a támadást a *Cukovo 418-ψ-οη* át északkeleti irányban, a *Béla voda* és *Leskovica* patakok közötti erdős területen, a *Gucevo-hát*, (részletes térkép 1:75.000 szerint a *Oucevo* irás „o” betűje), ellen.

A támadás azonban csak a szerbek által sokáig védett *Cukovo* magaslat lejtőjéig jutott, mert erős köd és zápor keletkezett, mely tartós esővé fejlődött. Az eső, de különösen a völgyeket teljesen ellepő sűrű köd végkép lehetetlenné tette a tájékozódást, úgy, hogy a támadó részek közötti összeköttetés is számtalanszor megszakadt az amúgy is rendkívül nehéz, erdős terepen. Ilyenformán beszüntették a további támadást és az ezred az elért vonalban éjjelezett. Késő éjszaka jelentették az előlévő harcjárőrök, hogy az ellenség a sötétség leple alatt elhagyta a *Cukovo* magaslaton lévő állásait. A magaslat tehát a szeptember 13.-iki reggelen további harc nélkül birtokunkba jutott.

A Gucevo hegyhát elfoglalása.

„A *Gucevo* hegyhátat a mai napon feltétlenül birtokba kell Szept. 13. venni.”

Így szólt az a parancs, amelyet a hadosztály szeptember 13.-án, vasárnap, kapott.

A hadosztályparancsnokság e támadás végrehajtására *Ehmann* ezredest rendelte ki és az 1./30., 111./30., III./6, és fél III./29. Honvéd-

A kislitei harcok színhelyének részletes térképe.

zászlóaljkat bocsátotta e célra rendelkezésére. Utóbbi félzászlóaljat *Ványa* százados vezette.

A 29. honvéd gyalogezred I. zászlóaljának három százada és a III. zászlóalj másik fele *Bihar* őrnagy, a II. zászlóalj *Sztavinszky* alezredes, végül a 11/30. zászlóalj *Bittó* alezredes parancsnoksága alatt a *Cukovo* hegyháton maradt hadosztálytartalékként.

Ehmann ezredes csoportjától balra a 13. közös hegyidandár, jobbszái nyán pedig a 10. közös hegyidandár támadott.

A csoportparancsnok a támadáshoz, illetve az előnyomuláshoz a következő csoportosítást rendelte el:

Elővédként a HI/6. zászlóaljnak kellett előnyomulnia *Danzinger* őrnagy parancsnoksága alatt. Menetvonala a *Borinska* patak, valamint a *Leskovica* patak átlépése után, a *Béla voda* és a *Leskovica* völgye közt emelkedő hegyhát, támadásának iránya pedig a *Gucevo* felírás „o” betűje volt. Az elővédet *Ványa* százados félzászlóaljának, — a 7-2 UI/29-nek — és az *Artnér* alezredes alatt álló 1/30. zászlóaljnak kellett követnie.

A balszárnyon — baloszloponként — *Raies* alezredes nyomult előre a III/30. zászlóaljjal, még pedig úgy, hogy a 306 □-os magaslaton át, a *Béla voda* patak hajlásánál, arccal északkelet felé kanyarodva, e patakkal körülbelől párhuzamosan, a pataktól nyugatra emelkedő erdős háton vonuljon a *Gucevo* gerinc ellen.

Reggel egynegyed nyolckor indult meg a támadás, ködös, borús időben.

A csapatok az erdős *Gucevo*-gerincről, a *Borinska* patak völgyébe észrevétlenül ereszkedtek le. A *Borinska* patak átlépése után harchoz fejlődtek s mialatt a III/30. zászlóalj a 306 -c^-os magaslaton át vonult előre, az elővédzászlóalj — vagyis a 111-/6. — a *Béla voda* és *Leskovica* összefolyása után északkeleti irányban nekivágott a két patak közötti hegyhátnak, míg az öt követő csapatok közül a 72 III/29. zászlóalj, *Ványa* századossal az élén, a *Béla vodától* nyugatra emelkedő háton, elsővonalként; — *Artnér* alezredes zászlóalja — az 1/30. — pedig e pataktól nyugatra emelkedő háton, második vonalként folytatta előnyomulását.

A támadó csapatok tehát a *Borinska* völgyéig zárt rendben, nagyjából északi, onnét pedig harchoz fejlődött északkeleti arcvonallal nyomultak a *Gucevo* gerincvonal ellen.

Röviddel a támadás megindulása után még a III. zászlóaljunk hadosztálytartalékban lévő s *Bihar* őrnagy alatt álló másik felét is *Ehmann* ezredes rendelkezésére bocsátották s az az 1/30

zászlóalj jobbszárnyához csatlakozva, a *Béla voda* pataktól keletre követte az első vonalat.

Az előnyomulás előrehaladásával az 1/29. hadosztálytartalékban levő három századát *Tabajdy* tábornok, dandárparancsnoknak rendelték alá, aki azokkal a támadó *Ehmann* csoportot követte, míg a 11/29. és 11/30. zászlóaljak továbbra is hadosztálytartalékban maradtak és a *306-fy-os* magaslatra vonultak.

Csapataink alig jutottak el tüztávolságra, mikor a *Oucevot* szívósan védő szerbek megnyitották a tüzet. Mivel azonban a terep legnagyobb részét erdő borította, aránylag nem sok veszteséget okoztak. Mindamellet, egyfelől a rendkívül erős tűz, másfelől pedig az alig járható s a tájékozást és összeköttetést megnehezítő erdős, hegyi terep miatt csak lassan haladt előre a támadás.

Ezért délután 4 órakor maga *Ehmann* ezredes állott a csapatok élére és a legnagyobb eréllyel vitte előre a zászlóaljakat. Példaadása és lel kérése új erőt öntött a fáradt csapatokba s támadásuk oly erővel haladt előre, hogy a szerbek — miután a végsőkig védtek állásaikat — este 6 óra tájban kénytelenek voltak a *Oucevo-geúnc* délkeleti szakaszát s egyben a *Kuliste 708 Δ* magaslat előkúpját feladni és északkeletre *Paskovac* felé visszavonulni.

Ez az erélyes támadás kezünkre juttatta a *Gucevo*-hegyhátat

A csoport csapatai a *Gucevo*-gerincen elfoglalt állásokban rendezték kötelékeiket s erős ütközet-előőrök védelme mögött ugyanott éjjeleztek. Az éjszaka aránylag nyugodtan telt el, de a gyalogsági tűz, bár szórványosan, egész éjjel tartott. Csapataink helyzetét a támadás után a túloldali 4. számú vázlat mutatja.

A *Kuliste* elfoglalása.

Szeptember 14-én, hétfőn hajnalban tisztázódott a támadás után előállott új helyzet. Eszerint, amíg az *Ehmann-csoport* támadása teljes mértékben sikerült, addig a tőle balra működő 13. hegyi dandár nem tudta a szerbeket a *Gucevo-gerinc* északnyugati szakaszáról visszavetni. Ilyenformán a szerb védővonal ezen a részen változatlanul megmaradt előbbi helyén, majd a *Gucevo*-hegyhátak körülbelül közepe táján levő *Kuliste 708 Δ*-as kup körül, mint egy sarkpont körül elfordulva, nyugat-keleti irányban *Paskovac* felé hajlott el, épen az *Ehmann-csoport* sikeres térfoglalása következtében.

Amint ebből is látható, a *Kuliste 708 Δ*-as kup kulcsa volt nemcsak az egész *Gucevo-gerinc* elvitathatatlan birtokának, hanem

a tőle északra levő Ijesnica—loznicai arcvonalszakasznak is. A *Kuliste* birtokában a szerbek az egész gerinc megtartását is vitássá teheték csapataink számára. Ennek tudatában védelmezték a szerbek olyan páratlan szívóssággal e kúpot, hogy a 13. hegyi dandár támadása megtört ellenállásukon.

Az *Ehmann-csoport* előretörésének eredményeként e csoport balszárnya most már délről oldalukban, sőt délkelet felől a hátukban is fenyegette a *Kuliste* szerb védőit. Igaz viszont az is, hogy az ellenség tüzésége — amint ez hamarosan be is következett —

Az Ehmann csoport helyzete

1914. évi szeptember hó 13-án este

a *Perina* magaslat felől oldalozhatta egész gucevoi vonalunkat, sőt vonalunk balszárnyának azt a részét, amely a *Kulistetől* kelet felé hajló szerb vonallal állott szemben, hátba is lőhetett.

Az ellenség, az *Ehmann-csoport* felől várható támadásra számítva, a *Kuliste* 705 Δ -as magaslat előtt lévő kis kupon fészkelte be magát s itt egy kukoricatáblán át húzódó s a táblától jobbra is, balra is teljesen csupasz gerincvonalon építette ki állásait az éj folyamán. Ezeket az előretolt állásokat rendkívül erősen szállotta meg gyalogságával, míg tüzésége a *Perina* magaslat felől csak-

hamar tűz alá vette az *Ehmann-csoport* csapatait. Ebben az oldalozó, sőt a III/6. és fél III/29. zászlóaljokat hátulról is érő tűzben századaink erősen szenvedtek s a szerb ágyúk a 111/29. zászlóalj géppuskás osztagának egyik gépfegyverét szét is lőtték. Az ágyúharc mellett virradattól kezdve, heves gyalogsági tűz is tombolt, amelyben mindkét fél résztvett.

Kora délután a dandártartalékban volt, de időközben *Ehmann* ezredesnek rendelkezésére bocsátott 3/41/29. zászlóalj egyik százada, a 4. század — *Bukovszky százados* alatt — parancsot kapott, hogy a *Kuliste* említett előkupját szuronnal vegye birtokába.

Ez a század délután 2 órakor erőteljes, bátor rohamot intézett az előkup ellen s a szerbeket kivetette állásaikból. Az ellenség erre visszavonta előretolt osztagait a *Kulistére*, ahol még szívósabb ellenállásra rendezkedett be.

A délutáni órákban járőröket küldött ki az *Ehmann-csoport*, amelyek visszatérve azt jelentették, hogy a szerbek erős ellentámadásra készülnek. Jelentésük szerint a *Kuliste 708 §-as* magaslatról egy, az ettől 3000 lépésre délkeletre — a *Gucevo írás* „o” betűjétől északkeletre — levő kupon pedig 3—4 ellenséges zászlóalj nyomul előre.

E hírre *Ehmann* ezredes, délután 5 órakor, elrendelte a támadást, melyhez a következő erők állottak rendelkezésére: az 1/29., a 7-21/30., a M/30., a M/6, és a M/29, zászlóalj fele, vagyis a 9. és 10. század, — míg ugyanennek a zászlóaljnak másik fele — a 11. és 12. század — dandártartalékban maradt.

A szerb támadás gyors cselekedetet kívánt. Ezért az I 29. zászlóalj haladéktalanul előrenyomult és szuronnal rohanta meg a *Kulistétől* keletre húzódó — s az 599 *A* -es magaslatot is alkotó — hegyhát délkeleti kúpját. A nagy elszántsággal végrehajtott roham sikerült, az ellenséget visszavetette s a zászlóalj elfoglalta a kúpot.

Ezzel a sikerrel elveszett a szerbekre nézve a *Kuliste* megtartásának lehetősége, mert az elfoglalt magaslattal immár a hátában is veszélyeztetve volt e fontos pont. Az ellenség tehát feladta a *Kulistét*, visszavonult sa 13. hegyidandár jobbszárnyán küzdő 52. közös gyalogezred részei elfoglalták a szerb védelem e főbástyáját.

A 40. honvéd hadosztályparancsnokság a *Kuliste* elleni támadás esetére, még a kora délutáni órákban előrendelte a hadosztálytartalékban lévő zászlóaljakat a 306-*A*-os magaslatról a *Kuliste*

mögé. E két zászlóalj — a 11/29. és 11/30. honvéd zászlóalj — a délután folyamán meg is érkezett a kitűzött helyre.

A *Kuliste* magaslat elfoglalása után, délután 5 óra 30 perckor újabb parancsot kapott ez a két zászlóalj, amely szerint az *Ehmann*-csoport legszélsőbb jobbszárnyán levő *Górni Borinára*, kellett vonulnia.

Ám alighogy ez a két zászlóalj a *Kulistéről* elindult, a szerbek iszonyú tüzzel rajtaütöttek a *Kulistén* kellő biztosítás nélkül dolgozó 52-es ezreden és a *Górni Borina* felé elvonuló két honvédzászlóalj menetoszlopán.

A váratlanul jött vakmerő szerb támadás megzavarta az 52-eseket és percek alatt lesöpörte őket az alig egy félórával előbb megszerzett *Kulistéről*.

E súlyos helyzetben a hadosztálytartalék említett. két zászlóalja azonnal megállott, a 11/29. zászlóalj két százada — még pedig a 6. és 7. század — a 11/30. zászlóaljjal együtt pillanatok alatt harchoz fejlődött, majd rohamot intéztek a kúpot megszálló szerbek ellen.

Ez a roham szerezte vissza a *Kulistét*.

S bár az ellenség egymásután indította csapatait újabb és újabb ellentámadásra, ezeket mind visszavertük, úgy hogy a szerbeknek nem is sikerült többé visszafoglalni e sok vérrel öntözött magaslatot, amely este 7 órakor véglegesen és szilárdan birtokunkban maradt.

Az éj folyamán időközönként gyalogsági tűz volt.

A hadosztálytartalék, a várható ellentámadásokra való tekintettel, a *Kulistén* éjjelezett, míg a dandártartalékban volt III/29. zászlóalj két századát — a 11. és 12. századot — a jobboldal biztosítására, a *464-A-es* magaslatra irányították. A csapatok az elért állásban éjjeleztek. (Lásd az 5. számú vázlatot.)

Ezredünk vesztesége szeptember 13-án és 14-én: 1 tiszt (*Vúnya* százados) és 34 fő legénység halott; 8 tiszt és 164 fő legénység sebesült és 22 fő legénység eltűnt volt.

Másnap, szeptember 15.-én, kedden már a kora reggeli órákban, mihelyt a köd felszállott, dörögni kezdtek a szerb ütegek és délig szakadatlanul tűz alatt tartották a *Gucevo* hegyháton levő ezredünket, amely kötelékeit rendezte s állásait erősítette.

A 79. honvéd dandár elhelyezése ekkor a következő volt: a 30. honvéd gyalogezred a *Kuliste 708 A* magaslat környékét tartotta megszállva és jobbszárnya a *Kuliste* kúpjától délkeletre, mint-

egy 800 lépésnyire volt. Magán a kupon azonban a 30. honvéd gyalogezred kötelékében, *Artner* alezredes alá rendelve, saját 6. és 7. századunk volt állásban. A 30. ezred jobbszárnyához csatlakozott a 29. honvéd gyalogezred, melynek vonala délkelet felé a 464 \diamond -es magaslati pontig terjedt.

Délelőtt 10 óra 25 perckor kapott értesítés szerint *Kárász* altábornagy csoportja támadást intéz *Loznica* ellen. *Tabajdy* tábornok csoportjának — a 79. honvéd dandárnak — e támadáshoz csatlakozva, a *Carigrad* magaslattal felé kell előretörnie.

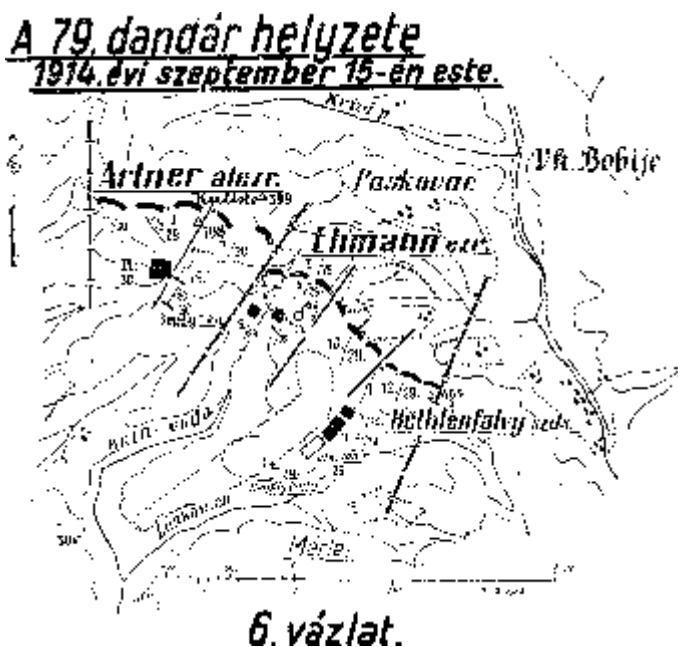
Bár az előkészületek e támadáshoz megtörténtek, végrehajtására e napon nem került sor.

Ennélfogva a csapatok folytatták a kötélek rendezését. Ennek során ezredünk a következő csoportosítást vette fel:

A 30. ezredhez csatlakozott a 3. század, ettől jobbra volt a 4. század, ennek jobbszárnyán pedig a 10. század. A tartalékok e tűzvonal mögött így oszlottak meg: a 3. század mögött a 9. a 4. század mögött pedig az 1. század állott. Tűzvonalunk folyta-

tásaként, a jobbszárnyon, a 464 □-on — *Bethlenfalvy* százados alatt — a 12. század volt állásban, mögötte tartalékban pedig az 5., 8. és 11. század. E mögött a *Leskovica* patak völgyében táborozott az ütközetvonal s itt működött az ezredsegélyhely is. (Lásd a 6. számú vázlatot). Az ezredparancsnokság a dandárparancsnokságtól a 30-asoknál lévő 6. és 7. század bevonultatását is kérte. I. zászlóaljunk 2. százada, mint ismeretes, tüzérségi fedezetnek volt kirendelve s még mindig *Kozlukon* volt.

A kötelékrendezés nagyjában egész napon át, erős ellenséges gránát- és srappelltűzben folyt, melyet saját tüzérségünk csak gyen-

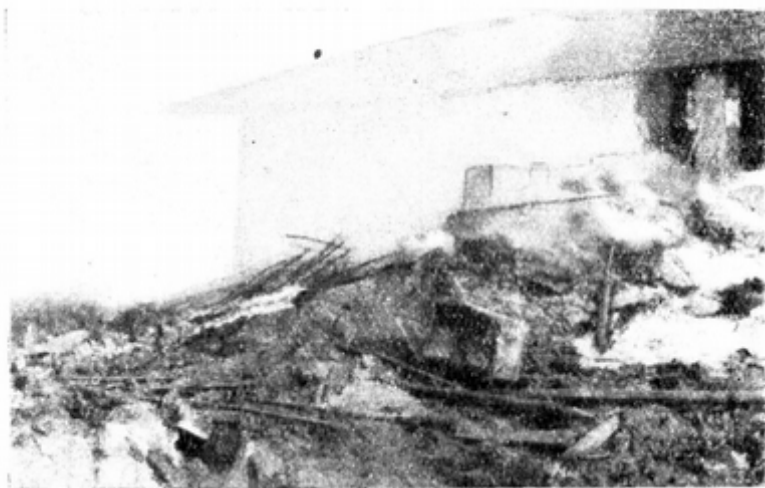
gén viszonzott. Délben elhallgattak a szerb ágyúk, de egy óras tűzszünet után, 1 óra tájban, ismét megszólaltak s egészen 3 óráig újból heves tüzzel árasztották el állásainkat. Ekkor a tüzérségi tűz megszűnt s a délután hátralévő részén, valamint éjszaka szórványos puskázás volt, amely azonban időnkint heves gyalogsági tűzharccá élénkült föl.

Sztavinszky Kázmér alezredest, a 11. zászlóalj parancsnokát, e napon betegen szállították hátra, mire a zászlóalj parancsnokságával *Bethlenfalvy* századost bízták meg.

A paskovaci ütközet.

Szeptember 16-án, szerdán, a 79. dandár azt a parancsot kapta, hogy a jobbról álló 48. közös gyaloghadosztály balszárnyához csatlakozva, vegyen részt e hadosztály támadásában s foglalja el a *Veliki Bobije—Carigrad* magaslati vonalat, a *Gucevo* hegyhát jobbszárnyát azonban tartsa egyelőre továbbra is megszállva.

A támadást *Artner* alezredes parancsnoksága alatt a 30. honvéd gyalogezred egyes részei hajtották végre a dandár harci szakaszán s az előnyomulásban a *Kulistén* álló 6. és 7. századunk is résztvett, míg az ezred többi századai a *Kuliste* 708 Δ és a 464 □ közötti vonalon készültségben maradtak mindaddig, amíg a helyzet *Carigrad* felé tisztázódik.

Szerb ház, melyet gránátjaink felgyújtottak.

Az *Artner* csoport támadási iránya a *Kuliste* 708 Δ-ról az 599 ζΛ-es kupon és *Paskovac* községen át a *Veliki Bobije* felé vezetett. A támadó csoporttal való összeköttetés fentartására és a jobboldal biztosítására saját 9. századunkat és a 11. század két szakaszát az *Artner-csoport* jobbszárnyára előküldötték. A *Leskovica* völgye felett tartalékban levő 5. és 8. századunkat pedig ugyanakkor a *Kulistére* rendelték, a 6. és 7. század elhagyott állásaiba.

A szerbek a támadó részeket úgyszólván az elindulás pillanatától kezdve mindvégig heves ágyú- és gépfegyver-, valamint puskatűz alatt tartották az 599 □ -es és a *paskovaci* magaslatokról.

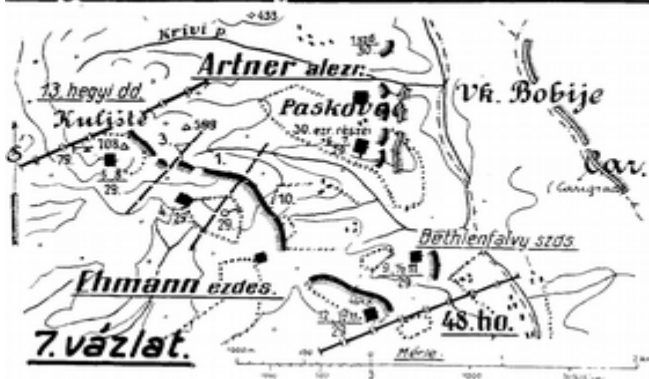
Az előnyomulás igen lassan haladt, de *Artner* alezredes csapatai az előretolt ellenséges osztagokat az erős tűz ellenére is visszaszorítva, *Paskovacig* küzdöttek előre magukat, ahol már erősebb ellenállást fejtettek ki a szerbek.

Az ellenséges túlerő és a korán beálló sötétség miatt a dandárparancsnokság a további támadást e napra beszüntette s *Artner* alezredes zászlóaljai *Paskovacnál* elért állásaikban éjjeleztek. A csapatok helyzetét a 7. számú vázlat mutatja.

Az éj során az előnyomult részeknél heves járőrharckok voltak, de a szemben álló vonalak is meg-megújuló gyalogsági tüzzel nyugtalanították egymást.

A *Gucevo* gerincen levő csapatok előtt nyugalom volt.

Helyzet 1914. szept. 16-án este 6^h. kor.

Ezredünk e paskovaci támadás során és a gucevoi állásokban, az utolsó két napon, összesen 1 tiszti halottat és 4 sebesült tisztet, valamint 137 fő legénységi halottat és sebesültet veszített.

Másnap, szeptember 17-én, csütörtökön, kora reggeltől kezdve élénk tűzharc volt a *Paskovacnál* lévő csapatok és az ellenség között.

Saját ezredünk zöme még mindig a *Gucevo* gerincet tartotta megszállva, mert a helyzet még most sem tisztázódott.

Délutánig az ellenség gyalogsága nem mozdult meg, de a délután során *Paskovacnál* nagy erővel megtámadta az *Artner*-csoportot, amely a heves ellentámadás elől kénytelen volt kitérni

s lassú hátrálással, szakadatlanul harcolva, visszavonult a *Kulistére*, ahová délután 5 óra tájban érkezett meg. E csoporttal visszatért 6. és 7. századunk is.

A szerbek nyomon követték a hátráló 30-asokat, majd az esti szürkületben, este fél nyolckor megtámadták a *Gucevo-gevincen* lévő állásainkat is.

Támadásukat azonban sikerült állásaink előtt mintegy 40—80 lépésnyire megállítani, ahol is kénytelenek voltak magukat beásni.

A gyalogsági-, valamint a géppuskaros azonban a késő éjszakai órákig, este 11 óra 30 percig állandóan tartott, sőt a harc az éj további részében is minduntalan fellángolt.

Ezredünk a legéberebb vigyázásban töltötte az éjét.

További harcok a Kuliste birtokáért.

Szeptember 18-án, pénteken, hajnali 4 óra tájban, alighogy szürkülni kezdett, figyelőink élénk mozgást vettek észre az ellenség új árkaiban. Ezredünk e hírre az egész vonalon riadóba lépett. S alig, hogy a pihenésükből feliasztott részek lőállásaikat elfoglalták, a szerb gyalogság kiugrált állásaiból s harsány rohamkiáltással megrohmozta védőárkainkat a *Kuliste 708 Δ* és *464 □*—es magaslati pont közötti szakaszon.

Századaink és gépfegyvereink azonnal hatalmas tüzet zúdítottak a sűrű, ködös szürkületben előrerohanó, mintegy két zászlóaljnyi ellenségre s pillanatok alatt a legvadabb tűzharc színhelyévé vált a *Kuliste* környéke.

A vakmerően és nagy elszántsággal végrehajtott hajnali roham, anélkül, hogy kézitusára került volna a sor, már tűzünkben összeomlott s a szerbek véres veszteséggel, sok halott hátrahagyása után visszafutottak állásaikba, ahonnan elkeseredett tűz alá vették árkaikat. A gyalogság kudarca után a szerb tüzérség is megszólalt s megtorlásul elárasztotta lövedékeivel a *Gucevo-gerincet*, különösképen azonban a *Kulistét*. Ez az ágyútűz azután jóformán egész napon át tartott.

A szerbek még napközben több ízben megismételték rohamukat, melyeket azonban legénységünk nagyszerű szívóssága még könnyebb szerrel vetett vissza, mint a hajnali támadást. E véres kísérletek során az ellenség rendkívül súlyos veszteségeket szenvedett.

A tűzharc éjjel is minduntalan megújult s ezredünk különösen a szürkületi órákban csaknem minden emberével a lóállásoknál virrasztott.

E napi saját veszteségünkről pontos adataink nincsenek. Azonban a harcok hevességéről képet nyújt az a körülmény, hogy a reggeli óráktól körülbelül délelőtt 10 óráig 46 huszonkilences sebesültet látott el a segélyhely.

E napon szállították hátra igen súlyos sérülésekkel *Bethlenfalvy* századost is, akit egy beomló fedezék temetett maga alá.

Egyébként a hadjárat kezdete óta e napig, halottakban, sebesültekben, eltűntekben és betegekben — utóbbiak, a mindinkább esőssé váló, rossz idő miatt egyre szaporodtak — eredeti állományának közel a felét veszítette el a 29. honvéd gyalogezred, úgy hogy sürgős kiegészítését halogatni immár nem lehetett.

Néhány csendesebb nap következett ezután, szeptember 19-étől, szombattól, szeptember 22-ig, keddig, mely alatt ezredünk tovább őrizte a *Kuliste* gránátverte árkait. E napokat állásai kiépítésére, akadályokkal és torlaszokkal való megerősítésére használta fel. Az ellenséges gyalogság egyelőre beszüntette a *Kuliste* visszafoglalására irányuló támadásait és ugyancsak árcai kiépítésén fáradozott. Ütegei azonban délelőttönkint s délutánonkint is szorgalmasan lötték vonalainkat, éjjel pedig a gyalogság gondoskodott tüzelésével arról, hogy ne pihenhessenek a *Kuliste* védői. Ezredünk veszteségei az állások kiépítésével arányosan csökkenőben voltak.

Szeptember 20-án *Braun József* altábornagy megbetegedett, mire a 40. honvédhadosztály parancsnokságát *Tabajdy Kálmán* vezérőrnagy, dandárparancsnokunk vette át, míg a 79. dandár élére eddigi ezredparancsnokunk *Ehmann József* ezredes került. A 29. ezred vezetésével ideiglenesen *Raics Károly* 30. ezredbeli őrnagyot bízták meg, akitől azt rövidesen *Márky István* alezredes, a 30-as menetzászlóalj volt parancsnoka vette át. Ugyanezen a napon *Löffler Emii* alezredes is súlyosan megbetegedett, mire az I. zászlóalj parancsnokságát *Bukovszky Péter* százados vette át.

Szeptember 21-én feloszlatták a már nehéz harcokban részt vett s szintén nagyon megfogyott 1. honvéd menetezred egyes részeit és a 29-es legénységből alakult 29. menetzászlóalj legénységét ezredünkhöz osztották be. E négy századnyi legénységgel — összesen mintegy 500 fővel — pótoltuk tábori ezredünk veszteségeit. Az 1. honvéd menetezred 33. menetzászlóalja még együtt maradt s csak később osztották fel a 29. és 30. ezred között.

Az 1. menetezred géppuskás osztagát, mely szintén 2-es legénységből alakult, *Wodlutschka Károly* főhadnagy alatt, egyelőre a 30. ezredhez osztották be s az *Arter* zászlóalj védőszakaszában, a *Kuliste* 708 Δ mellett rendelték tűzvonalba. E géppuskás osztag november 4-ig felváltás nélkül maradt meg e helyén s csak ekkor vonult be a tartalékban lévő 29. ezredhez.

A 79. dandártól jobbra, vagyis délkeletre, a 12. hegyidandár, — a 670 \square -ig — ennek további meghosszabbításában pedig a

10. hegyidandár, — a 705 □-ig — m ig tőle balra, vagyis északnyugatra, a 13. hegyidandár volt állásban.

A néhány napi aránylagos csend egyik főoka az erősen esősre fordult időjárás volt, mely más nehézségeket is okozott. Ekkor jelentkeztek az első zavarok az élelmezés és utánpótlás terén, amelyek a hadjárat további során egyre súlyosodtak.

Szeptember 22-én kedden, délelőtt 11 óra 30 perckor, parancsot kapott az ezred a támadásra, de mivel a támadás keresztülviteléhez szükséges és a hadosztálynak megígért erősítések nem érkeztek be, a parancs végrehajtására nem került sor.

A délre lévő XVI. hadtest mai támadása azonban sikerült és csapatai elfoglalták a *Jagodnja* nevű fontos magaslati pontot.

Ugyanezen a napon osztották ki ezredünk első legénységi kintüntetéseit.

Hazai Samu báró, honvédelmi miniszter e napon a következő üdvözlő táviratot küldötte a 40. honvéd hadosztálynak:

„A vitézül küzdő derék honvéd hadosztályt szívem egész melegével üdvözlöm és teljes bizalommal nézek jövőbeni működése elé; az elesett és megsiratott hős bajtársak véréből fakadjon új diadal.

Báró Hazai honv. miniszter.”

Másnap, szeptember 23-án, szerdán került a sor az előző napon elrendelt támadásra.

A balról szomszédos 52. közös gyalogezred délelőtt 8 óra 45 perckor megkezdte a támadást, melyhez a 11/29. zászlóalj is csatlakozott. Alig hagytak el azonban a támadó, csapatok az állásaikat, mikor megszólaltak a szerb ütegek és gyilkos tüzrelvvel árasztották el, különösen az 52-esek rajvonalát úgy, hogy a támadás már kezdetben minduntalan elakadt. Rendkívül nagy erőfeszítéssel mégis előre közdöttek magukat a támadó csapatok, de jelentősebb teret nyerni nem tudtak. Emellett a szerb gyalogság és gépfegyverek is egyre hatásosabban szóltak bele a harcba, viszont saját ütegeink nem tudták leküzdeni a szerb tüzérséget, úgy hogy az előnyomulás végül is teljesen elakadt. Ennek folytán az 52-esek s velük együtt a II. zászlóaljunk századai is, megkezdtek a visszavonulást és délelőtt 11 órára visszatértek állásaikba.

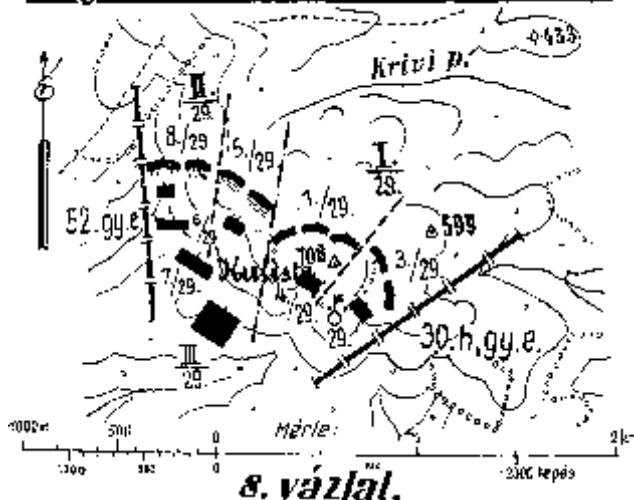
A megghiúsult támadáson vérszemet kapott az ellenség s alig hogy csapataink visszaérkeztek árkaikba, ellentámadásba mentek át

ezredünk védőszakasza ellen. Derék jászkún honvédeink azonban készen várták az ellenséget és pusztító tüzükből teljesen összeomlott a roham, úgyhogy a szerbek futva menekültek vissza állásaikba.

A nap további során tüzérségi harc volt.

Délután az ezred védőszakaszának jobbszárnyát, vagyis I. zászlóaljunk állásait a 30. ezred vette át s így a csapatok eltolódtak. A 11/29. zászlóalj állásban volt századai — az 5. és 8. század — a *Kuliste 708 Z*-tól nyugatra kerültek tűzvonalba, míg az 1/29. zászlóalj 1. és 3. százada, a II. zászlóalj eddigi állásaiban, a *Kuliste 708 L* keleti lejtőjén maradt. (Lásd a 8. számú vázlatot). A 111. zászlóalj tartalékban, volt.

Helyzet 1914. IX. 23-án du. 3^h55^rkor.

Az éjszaka — a már megszokott éjjeli lövöldözéstől eltekintve — nyugodtan telt el.

Az ezredsegélyhely e napon 124 fő huszonkilencet látott el. A tisztek közül *Eisenstädter Nándor* tartalékos hadnagy, *Derzsényi Dezső* tartalékos zászlós és *Andits Imre* tartalékos hadapród sebesült meg.

Ám halottakat is követelt e nap a tisztikarból: *Nagy Gábor* főhadnagyot és *dr. Gonda Sámuel* népfőlkelő segédorvost. Előbbi a zvonikli katonai temetőben temették el, Gonda segédorvos holttestét pedig hozzátartozói hazaszállították és itthoni földben hantolták el.

A pótlás beolvasztásával s a kötelékek rendezésével, továbbá az ezredparancsnokságban a mai nappal történt változással — melynek során azt

Hainiss Győző alezredes vette át, míg *Márky* alezredes a megbetegedett *Bihar* őrnagy helyére, a III. zászlalj élére került — a következőképen alakult az ezred tisztikara:

Ezredparancsnok: *Hainiss* alezredes
 Ezredsegédtiszt: *Baló* százados
 Ezredutasztiszt: *Nikolits* főhadnagy
 Orvosfőnök: *dr. Kesserü* ezredorvos

I. zászlalj:

Parancsnok: *Bukovszky* százados
 Segédtiszt: *Vízy* főhadnagy
 Géppuskásosztagparancsnok: *Kralovics* főhadnagy

1. századparancsnok: *Buttykay* főhadnagy
 szakaszparancsnok: *Blanarovits* tartalékos hadnagy
 „ *Federit* „ zászlós
 „ *Földes* „ „
 „ *Kiss* „ hadapródjelölt

2. századparancsnok: *Bonta* hadnagy
 szakaszparancsnok: *Kiss* tartalékos hadnagy
Delikát „
 „ *Koháry* „ zászlós
 „ *Holnapy* „ hadapród

3. századparancsnok: *Dsida* főhadnagy,
 szakaszparancsnok: *Kovács* tartalékos hadnagy
 „ *Szűcs* „ „
 „ *Csőre* „ hadapródjelölt
Tóth

4. századparancsnok: *Zlinszky* főhadnagy,
 szakaszparancsnok: *Prokisch* tartalékos hadnagy
 „ *Radivojevic* „ „
 „ *Schmidt* „ zászlós
 „ *dr. Bernáth* „ hadapród

II. zászlalj:

Parancsnok: *Körmeny* százados
 Segédtiszt: *Vitalis* főhadnagy
 Géppuskásosztag parancsnok: *Zsemlye* őrmester

5. századparancsnok: *Örley* százados
 szakaszparancsnok: *Hubert* tartalékos hadnagy
 „ *dr. Lukács* „ „
 „ *Pollák* „ zászlós
 „ *Fried!* „ hadapród

6. századparancsnok: *Kanizsai Nagy* tartalékos hadnagy
 szakaszparancsnok: *Rudas* „ „
 „ *Major* „ hadapród
 „ *Jankovics* törzsőrmester

7. századparancsnok: *Gyurián* főhadnagy
 szakaszparancsnok: *Polnauer* tartalékos hadnagy
 „ *Raschovszky* „ hadapród
 „ *Száraz* „ „
 „ *Pápay* „ hadapródjelölt
8. századparancsnok: *Havranek* főhadnagy
 szakaszparancsnok: *Henz* tartalékos hadnagy
 „ *Apostol* „ zászlós
 „ *Csabányi* őrmester

III. zászlóalj:

Parancsnok: *Márky* alezredes
 Segédtszt: *Neumann* főhadnagy
 Géppuskásosztag parancsnok: *Blascók* százados

9. századparancsnok: *Ibrányi* hadnagy
 szakaszparancsnok: *Rummel* tartalékos hadnagy
 „ *Korén*
 „ *Schwarcz* „ zászlós
 „ *Brüll* „ hadapródjelölt
10. századparancsnok: *Papp* főhadnagy
 szakaszparancsnok: *Major* tartalékos hadnagy
 „ *Andrékovic*s tartalékos zászlós
 „ *Bercsényi* tartalékos hadapródjelölt
 „ *Glück* „ „
11. századparancsnok: *Juhász* százados
 szakaszparancsnok: *Zakariás* tartalékos hadnagy
 „ *Bokor* „ zászlós
 „ *Halmai* „ „
 „ *dr. Csuka* „ hadapródjelölt
12. századparancsnok: *Lung* hadnagy
 szakaszparancsnok: *dr. Paál* tartalékos hadnagy
 „ *Németh* „ zászlós
 „ *Lévay* „ „
 „ *dr. Bathó* „ hadapródjelölt

A létszám viszonyok ezek voltak:

	Élelmezési létszám:	Ütközet (puska) létszám:
	Ezredtörzs: 106 (tiszt és legénység)	20 ló; 20 fő (tiszt és legénység)
I. zászlóalj:	950	98 „; 843 „ 2 géppuska
II. „	911	120 „; 811 „ 2 „
III. „	989	141 „; 885 „ 2
Összesen: 2956 (tiszt és legénység) 379 ló; 2559 (tiszt és legénység) 6 géppuska		

A szeptember 24-re, csütörtökre virradó hajnalon váratlanul ismét megszólaltak a szerb ütegek s rövid, de heves előkészítés után a gyalogság támadásra indult ellenünk. Figyelőink haladéktalanul jelentették a szerb gyalogság megmozdulását s csakhamar hatalmas tűz fogadta a reggeli homályban előretörő ellenséget, amelynek egyes részei roham távolságig jutottak, sőt megkísérelték a szuronytámadást is.

Ám a Kuliste hősrökök védői résen voltak!

Példás határozottságuk, megingathatatlan kitartásuk ezúttal is sikert aratott. Öldöklő tűzükben vérbefuliadt ez a támadás is. A szerbek igen súlyos veszteségeket szenvedtek s végül is futásban kerestek menedéket.

A küzdelemben kimerült I. zászlóaljunkat a 111. zászlóalj váltotta fel s az előbbi tartalékba került.

Egész délelőtt tüzérségi harc volt, amely a szerbek részéről 11 és 12 óra között a legnagyobb hevességig fokozódott s 12 óra után a szerb gyalogság, újabb tömegek harcbevételével, rövid gyalogsági tűzzel való rajtaütés után, megismételte hajnali támadását. Sikert azonban ezúttal sem ért el. Hasonlóképen járt aznapi harmadik támadása is, melyet ugyancsak erős előkészítés után este 6 óra 15 perckor hajtott végre. Rövid, de annál kétségbeesettebb küzdelem után csalódottan hátrált állásaiba.

A Kuliste védői fáradtan, megritkult sorokkal, de rendithetetlenül tartották e sok vérrel öntözött s a szerbek részéről sóvárogva visszakívánt hegykúpot.

Szeptember 25-ike, péntek, nyugodtan telt el. Napközben, időközönként gyalogsági tűzharc volt, mely azonban inkább a csapatok nyugtalanítására irányult.

A tüzérségi fedezetként *Kozluk* környékén visszatartott 2. századunk zászlóaljához bevonult.

Potiorek tábornoszernagy e napon a következő táviratban üdvözölte a csapatokat:

„Üdvözlöm a 13. és 79. dandár derék csapatait kitartásukért és meggyőződésem, hogy minden ellenséges támadás meg fog törni a XV. és XIII. hadtest arcvonalán. — Potiorek.”

Az éjszaka és a szeptember 26-iki szombat délelőttje nyugodtan telt el. Ezredünk állásait javítgatta és erősítette.

A dandárparancsnokságtól a következő parancsot kaptuk: „A dandár előreláthatólag hosszasan fog ezen állásban megmaradni. Eddig beérkezett hítek szerint előterepünkön még mindig erősebb ellenséges csapatok vannak, más jelentések szerint az ellenség egy részének délkeleti irányban való eltolását állapították meg. Felderítendő, vajjon előttünk, a Stir a patakig vannak-e erősebb ellenséges osztagok? Van-e tüzéség Paskovácon, hol van a pontos helye s ha lehet: meg kell lepni. Az előterepen levő kisebb ellenséges osztagok visszaverendők. E célból IX/26.-án hajnalban a 29. és 30. ezredtől a terep felkutatására $\frac{1}{2}$ esetleg egy század, hírszerző járőrbe küldendő ki. Felderítendő terület: 30. ezred: jobbszárnya és Carigrad vonalától északra, Paskovác, Vk. Bobije vonaláig. 29. ezred: ettől északra a 29. ezred balszárnya a, Krivi patak vonaláig, továbbá a 433 □ pont felé. Utóbbira nézve a 29. ezred az 52. ezreddel lépjen érintkezésbe. Indulás ideje: tekintettel a kedvezőtlen időjárásra az ezredek által kölcsönös megállapodás tárgyává teendő és az indulás ideje bejelentendő, hogy a tüzéség idejekorán értesíthető legyen.”

Az erőszakos felderítésre a 2. századot rendelték ki, amely reggel 6 órakor indult el. Miután azonban az ellenséges állások egész közel voltak, a század nem tudott messze előrejutni s még délelőtt visszatért állásainkba.

A szerbek délután Zórától kezdve három ízben támadták meg állásainkat, de mind a háromszor véres fejjel húzódtak vissza a *Kuliste* alól.

A dandárparancsnokság előbb közölt parancsa alapján ezredünk állóharcra rendezkedett be. Hasonló intézkedések történtek a drinai arcvonalon is, úgyhogy ezzel a második Drinamenti csata — amely 8.-án kezdődött — befejezettnek volt tekinthető.

Az időjárás egyre kedvezőtlenebbé vált. A mind gyakoribbá és tartósabbá váló őszi esők és sűrű ködök még járhatatlanabbá tették a lombjukat hullató szerb erdőket. Emellett a hidegtől is mind többet szenvedtek csapataink. Mindezek a körülmények rontották ezredünk egészségi állapotát is, amihez hozzájárult a ruhanemű, lábbeli és fegyverzet lassú kopása, szakadozása, romlása.

De bár az időjárás mind alkalmatlanabbá vált a nagyobb-szabású hadműveletekre, a viszontagságokhoz nagyszerűen hozzászokott, szívós ellenség korántsem zárta le a *Kuliste* birtokáért folyó küzdelmeket s azok még október 10-ig is eltartottak.

Kende Sándor hadapródjelölt 5 szurony szűrástól súlyosan megsebesülve fogságba jutott.

Támadásunk október 1-én.

Szeptember 27-től, vasárnaptól kezdve aránylag nyugodtabb napok következtek. Ezredünk szorgalmasan építgette állásait s hátsó berendezéseit, valamint az összekötő utakat, anélkül, hogy az ellenség ezt jelentősebb mértékben akadályozta volna. A szerbeket ugyanily munkák foglalkoztatták. Mihelyt azonban az idő kissé tisztult, s a *Kuliste* orma felszabadult a köd alól, kitört a gyalogsági tűzharc, amely egyébként éjszakánként is mind megszokottabbá vált. E tüzelések mindamellett nagyobb veszteségeket nem okoztak s kizárólag a csapatok nyugtalanítására szolgáltak.

Ellenséges támadás ez alatt az idő alatt csak szeptember 28-án, hétfőn volt, amikor a szerbek délután 6 óra 23 perckor heves tüzéségi előkészítés után előretörték; vállalkozásuk azonban már tüzelésünkben kudarcot vallott. Másnap, 29-én, kedden, egyes szerb csoportok 30—40 lépésre közelítették meg árkaikat anélkül, hogy ennek nagyobb támadási jellege lett volna. Egyébként ezeket az osztásokat is könnyűszerrel vetettük vissza.

Veszteségünk e néhány nap alatt 3 halót és 6 sebesült volt. A szeptember 18-tól szeptember 30-ig összesített veszteségkimutatás szerint az említett idő alatt elesett: 1 tiszt, 69 fő legénység; megsebesült: 11 tiszt, 451 fő legénység; eltűnt: 62 fő legénység.

Ez a mozdulatlanság egyelőre szeptember 30-ig, szerdáig tartott, mert már október 1-e, csütörtök, ismét támadásban találta ezredünket.

A szeptember 30-ról október 1-re virradó éjjelen kiadott parancs szerint ugyanis ezredünknek az 599 A\ magaslat elfoglalása végett támadnia kellett.

Ez intézkedés indoka az volt, hogy az ellenség nagyobb erőket tolt el észak felé, valószínűleg az 5. hadsereg déli szárnya ellen történő felhasználásra. Ezt megakadályozandó, a XIII. hadtestnek a 250A (Loznica déli erődje)—337□—481 Δ—*Kuliste* 708 A vonalában támadnia kellett. A támadás elősegítése céljából a 79. dandárt is kirendelték azzal, hogy a 13. közös dandárhoz csatlakozva, azzal összhangban nyomuljon előre és foglalja el az 599 Δ pontot.

E támadásnak már szeptember 30-án meg kellett volna történnie, végrehajtását azonban elhalasztották másnapra azzal a figyelmeztetéssel, hogy a csapatok legyenek készen az új hadműveletekre.

Ezredparancsnokságunk még szeptember 30-án jelentette, hogy az ezred készen áll e hadműveletekre, egyben azonban kötelességszerűen utalt arra, hogy az utóbbi napok esős időjárása, különösen pedig a hideg éjszakák miatt, a legénység 50%-a bélhurutos, a többi is erősen áthűlt, köhög s nagyrésze lázas, úgy, hogy a támadás néhány napi elhalasztása fokozná a harci értéket és eredményesebb operációkra lehetne kilátás.

Hasonló jelentést tettek a többi csapatparancsnokok is.

A kényszerítő helyzet nyomása alatt, mindezek ellenére is elrendelték a támadás végrehajtását október 1-re.

A 79. dandár parancsnokság támadási parancsa — kivonatossan — így szólott:

„1. A 36. hadosztály támadását ma délelőtt 5 órakor megkezdni, a 13. dandár jobbszárnyával a 433Δ-ig bezárólag.

2. A 79. dandár feladata mindenekelőtt az 599 Δ-es hátat birtokba venni, azután csatlakozásban a 13. dandár támadásához, a Paskovácnál lévő magaslatokat foglalja el.

3. E célból Hainiss alezredes, a 29. ezred kettő zászlóaljával, mindenekelőtt az 599 Δ magaslatot vegye birtokába.

Az ezredtől kirendelt dandártartalék a támadó csoport balszárnya mögött, azt követi és szükség esetén felhasználható. Az előnyomulás az 52. ezreddel összhangban történjék.

A 30. ezred ezen támadást tűzzel támogatja és balszárnyát a 29. ezred előnyomulásához képest előretolja.

A 33. menetzászlóalj mint dandártartalék, a Kuliste 708 Δ magaslatra vonul és egy századával a jelenlegi védelmi vonalat ott biztosítja, többi része pedig a dandár jelenlegi védőszakaszának balszárnyán marad, a dandár parancsnokság rendelkezésére.

4. Az 599 □-es hát — elfoglalása után — azonnal védelemre berendezendő.

Az előnyomulás Paskovac felé külön parancsra történik.” E parancsot reggel 5 óra 30 perckor kapta meg az ezredparancsnokság.

A támadás reggel 6 óra 15 perckor indult meg. Alig hagyták el azonban árkaikat a csapatok, erős tűzérségi-, gyalogsági- és gépfegyvertűz fogadta őket, mely oly hevességre fokozódott, hogy a csapatok már közvetlenül állásaink előtt kénytelenek voltak le-

feküdni. Az előnyomulás tehát már kezdettől egyenkinti előreszökelléssel illetve hason csúszva történhetett, csak a balszárnyon, ahol az ellenség állásai valamivel messzebb voltak, tudott szaporábban teret nyerni. Mihelyt azonban e szárnyon is jobban megközelítették a szerb árkokat, itt is elakadt a támadás. Csapataink délelőtt 9 óráig 150—200 lépésnyire jutottak előre.

A támadásban a 10. és 11. századok két-két szakaszának kivételével ezredünk valamennyi százada részt vett. A jobbszárnyon küzdött a II. zászlóalj, ettől balra a *Krivi* patakig az I. zászlóalj és a III. zászlóalj két szakasza, míg e paktaktól északra, a 433° magaslat ellen, a III. zászlóalj másik 5 szakasza nyomult előre. A 11. század két szakasza a *Kuliste 708* ^o magaslaton maradt tartalék viszonyban, a 10. század fele pedig tüzérségi fedezet volt. A 433° magaslaton levő ellenség kezdettől fogva oldalba lőtte I. zászlóaljunkat s így ez a támadó csoport, továbbá a szerb vonalhoz legközelebb küzdő II. zászlóalj szenvedte a legtöbb veszteséget.

Az 52-ik közös ezred (13. dandár) jobbszárnya a 433 ^o ponttól nyugatra a két ház irányában nyomult előre s így e szárnynak észak felé való elkanyarodása folytán keletkezett hézag betöltésére és az összeköttetés fenntartására kellett a III. zászlóalj ½ századát még a *Krivi* patakon túl is kirendelni. Rajvonalunk a *Krivi* patak „p” betűjétől *Kuliste* „s” betűje felé húzódó háton, majd a *Kulistén* magán a régi állás előtt mintegy 200—250 lépésre feküdt, 100—200 lépésnyire az ellenség árkaitól. (Lásd 9. számú vázlatot).

Az 52-ösök délután 4 óra 10 perckor közölték ezredparancsnokságunkkal, hogy felsőbb parancsra régi állásaikat elfoglaltak, minek következtében ezredünk balszárnya az átkarolás veszélyének volt kitéve.

Ily körülmények között, mikor már nemcsak a támadás sikerének reménye is szertefoszlott, hanem az elért állás megtartása is lehetetlenné vált, *Ehmann* ezredes dandárparancsnok is elrendelte a régi állások elfoglalását. Ezredünk — legtöbb helyen nyílt fedezék nélküli terepen — súlyos veszteségek mellett egész napon át kitartva, állotta a szakadatlan tüzet és csak a sötétség leple alatt, délután 4 óra 30 perckor kezdte meg visszavonulását.

Veszteségünk e támadás során: 23 tiszt és tisztjelölt, valamint 740 fő legénység.

Ebből elesett: *Bukovszky* százados, az I. zászlóalj parancsnoka, továbbá *Juhász* százados és *Földes* tartalékos hadapród. Megsebesültek: *Dsida*, *Gyúrián*, *Buttykay* és *Papp* főhadnagysok, *Bonia* hadnagy, *Delikát*, *Szűcs*, *Kovács*, *Radiojevics*, *Rummel* és *Korén* tartalékos hadnagysok, *Schmidt* és *Schwarz* tartalékos zászlósok, *Holnapy*, *Major*, *Száz* tartalékos hadapródok, *Tóth*, *Dömötör* és *Brüll* tartalékos hadapródjelölt őrmesterek, valamint *Biró* törzsőrmester. Vagyis elesett: 1 zászlóaljparancsnok, 1 századparancsnok s 1 szakaszparancsnok. Megsebesült: 5 századparancsnok és 15 szakaszparancsnok.

Az I. zászlóalj sebesült, eltűnt és halott légénységben 308 főt, a II. zászlóalj 300 főt, a III. zászlóalj pedig 137 főt vesztett. Részletes adataink csak a III. zászlóalj e 137 fő légénységéről vannak, amelyből 15-en estek, 109-en megsebesültek, míg a többi 16 eltűnt.

Az ezred tehát e súlyos harcban aznapi ütközet létszámának tiszteiben közel 25%-át, légénységben csaknem 30%-át veszítette el rövid idő alatt s így ez a küzdelem legvéresebb ütközeteink egyike.

Bár a támadás a súlyos veszteségek ellenére is sikertelen maradt, annyit elértünk, hogy az ellenség visszairányította észak felé vonuló erőinek nagy részét a *Gucevo* területére.

Utána mind a XIII., mind pedig a XV. hadtest régi állásaiban maradt. Az október 2-ra kiadott intézkedések szerint az összes csapatok további feladata a birtokukban levő állások megerősítése és a legénység retablirozása lett.

Október 2-án, pénteken, aránylag csend volt. Az előző napi súlyos harc láthatóan kimentette mindkét felet. Az ezred megritkult létszámára és kimerültségére való tekintettel a 19. honvéd gyalogezred egy zászlóalját a *Kuliste* mögé rendelték tartalékul.

Ezredünk a veszteségek következtében szükségessé vált kötelék-rendezést s a védőállásban való új csapatelosztást hajtotta végre.

Ennek alapján állománya így alakult:

	Élelmezési létszám :		Ütközet (puska) létszám :	
Ezredtörzs :	106 fő	21 ló	10 fő	
I. zászlóalj :	721 „	126 „	523 „	és 2 géppuska
II. „ :	720 „	148 „	512 „	„ 2 „
III. „ :	865 „	135 „	733 „	„ 2 „
Összesen :	2.412 fő	430 ló	1.778 fő	„ 6 géppuska

A *Bukovszky* százados elestével parancsnok nélkül maradt (. zászlóalja élére *Örley Béla* százados állott.

A szerbek ellentámadásai.

Október 3-án, szombaton, kezdődött meg a *Kuliste* elleni szerb tömegtámadások sorozata, amelyek egy héten át a legnagyobb hevességgel tomboltak. Ez idő alatt ezredünk nem kevesebb mint 13 szerb támadást vert vissza legendás szívóssággal.

A szerbek e kétségbeesett kísérletei is bizonyítják, mily fontosságot tulajdonított az ellenség e gránátlyukakkal felszaggatott s az állandó tűzben csaknem kopárrá tarolt hegyoromnak, hogy azt mindenáron vissza akarta szerezni.

Ám a *Kuliste* bevehetetlenül állott a támadások *meg-megújuló* szörnyű hullámverésében, noha a szerb tisztek, legénységünk szemeláttára, korbáccsal és pisztollyal kergették rohamra embereiket!

Az október 3-iki roham után a szerbek támadásai így következtek:

- október 4-én, vasárnapon, délután és éjjel ;
- október 5-án, hétfőn, háromizben ;
- október 6-án, kedden, négyizben ;
- október 8-án, csütörtökön, kétizben ; végül
- október 10-én, szombaton, egyizben.

Mindezek a támadások, rendkívül súlyos veszteségek között, már tűzünkben összeomlottak, anélkül, hogy egyszer is kézi-tusára került volna a sor.

A *Kuliste* védelmének e véres és dicsőséges harcai páratlanul tüntetik fel a jász-kun fiuk hadi erényeit, amelyek a rossz idő, nehéz pótlási viszonyok okozta nélkülözések, erősen lepadt létszám, a pihenésnek majdnem teljes lehetetlen volta s a szokatlan terep minden nehézsége közepette is példás kötelességteljesítésben, tisztjeik iránt mutatott megható hűségben, zúgolódás nélküli tűrésben és szenvedésben, mindenek felett pedig örökké felejthetetlen személyes vitézségben ragyogtak fel e fájdalmas emlékű szerb hegyoromról!

Élelmiszer felvételező állomás.

Miután az ellenség látta, hogy eredményt elérni semmiképen nem tud, abba hagyta további támadásait.

Hat csendes nap következett ezután, október 11-től, vasárnaptól, október 16-ig, péntekig. Az eső és köd majdnem állandóvá, a hideg pedig egyre dermesztőbbé váltott. Századaink bőrig ázva dolgoztak erősen megrongált árkaik kitatarozásán s további megerősítésén. E munkák annál fárasztóbbak voltak, mert a köd a legéberebb vigyázást követelte, viszont a mind zordabbá váló időjárás a férőhelyek mielőbbi befejezését sürgette s így pihenésre alig-alig jutott idő.

A szokásos nyugtalanító tűzharc egyébként ez idő alatt sem szünetelt s különösen a sötét éjszakákon harapózott el s tartott órák hosszát.

Október 17-én, szombaton, végre hosszú és kemény harcok után tartalékba került az ezred és pihenőhöz jutott. A II. és III. zászlóalj felváltása délután 2 óra 30 perckor fejeződött be, mire századaik a *Burinska* patak völgyében táborba szállottak. Az I. zászlóalj a *Kuliste 708 A* mögött dandártartalék viszonyban maradt.

E napon vonult be a IV. menetzászlóaljjal érkezett pótlás, amelyet az ezredbe beolvasztottak.

Veszteségeink a Drina-menti 1-ső és 2.-ik csatában.*)

I. Tisztek, tisztjelöltek és egyévi önkéntesek:

Elesett:

Elesett:

<i>Bukovszky Péter</i> százados	<i>Gnandt Ferenc</i> e. é. önk. tizedes
<i>Juhász Szilárd</i> százados	<i>Markseid Antal Árpád</i> e. é. önk. tizedes
<i>Ványa Ödön</i> százados	<i>Sebő Pál</i> e. é. önk. tizedes
<i>Nagy Gábor</i> főhadnagy	
<i>Gonda Sámuel dr.</i> népfőlkelő segédorvos	Más csapattest kötelékében:
<i>Földes Emil</i> tartalékos hadapród	<i>Gulrich Sándor</i> főhadnagy
<i>Szártorisz Artur</i> tartalékos hadapród	<i>Holló Imre</i> tartalékos hadnagy
<i>Tóth Kálmán</i> tartalékos hadapród	<i>Zurányi Gusztáv</i> tartalékos hadnagy

Megsebesült:

<i>Butykay Arisztid</i> főhadnagy (megh. a tuzlai kórházban)	<i>Kovács</i> tartalékos hadnagy
<i>Dobák Béla</i> főhadnagy (megh. Budapestben)	<i>Koren Aladár</i> tartalékos hadnagy
<i>Dsida Mihály</i> főhadnagy	<i>Radivojević Coriolán</i> tartalékos hadnagy
<i>Gyurián Béla</i> főhadnagy	<i>Rummel Tivadar</i> tartalékos hadnagy
<i>Nagy Ferenc</i> főhadnagy	<i>Samuel László</i> tartalékos hadnagy
<i>Papp Géza</i> főhadnagy	<i>Schulhoff Imre</i> tartalékos hadnagy
<i>Bonta Géza</i> hadnagy	<i>Szűcs István</i> tartalékos hadnagy
<i>Bársony Ernő</i> hadnagy	<i>Tóth Sándor</i> tartalékos hadnagy
<i>Vörös K. Andor</i> hadnagy	<i>Foveaux Henrik</i> zászlós
<i>Delikat Miksa</i> tartalékos hadnagy	<i>Ibrányi Mihály</i> zászlós
<i>Eisenstädter Nándor</i> tartalékos hadnagy	<i>Muhits Sándor</i> zászlós
<i>Fazekas Géza dr.</i> tartalékos hadnagy	<i>Apostol Gábor</i> tartalékos zászlós
<i>Fodor Károly</i> tartalékos hadnagy	<i>Derzsény Dezső</i> tartalékos zászlós
<i>Füredi István dr.</i> tartalékos hadnagy	<i>Lányi Andor</i> tartalékos zászlós
	<i>Schmidt Géza</i> tartalékos zászlós
	<i>Schwarz</i> tartalékos zászlós

*) Az egykori m. kir. 29. honvéd pótzászlóalj veszteség kimutatásai és a cs. kir. hadügy-miniszterium veszteség lejtromai alapján.

Holnap *Rezső* tartalékos hadapród
Kégl István tartalékos hadapród (más
 csapattest kötelékében)
Major Sándor tartalékos hadapród
Százaz Ferenc tartalékos hadapród
Andics Imre tartalékos hadapródjelölt
Brüll Albert tartalékos hadapródjelölt
Dömötör Gergely dr. tartalékos hadap-
 ródjelölt
Gere Lajos dr. tartalékos hadapródjelölt

Kende Sándor tartalékos hadapródjelölt
Major Ferenc tartalékos hadapródjelölt
Nagy Miklós tartalékos hadapródjelölt
Bertók Géza dr. e. é. önk. tizedes
Gödér Antal e. é. önk. tizedes
Laurovits Dezső e. é. önk. tizedes
Takács Balázs e. é. önk. tizedes
Tóth D. László e. é. önk. tizedes
Vértes Rezső e. é. önk. tizedes
Zimay Zoltán e. é. önk. tizedes

II. Altisztek, őrzetők és honvédek:

(Rövidítések: őrm. = őrmester, szkv. = szakaszvezető, tiz. = tizedes, őrv. = őrzetű, honv. = honvéd, seb. vivű = sebesültvivű, szd. = század.)

Elesett:

Abonyi Ferenc honv. (Nagykőrös)
Ágoston Imre honv. (Szabadszállás, 5.
 szd.)
Amler Ferenc honv. (Jászberény)
Bodacz József honv. (Solt)
Bene István honv. (Kötelek)
Bordács István honv. (Mezőtur)
Berta Márton honv. (Jászkarajenő)
Biró Kálmán honv. (Kunszentmárton)
Bendő István honv. (Jászdózsza)
Bugyi István honv. (Jászdózsza)
Borsos János honv. (Kecskemét)
Berkó II. István honv. (Jánoshida)
Bere István honv. (Dévaványa)
Bene Sándor honv. (Tiszaroff)
Bogdán István honv. c. tiz. (Cegléd)
Bodi Sándor őrv. (Besenyszög)
Barad Béla honv. (Szentmártonkáta)
Bak István honv. (Tiszasüly)
Bihari István őrv. c. tiz. (Mezőtur)
Bathó István honv. (Jászsalsószentgyörgy)
Bálint László honv. (Csépa)
Bacsu András honv. (Tiszabura)
Barabás Illés honv. (Kunhegyes)
Benke István honv. (Nagykőrös)
Balog István honv. (Abony)
Csontos Ignác honv. (Dévaványa)
Csorba Mihály honv. (Tápiószele)

Csabai László honv. (Farmos)
Cserhádi Mihály honv. (Jászládány)
Cserhádi János honv. (Jászfényszaru)
Cseh János honv. (Csépa)
Cseh Mihály kürtös (Dévaványa)
Csernusz Pál kürtös (Tiszavárkony)
Diószegi Lajos honv. (Dunapataj)
Döringer Miklós tiz. (Kiskér)
Dudás József honv. (Jászberény)
Danics Lajos honv. (Kecskemét)
Dávid István honv. (Cegléd)
Dankó Pál honv. (Törtel)
Dési Kálmán honv. (Mezőtur)
Dobos János honv. (Mezőtur)
Eklár György honv. (Kenderes)
Fazekas János honv. (Mezőtur)
Fejes István honv. (Besenyszög)
Ferenczi József honv. (Mezőtur)
Fábián Lajos honv. (Kunhegyes)
Farkas A. Sándor honv. (Jászapáti)
Farkas Pál seb. vivű (Kecskemét)
Földesi Imre honv. (Turkeve)
Fazekas I. József tiz. (Mezőtur)
Fajka István honv. (Törtel)
Fehér Ferenc honv. (Alattyán)
Földi Gábor honv. (Mezőtur)

B. Gyolai Mihály honv. c. őrv. (Kun-szentmárton)

Gyökeres István honv. (Karcag)

Görbe Lajos honv. (Jászárokszállás)

Gyenes Alajos honv. (Jászárokszállás)

Gutyás István honv. (Jásztelek)

Gerber Krisztián kürtös (Kiskér)

Gedei Árpád tiz. (Jászberény)

Horti Gábor honv. (Jászberény)

Hoksári Antal honv. (Szolnok)

Horváth Boldizsár honv. (Nagykáta)

Hajdu Lajos honv. (Mezőtur)

Holló Sándor honv. (Dévaványa)

Halász Károly honv. (Cegléd)

Harocskai János honv. (9. szd.)

Igmándi János honv. (Mezőtur)

Iloczki Sándor kürtös (Szabadszállás)

Jónás Imre honv. (Jászfényszaru)

P. Kiss Imre honv. (Karcag)

Kovács Zoltán Mátyás (Jászladány)

P. Kiss Miklós honv. (Kunzentmárton)

Kovács Ambrus őrv. (Kenderes)

Kovács István honv. (Kecskemét)

Kovács Pál tiz. (Dunavecse)

Kovács Ferenc honv. (Jánoshida)

F. Kovács Mihály szkv. (Jászberény)

Kovács József honv. (Jászárokszállás)

Karai István honv. (Dunavecse)

Kiss II. László szkv. (Jászberény)

Katona Lajos honv. (Jászladány)

Kindlinger Mátyás honv. (Szentmárton-káta)

Kállai Joachim honv. (Zagyvarékás)

V. Kovács Lajos honv. (Jászberény)

Kiss József szkv. (Jászdózsza)

Kissel Ferenc szkv. (Cegléd)

Knodel Péter honv. (Harta)

Köte Ferenc honv. (Nagykőrös)

Kun József honv. (Mezőtur)

Kovács Imre honv. (Jákóhalma)

Laki Mihály honv. (Solt)

Lading János honv. (Szolnok)

Lénárd Ferenc honv. (Jászberény)

Léka József honv. (Jákóhalma)

Lengyel Boldizsár seb. vivő (Nagykáta)

Laki Balázs honv. (Jászszentandrás)

Látóczki József honv. (Abony)

Lajkó Mihály honv. (Szajol)

Lévai István honv. (Abony)

Lajos József honv. (Kecskemét)

Lender István honv. (Cegléd)

Lakatos István őrv. (Csépa)

Mészáros István honv. (Alattyan)

Magyar Lajos honv. (Szabadszállás)

Madár István honv. (Harta)

Mészáros György honv. (Tiszabő)

Mikó Bálint honv. (Solt)

Major János honv. c. őrv. (Tiszainoka)

Major Sándor honv. (Jászárokszállás)

Novák Károly szkv. (Budapest)

S. Nagy II. János tiz. c. szkv. (Dévaványa)

D. Nagy Sándor honv. (Kunhegyes)

Nász Imre honv. (Kenderes)

Nálthi Ferencz honv. (Kunzentmárton)

Nyamádi János honv. (Solt)

Cs. Nagy János honv. (Kisujszállás, 4. szd.)

Nyári Sándor honv. (Cegléd)

Nagy Ferenc honv. (Törökszentmiklós)

Nyéki Márkus honv. (Kóka)

Németh Mihály honv. (Nagykőrű)

F. Nagy István honv. (Turkeve)

V. Nagy Sándor honv. (Karcag)

Németh Lajos honv. (Turkeve)

Németh Kálmán őrv. (Nagykőrű)

Ördög József honv. (Jászárokszállás)

Orbán János Illés honv. (Kecskemét)

Ónodí Antal honv. (Mezőtur)

Otáh János tiz. (Kunhegyes)

Ondok István honv. (Szolnok)

Oszlár István seb. vivő (Zagyvarékás)

Pázmán Simon honv. (Mezőtur)

Pabár Ferdinánd honv. (Turkeve)

Polgár István tiz. (Kecskemét)

Pálkás Károly honv. (Cegléd)

Paszternák Károly honv. (Szolnok)

Pintér Barna honv. (Jászfényszaru)

Paroski Vása őrv. (Piros)

Rátkai János honv. (Kenderes)
Raznis István honv. (Csépa)
Romanek János honv. (Jászkarajenő)
Radács Antal honv. (Mezőtur)

Sebők Ferenc honv. (Karcag)
Sári János honv. (Peszéradács)
Sarka Lajos honv. (Mezőtur)
Sárközi József György honv. (Tápió-
szecső)
Sebők Mihály honv. (Kóka)
Sas Sándor honv. (Békás)
Schödel János honv. (Harta)
Schnepf Fülöp honv. (Piros)
Scheer Mihály honv. (Tiszaistvánfalva)
Szántai József honv. (Kunszentmiklós)
Szilvás József honv. (Kunmadaras)
Szaszkó István honv. (Kunszentmárton)
Gül Szabó Ferenc honv. (Jászkisér)
Szabó I. Ambrus honv. (Nagykőrös 1. szd.)
Szegedi János honv. (Nagykátá)
Szabó Ferenc örv. (Kunszentmárton)
Szappanos Gábor Mihály örv. (Mezőtur)
Szabó Károly örv. (Nagykőrös)
Szanda Bertalan honv. (Szelevény)
Szabó Antal honv. (Kecskemét 6. szd.)
Gy. Szücs Imre örv. (Karcag)
Szabó András honv. (Kunszentmárton)
Szalai Balázs honv. (Mezőtur)

V. Tóth Lajos örv. (Mezőtur)

Tóth László honv. (Tiszakürt)
Tóth Mihály honv. (Besenyszög)
Tamási Antal honv. (Tápiószele)
Takács Sándor tiz. (Mezőtur)
B. Tóth Pál honv. (Kunszentmárton)
Tóth Imre honv. c. örvezető (Kunszent-
miklós)
Tokai Károly honv. (Dunavecse)
Tóth János honv. c. örv. (Cibakháza)
Trezing Ferenc honv. (Dévaványa)
D. Tóth Lajos honv. (Turkeve)
Tyepli Pál honv. (Kiszács)
Torma László honv. (Jászberény)
Taskó József honv. (Kunszentmiklós)
Tóth Péter honv. (Kunhegyes)
Tóth Ferenc honv. (Kenderes)
Tóth Sándor honv. (9. szd.)

Urbán Gábor honv. (Nagykátá)

Vincze Lajos honv. (Tiszasas)
Vizi Ferenc honv. (Jászkarajenő)
Veres Mihály tiz. (Rákócifalva)
Varga Sámuel honv. (Dunaegyháza)
Vezenyi András honv. (Cegléd)
Vadász Mihály honv. (Karcag)
Vig Ferenc honv. (Kunmadaras)

Weibel I. János honv. (Harta)

Zoller János seb. vivő (Törtel)
Zsuzsander István honv. c. örv. (Cegléd)

Megsebesült:

Ari Sándor honv. (Kisujszállás, has-
lövés, meghalt 1914. X. 7)
Árva János utász (Farmos, fejlövés,
meghalt 1914. X. 16.)
André János honv. (Jászszentandrás)
Arnold György honv. (Harta)
Ay Gyula honv. (Fegyvernek)
Ábrahám István tizedes (Dunapataj)
Ács János honv. (Jászberény)
Ádám Tamás honv. (Besenyszög)
Almási István tiz. c. szkv. (Jászberény)
Andrási Sándor honv. (8. szd.)
Andrejkovics György örv. (1. szd.)
Angyal Imre örv. (1. szd.)
Antal Emanuel szkv. (Jászszentandrás)

Aszódi János tiz. (Tápiószentmárton)
Andó János tiz. (Abony)
Agárdi János tiz. (9. szd.)
Allendorfer Bálint honv. (5. szd.)
Almási Tukarc János honv. (Jászberény)

Biró Antal törzsörmeister (1914. X. 1.)
Bellus Mihály honv. (Törtel, megh.
1914. X. 5.)
Bözner István honv. (Kemencze, megh.
1914. X. 26.)
Balla Pál örv. (Törtel, megh. 1914. X. 10)
Bücsmegi Sándor tiz. (Tiszaöldvár, meil-
lövés, megh. 1914. XI. 9.)
Bagó János szkv. (Pánd)

- Bieber János* honv. (Nagykáta)
Busa Ferenc honv. (Jászárokszállás)
Bagi Imre honv. (Jászfényszaru)
Baki Ignác honv. (Kecskemét)
Bakó György honv. (Jászdózsza)
Bakos István honv. (4. szd.)
Balázs Mátyás honv. (10. szd.)
Balogh János honv. (Abony)
Balog András honv. (Kisújszállás)
Balogh Zsigmond honv. (Abádszalók)
Bánszki Ferenc honv. (Jászládány)
Barakó Miklós honv. (Kecskemét)
Barna Ferenc tiz. (Kecskemét)
Barta József honv. (10. szd.)
Bartal István tiz. (Pánd)
Bere Sándor honv.
Berecz József honv. (Jásziényszaru)
Bodor János honv. (Solt)
Borsik Pál honv. (Nagykörös)
Botlik József honv. (Tiszasas)
Bajzát Ferenc honv. (Jászkarajenő)
Balázs András honv. (Kenderes)
Balázs István honv. (Kecskemét, 1. szd.)
Bálint József honv. (Törtel)
Balla Sándor honv. (Törökszentmiklós)
Baló Antal honv. (6. szd.)
Balog István honv. (Szalkszentmárton)
Balog II. István honv. (1. szd.)
Bankó János honv. (6. szd.)
Bárány Pál honv. (12. szd.)
Barát Vendel tiz. (Jászberény)
Barna László honv. (1. szd.)
Barta Ferenc honv. (Turkeve)
Bartal István honv. (9. szd.)
Bartók István honv. (9. szd.)
Basa István honv. (Ujvidék)
Bella Lajos honv. (11. szd.)
Bencze József honv. (Szolnok)
Bende János honv. (6. szd.)
Bene István honv. (Kötelek)
Benedek István honv. (Abony)
Benke Kis Lajos honv. (Abony)
Berényi András honv. (Tápiószele)
Berényi Mátyás örv. (Kötelek)
Berényi Mihály honv. (Karcag)
- Berényi Vendel* örv. (Jászsalszentgyörgy)
Beriz Béla honv. (Abony)
Biró László honv. (Kecskemét, 1. szd.)
Biró László honv. (7. szd.)
Blaskovich Béla honv. (Kóka)
Blaskovich István honv. (1. szd.)
Bobák László honv. (Jászárokszállás)
Bocsa István honv. (Kecskemét)
Bodár Gábor honv. (3. szd.)
Bódi János honv. (11. szd.)
Bódi II. István szkv. (Szolnok)
Bódis János honv. (Jászfényszaru)
Bodos János honv. (Izsák)
Bogdán Béla honv. (Mezőtur)
Boján Imre örv. (Kunmadaras)
Bóka József honv. (Jászapáti)
Borbély Pál honv. (Jászfényszaru)
Bordács István örv. c. tiz. (Jászapáti)
Borsó Sz. József honv. (Kötelek)
Boros István tiz. (Mezőtur)
Botka Sándor honv. (6. szd.)
Bozsik Antal szkv. (6. szd.)
Bozsik István honv. (12. szd.)
Bozsó János honv. (5. szd.)
Buczkó Kálmán tiz. (Kecskemét)
Buczkó Mihály honv. (Cegléd)
Budaházi János honv. (Karcag)
Budai Bálint honv. c. örv. (Jászárokszállás)
Budai Mihály örv. (Nagykörös)
Bugyi Ferenc tiz. c. szkv. (Jászapáti)
Burisán János honv. (10. szd.)
Bacsik József honv. (Tószeg)
Bagi András honv. (Tiszabő)
Bagi József örv. (10. szd.)
Bajzát Imre honv. (Tiszainoka)
Bagó József honv. (3. szd.)
Balázs Lajos honv. (Kunhegyes)
Balázs János honv. (Abony)
Balázs Márton honv. (Tóalmás)
Balla Pál örv. (Törtel)
Baranyi Imre honv. (1. szd.)
Baróczi István honv. (10. szd.)
Barta István honv. (Jászberény)
Barta János honv. (9. szd.)
Barta László örv. (Karcag)

Bartos Péter honv. (5. szd.)
Bató Béla honv. (Törökszentmiklós)
Batos András honv.
Batta Alajos honv. (Jászszentandrás)
Béla András honv. (7. szd.)
Bacsik Bálint honv. (Szelevény)
Bitte József honv. (9. szd.)
Bobaj András honv. (Nagykáta)
Bocz Cs. Miklós honv. (8. szd.)
Bognár István honv. (11. szd.)
Bognár Mihály honv. (Kócsér)
Boldog András honv. (Mezőtúr)
Bóta Pál honv. (Jászberény)
Botlik Mihály honv. (Törökszentmiklós)
Bozóky János honv. (12. szd.)
Bozsik József honv. (9. szd.)
Bagi István honv. (Jászberény)
Baldzs István honv. (12. szd.)
Bárdi István honv. (10. szd.)
Barta József honv. (9. szd.)
Benke Elek honv. (9. szd.)

Csapela János honv. (Kiszács, tüdő-
 lővés megh. 1914. X. 10.)
Cseh János honv. (Kunszentmárton,
 haslővés, megh. 1914. X. 13.)
Csizmadia István honv. (Tiszabura)
Csardi György honv. (Kötelek)
Csaba Antal honv. (Abony)
Csaba György honv. (Szabadszállás)
Csák Tamás honv. (10. szd.)
Császár János szkv. (Jászberény)
Cseh János őrv. (Csépa)
Csches József honv. (Kenderes)
Csermák Imre honv. (Kecskemét)
Csermák Károly honv. (Dévaványa)
Cserván Illés honv. (Szentmárton-
 káta)
Csikó Antal honv. (Szolnok)
Csontos Mihály honv. (10. szd.)
Csambordai Péter honv. (Szolnok)
Csapela Mihály honv. (Petrőcz)
Csaplár Ferenc honv. (Kecskemét)
Császár József honv. (7. szd.)
Császár József Géza tiz. (Törökszent-
 miklós)
Császár Zsigmond honv. (Tass)

Csatári Lajos honv. (Dévaványa)
Cser József honv. (Tiszakürt)
Csetényi Ferenc honv. (Ujszász)
Csik Bálint honv. (Kunszentmárton)
Csizi Kálmán honv. (Kisujszállás)
Csizi István honv. (3. szd.)
Csizi János honv. (3. szd.)
Csizmadia István honv. (Tass)
Czabay János honv. (Szolnok)
Czagány Antal honv. (12. szd.)
Czakó Mátyás honv. (Jánoshida)
Czakó Sándor honv. (1. szd.)
Czimmer Sebestyén honv. (Fegyver-
 nek)
Czvekan József honv. (Szolnok)
Cile Lajos őrv. (10. szd.)
Csáki B. István II. honv. (Jászberény)
Csáki Mihály honv. (8. szd.)
Csapó Lajos honv. (3. szd.)
Csáti Ferenc honv. (5. szd.)
Csernus Molnár Mihály (11. szd.)
Csontos István tiz. (9. szd.)
Csortos Ferenc tiz. (Tiszabó)
Czédulás Péter honv. (Tápiószele)
Csortos Mihály honv. (10. szd.)
Czeglédi Vencel honv. (Jászfényszaru)
Czilra Ferenc honv. (12. szd.)
Décei Lőrinc honv. (Karcag, haslővés,
 megh. 1914. X. 9.)
Daróczi Lajos honv. (Tiszasüly)
Dávid K. László honv. (Kunszentmárton)
Diner Ádám honv. (10. szd.)
Dobrai János honv. (Karcag)
Dányi József honv. (Szentlőrinc-káta)
Dávid Balázs szkv. (11. szd.)
Dávid Ferenc honv. (Mezőtúr)
Dávid Pál honv. (4. szd.)
Deák Sándor honv. (3. szd.)
Dedögál Ferenc honv. (Jászberény)
Dékány Sándor honv. (Dévaványa)
Delé Magócs Sándor őrv. (8. szd.)
Dobár Lajos honv. (1. szd.)
Dobi László honv. (Ábadszalók)
Dohándi Imre honv. (11. szd.)
Dorka János honv. (Jáskisér)
Deák József honv. (Dunavecse)
Dinics Branko honv. (Zsablya)
Dobos János honv. (12. szd.)

- Bartos Péter* honv. (5. szd.)
Bató Béla honv. (Törökszentmiklós)
Batos András honv.
Batta Alajos honv. (Jászszentandrás)
Béla András honv. (7. szd.)
Bacsik Bálint honv. (Szelevény)
Bitte József honv. (9. szd.)
Bobaj András honv. (Nagykáta)
Bocz Cs. Miklós honv. (8. szd.)
Bognár István honv. (11. szd.)
Bognár Mihály honv. (Kócsér)
Boldog András honv. (Mezőtúr)
Bóta Pál honv. (Jászberény)
Botlik Mihály honv. (Törökszentmiklós)
Bozóky János honv. (12. szd.)
Bozsik József honv. (9. szd.)
Bagi István honv. (Jászberény)
Baldás István honv. (12. szd.)
Bárdi István honv. (10. szd.)
Barta József honv. (9. szd.)
Benke Elek honv. (9. szd.)
- Csapela János* honv. (Kiszács, tüdő-
 lővés megh. 1914. X. 10.)
Cseh János honv. (Kunszentmárton,
 haslővés, megh. 1914. X. 13.)
Csizmadia István honv. (Tiszabura)
Csardi György honv. (Kötelek)
Csaba Antal honv. (Abony)
Csaba György honv. (Szabadszállás)
Csák Tamás honv. (10. szd.)
Császár János szkv. (Jászberény)
Cseh János örv. (Csépa)
Csches József honv. (Kenderes)
Csermák Imre honv. (Kecskemét)
Csermák Károly honv. (Dévaványa)
Cserván Illés honv. (Szentmárton-
 káta)
Csikl Antal honv. (Szolnok)
Csontos Mihály honv. (10. szd.)
Csambordai Péter honv. (Szolnok)
Csapela Mihály honv. (Petrőcz)
Csaplár Ferenc honv. (Kecskemét)
Császár József honv. (7. szd.)
Császár József Géza tiz. (Törökszent-
 miklós)
Császár Zsigmond honv. (Tass)
- Csatári Lajos* honv. (Dévaványa)
Cser József honv. (Tiszakürt)
Csetényi Ferenc honv. (Ujszász)
Csik Bálint honv. (Kunszentmárton)
Csizi Kálmán honv. (Kisujszállás)
Csizi István honv. (3. szd.)
Csizi János honv. (3. szd.)
Csizmadia István honv. (Tass)
Czabay János honv. (Szolnok)
Czagány Antal honv. (12. szd.)
Czakó Mátyás honv. (Jánoshida)
Czakó Sándor honv. (1. szd.)
Czimmer Sebestyén honv. (Fegyver-
 nek)
Czvekan József honv. (Szolnok)
Cile Lajos örv. (10. szd.)
Csáki B. István II. honv. (Jászberény)
Csáki Mihály honv. (8. szd.)
Csapó Lajos honv. (3. szd.)
Csáti Ferenc honv. (5. szd.)
Csernus Molnár Mihály (11. szd.)
Csontos István tiz. (9. szd.)
Csortos Ferenc tiz. (Tiszabő)
Czédulás Péter honv. (Tápiószele)
Csortos Mihály honv. (10. szd.)
Czeglédi Vencel honv. (Jászfényszaru)
Czilra Ferenc honv. (12. szd.)
- Décei Lőrinc* honv. (Karcag, haslővés,
 megh. 1914. X. 9.)
Daróczi Lajos honv. (Tiszasüly)
Dávid K. László honv. (Kunszentmárton)
Diner Ádám honv. (10. szd.)
Dobrai János honv. (Karcag)
Dányi József honv. (Szentlőrinc-káta)
Dávid Balázs szkv. (11. szd.)
Dávid Ferenc honv. (Mezőtúr)
Dávid Pál honv. (4. szd.)
Deák Sándor honv. (3. szd.)
Dedögál Ferenc honv. (Jászberény)
Dékány Sándor honv. (Dévaványa)
Delé Magócs Sándor örv. (8. szd.)
Dobár Lajos honv. (1. szd.)
Dobi László honv. (Ábadszalók)
Dohándi Imre honv. (11. szd.)
Dorka János honv. (Jáskisér)
Deák József honv. (Dunavecse)
Dinics Branko honv. (Zsablya)
Dobos János honv. (12. szd.)

- Gabó Bálint* honv. (4. szd.)
Gulyás Károly honv. (Törökszentmiklós)
Gyöngyösi Sándor honv. (5. szd.)
Győrfi Sándor honv. (6. szd.)
Gauland Ödön honv. (Szolnok)
Garics János honv. (Kerekegyháza)
Gerefi Lajos honv. (Szentimre)
Gortva Mátyás tiz. (8. szd.)
Gregos János honv. (Nagykörös)
Guba Emil honv. (10. szd.)
Gulyás Péter honv. (8. szd.)
Gál Béni honv. (Páhl)
Gál István honv. (Jászladány)
Galla Sándor őrv. (Szelevény)
Gulyás György honv. (10. szd.)
- Hardy József* honv. (Kecskemét, arc-lövés, megh. 1914. X. 10.)
Hanza Mihály utász c. őrv. (Cegléd, mell-lövés, megh. 1914. XI. 2.)
Halász András honv. (10. szd.)
Halász Lajos honv. (3. szd.)
Handó Pál honv. (Szolnok)
Harangozó Flórián honv. (10. szd.)
Harsagi József őrv. (Ójutak)
Herskovics Mór honv. (10. szd.)
Herváth József honv. (11. szd.)
Holcman János honv. (Szabadszállás)
Hobán Balázs tiz. (Jászárokszállás)
Hobony János őrv. (Abony)
Hajmás István honv. (7. szd.)
Halus József honv. (Tiszasüly)
Halmos Menyhért honv. (12. szd.)
Hartyányi István honv. (Kisujszállás)
Házkötő Vendel honv. (Jászberény)
Hegedűs Pál honv. (8. szd.)
Herskovics Ádám honv. (1. szd.)
Hirsch János honv. (4. szd.)
Holtmann József honv. (Paripás)
Holló István honv. (1. szd.)
Horti László szkv. (Jászberény)
Horváth István őrv. (Jákóhalma)
Hulcskovics Mladen honv. (1. szd.)
Husek Márton honv. (6. szd.)
Harangozó Imre honv. (4. szd.)
Házkötő Kálmán honv. (Jászberény)
- Holovics Mihály* őrv. c. tiz. (Rákócifalva)
Homok Ignác honv. (8. szd.)
Hegedűs Mihály honv. c. őrv. (10. szd.)
Herváth Zsigmond honv. (Déaványa)
Inczédl János honv. (Nagykörös megh. 1914. XI. 30.)
- Juhász József* honv. (Jászdózsza)
Jancsó István honv. (Törökszentmiklós)
Juhász János őrv. (Soltt)
Ipaics Pál honv. (Jászberény)
Járvás Ferenc honv. (Jászapáti)
Jäger József szkv. (Abony)
Jakab József honv. (11. szd.)
Jakab Szylvester honv. (4. szd.)
Jámbor Imre honv. (Kunhegyes)
Jankovics István honv. (Tóalmás)
Járvás József honv. (Jászapáti)
Jenei János honv. (Tószeg)
Jenei Sándor honv. (Kunmadaras)
Jersovszky Mátyás honv. (Jászszent-andrás)
Jóljárt Aron honv. (Tiszaug)
Józsa Benjámin honv. (7. szd.)
Juhai Imre honv. (Kunmadaras)
Juhász András tiz. (Jászkisér)
Juhász József honv. (11. szd.)
Juhász József honv. (Tiszaszentimre)
Juhász Mátyás honv. (Kötelek)
Jakov Toma honv. (3. szd.)
Józsa Gyula honv. (Tiszaderzs)
Jasi Antal honv. (10. szd.)
Juhász I. Pál honv. (11. szd.)
- Király Gyula* honv. (Kóka, megh. 1914. IX. 22.)
Kiss Mihály honv. (Kecskemét, fejlődés, megh. 1914. X. 11.)
Kovács István honv. (Kunhegyes, has-lövés, megh. 1914. X. 4.)
Kovács I. József tiz. (Kecskemét, csontlövés, megh. 1914. IX. 29.)
Kecskés Béla honv. (Jászkarajenő, mell-lövés, megh. 1914. X. 2.)

- Kellai János* honv. (Kunszentmárton)
Kis János honv. (Kisujszállás)
Kovács Mihály szkv. (Tápiószentmárton)
Kalán Mihály honv. (Csépa)
Kalmár Ferenc tiz. (Cibakháza)
Kalmár Ferenc honv. (Jászberény)
Katona István honv. (Jászládány)
Katona József honv. (Tass)
Köván József honv. (Szalászentmárton)
Klemen János honv. (Szoínok)
Kézér István honv. (Zagyvarékás)
Király Gyula honv. (Kóka)
Kiss Béla honv. (Jászdózsza)
Kiss Béla honv. (Jászkarajenő)
Kiss János honv. (10. szd.)
Kiss Lajos honv. (Tiszaderzs)
Kiss T. László tiz. (Kunszentmiklós)
Könyves Kálmán tiz. (Kecskemét)
Koresik Mihály honv. (3. szd.)
Kovács András honv. (Törökszentmiklós)
Kovács Antal honv. (Kunszentmárton)
Kovács Zsigmond őrv. (Jászkisér, 3. szd.)
Kálmán Mihály honv. (Kötelek)
Kalocsai József honv. (Kecskemét)
Kaltenacker József honv. (8. szd.)
Karai Ambrus honv. (Solt)
Kása Ferenc honv. (1. szd.)
Kaszab György honv. (Jászberény)
Kátai László tiz. e. szkv. (11. szd.)
Katona István honv. (6. szd.)
Keztyel József honv. (Tiszaföldvár)
Kerekes László honv. (6. szd.)
Király István honv. (Kunhegyes)
Király József honv. (11. szd.)
Kiss T. Ferenc honv. (Kunmadaras)
Kiss István II. honv. (7. szd.)
Klabacsék László tiz. (Pármos)
Flébók János honv. (6. szd.)
Kliment Ferenc honv. (Jászkarajenő)
Kocsi József tiz. (8. szd.)
Kocsi Károly honv. (8. szd.)
Kocsi Vince honv. (Csépa)
Kocsis Imre honv. (Tiszalónka)
Kocsis Miklós honv. (6. szd.)
Kohn Nándor honv. e. őrv. (Karcag)
Kókai András honv. (Jászárokszállás)
Kopa Lajos honv. (Apostag)
Kormos János honv. (Jászkarajenő)
Koszorú György honv. (5. szd.)
Kovács Elek honv. (8. szd.)
Kovács György honv. (Mezőtúr)
Kovács József honv. (Jászárokszállás)
Kovács László honv. (Jákóhalma)
Kovács Péter honv. (1. szd.)
Kovács Vince honv. (Kunszentmárton)
Kovács II. József honv. (8. szd.)
Kovács B. Lajos honv. (Jászberény)
Kovács Cs. István honv. (12. szd.)
Kövér László honv. (9. szd.)
Kozma József honv. (5. szd.)
Kozma Lajos honv. (8. szd.)
Kreivarszky János honv. (5. szd.)
Kun Sándor honv. (8. szd.)
Kun I. János honv. (Jászberény)
Kun II. János honv. (Jászberény)
Kuti János honv. (1. szd.)
Kállai János honv. (8. szd.)
Kalapos János honv. (5. szd.)
Kállai Márton honv. (11. szd.)
Kálmán Péter honv. (4. szd.)
Kalmár József honv. (Kocsér)
Kalmár Lajos honv. (6. szd.)
Kanyó Mihály honv. (9. szd.)
Kapusi János honv. (Tiszavezseny)
Karkacs András honv. (10. szd.)
Kaszab István honv. (11. szd.)
Kátai Sándor honv. (Karcag)
Kele József honv. (Jászszentandrás)
Kis György utász.
Koczián Ferenc honv. (8. szd.)
Kókai István honv. (12. szd.)
Koncz István honv. (Tápiószéle)
Koncz István honv. (Nagykáta)
Kórodi István honv. (6. szd.)
Koronczi József honv. (8. szd.)
Kovács L. János honv. (Kunszentmárton)
Kovács II. János honv. (9. szd.)
Kovács József honv. (Jászládány)
Kovács P. Pál honv. (10. szd.)
Kovács Pál őrv. (Nagykáta)
Kreisz István tiz. (Tápiószentmárton)

- Kugler István* zlj. kürtös c. őrm. (Jászberény)
Kurucz László honv. (1. szd.)
Katona Mátyás őrv. (Jászládány)
Kis Balázs József honv. (Jászberény)
Kun József honv. (Jászberény)
- Luhoczki József* kürtös (Dévaványa, megh. 1914. X. 5.)
Ladányi János tiz. (Tiszaderzs, hát-lövés, megh. 1914. XI. 4.)
Lakatos István honv. (Csépa)
Léhóczki János honv. (Harta)
Lengyel Ferenc honv. (Kecskemét)
Lövinger Ernő honv. (Szabadszállás)
Ladányi István honv. (6. szd.)
Laki Mihály honv. (Abony)
Lakos István honv. (6. szd.)
Lantos Gergely honv. (12. szd.)
Lapu László honv. (Ujszász)
Lázár Kálmán honv. (Jászládány)
Leiterer József őrv. (Kiskunfélegyháza)
Lékó Imre honv. (Zagyvarékás)
Lencsés József őrv. (Szabadszállás)
Lesti Ferenc honv. (3. szd.)
Linek József honv. (Jászkarajenő)
Losz István őrv. (1. szd.)
Lovász István honv. (3. szd.)
Lagzi Kovács András honv. (Jászberény)
Laike Frigyes honv. (Szajol)
Lénard Márton honv. (Tóalmás)
Lenkes Ferenc honv. (Alattyán)
Lovás Sándor honv. (10. szd.)
Ladányi József honv. (10. szd.)
Labancz István honv. (11. szd.)
Laczko János honv. (9. szd.)
- Müller Márton* honv. (Fegyvernek, megh. 1914. X. 5.)
Márton Pál honv. (Kunszentmiklós, megh. 1914. X. 18.)
Muraközi József honv. (Kecskemét, megh. 1914. IX. 30.)
Mencei Mihály honv. (Törtel)
Márji János tiz. (Kecskemét)
Mezei Pál honv. (Zsámbok)
Muáris István honv. (Jászárokszállás)
- Majnás András* honv. (Kunhegyes)
Maszlag János honv. (Jászberény)
Meleg Ambrus honv. (Nagykőrös)
Meleg József honv. (Abony)
Menkü Ferenc honv. (Jászberény)
Mihály János honv. (10. szd.)
Molnár Ferenc honv. (5. szd.)
Mihályi Béla tiz. (Jászberény)
Molnár Mihály szkv. (Solt)
Madarász Ferenc honv. (Turkeve)
Major Antal honv. (Jászárokszállás)
Márki Sándor tiz. (3. szd.)
Maró László honv. (1. szd.)
Márton Ferenc honv. (3. szd.)
Meleg László honv. (12. szd.)
Mester Mihály honv. (6. szd.)
Mészáros József honv. (Kecskemét)
Mihók Mihály honv. (Jászládány)
Mészáros Kálmán honv. (Cibakháza)
Miklós Gábor honv. (Jászapáti)
Mezei József honv. (3. szd.)
Misurák János honv. (Rákócziifalva)
Mezei Lajos tiz. (Izsák)
Mohári János honv. (6. szd.)
Molnár András őrv. (Cegléd)
Molnár József honv. (Tápiósele, 6. szd.)
Molnár József honv. (12. szd.)
Mózes János honv. (Solt)
Mucsány Béla honv. (Abony)
Mózes László honv. (Solt)
Madarász János honv. (11. szd.)
Major Miklós honv. (1. szd.)
Máté János honv. (10. szd.)
Mátra István honv. (7. szd.)
Máté Mihály honv. (7. szd.)
Mészáros Antal honv. (8. szd.)
Mile István honv. (9. szd.)
Mészáros Sándor honv. (Kunhegyes)
Milnyák Mihály honv. (Sajkásszentgyörgy)
Milz Demeter honv. (8. szd.)
Miskolczi István honv. (Tápiógyörgye)
Mócza József honv. (8. szd.)
Mozsik Mihály őrv. (11. szd.)
Müller György őrv. (Dunabökény)
Munkácsi Balázs honv. (9. szd.)

- Nagy Bertalan* tiz. (Jászapáti, megh. 1914. X. 15.)
- Nagy István* honv. (Tápiószele, meghalt 1914. X. 5.)
- Nikolovics Gyula* honv. (Kecskemét, íelövés, megh. 1914. X. 8.)
- G. Nagy Sándor* honv. (Mezőtúr)
- Nagy Imre* honv. c. örv. (Tiszasas, 1. szd.)
- Nagy Imre* honv. (Nagykörös, 7. szd.)
- Nagy András* szkv. (8. szd.)
- Nana György* honv. (Szolnok)
- Nagy M. Emánuel* honv. (4. szd.)
- Nagy Sz. Gábor* szkv. (Solt)
- Nagy Ferenc* honv. (Kisujzállás, megh. 1914. X. 7.)
- Nagy Béla* honv. (Tápiószele)
- Nagy Ferenc* honv. (Tiszaföldvár)
- Nagy Ferenc* honv. (Törökszentmiklós)
- Nagy István* honv. (8. szd.)
- Nagy István* honv. (12. szd.)
- Nagy Lajos* honv. (Túrkeve, 8. szd.)
- Nagy Lajos* honv. (Kisujzállás, 11. szd.)
- Nagy Lajos* honv. (8. szd.)
- Nagy László* honv. (Nagykátá)
- Nagy Mihály* honv. (8. szd.)
- Nagy Zakariás* honv. (1. szd.)
- Nagy B. Károly* honv. (Szalkszentmárton)
- Nagy M. Sándor* honv. (Jászfelsőszentgyörgy)
- Nagy S. Sándor* szkv. (Mezőtúr)
- Nagy András* honv. (6. szd.)
- Nagy Sz. Gábor* örv. (Mezőtúr, 12. szd.)
- Nagy György* honv. (11. szd.)
- Nagy T. Lajos* honv. (Túrkeve)
- Nagy B. Mihály* honv. (7. szd.)
- Nándsi János* honv. (Túrkeve)
- Nébl Pál* honv. (Hajós)
- Négyesi Albert* honv. (8. szd.)
- Nehéz József* honv. (Szabadszállás)
- Németh Gáspár* örv. c. tiz. (9. szd.)
- Németh István* honv. (8. szd.)
- Németh József* honv. (5. szd.)
- Németh Lajos* honv. (Túrkeve)
- Nemoda János* honv. (3. szd.)
- Novák Károly* örm. (Budapest)
- Nyárádi Zsigmond* szkv. (11. szd.)
- Nyitrai Gábor* honv. (Jászapáti)
- Nyitrai Gábor* honv. (6. szd.)
- Német Mihály* honv. (Kenderes)
- Német György* honv. (Nagykörös)
- Németh Lajos* honv. (Nagykörös)
- Nikolics Pál* honv. (12. szd.)
- Nyitrai István* honv. (11. szd.)
- Nyul László* honv. (11. szd.)
- Nyul Mihály* honv. (Kecskemét)
- Ördög Mátyás* honv. (Jászárokszállás, haslövés, megh. 1914. X. 23.)
- Óiáh Imre* honv. (Tiszaderzs, megh. 1914. X. 13.)
- Olajkér András* honv. (Izsák)
- Órdasi Szabó József* honv. (7. szd.)
- Osváth István* örv. (Jászakisér)
- Oszlár Boldizsár* honv. (Zagyvarékás)
- Olaj Mihály* honv. (4. szd.)
- Papp Lajos* honv. (Kunszentmárton, haslövés, megh. 1914. X. 26.)
- Polonyi József* honv. (Zagyvarékás)
- Pribék József* honv. (Apostag)
- Papp Ambrus* tiz. (Nagykörös)
- Pázmán Gábor* honv. (4. szd.)
- Petrovics László* honv. (Törtel)
- Pisíai Lajos* honv. (Kerekegyháza)
- Polyák Mihály* honv. (5. szd.)
- Prepák József* szkv. (8. szd.)
- Pálinkás János* honv. (Tiszaszentmárton)
- Pálya Gábor* honv. (Tiszarófi)
- Pandur Péter* honv. (Szabadszállás)
- Pápai János* honv. (6. szd.)
- Papp Ferenc* honv. (3. szd.)
- Paszternák Károly* tiz. (Kisujzállás)
- Pásztai János* honv. (Jászakisér)
- Pásztor János* örv. (Dunapataj)
- Patkós Ferenc* honv. (Dévaványa)
- Patkós Lajos* honv. (Mezőtúr)
- Patkós Pál* honv. (8. szd.)
- Pendesz István* honv. (6. szd.)
- Pernyesz Péter* honv. (Jászberény)

- Pesti Kálmán* honv. (Jászberény)
Péter Lajos honv. (6. szd.)
Petrovics István tiz. (Kecskemét)
Pfund Péter honv. (Harta)
Pintér János honv. (Fülöpszállás, 7. szd.)
Planiska János honv. (Abony)
Polgár Péter honv. (Jászládány)
Polner József honv. (Csépa)
Pomázi Gábor tiz. (Jászberény)
Povázsonyi József honv. (Szalkszentmárton)
Precek Ferenc honv. (7. szd.)
Priger János örv. (Solt)
Pap Sándor honv. (Tiszaszentmárton)
Patári István honv. (Szolnok)
Perjési Kálmán honv. (Ujszász)
Petró János honv. (Tápiógyörgye, 11. szd.)
Pintér Balázs honv. (Jászárokszállás)
Pintér István honv. (12. szd.)
Pudré Antal honv. (Tápiógyörgye)
- Rimóczi Albert* honv. (Abony)
Rókus Mihály honv. (3. szd.)
Róth András honv. (Kötelek)
Rozmics István honv. (Csépa)
Rácz Lajos honv. (Mezőtúr)
Rajkó Gábor honv. (Tiszaföldvár)
Rátkai Zsigmond honv. (3. szd.)
Rédei Béla honv. (Tápiószele)
Rehák Antal honv. (Cegléd)
Rimaszombati Mihály honv. (Karcag)
Rimóczi János örv. (Abony)
Ritter István honv. (11. szd.)
Roffer Ferenc honv. (Tápióbicske)
Romsza György tiz. (Nagykőrű)
Rénes Sándor honv. (Kunhegyes)
Rimóczi Imre honv. (Jászsalsószentgyörgy)
Ronya Ferenc honv. (Törökszentmiklós)
- Susa Albert* honv. (Kenderes, fejlődés, megh. 1914. IX. 26.)
Surányi Lajos honv. (Jászszentandrás, megh. 1914. X. 4.)
- Sárközi János* honv. (Jászberény, megh. 1914. X. 14.)
Sálár László honv. (Kecskemét)
Sisa István tiz. (Mélykút)
Simon Károly honv. (Turkeve)
Sátrány Sándor honv. (6. szd.)
Sági József honv. (7. szd.)
Sali Pál honv. (3. szd.)
Sándor Gergely örv. (Alattyan)
Sándor János honv. (Kecskemét)
Sándor I. József honv. (Kecskemét)
Sánta András honv. (Tiszaszentimre)
Sebők Ferenc tiz. (5. szd.)
Sebők János honv. (Törtel)
Simon Károly honv. (8. szd.)
Sipos Lajos honv. (Törökszentmiklós)
Simon Lajos honv. (5. szd.)
Skultéti Ferenc honv. (Abony)
Simon Lajos honv. (6. szd.)
Sodrai József honv. (Tiszaföldvár)
Simon Pál honv. (8. szd.)
Somodi János honv. (11. szd.)
Soós Albert honv. (Nagykörös)
Sátrány György honv. (1. szd.)
Sallai András honv. (9. szd.)
Sánta László tiz. (7. szd.)
Serlőző József honv. (12. szd.)
Serkó Jakab honv. (6. szd.)
Simon János honv. (Szolnok, 11. szd.)
Sipos Ferenc honv. (10. szd.)
Sipos Péter honv. (1. szd.)
Sipos Zsigmond honv. (Kenderes)
Soós Imre honv. (Tószeg)
Soós József honv. (Jászberény)
Staszko István honv. (8. szd.)
Süveges Kálmán honv. (9. szd.)
Somodi Mihály honv. (Alattyan)
- Schmidt János* honv. (Harta)
Schumacher Károly honv. (Selistye)
Schwarz Sándor honv. (9. szd.)
- Szűcs Mihály* tiz. (Fülöpszállás, mellővés, megh. 1914. X. 6.)
Szűcs Ferenc honv. (Mezőtúr, megh. 1914. X. 10.)
Szabó Lajos honv. (Kecskemét, 4. szd.)

- Szalai Balázs* honv. (Mezőtúr)
Szűcs Sándor honv. (2. szd.)
Szabó János honv. (4. szd.)
Szabó Lajos honv. (8. szd.)
Szabó Ambrus honv. (4. szd.)
Szabó Mihály honv. (3. szd.)
Szabó II. Ferenc honv. (4. szd.)
Szabó Péter honv. (Karcag, 10. szd.)
 Cs. *Szabó Mihály* honv. (Rákos)
Szalinka Pöl honv. (Abony)
Szalisznyó Mihály honv. (Cegléd)
Szántó Ignác tiz. (Jászárokszállás)
Szél Mihály honv. (8. szd.)
Szendí Sándor honv. (Rákócivalva)
Szerencsi János honv. (8. szd.)
Szűcs Albert tiz. (Nagykörös)
Szabados István honv. (8. szd.)
Szabó Béla honv. (11. szd.)
Szabó Imre honv. (7. szd.)
Szabó János honv. (Püspökladány)
Szabó R. János honv. (Kecskemét)
Szabó József honv. (Kunhegyes, 4. szd.)
Szabó József honv. (Abony, 8. szd.)
Szabó Károly honv. (Budapest)
Szabó III. Károly honv. (Nagykáta)
Szabó I. Lajos honv. (Jászladány, 4. szd.)
Szabó Sándor honv. (Szentlőrincváta)
Szabó Sándor honv. (Tiszainoka)
Szabó B. Sándor honv. (Abony)
Szántó András honv. (8. szd.)
Szántó István honv. (Mesterszállás)
Szappanos Gábor honv. (6. szd.)
Szász Nagy István honv. (5. szd.)
Szathmári István honv. (6. szd.)
Székács II. István honv. (7. szd.)
Szendrey Sándor honv. (Mezőtúr)
Szera Sándor honv. (5. szd.)
Szigeti György honv. (5. szd.)
Szűts Károly honv. (Dévaványa)
Szöke Imre honv. (7. szd.)
Szöke Péter honv. (7. szd.)
Szűcs András örv. (Nagykörös)
Szűcs András honv. (Mezőtúr)
Szunyogh Antal honv. (5. szd.)
Szuszno Antal honv. (7. szd.)
Szabó András honv. (8. szd.)
- Szabó Gergely* honv. (19. szd.)
Szabó Imre honv. (Jászberény)
Szabó Imre honv. (Besenyszög)
Szalai András honv. (Turkeve)
Szalóki István honv. (7. szd.)
Szanda András honv. (10. szd.)
Szöke Sándor honv. (11. szd.)
Szölösi István honv. (6. szd.)
Szűcs András honv. (Abony)
Szűcs Gy. Imre tiz. (7. szd.)
Szvoboda Elek honv. (1. szd.)
Szabados István honv. (9. szd.)
Szabó István honv. (11. szd.)
Szabó II. Antal honv. (Vámospérec)
- Turi Miklós* honv. (Kunmadaras, megh. 1914. XII. 12.)
Tóth György honv. (Törökszentmiklós, 4. szd. megh. 1914. X. 8.)
Toch Gábor tiz. c. szkv. (Törökszentmiklós, haslövés, megh. 1914. X. 15.)
Tóth Lajos honv. (Kenderes, kar- és láblövés, megh. 1914. X. 19.)
Turi József honv. (Szentmártonkáta, mellövés, megh. 1914. X. 5.)
Tabi László honv. (Jászberény)
Téglás Mihály honv. (Fülöpszállás)
Tokaj Mihály honv. (Fegyvernek)
Tóth Flórián honv. (4. szd.)
Tóth Mihály honv. (Jákóhalma)
Tóth II. Ferenc örv. (Jászkarajenő)
Tóth II. Imre honv. (Nagykörös)
Tóth II. Sándor honv. (Kecskemét)
Tóth R. József honv. (Tiszaszentimre)
Tóth V. István honv. (4. szd.)
Tulián József honv. (Dévaványa)
Turi József honv. (Dömsöd)
Tüzkő Károly honv. (Jászárokszállás)
Takács József honv. (Kecskemét)
Takács Lajos szkv. (Apostag)
Takács Sándor honv. (Dévaványa, 6. szd.)
Tálás Gábor honv. (Tiszakürt)
Téglás Béla honv. (Fülöpszállás)
Tényi Sándor honv. (5. szd.)
Tisza Ferenc örv. (Szolnok)

- Torma István* honv. (Jászberény)
Töröcsik Dezső honv. (Dévaványa)
Tóth Szabó István honv. (Csépa)
Tóth József honv. (Nagykáta, 8. szd.)
Tóth Károly honv. (3. szd.)
Tóth László honv. (Kunszentmárton)
Tóth S. Mihály tiz. c. szkv. (Abony)
Tugyi János honv. (12. szd.)
Tukora B. László honv. (9. szd.)
Turg Kálmán honv. (5. szd.)
Turi István honv. (Csépa)
Tarsoly Lajos honv. (7. szd.)
Terecskei József honv. (Cegléd)
Toldi György honv. (8. szd.)
Töröcsik Pál honv. (10. szd.)
Tóth György honv. (8. szd.)
Tóth Imre honv. (Karcag, 12. szd.)
Tóth Imre honv. (8. szd.)
Tóth Kálmán honv. (Dévaványa)
Tóth II. Károly honv. (Nagykáta)
Tukares István honv. (8. szd.)
Tukares Miklós honv. (11. szd.)
Turi Márton honv. (Tápiószecske)
- Uhlmann József* honv. (Erzsébetfalva)
Urbán József honv. (Nagykáta, 5. szd.)
Utasi János honv. (Orgovány)
- Velkei István* honv. (Jászberény, fejlövés, megh. 1914. X. 15.)
Vágó Imre tiz. (Nagykőrös)
Varga József honv. (Nagykáta, 3. szd.)
Varga Károly honv. (Jászberény, 3. szd.)
- Varga Lajos* honv. (Jászárokszállás, 4. szd.)
Venelli István honv. (Vác)
Veres Imre honv. (Karcag, 10. szd.)
Veres József honv. (Kunszentmárton)
Vig János honv. (Kenderes)
Vincze Imre honv. (Abádszalók, 1. szd.)
Vabos András honv. (6. szd.)
Vágó Imre honv. (5. szd.)
Vámos Sándor honv. (Túrkeve)
Vana Mihály tiz. (Törökszentmiklós)
Ványa Mihály honv. (Cegléd)
Vászon Márton honv. (Dunavecse)
Végh Pál honv. (6. szd.)
Velkei Antal örv. (8. szd.)
Veres László honv. (8. szd.)
Vincze Ferenc honv. (Kecskemét)
Varga István honv. (Akasztó)
Varga Mátyás örv. (8. szd.)
Virág István honv. (11. szd.)
- Wittwindisch József* szkv. (Kispest)
Wéber Péter honv. (Harta)
- Zarák Balázs* honv. (Törökszentmiklós)
Zsemlye Lajos honv. (10. szd.)
Zsunyi Kálmán honv. (5. szd.)
Zablóczky Imre honv. (7. szd.)
Zakár Lajos honv. (Abony)
Zilahy János honv. (7. szd.)
Zsádony Miklós honv. (8. szd.)
Zöldi Mihály honv. (Szalkszentmárton)

Eltűnt:

- Antalcz Péter Pál* honv. (Törökszentmiklós)
Ábrahám Lőrinc honv. (Karcag)
Arnold Márton honv. (Harta)
Antal Pál tiz. (Abony)
Antal János tiz. (Abony)
- Bodnár István* honv. (Nagyrév)
Benkóczy Lajos honv. (Jászberény)
Bona Sándor honv. (Jákóhalma)
Balog Ferenc honv. (Nagykőrös)
- Bimbó Gábor Gyula* honv. (Kecskemét)
Bogdán Béla honv. (Mezőtúr)
Biró András honv. (Tószeg)
Banovics Ferenc honv. (Ópalánka)
Böszörményi Bálint honv. (Kunmadaras)
Bari Sándor dobos (Kunmadaras)
Bodzás Lajos honv. (Kunszentmárton)
Benkóczy Mihály honv. (Tápiószentmárton)

Biró Károly honv. (Jászládány)
Bozsó Ferenc seb. vivő (Tiszabő)
Barta István honv. (Tápiószele)
B. Balog Ferenc honv. (Nagykörös)
Bálint György honv. (Tiszarófi)
Cz. Bordács Ferenc tiz. c. szkv. (Mezőtúr)
Biró Lajos honv. (Solt)
Buti István honv. c. őrv. (Dab)
Bodonyi Sándor honv. (Dunapataj)
Bencze József honv. (Kecskemét)
Besenyei Frigyes őrv. (Jászberény)
Burai László dobos (Jánoshida)
Bőjthi János utász (Kocsér)
Bakó Mihály honv. (Abádszalók)
Beszenszky György honv. (Szabadszállás)
Baldzs Lajos honv. (Abádszalók)
Beri Sándor honv. (Tiszakürt)
Boros István honv. (Jászberény)
Bajzátth József honv. (Jászsalsószentgyörgy)
Belovai István honv. (Kóka)
Buzi József honv. (Dévaványa)
Becze Imre honv. (Farmos)
Berdo Bertalan honv. (Jászapáti)
Barka Áron honv. (Tápiószele)
Bézi Sz. Sándor honv. (Tiszakürt)
Bagi Ferenc őrv. (Kocsér)
Bagó Péter honv. (Jászberény)
Bozóki Mihály honv. (Farmos)
Bögös József honv. (Karcag)
Bánhegyi Zsigmond honv. (Kunhegyes)
Bárdos József tiz. (Mezőtúr)
Boda Zsigmond honv. (Dévaványa)
Bordás Antal honv. (Jászárokszállás)
Bozsik Antal szkv. (Törökszentmiklós)
Bugyi Mihály honv. (Jászberény)
Borsos András honv. (Abádszalók)
Bartus Pál dobos (Tiszapüspöki)
Bende Lajos honv. (Dévaványa)

Csősz István honv. (Kecskemét)
Cseri Gábor honv. (Tiszakürt)
Csillag István szkv. (Dévaványa)
Csák József honv. (Zagyvarékás)

Csekő Lajos honv. (Mezőtúr)
Czeglédi István honv. (Zagyvarékás)
Csik Simon honv. (Kunszentmárton)
Czice József honv. (Abádszalók)
Csáki Bába László honv. (Jászberény)
Czeglédi Imre honv. (Turkeve)
Császi István honv. (Szolnok)
Czifra Mihály honv. (Zagyvarékás)

Danka István kürtös (Kecskemét)
Devics Lázár honv. (Sajkásszentiván)
Doroszlavacski Milán honv. (Csurogi)
Delí Lajos honv. (Dévaványa)
Dávid István honv. (Mezőtúr)
Deme Mihály kürtös (Jászberény)
Domján István honv. (Solt)
Demjanics József honv. (Cegléd)
Dangó István honv. (Kenderes)

Értékes István honv. (Solt)
Erdős József honv. (Mezőtúr)
Ecsegi József honv. (Tápiógyörgye)

Fekete Mihály honv. (Abony)
Fehér István honv. (Tiszarófi)
Fábián István honv. (Szabadszállás)
Fehér Imre tiz. (Törökszentmiklós)
Forczek Mihály tiz. (Kerekegyháza)
Földesi Zsigmond honv. (Dévaványa, 1888.)
Farkas István honv. (Szolnok)
Fésűs Sándor honv. (Kisujszállás)
Fakán István honv. (Nagykörös)
Fialka István honv. (Csépa)
Farkas Pál honv. (Nagykörös)
Fülöp János honv. (Törökszentmiklós)
Földi Imre tiz. (Dévaványa)
Fóris Sándor honv. (Mezőtúr)
Fábián Gábor honv. (Abádszalók, 1880.)
Faragó Pál honv. (Jászfényszaru)
Farkas I. István honv. (Jászkarajenő)
Frits Konrád honv. (Dunavecse)
Frutus Ambrus honv. (Nagykörös)
Farkas III. István honv. (Kecskemét)
Ficzek Antal honv. (Jászárokszállás)
Fehér Péter honv. (Tószeg)

Györfi Sándor honv. (Nagykörös)
Gál István honv. (Jászládány)
Gulyás András honv. (Jászapáti)
Gulyás Bálint szkv. (Mesterszállás)
Gyűlvész Imre honv. (Kenderes)
Gárics Sándor honv. (Jászszentand-
 rás)
Gyolai Mihály honv. (Szolnok)
Gyulai Pál honv. (Kecskemét)
Graczer Miklós honv. (Páhi)
Gyóni Imre honv. (Kocsér)

Hajnal András honv. (Szentmárton-
 káta)
Herceg Ferenc honv. (Szajol)
Horváth III. Ferenc honv. (Páhi)
K. Hajdú János honv. (Karcag)
Horváth Ferenc honv. (Nagykörös)
Herceg Gyula seb. vivő (Csépa, meg-
 került)
Holló József kürtös (Kóka, megke-
 rült)
Handó László honv. (Szolnok)
Horváth Demeter honv. (Jászládány)

Introviczky Dezső honv. (Kunhegyes)
Ivanics István honv. (Jászapáti)
Jaksa István tiz. (Kecskemét)
Juhász Mátyás honv. (Cegléd)
Juhász I. István honv. (Kecskemét)
K. Józsa Lajos seb. vivő (Kunhegyes,
 megkerült)

F. Kovács Sándor honv. (Karcag)
Kaszab Ignác honv. (Jászárokszállás)
Kuna Péter honv. (Kunszentmárton)
Kovács Kálmán honv. (Tápiószent-
 márton)
Káló Imre honv. (Újszász)
Kosztics György honv. (Sajkásgyör-
 gye)
Kis István honv. (Jásztelek)
Kékai Mihály honv. (Jászsószent-
 györgy)
Kun István honv. (Jászládány)
Kálmán Boldizsár honv. (Nagykáta)
Kálmán Mihály honv. (Orgovány)
Kentzsa József örv. (Kecskemét)
Kencses András honv. (Tószeg)

Krstanosits János honv. (Ujvidék)
Kiss János honv. (Kunszentmárton)
Kovács István honv. (Szentflórincká-
 ta)
Kiss Pál honv. (Jászberény)
Köles Gábor honv. (Tiszaföldvár)
Kiss János honv. (Kunszentmiklós)
Konka András honv. (Újszász)
Kósa I. István honv. (Tiszaföldvár)
Kürti Lukács honv. (Kisújszállás)
Kövyér József honv. (Tiszavárkony)
Krupánszky János honv. (Szolnok)
Kiszel János honv. (Besenyszög)
Kui Antal honv. (Jásztelek)
Karoszka János honv. (Kunhegyes)
Kovács Kálmán honv. (Jászberény)
K. Kiss Kálmán örv. (Nagykörös)
Kovács József honv. (Szolnok)
Kármán Pál honv. (Nagykáta, meg-
 került)
Kárász Kamasz Kálmán örv. (Tápió-
 bicske)
Konyó Ernő honv. (Farmos)
Kanó Károly honv. (Dévaványa, meg-
 került)
Karakás János szkv. (Törökszentmik-
 lós)
Kenderes Mihály honv. (Kecskemét)
Kovács Sz. János honv. (Karcag)
Kun Ferenc tiz. (Kecskemét)
Körösi Imre honv. (Kecskemét)
Kocza Ferenc honv. (Jászberény)
Kecskés Albert honv. (Tápióbicske)
Karsa Sándor honv. (Karcag)

Libor II. János örv. (Törökszentmik-
 lós)
Lázár Mihály tiz. (Jászládány)
Lukácsi Jakab honv. (Jákóhalma)
Lázár István honv. (Jászapáti)
Lajos Ambrus honv. (Nagykörös)
Lukács János honv. (Törökszentmik-
 lós, megkerült)
Lipcsai Ferenc tiz. (Fegyvernek, meg-
 került)
Lemli György honv. (Militics, megke-
 rült)
László Ferenc honv. (Nagykörös)

- Lukács András* tiz. (Tass, megkerült)
- Molnár György* honv. (Kenderes)
- Műzsei Miklós József* honv. (Jászberény)
- Molnár János* honv. (Tápiógyörgye)
- Montvai Lakó Pál* honv. (Jászberény)
- Márton János* honv. (Cibakháza)
- Marinkov Voju* honv. (Felsőkabol)
- Marosi Sándor* honv. (Kecskemét)
- Molnár János* honv. (Jásztelek)
- Magyer Sándor* honv. (Karcag)
- Molnár János* honv. (Tiszavezseny, megkerült)
- Molnár Sándor* honv. (Kunmadaras)
- Mocza János* honv. (Kecskemét)
- Mácsai Béla János* honv. (Jászsó-szentgyörgy)
- Molnár József* honv. (Solt)
- Márki Sándor* honv. (Szabadszállás)
- Móricz Sándor* honv. (Solt)
- Mészáros János* honv. (Kecskemét)
- Muczó Béla* honv. (Abony)
- Mihályi Mihály* honv. (Szolnok)
- Majercsik Pál* honv. (Abony)
- Mester Mihály* honv. (Kecskemét)
- Nagy József* honv. (Dunapataj, 1. szd.)
- Német János* honv. (Karcag)
- Nagy János* honv. c. őrv. (Mezőtúr)
- Német Géza* őrv. (Abony, megkerült)
- P. Nagy János* honv. (Jászapáti, 11. szd.)
- Nagy István* honv. (Karcag)
- Nagy Pál* honv. (Fegyvernek, 4. szd.)
- Nagy Mihály* honv. (Csépa)
- Nagy Gábor* honv. (Törökszentmiklós, 7. szd.)
- Nemes István* honv. (Kecskemét)
- N. Nagy Mihály* honv. (Túrkeve)
- Németh I. István* honv. (Nagykőrű)
- Nagy G. Lajos* honv. (Túrkeve, megkerült)
- Oláh János* honv. (Jászkarajenő)
- Olajos István* honv. (Kecskemét)
- Pallagi János* kürtös (Alattyán)
- Pintér László* őrv. (Cegléd)
- Pipis Ferenc* honv. (Fegyvernek)
- Pap István* honv. (Tiszaföldvár)
- Pintér József* honv. (Kecskemét)
- Pomázi László* honv. (Szolnok)
- Pintér Ferenc* honv. (Nagykőrű)
- Pomázi Mihály* honv. (Jászládány)
- Pázmándi András* honv. (Szolnok, megkerült)
- Pongó János* őrv. (Jászapáti, megkerült)
- Petró József Mihály* honv. (Cegléd)
- Pesti Kálmán* honv. (Szolnok)
- Pál II. János* honv. (Jászfényszaru)
- Palicsák András* honv. (Tápiószele)
- Polgár Illés* honv. (Szolnok)
- Polonyi II. István* honv. (Alattyán)
- Reznák István* honv. (Tápiószele)
- Rácz Lajos* honv. (Túrkeve)
- Rebe Sándor* őrv. (Ordas)
- Rózsa Menyhért Sándor* dobos (Kecskemét)
- Répás János* honv. (Kóka)
- Rajos Károly* honv. (Dunavecse)
- Réz István* honv. (Jászapáti)
- Rédai Frigyes* honv. (Jászberény)
- Répási István* honv. (Jánoshida)
- Ronga Gábor* honv. (Solt)
- Rüll Elemér* 3. éves önk. őrv. (Budapest)
- Reichardt József* 3. éves önk. (Piszke)
- Simonyi István* honv. (Jászberény)
- Sebestyén Ferenc* honv. (Jászberény)
- Sárközi Pál* honv. (Jászládány)
- Simon Mihály* honv. (Jászberény)
- Sütöri Antal* honv. (Orgovány)
- Sajtos Bálint* honv. (Mezőtúr)
- Sándor István* honv. (Jászfényszaru)
- Stecz János* honv. (Szolnok)
- Sajó Imre* honv. (Kenderes)
- Schmidt Boldizsár* honv. (Harta)
- Szabó András* honv. (Jászberény)
- Szabó Illés* őrv. (Tápióbicske)
- Székely József* kürtös (Karcag)
- Szűcs Imre* honv. (Mezőtúr)
- Szűcs Sámuel* honv. (Kunmadaras)
- Szendási András* honv. (Túrkeve)

<i>Szilágyi Zsigmond</i> honv. (Törökszentmíklós)	<i>Tóth András</i> honv. (Törökszentmíklós)
<i>Szakáli Albert János</i> honv. (Jászberény)	<i>Tóth B. Zsigmond</i> honv. (Szalkszentmárton)
<i>K. Szabó Sándor</i> honv. (Nagykörös)	<i>D. Tóth Imre</i> örv. (Dévaványa)
<i>Szabó László</i> honv. (Karcag)	<i>Thaler Mihály</i> honv. (Fegyvernek)
<i>Szakács István</i> honv. (Tápiószele)	<i>Takács András</i> honv. (Szolnok)
<i>Szívós Kálmán</i> honv. (Jászberény)	<i>Tóth József</i> honv. (Abony)
<i>Szoboszlai Balázs</i> honv. (Túrkeve)	<i>Veres József</i> honv. (Jászsalsószentgyörgy)
<i>Szebenszky András</i> honv. (Tápiószentmárton)	<i>Veréb József</i> honv. (Jászárokszállás)
<i>Szűcs Miklós</i> honv. (Kunhegyes)	<i>Varga Ágoston</i> honv. (Izsák)
<i>Szappanos László</i> honv. (Kunszentmíklós)	<i>Venczel Gyula</i> honv. (Dévaványa)
<i>M. Tóth Imre</i> honv. (Túrkeve)	<i>Vincze József</i> honv. (Kenderes)
<i>Tóth István</i> tiz. (Nagykáta)	<i>Varga Imre</i> honv. (Kisujszállás)
<i>Tóth Ignác</i> seb. vivő (Dömsöd)	<i>Viszkok Pál</i> honv. (Törtel)
<i>Tóth József</i> honv. (Nagykörös)	<i>Vincze Lajos</i> honv. (Tiszaföldvár)
<i>Törő Sándor</i> tiz. (Karcag)	<i>Visontai Béla</i> örv. (Kecskemét)
<i>Tolnai Károly</i> honv. (Mezőtúr)	<i>Varga Sándor</i> honv. (Szabadszállás)
<i>Tóth Mihály</i> honv. (Törökszentmíklós)	<i>Viskovits Imre</i> honv. (Szabadszállás, megkerült)
<i>Turza István</i> honv. (Szentlőrinc-káta)	<i>Vágó József</i> örv. (Jászkarajenő)
<i>Tóth István</i> honv. (Jászfelsőszentgyörgy, megkerült)	<i>Vágó András</i> honv. (Karcag)
<i>Takó Vendel</i> honv. (Jászberény)	<i>Vasas Sándor</i> honv. (Cegléd)
<i>Tábori Károly Sándor</i> honv. (Jászberény)	<i>Váczi Ferenc</i> honv. (Kecskemét)
<i>Tóth József</i> honv. (Törökszentmíklós)	<i>Vantuch II. István</i> honv. (Kerekegyháza)
<i>Török Sándor</i> honv. (Jászkisér, megkerült)	<i>Velkei Antal</i> honv. (Jászberény)

Hadifogságba került:

<i>Antal Lajos</i> honv. (Jászszentandrás)	<i>Kiss Sándor</i> honv. (Szalkszentmárton)
<i>Balla Zsigmond</i> honv. (Dévaványa)	<i>Nagy Albert</i> honv. (Jászberény)
<i>Botka László</i> honv. (Nagykáta)	<i>Nagy Sándor</i> honv. (Jászberény)
<i>Barta István</i> honv. (Cibakháza)	<i>Nánási Mihály</i> honv. (Kisujszállás)
<i>Erdélyi István</i> honv. (Zagyvarékás)	<i>Patasi Lajos</i> honv. (Dunavecse)
<i>Juhász József</i> tiz. (Kenderes)	<i>Szepesi András</i> honv. (Fegyvernek)
<i>Kiss József</i> honv. (Kocsér)	<i>Ujj György</i> honv. (Tiszarófi)

V. FEJEZET.

A harmadik Drina-menti csata.

1914. októberében csaknem válságosra fordult a központi hatalmak seregeinek sorsa az orosz harctéren. A németek még mindig nem tudták kierőszakolni a döntést Franciaországban, viszont csapataiknak a keleti harctérre való szállítása sem indult meg kellő ütemben. Északon ugyan Hindenburg tábornagy csapást csapás után mért az oroszokra s az orosz Narev-hadsereg megsemmisítése után immár a Varsó körül álló hadakat fenyegette; ám a harcvonal déli szárnyát valósággal a Kárpátokhoz szegezte a roppant túlerő, Przemysl vára a Galíciát előzőnlő orosz tengerben árva szigetként küzdött, Bukovina elveszett, sőt Magyarországra is betört a moszkovita ár. A Kárpátokban levő csapataink kétségbeesett erőfeszítéssel állották a harcot, de erejük immár lankadóban volt és sürgős erősítésekre volt szükség. Azok a támadások, amelyeket északi hadseregeink ez időben végrehajtottak, valóban csak időnyerésre szolgálhattak.

Mindezek a körülmények egyre sürgetőbbben követelték a Balkánon való mielőbbi döntést.

Ezért *Potiorek* tábornaszernagy október második felében még egy nagy támadó hadműveletre szánta el magát a Drina felől, noha ez sem a csapatok létszámviszonya, sem erőállapota, sem felszerelése és az utánpótlások lehetősége, sem pedig az időjárás miatt a siker reményéve! nem nagyon kecsegtethetett. Ellenkezőleg; e körülmények egytől-egy, g az offenzíva ellen szóltak.

Ám az általános hadihelyzet így követelte s *Potiorek* tábornaszernagy is reménykedett, mert abban a hiszemben élt, hogy a szerbek kimerültek s ellenállásuk hamarosan megtörik.

Így keletkezett a *harmadik Drina-menti* csata, amely később *Valjevöig*, majd *Arangjelováig* való előnyom utasunkkal folytatódott a legsúlyosabb időjárási és hadműveleti viszonyok között.

E csata legelső harcaiban ezredünk nem jutott jelentősebb szerephez. A nagy áttörést a *Drina* és *Száva* mentén más csapatok hajtották végre, de már másnap a *Gucevo* szakaszon is megkezdődött a harc.

Az ezt követő előnyomulásból pedig különösen kivette részét a 29. honvéd gyalogezred attól kezdve, hogy áttörte a *Glavica* és *Stolica* magaslatokon végighúzódo szerb fővédelmi vonalat.

A 693-as és a Glavica magaslatok elfoglalása.

Október 18-ától, vasárnaptól kezdve a II. III. zászlóalj a *Borinska* völgyében pihent.

Október 21-én, csütörtökön, végre I. zászlóaljunkat is felváltották s az is bevonult a táborhelyre.

Október 22-én bevonult Gyulay Gábor százados, aki a II. zászlóalj parancsnokságát vette át, míg Körmeny százados az I. zászlóalj parancsnoka lett.

Az ezred létszáma ezidőben a következő volt:

	Élelmezési létszám:	Ütközet (puska) tótszám:
Ezredtörzs:	87 fő 22 ló	10 fő
I. zászlóalj:	1080 „ 126 „	869 „ 2 géppuska
II. „	1064 „ 137 „	832 „ 2
III. „	<u>1055</u> „ <u>133</u> „	<u>873</u> „ <u>2</u>
Összesen:	3286 fő 418 ló	2584 fő 6 géppuska

Az ezrednek e tartalék viszonyban való pihenése alatt zajlott le a harmadik Drina-menti csata első fejezete. Miután az 5. hadsereg hosszú harcok után a Száván és a Drina alsó folyásán is átkelt, majd pedig a Macvában megvetette a lábát, *Potiorek* táborsernagy a további előnyomulást rendelte el.

Mialatt ez történt, ezredünk tisztálkodással, ruházata és fegyverzete rendbehozatalával foglalkozott a *Borinska* melleit, az erdős hegyoldalba telepített táborában.

Az offenzíva megkezdésére vonatkozó intézkedéseket november 2-án, hétfőn adta ki a 40. hadosztályparancsnokság. Ezek magyar fordítása így hangzik:

„Intézkedés az 1914. november n-iki offenzívához:

1. A XV. hadtest november n-ikén virradatkor, a szomszédos hadtestek támogatásával döntő támadásra indul, hogy elfoglalja a Kozja stenát, Stolicét, Kostajnikot, Glavicát és Stolicát.

2. A 40. honvéd gyaloghadosztály (10 zászlóalj) feltétlenül tartja a jelenlegi harciszakaszát s olyképen tartja tűz alatt a Paskovac, Vk. Bobije, Carigrad, Perina területet egészen a Stolicáig, hogy lehetetlenné tegye a 48. gyaloghadosztály Glavica-Kostajnik ellen irányuló támadásának oldalozását.

Az ehhez szükséges tüzéségi utasítást Marko alezredes külön kapja meg azzal a megjegyzéssel, hogy a Merlutschek üteg a támadás idejére Erler alezredes (48. gyaloghadosztály) rendelkezése alá kerül és hogy F o l e n i a hadnagy ütege a tűz megnyitására vonatkozó parancsot a 40. honvéd hadosztálytól kapja.

A 708 A, Cerik, Tankakosa, Krivi-p., Vk. Bobije területét a XIII. hadtest tüzésége tartja tűz alatt.

A 48. gyaloghadosztály jelenlegi harcvonalának biztosítása mellett, hajnali szürkületkor a Biljegtől keletre levő 693^y-on át a Kostajnikra támad.

A hadtesttartalék — a 29. honvéd gyalogezred — e támadáshoz a 48. gyaloghadosztály rendelkezése alá kerül s a 693-é[^] magaslat elfoglalása után haladéktalanul hátbatámadja s birtokába veszi a Glavica—Stolica szakaszt. Az erre vonatkozó további parancsokat a 48. gyaloghadosztálytól kapja meg az ezred.

Az 1. gyaloghadosztály a 48. gyaloghadosztály hoz csatlakozva nyomul előre és a Kozja stenát, később pedig Stolicét foglalja el.

3. A Kostajnik ellen intézendő támadás megkezdéséig a 40. honvédhadosztály feladata továbbra is ép úgy, mint eddig, a jelenlegi szakasz feltétlen biztosítása.

4. A november n-edike dátumát táviratban tudatjuk. Tabajdy s. k. vezérőrnagy.”

Az említett távirat még e napon közölte, hogy november n-ike: november 6-ika.

November 4-én, szerdán, délután 4 órakor Hainiss Győző alezredes, ezredparancsnok, magához rendelte a zászlóalj- és századparancsnokokat, ismertette előttük a helyzetet és kiadta a készült-ségi állás elfoglalására vonatkozó intézkedéseket.

Ez intézkedések értelmében az ezredet hadtesttartalékként a Gucevo gerinc folytatását alkotó Biljeg 705[□] magaslatra rendelték.

Másnap, november 5-én, csütörtökön, délután 2 órakor indult el az ezred több mint két hetes pihenője színhelyéről, a Borinska táborból s továbbra is e patak folyását követve ért fel a *Biljeg* 705□ magaslatra, amelynek orma mögött készültségi állapotba lépett.

Saját tüzérségünk már a kora délutáni órákban tűz alá vette a szerb állásokat, tüzét egyre hevesebbé fokozta s ez a tüzérségi előkészítés egész éjjel tartott. A szerb tüzérség derekasan válaszolt, hogy legyűrje a magyar-osztrák ütegeket s e tüzérségi párbaj dörgő harcizajában töltötte ezredünk az éjszakát, miközben a szerb árkokban levő gyalogság minduntalan megvilágította előterepét.

November 6-án, pénteken, indult meg a nagy támadás Szerbia ellen.

A II. és III. zászlóalj, géppuskás osztagaikkal egyetemben, már a kora reggeli órákban harcba rendelték a *Glavica* magaslatra.

A támadást a III. zászlóalj és géppuskásai nyitották meg. E csoport reggel 8 órakor a szerb tüzérség tüzeiben tört ki a *Biljegen* levő állásokból, az ellenség rövid ellenállása után elfoglalta a 693-§- magaslaton levő szerb árkokat s egy ágyút zsákmányolt. A szerbek futva menekültek hátra az erdőbe. Zászlóaljunk az elfoglalt vonalban helyezkedett el.

Az ellenség azonban hamarosan összeszedte magát s ellentámadást intézett az elvesztett árkok visszafoglalására. Ám a zászlóalj jól irányított fegyver- és géppuska tüze percek alatt szétszórta sorait s kénytelen volt visszavonulni. Ilyen formán sikerült továbbra is megtartani e magaslatot, bár ott levő zászlóaljunk a *Kostajnik* felől állandó pusztító tüzérségi oldaltűzben állott, amelyben súlyos veszteségeket szenvedett.

A déli órákban beérkezett a II. zászlóalj is, mely a 693□-tól északnyugatra levő völgyig nyomult előre, de támadása itt megakadt.

Az I. zászlóalj a *Biljegen* maradt tartalékban.

Ebben az elhelyezésben töltötte ezredünk a délutánt és éjszakát is, melynek során az ellenség több ízben vette hosszantartó tűz alá a csapatokat.

Az ellenség ezen a harci szakaszon a *Kostajnik* 768 □—693 □—*Glavica*—*Stolica*—*Perina*—*Carigrad* vonalban rendkívül erősen kiépített és jól megerősített állásokban vette fel a küzdelmet. Amint megállapítható volt, ez a vonal volt főellenállási vonala.

Másnap, november 7-én, szombaton, alig hogy kivirradt, tűz alá vette állásainkat a szerb tüzérség s tüzét még inkább fokozta,

mikor ezredünk megkezdte támadását a *Glavica* ellen. Sikerült is neki a szerb gyalogság hatásos puska tüzével egyetemben az előnyomulást megakasztani, úgy hogy zászlóaljaink kénytelenek voltak azt a gyilkos tűz miatt beszüntetni. Ilyenformán egész napon át megmaradtak az előírt vonalban s kezdetleges fedezékeket készítettek, hogy némi oltalmat találjanak a tűz ellen. E támadás során csapataink alig jutottak egynéhány lépést előre.

Este 7 óra 30 perckor, a sötétség beálltával rendelte el *Hainiss* alezredes a támadás folytatását.

Erre III. zászlóaljunk, a sötétség leple alatt, nagy csöndben előnyomult és sikeres rajtaütéssel betört a szerb állásokba a 693- \square és a *Glavica* közötti nyergen.

A meglepett szerbek futva hagyták el állásaikat váratlanul ott termett századaink előtt, de a derék jáász-kun fiúknak mégis sikerült egy alezredest, két alantos tisztet és mintegy 400 főnyi szerb legénységet foglyul ejteni, azonkívül 4 ágyút a hozzájukvaló mozonyokkal, 4 lövészeres kocsit és egy géppuskát zsákmányolniuk. Az elfogott szerb tisztek kihallgatásukkor rendkívül elismerően nyilatkoztak az osztrák-magyar hadsereg *magyar* ezredeinek harcészességéről és vitézségéről, különösen a magyar honvédekről, akiket a sapkájukon lévő szám után „numerái”-knak neveztek el.

Íi. zászlóaljunk a Íii. zászlóalj balszárnán nyomult előre. Ez a két zászlóalj a pompásan sikerült betörés után folytatni akarta előnyomulását, de mivel a koromsötét, késő őszi éjszakában a tájékozódás teljesen lehetetlen volt, kénytelen volt e tervet feladni.

Ily körülmények között, miután minden oldal felé erősen biztosították magukat, az ellenséges állásban éjjeleztek.

I. zászlóaljunk az éj során a *Glavica* ellen nyomult előre és a rettenetes terepnehézségek ellenére is megközelítette az ott levő szerb állásokat.

Potiorek tábornagy a következő táviratot intézte a csapatokhoz:

„Szívélyes szerencsekívánataimat küldöm az eddigi eredményekhez. Ezúttal a végleges döntésért küzdünk, tehát mindnyájan tántoríthatatlanul előre! Bámulatomat és legbensőbb üdvözetemet a parancsnokoknak és csapatoknak! Potiorek.”

Appel gyalogsági tábornok, a XV. hadtest parancsnoka, ezt táviratozta:

„Gratulálok a zsákmányolt ágyúkhöz. Appel.”

Kora hajnalban — tehát már november 8-án, vasárnap — I. zászlóaljunk váratlanul előretört s harsány „rajta”-val megrohanta a *Glavica* árkait. A nagy lendülettel végrehajtott szuronyrohammal kiverte a szerbeket állásaikból s birtokba vette a régóta áhított magaslatot.

Még virradatkor ugyancsak oda érkezett III. és II. zászlóaljunk is.

Csak a nappali világosság árulta el, mily váratlanul érte a szerbeket ezredünknek ez az éjszakai két rajtaütése. Állásaik és visszavonulásuk útvonala ugyanis tele volt elhagyott és elhajított fegyverekkel, csajkákkal, pokrócokkal, ruhadarabokkal s egyéb felszerelési tárgyakkal, ami hű képét adta az ellenség fejvesztett menekülésének. S az elhagyott felszerelési tárgyakból nem egy derék honvédünk egészítette ki vagy cserélte ki a maga bizony im máhiányos és erősen megviselt holmijait.

Miután zászlóaljaink a *Glavicán* rendezkedtek, folytatták elnyomulásukat a *Stolica* magaslat felé. Mivel azonban a *Glavica* elvesztése után immár ez a magaslat sem volt tartható, a szerbek ezt is feladták, úgy hogy ezredünk délután, ellenállás nélkül szánhatta meg.

A szerb csapatok úgy eltűntek, mint a köd. Délután e szakaszon már puskalövést is alig lehetett hallani. Hírszerző járőreink is mind azzal a jelentéssel tértek vissza, hogy az ellenséggel való érintkezés teljesen megszakadt.

Az I. és III. zászlóalj a *Stolica* magaslaton foglalt állást és ott éjjelezett, míg II. zászlóaljunk *Pmjavoron*, ennek egy százada pedig *Mon. Tronosán* töltötte az éjszakát.

Gyulay Gábor százados november hó 8-án megbetegedvén, Örley Béla százados vette át a II. zászlóalj parancsnokságát.

A szerbek üldözése Valjevón keresztül.

November második hetében az ellenség az egész arcvonalon visszavonult. Hadseregeink a harmadik Drina-menti csata során elérték kitűzött céljukat: a szerb ellenállás megingott s megnyílt a lehetősége Szerbiába való benyomásunknak.

A harmadik Drina-menti csata véget ért és csapataink az egész vonalon üldözésbe mentek át. A zord télbe hajló késő őszi idő viszontagságai, a leolvadt csapatlétszám, az általános kimerültség, a kimondhatatlanul rossz utak s az emiatt egyre hiányosabbá

váló lőszer- és eleségpótlás ellenére is lelkes harcikedvvel kezdődött meg ez az üldözőharc. Az ellenség nagy gyorsasággal vonult vissza és csak napok múlva talált ezredünk némi ellenállásra. Ez is csupán utóvédharc jellegű volt s a *Valjevó* környékéről északnyugat, illetve észak felé vezető főútvonalak ideiglenes fedezésére szolgált. Jelentősebb ellenállást csak a *Kolubara*, majd a *Ljig* folyó mentén fejtett ki a szerb hadsereg, miglen később az egész szerb haderő áttörhetetlen falába ütköztek csapataink.

Ezredünk az üldöző harc egész ideje alatt az első harcvonalban nyomult előre.

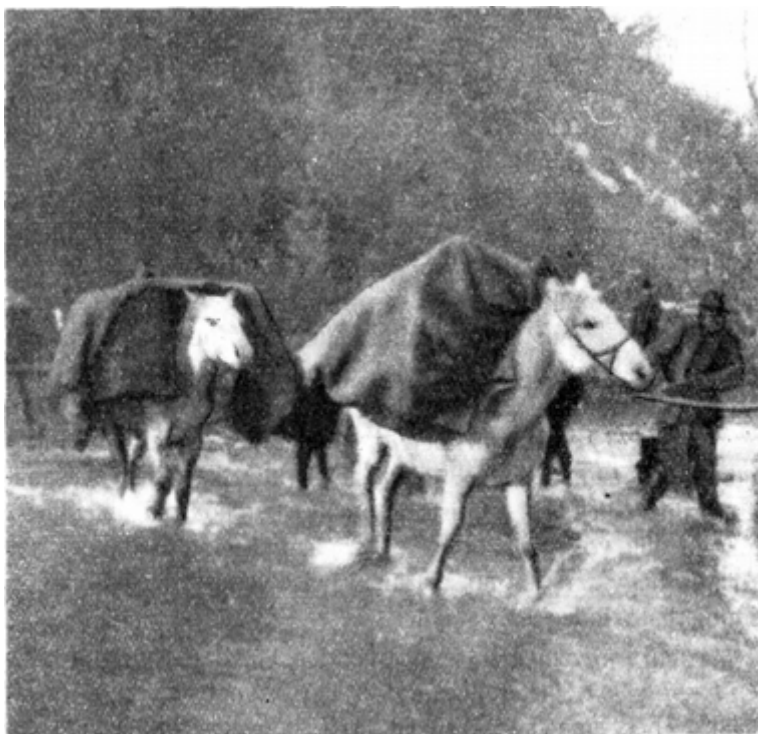
November 9.-én, hétfőn, a *Stolica* magaslatról reggel 5 órakor elindulva, *Zidak-on* át a 472 □ magaslatra vonult. A *Stolicárói* leereszkedve, *Kostajnik 768 l* megkerülésével a *krupanj-loznica* országuóra ért le s miután egy darabig ez utón haladt délnek, ismét felkapaszkodott a dombok közé s ez úttól keletre levő *Visoka glaván* át érkezett a 472 □ magaslatra. A *Prnjavornál* éjjelezett zászlóalj szintén reggel 5 órakor indult el táborhelyéről és a 375 □ magaslaton át vonult a 472 □ -es magaslatra. A csapatok menetvonalát a sár szinte járhatatlanná tette, úgy, hogy a vonat egyre nagyobb nehézségek elé került. Az éjszakát erős biztosító vonal védelme alatt itt töltötte az ezred. Egy századot a *Vrlajera* (a 472□ -tői északkeletre) rendelt ki, mely ott éjjelezett. A korán beállott sötétségben, az eső és egyéb akadályok következtében a csapatok gyakran eltévedtek s csak este 8 óra 30 perckor pihentek meg. A megtett ut alig volt 10 kilométer, elcsigázott legénységünknek azonban mégis nagy fáradságába került. Éjjel sokat szenvedett ezredünk a csontig ható hideg szél miatt.

Másnap, november 10.-én, kedden, folytatta útját az ezred *Preko b.—Logor* területére. Ezúttal az egy oszlopban vonuló hadosztály keretében menetelt. Elővéd a 6. honvéd gyalogezred volt. A főcsapatot *Háber* tábornok vezette s azt a 19. honvéd ezred, a hegyi tüzérosztály, s a 30. és 29. honvéd ezred alkotta. Menetvonalala ez volt: *Visoka glava—Lipovica* „o” betűjén átvezető taliga ut—*Str. sudnica—439^y—Presko b.—Logor—Malenovo b.*

Ezredünk reggel 9 órakor indult el éjjelezési helyéről; *Lipovica* „o” betűjénél csatlakozott a hadosztály főcsapatához s itt délután 3 óráig pihent. Útja hullámos dombvidéken vezető, felázott rossz taliga ut mentén haladt. Ellenségnek hírért-hamvát sem látták. A konyhák elmaradása s általában az eleségpótlás késedelme egyre érezhetővé vált, s honvédeink mindinkább a magukharácsolta aszalt

szilvára és kukoricára kényszerülnek. A légénység rongyosodik, lábbelije ijesztő gyorsasággal pusztul, pótlást azonban hiába igényez az ezredparancsnokság. A hűléses megbetegedések mindjobban apasztják az amúgy is csekély létszámot. Az éjjelt *Preko b.* magaslaton tölti az ezred, hová este 7 órakor érkezett meg.

November 11 .-én, szerdán, a 40. honvéd hadosztály *Zavlakáti* át *Ratkovac*—*Beluták* magaslatokra vonul. A 79. dandár reggel 7 óra-

Málhás állatokból álló vonat egy része az előnyomulásban.

kor indul és követi a 80. dandárt. A 29. ezred reggel 7 óra 45 perckor a 450 □-nál csatlakozik a főcsapathoz s annak végén halad. A 79. dandár elővédje 30. ezred egyik félzászlóalja. A mögötte haladó főcsapat — a 30. és a 29. ezred — *Intzédy* alezredes alatt vonul. Menetvonaluk: 277 Δ —230 Δ — *Zavlaka*— a *Ravnajskivis* 271 Δ -től északra levő hid — *Ratkovac*. A vidék változatlanul hullámos, dombos terep, széles, lapos hátak elszórt tanyákkal. Az

időjárás hidegre fordult s csaknem egész napon át esett az eső. A déli órákban —11 és 12 óra között — a Drinába ömlő *Jadar* folyó völgyét érte el az ezred s *Zavlaka* községen vonult át, ahol a *Krupanjból* és *Valjevoból* jövő országút találkozik és az egyesülés után továbbfut északnyugatnak Ljesnica felé. Századaink délután 12 óra 30 perckor teljesen felzárkóznak a *Ravnaica* patak hidjánál. Késő estig menetel az ezred, majd a *Jadar* északkeleti partján levő *Ratkovac 368* ^ magaslaton áll meg éjszakára. A vonat mindjobban elmarad. Ezredünk mai útja 13 kilométer volt. Az ellenségről semmi hír.

November 12-én, csütörtökön, reggel 5 órakor elindulva, nagyrészt taliga utón, majd úttalan dombhátakon, *Ratkovácról*, *Belutak 397* Δ-on át a *Vk. Belege 426* □ magaslatra vonul az ezred. Menetvonala: *Ratkovac 368* Δ — *Belutak 397* Δ — majd az a taliga út, mely a *Donje Crniljevo* — *Oscenica*-\ útra vezet. A III. zászlóalj, *Milesz* százados alatt, hadosztálytartalékként maradt vissza a *Belatakon*, míg a másik két zászlóalj a *409* -ψ- magaslattól egy kilométerre délnyugatra levő kúpra vonult s ott a 19. ezred mögött a 80. dandárnak alárendelve készségi állásban maradt. Innen a II. zászlóalj *Örley* százados alatt a baloldal biztosítására az *Ostrikovaca* magaslatra ment.

Délután a III. zászlóalj fele a 6. ezreddel vonult előre s a *Vk. Belege 444* □-tól kissé délkeletre levő *429* Δ magaslaton foglalt állást és pedig: a 6. ezred e magaslati ponttól délnyugatra a taliga út és országút keresztezése között, III. zászlóaljunk két százada pedig ez utkeresztvezéstől nyugatra állott fel. I. zászlóaljunk a III. zászlóalj másik felével — *Hainiss* alezredes alatt — ugyancsak a *Vk. Belege* magaslatra vonult és ott a *444* □ magaslati ponttól nyugatra helyezkedett el. Ezredünk egy szakaszát a jobboldal biztosítására a *Sirdijdtól* északra levő kúpra rendelték ki. E szakasz parancsnoka jelentette, hogy *Osladicnál* a *Kamenica* felé vezető út mentén egy szerb üteg van beásva (lásd 10. számú vázlatot).

A *Vk. Belege* magaslaton való éjjelezés még éberebb biztosítás mellett történt, mert az ellenség közelléte kétségtelen volt s harcokra kellett számítani. Legénységünk erőállapota erősen leromlott, lábbeli és ruhapótlás tekintetében semmi kilátás nincsen. Az éjszakai hőmérséklet időnkint a fagypont alá esik.

November 13-án, pénteken, a *Pasala 388* □ magaslatra kellett volna előnyomulnia az ezrednek, de útközben visszarendelték a *Vk. Belegére*, ahol egész napon át tartalékviszonyban maradt.

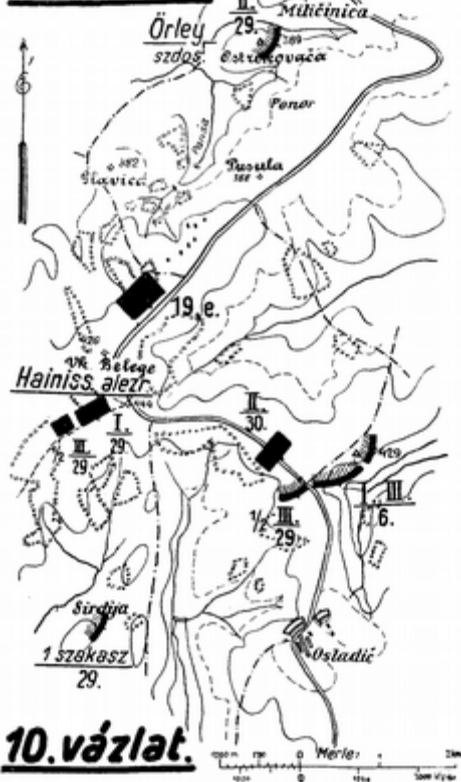
A kiadott intézkedések értelmében ugyanis a hadosztálynak eredetileg a *Pusula* 388□-on kellett volna gyülekeznie, hogy a 416 □ és *Jautina* magaslat felé bekanyarodhassak és pedig: a 29. ezred gyülekezik két zászlóaljjal a 80. dandár jobb szárnya mögött, a Ponor patak írástól keletre levő házcsoportnál (a fél 111/29. zászlóalj bevonulására a 6. ezred parancsnoka ad parancsot), míg az *Órley* zászlóalj jelenlegi felállítási helyén marad

az *Ostrikovaca* magaslaton és bevonulására a hadosztálytól kap parancsot. Az ezred e parancs értelmében el is indult, de menetközben újabb parancsot kapott, amelynek értelmében *Vk. Beteಗೆ*re tért vissza. Itt töltötte szabad ég alatt táborozva az éjszakát is. A néha-néha kitörő harcizaj az ellenség közellétét igazolta.

Másnap, november 14-én szombat délelőtt támadásba került az ezred. II. zászlóaljunk a 30. honvédgy.-ezreddel a *Jautina* magaslatra támadott, míg I. és III. zászlóaljunk a támadó csoport tartalékát alkotta

s követte e csoport jobb oszlopát, melynek jobbszárnya a 469 □-tól 600 lépésre északkeletre nyomult előre. Ezredünk e két zászlóalja reggel 6 óra 10 perckor indult el *Vk. Belege* 426 □-ról *Pusula* felé vonult, e magaslattól mintegy 400

Helyzet 1914. XI. 12-én este 8^h kor.

lépésre levő taliga ut elágazásáig, majd *Oglagjenovac* felé tért le, ahová délelőtt 9 óra körül érkezett meg s e községtől keletre fekvő erdőcskékben készülségi állást foglalt el.

A *Jaatinát* — amely a *valjevo*—*sabáci* országút fedezésére volt hivatva — a 469□ és 416□ magaslati pontok vonalában a délutáni órákig szívósan védte a szerb utóvéd, s támadásunk lassan haladt előre. Mikor azonban csapataink a rohamtávolságig megközelítették állásait, rohamunk elöl kitérve visszavonult és délután 4 órakor birtokunkba került e magaslat.

Ezzel az utolsó szerb támpont is elesett *Valjevo* előtt és szabaddá vált az ut e fontos, utcsomó-ponton fekvő város felé.

A *Jautina* elfoglalása után haladéktalanul a 416 □ magaslatra rendelték tartalékban volt I. és III. zászlóaljunkat, azzal a paranccsal, hogy a sötétség beálltával azonnal kezdje meg az ellenség üldözését és vágja el visszavonuló útját. A koromsötét éjszakában azonban lehetetlen volt tájékozódni s ezért az üldözést a hajnali órákra halasztották el. Az ellenség visszavonulása után 11. zászlóaljunk azonnal a *Prosek 449-§*- magaslatra ment előre, s zárt előőrsvonallal biztosította a csapatok nyugalmát, amelyek a következő csoportosításban éjjeleztek: a *Prosek 449 □* magaslat mögött a 80. dandár csapatai; a 416-φπ magaslat előtt az 1/30. zászlóalj, nyugatra pedig az ellenséges állásokban ezredünk I. és III. zászlóalja.

Az éj folyamán a II. zászlóaljunk mintegy 250 szerb katonát szedett össze.

November 15-én, vasárnap, hajnali 4 órakor még sötétben elindult az I. és III. zászlóaljból s egy hegyi ütegből álló üldözőcsoport — *Hainiss alezredes alatt* — a *Jautináról*. Menetvonala ez volt: *Prosek* magaslat, majd az innen keletre vezető taliga utón a *valjevoi országútra* — 413 □ *Rabas* — 433 □ — *Dubovac* — *Vis 419 □* — *Poplicke* — a *valjevo-divci-i* műútig,

A II. zászlóalj egyelőre a *Prosek* magaslaton maradt s később a hadosztály elővédjeként vonult a *sabac*—*valjevoi* úton *Valjevo* felé.

Hainiss alezredes üldözőcsoportja, bár az utak meglehetősen rossz karban voltak, gyors menetben haladt *Valjevo* irányába és a 413-Δ-as magaslatig minden ellenállás nélkül jutott el. A 413-as magaslat elérésekor azonban az úttól nyugatra levő erdőből váratlanul heves puskatűz fogadta az országúton haladó előjárórét. Az előjárór és az elővéd pillanatok alatt harchoz fejlődött s előnyomulását folytatva, megtámadta az ellenséget.

A szerbek nem várták be a támadást, hanem néhány sortűz leadása után továbbállottak.

A különítmény az országutmenti *Vis* magaslatig haladt az uttestén, de itt — délelőtt 11 órakor — letért a *valjevoi* útról s atól keletre a dombokon át vezető taligauton igyekezett *Popuckere*, hogy parancs szerint elzárja a valjevo—divcii műutat s vele együtt a *Valjevoból* keletre, majd északkeletre vezető vasutvonalat és ilyenformán elvágja a városban lévő szerb csapatok visszavonuló útját. Ez az ut és vasútvonal rendkívül fontos szerepet játszott a Drina arcvonal fennállása idején, mint a nyugati szerb front egvik főíapvonala s az adott esetben is legjelentősebb visszavonuló útja volt az ellenségnek.

A különítmény este 7 órakor érte el a *valjevo—divcii* műutat s *Valjevotól* mintegy 6 kilométernyire északkeletre, a 153-as hídnál elzárta azt.

Az ellenség azonban már a 14.-ről 15.-re virradó éjszakán kiűritette *Valjevoi* s utolsó csapatai, valamint a lakosság egyrésze még a reggeli órákban hagyták el a várost.

A különítmény itt töltötte az éjszakát.

A 40. hadosztály többi csapatai reggel 7 órától kezdve menetkészen állottak, hogy *Valjevoba* bevonuljanak. E csapatok délelőtt 10 órakor indultak el. A hadosztály elővédjét II. zászlóaljunk alkotta — *Örley* százados alatt. — E zászlóalj délelőtt 10 óra 40 perckor *Dubovac 433-§-* magaslatot érte el, s itt hosszú pihenőt tartott. Felderítésre a 7. századot rendelték ki.

A kiadott intézkedések értelmében a hadosztálynak eredetileg a *Vis—Jasike—Kamenjár* magaslatokon át kellett volna *Valjevoba* bevonulnia, de útközben változott e parancs, s a hadosztály az országúton folytatta menetét. II. zászlóaljunk azonban a hadosztály eredeti menetvonalán haladt s *Valjevo* keleti kijáratához rendelték, ahová este 8 órakor érkezett meg. E zászlóalj itt éjjelezett.

Másnap, november 16.-án, hétfőn délben az I. és III. zászlóalj bevonult *Valjevoba*, ahová II. zászlóaljunk már reggel beérkezett. Ezredünk itt tartalékba került s legénységünk és tisztikarunk ekkor jutott a szerb hadjárat kezdete óta *elsőizben fedél alá*. A századoknak igen jó elszállásolásban volt részük, ahol fāradalmaikat kipihenhették.

Öt napon át, november 20.-áig maradt az ezred *Valjevóban*. E rövid néhány napot a szerelvény és ruházat lehető rendbehoza-

tálára és pihenésre használták fel. A pihenő és az étkezés feljavítása nagyon meglátszott teljesen elcsigázott s már-már ijesztő külsejű legénységünk erőállapotán.

Az egyre égetőbbé váló ruha- és bakancspótlás azonban továbbra is késett, egyfelől anyagihiány, másfelől az őszi esőzéssel felázott s a hadműveletek alatt agyonhasznált és tönkretett szerb utak miatt, melyeken a trénozlopok rettentő erőfeszítésük ellenére is, még az elsősorban szükséges lőszer és élelem szállításban is minduntalan elakadtak.

November 20.-án, pénteken este, kapta az ezred a további előnyomulásról intézkedő parancsot, amelynek értelmében másnap *Górni Toplicá-ra* kellett menetelnie.

Valjevo. — Piac tér.

November 21.-én, szombaton, reggel 5 óra 15 perckor vonult ki a 29. honvéd gyalogezred *Valjevóból* és *Divci-ig* a műúton haladva, innét pedig a délkelet felé, *Mionican* át vezető országúton folytatva menetét, igyekezett a *Kolubara* folyó széles völgyétől délre levő dombvidékre: *Górni Toplica* községbe. Elővéd az I. zászlóalj volt, ezt követte a beosztott tüzérség, majd pedig a II. és III. zászlóalj.

Reggel 7 óra 30 perckor a *Popucke* magaslatról levezető taligautnál, délelőtt 11 óra 20 perctől kezdve, délután 2 óra 30 percig pedig *Mionica* északkeleti részén, az úttól keletre, pihenőt tartott az ezred.

Az útvonalakon élénk mozgás volt. Az egykori Drina-menti arcvonalon harcoló hadtesteink felvonulóban voltak a *Ljig—Kolubara* északi folyása—*Belgrad*-vonalra, ahol újabb szerb ellenállásra lehetett számítani.

Górni Toplica, alig néhány viskóból álló községét már a sötétség beálltával, este 6 óra 30 perckor érte el az ezred s ott sátor-táborba szállott, még pedig: egy zászlóalj a *rakari—górni toplicai* ut mentén, két zászlóalj pedig *Górni Toplicától* keletre.

Ezredünk e napon 28 k lométeres utat tett meg, ami a szerbiai menetek könnyebbjei közé tartozott.

A Kolubara-Ljig menti csata.

A szerbek a *Gucevo—Boranja*, majd pedig a *Krupanj—Kostajnik—Biljeg—Stolica—Carigrad* vonal elvesztése után, melyeket a harmadik Drina-menti csata következményeképpen voltak kénytelenek feladni, voltaképpen csak haderőink előretörésének meglassítására szorítkozhattak s utóvéd harcaik csupán a *Macva* síkság és a *Valjevo* körüli dombvidék katonai s részben polgári kiürítését fedezték. A terep az arcvonal északi felén ugyanis nem nyújtott erős védekezésre alkalmas védővonalat. Emellett a szerbek nagyarányú átcsoportosítást és csapatösszevonást szándékoztak végrehajtani, hogy erejüket aránylag keskeny arcvonalrészben *áttörő* célzattal vehessék szembe a magyar-osztrák csapatokkal. Az átcsoportosítás révén javaerejüket *Kraljevo* környékén a nyugati *Morava* medencéjében és az *Arangjelovac—Gorni-Müanovac* közötti dombos vidék mögött, az úgynevezett *Sumadia* területen akarták összpontosítani. Ez átcsoportosítás fedezésére a védelemre elsőnek kínálkozó vonalon megállottak s arcot vetettek üldöző csapatainknak. Itt akarták haderejük egyrészével seregeinket mindaddig feltartóztatni, amíg főerejük rendezkedik és átcsoportosítását befejezi.

Ez a vonal a *Kolubara—Ljig* folyók vonala volt. A *Kolubara Valjevótól* nyugatra, a *Podgora* nevű hegyvidéken ered, egyideig keletnek folyik s miután a délről jövő *Ljig* vízával egyesül, széles medencét alkotva kanyarodik északnak, hogy *Obrenovacnál* a *Szávába* ömöljön. A *Kolubara—Ljig* vonal tehát egy nagyjában észak-déli irányú természetes védővonalat kínált, mely északon *Obrenovacnál* a *Szávára* támaszkodott, délen pedig az úgynevezett

Takovo dombvidéknek délre mindinkább emelkedő hegyrendszerében folytatódott, ahol viszont minden gerinc vagy kúp módot nyújtott a legszívósabb védelemre. Különösen alkalmassá vált erre e vonal azért is, mert az őszi esőzés rendkívül megdagasztotta a folyókat, úgy hogy még az egyébként jelentéktelen *Ljig* is igen jelentős akadállyal bizonyult csapataink előtt.

A szerbek tehát e vonalon várták a magyar-osztrák haderőt, így fejlődött ki november utolsó harmadában a *Kolubara—Ljig* menti csata, amely mintegy 10 napig tartott s a szerbek visszavetésével, majd újabb előnyomulásunkkal végződött, a továbbiak során pedig északon *Belgrád* elestét, délen azonban offenzívánk megállítást hozta magával.

Támadásunk a *Ljig* mentén.

A 79. dandárnak a *Moravcitől* keletre fekvő magaslatokat kellett elfoglalnia. Ezért november 22-én, vasárnap, a *Milovac* és *Orlovac* közötti területen csoportosult, azzal a paranccsal, hogy az előnyomulást a jobbról csatlakozó 11. hegyi dandárral (48. közös hadosztály) s a balra álló 84. honvéd dandárral (42. horvát honvéd hadosztály) egyidőben hajtsa végre.

Saját ezredünknek egy századot kellett a *Milovac 254 Δ* -en át *Ljig* községig előretolni, egyfelől a szomszédos csapatokkal való összeköttetés helyreállítása, másfelől pedig felderítés céljából. Ez a század — az *Ökrös* főhadnagy alatt álló 1. század — reggel 7 óra előtt indult el s *Babajicin* át haladt *Ljig* falú felé. Valamivel később — 7 órakor — követte az I. zászlóalj.

Az ezred többi részei 7 óra 30 perckor indultak el a *górni ioplicai* táborhelyről és *Milovacra* vonultak.

A dandárparancsnokság délelőtt 11 óra 30 perckor adta ki a parancsot a támadás végrehajtására. Eszerint a dandárnak — a 84. honvéd dandárral és a 11. közös hegyidandárral szoros kapcsolatban — a *cvetanovaci* templom és a *Babajictól* délre levő taligaút közötti területen kellett támadnia, balszárnyával az említett templomtól.

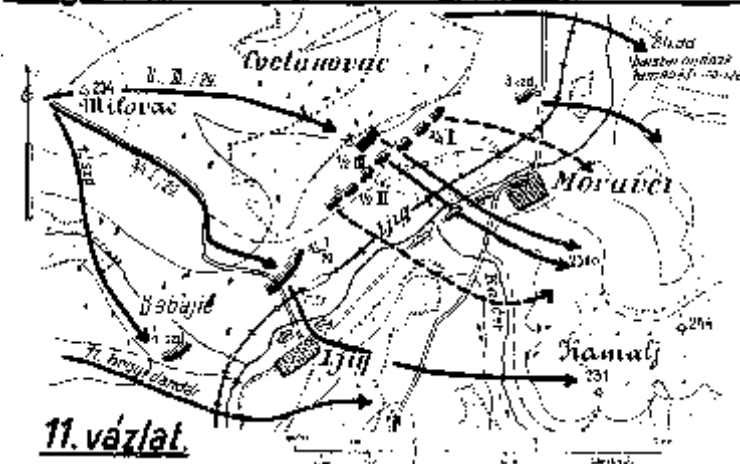
Az I. zászlóalj parancsa az volt, hogy a 48. hadosztály hírszerző különítményével együtt *Ljig* községen át előretörve, e köz-

ségtől keletre levő magaslatokat foglalja el, további iránya pedig a *Kamalj* magaslat.

A 29. ezred másik két zászlóaljának *Cvetanovácon* át, a *Moravci* községtől keletre emelkedő magaslatokat kellett birtokba vennie. E két zászlóalj a *Cvetanovánál* levő erdő keleti szegélyén vette fel a támadáshoz elrendelt csoportosítást.

A hírszerző különítmények jelentése szerint *Ljig* község szegélyén mintegy félszázad, a *Glavica* lejtőjén pedig körülbelül két zászlóalj szerb gyalogság volt állásban. A 394 □ magaslaton azonban 6 ágyú állott, amely úgyszólván teljes oldaltűz alá vehette ezredünket.

Helyzet 1914. november 22-én este 7 órakor.

A támadás délután fél egy órakor indult meg s az ellenség — szokása szerint — a legnagyobb lőtávolságból nyitotta meg a tüzet. Előnyomulásunk csigalassúsággal haladt, mert állandóan tekintettel kellett lenni a szomszédos csapatokra. Térnyerésünk este 6 óráig alig volt számbavehető. Ekkor — miután kétségtelenné vált, hogy a jobbszárnyon szomszédos 11. közös hegyidandár csapatai még mindig ki sem mozdultak eredeti állásukból — ezredünk is beszüntette támadását.

A csapatok az elért vonalban töltötték az éjszakát, még pedig: az I. zászlóalj a *ljigi—milováci* úttól északkeletre, *Ljig* község előtt

mintegy 800—1000 lépésnyire, az 1. század a *Babajictól* délre levő lapos dombháton, a II. és III. zászlóalj pedig *Cvetanovac* templomától keletre, jobbszárnyal a taligaúton. (Lásd all. számú vázlatot).

Az éjszaka, a szokásos gyalogsági tűztől eltekintve, nyugodtan telt el. Századaink kezdetleges fedezékeket ástak.

Hainiss Győző alezredes e napon megbetegedett s az ezredparancsnokságot ideiglenesen *Artner Kálmán*, 30 ezredbeli alezredes vette át.

November 23-án, hétfőn, változatlanul ugyanaz maradt ezredünk feladata. Támadását a szomszédos csapatokkal összhangban kellett végrehajtania. A hajnali órákban az ezred előtti szakaszon századaink közelebb húzódtak az ellenség vonalához s *Ljig* községgel szemben 800 lépésnyire, *Moravcinál* pedig 700 lépésnyire közelítették meg a *Ljig* folyót. I. zászlóaljunk *Ljig* község előtt, a *milovac—ljigi* úttól északra, a III. zászlóalj és annak baloldali meghosszabbításában, a II. zászlóalj *Moravcitól* nyugatra, a *Ljig* mentén délnyugatra húzódó taligaút vonalában foglalt állást. A baloldal biztosítására és az öszeköttetés fenntartására a *Moravci* községtől északra, 1000 lépésnyire fekvő erdőcske déli sarkába a *Dsida* főhadnagy alatt álló 8. századot rendelték ki.

Attól kezdve, hogy kivilágosodott, egészen az est beálltáig rövid megszakításokkal állandó gyalogsági tűzharc volt, amelyet századaink kezdetleges fedezékekből vívtak.

Délután 2 órakor az ellenség tüzérsége is megszólalt s különösen 3 és 4 óra között hevesen lőtte állásainkat.

Az 1. század, amely *Babajictól* délre az összeköttetést biztosította, késő este — 11 órakor — bevonult zászlóaljához.

Az esti órákban kiküldött járőrök éjfél körül azzal a jelentéssel tértek vissza, hogy az esőzések miatt rendkívül megduzzadt víz-állás lehetetlenné teszi a *Ljig* folyó átgázolását s ilyenformán az átkeléshez feltétlenül hidakat kell verni.

Az éj aránylag nyugodtan telt el.

November 24-én, kedden, az ezred megmaradt állásaiban. Szórványos tüzérségi és gyalogsági tűztől eltekintve, egész napon át csend volt. Délelőtt elrendelte a dandárparancsnokság, hogy az első vonalban csak gyenge erők maradjanak, a csapatok zömét pedig vonják ki s helyezték hátrább fekvő állásba. Ez az intéz-

kedés egyfelől a felesleges veszteségek elkerülése céljából történt, másfelől azért, hogy a két napja állandóan gyalogsági és tüzérségi tűzben kitartó századok pihenőhöz jussanak.

A rendelkezést haladéktalanul végrehajtották. Az első vonalban csak a tábori őrsők maradtak, míg az ezred többi részét *Cvetanovac* község délkeleti szegélyére vonták vissza. A legénység itt nagyjából fedél alá jutott.

Ez alatt az ezred utászosztaga a *Ljigen* való átkeléshez szükséges előkészületeket tette meg s a hídanyagot összegyűjtötte.

Délután megkapta ezredünk a másnapra vonatkozó intézkedéseket.

Ezek szerint be kellett várnunk a XVI. hadttest (jobbról) támadásának eredményét s zászlóaljainknak készen kellett állaniok arra, hogy szükség esetén haladéktalanul előnyomulhassanak.

A XVI. hadttest csapatai a *Ruda* és *Bacinovac* magaslatok irányából előretörtek és elfoglalták a *Gragjenik* magaslatot.

A 48. közös hadosztály holnap a *Bukva* és *ölavica* magaslatok ellen támad s ezredünk ehhez csak akkor csatlakozik, ha ez a hadosztály már sikeresen előnyomul.

E napon érkezett meg *Milovacra* illetve *Cvetanovacra* ezredünk második pótlása és zászlóaljainkat — bár a hadilétszámot többé nem érték el — ismét kiegészítettük. A menetalakulattal bevonult *Berti László* százados a 111. zászlóalj parancsnokságát, — e zászlóalj volt parancsnoka, — *Milesz István* százados — pedig a 10. század parancsnokságát vette át, míg *Bosznay Ferenc* százados, az e hó 2C-án megbetegedett *Örley Béla* százados zászlóaljának — a II. zászlóaljnak — lett a parancsnoka. Az első zászlóalj élén *Körmendy Lajos* százados maradt.

Átkelés a Ljigen.

November 25-én, szerdán, alig hogy kivirradt, a szerb tüzérség és gyalogság megkezdte szokásos tüzelését.

A jobbról álló 11. hegyidandárparancsnokság hajnalban vett értesítése szerint, a dandár csapatai reggel 7 órakor támadást intéznek a *Glavica* magaslat ellen.

Az ezred támadására *Artner* alezredes, ezredparancsnok, délelőtt 9 órakor a következő parancsot adta ki (lásd a túloldali 12. sz. vázlatot is):

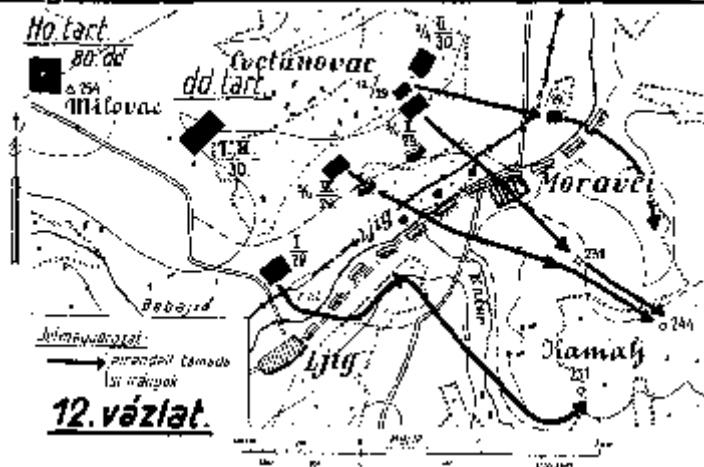
„1. A Grag jetik 700 Δ magaslat birtokunkban van. A 10. dandár XI.124-én, délután a 260 □ irányában átlépte a Ljiget és támad a Bukva 552-□ re.

2. A 79. dandár feladata a Moravcítól keletre fekvő magaslatok elfoglalása.

3. A Ljigen való átkeléshez a dandár következőképpen csoportosul:

a) 1/29. zászlóalj (Körmendy), a 19. ezred utászosztagával Ljig község és a Kacér patak torkolata között. Feladata: a Kacér pataktól délre levő erdős kúpot elfoglalni és a Glavica elfoglalása után a Ka majj 231 □ felé előnyomulni és az ezredhez csatlakozni.

Helyzet 1914. november 25-én a támadás előtt:

b) a II. és III./29 zászlóalj és a 11.130 zászlóalj jelenlegi állásában az előnyomulásra készen álljon. Feladata: zömével Moravci és a Kacér patak között a 231□ és 244□ magaslatokat birtokba venni s egyben a dandár északi oldalát biztosítani. A 244□-ról a további előnyomulás külön parancsra.

4. Evégből rendeltem: Milesz zászlóalj (1/2 III. és géppuskaosztag) támad a Kacér patak torkolata és a Moravcítól délre látszó, magában álló fehér ház között, irány: balszárnyával a 231 □, azután 244□. A 231 □ elfoglalása után a Körmendy zászlóaljjal a csatlakozás felkeresendő.

A támadás megindításáig egy részével (géppuska osztag is) a Körmendy csoportnak az erdős kúpra való támadását tűzzel támogatja, mívégből ezen rész azonnal a tegnap előkészített állásba vonuljon.

A $\frac{3}{4}$ II./29 zászlóalj (5., 6. és 7. század) a Ljig folyón s Moravci községen át támad; irány: jobbszárnyal a 231 □, azután a 244 □. A 8. és 12. század a II. géppuska osztaggal külön csoport Dsida főhadnagy parancsnoksága alatt a Moravcától északra levő két kis erdőcskén át, a Moravcától 2000 lépésnyire keletre levő nyúlványon támad és tűzzel támogatja a Bosznay csoport előnyomulását és észak felé biztosít, továbbá a 25. ezreddel való összekötetésről gondoskodik.

Az előnyomulás megkezdésére külön parancsot küldök, egyelőre minden előkészítendő.

Ezredtartalék: a $\frac{3}{4}$ II/30. zászlóalj (géppuska osztag is), melyből a 7/30. század a Milesz csoportot, a 6. és 8/30. század pedig a Bosznay csoportot követi. Az ezredtartalék géppuska osztagát Bosznay százados rendelkezésére bocsátom, oda útbaindított.

A támadás megindításáig az ezredtartalék az egvs csoportok mögött (a gerinc mögött) a csoportosítást felveszi.

Dandártartalék a 30. ezred többi része, az ezredtartalékot fogja követni.

A tüzérség az átkelést tűzzel fogja támogatni.

Segélyhely egyelőre Cvetanovac északi szélső házában, Moravci, illetve a Kamalj elfoglalása után pedig Moravcira vonul előre.

Én egyelőre a tartaléknál tartózkodom, azután a Bosznay csoportot követem. Artner alezredes s. k.”

E parancs vétele után zászlóaljaink megtették előkészületeiket s várták a támadás megkezdését elrendelő parancsot.

A szerb tüzérség és gyalogság szórványosan lőtte tábori őrsökkel megszállott állásainkat.

Délután az 1/19. és 11/19. zászlóaljat is a 79. dandárnak rendelték alá. E két zászlóaljnak a 29. ezredhez csatlakozva a Moravcától 1000 lépésre északra levő erdő irányában kellett a Ljigen átkelnie és zömével a Liplje és az ettől délre emelkedő magaslatokat elfoglalnia.*

Ugyancsak a délutáni órákban közölték ezredünkkel, hogy saját csapataink elfoglalták a tőlünk délre levő *Bukva* magaslatot és a *Glavica Dicka* magaslatok ellen fognak támadni.

A 40. honvéd hadosztályparancsnokság délután 4 órakor elrendelte a támadást, úgy hogy azt a jobbról támadó 11. hegyidandárhoz csatlakozva kell végrehajtani.

Délután 4 óra 45 perckor megérkezett balszárnyunkra a 19. honvéd gyalogezred említett két zászlóaljja.

Tüzérségünk utasítást kapott, hogy az 1/29. zászlóalj előtt levő erdős kúpot, a *Moravcinál* levő átkelő helyet és a Ljig partján levő szerb állásokat vegye tűz alá.

Ez meg is történt, azonban a támadás végrehajtására — a megtett előkészületek ellenére — sem került e napon sor, mert a jobbról csatlakozó 11. közös hegyidandár csapatai még nem nyomultak előre.

Az ezred tehát megmaradt helyzetében.

Az éjjel nyugodtan telt el.

Az ezredparancsnokságot *Artner* alezredestől *Löffler* alezredes vette át.

November 26-án, csütörtökön, reggel 7 órakor all. hegyidandár értesítette a 79. dandárt, hogy csapatait a *Glavica* magaslat ellen támadáshoz csoportosította s főerejével a *Ljig* községtől délre kiugró hegyorrot támadja meg.

E közös hegyidandár egyes részei délelőtt 10 óráig csakugya át is keltek a *Ljig* folyón, ami heves tűzharc közepette történt meg, míg a szerbek a 79. dandár előtt is erős gyalogsági tűz alá vették állásainkat.

A szomszéd dandár átkelésének hírére *Körmendy* százados is parancsot kapott, hogy az 1/29. zászlóaljjal keljen át a *Kacér* patak torkolatától délre a *Ljigen*. E zászlóalj megerősítésére a 11/30. zászlóaljat rendelték ki s mindkét zászlóalj felett *Intzédy Gyula* alezredes, a 30. ezred parancsnoka, vette át a rendelkezést.

A támadó parancs értelmében a dandártartalékban levő 1/30. zászlóalj *Cvetanovákra* vonult.

Bár a támadás megkezdését már délelőtt 11 óra 30 perckor elrendelték, az csak 12 óra 30 perckor indult meg erős szerb ágyú- és fegyvertűzben s meglehetősen lassan haladt előre.

Délután 5 óráig a balról harcoló 25. honvéd gyalogezred egyik zászlóaljja is átlépte a Ljiget, mire a 19. honvéd gyalogezred szintén megközelítette e folyót.

A 19. ezred, valamint saját ezredünk előtt azonban az átkelés lehetetlen volt, egyfelől a terep alkalmatlansága, másfelől pedig a partot megszállva tartó ellenség gyilkos tüze miatt.

Este 6 órakor, felsőbb parancsra, beszüntették a csapatok a támadást s az elért vonalban ideiglenesen beásták magukat, de figyelmeztetést kaptak, hogy az előnyomulást esetleg éjszaka folytatniuk kell.

Az ezred többi részei egész napon át régi állásaikban maradtak, előkészületeket tettek az átkelésre s a hídveréshez szükséges anyagot az esti órákban előrevitték a *Ljig* partjáig.

A szürkület leple alatt sikerült *Ljig* községtől délre egy hidat verni, bár e munkákat, valamint általában a csapatokat a a szerbek az esti órákban fokozott tűz alá vették és szorgalmasan világítottak.

A hadosztályparancsnokság még az éjszaka beállta előtt elrendelte, hogy négy zászlóalj keljen át az éjjel a *Ljigen* vert hidon s azután innét támogassa a *Moravcinál* átkelő csapatok partváltását.

Az 1/30., III/30. és 11/30. zászlóaljak *Intzedy* alezredes parancsnoksága alatt este 9 óra 30 perckor utbaindultak az átkelő helyhez. Ugyan e csoporthoz tartozott a V21/29. és a III/6. honvéd zászlóalj is.

Az 1/29. zászlóalj másik fele az ezred utászosztagával együtt — melynek oda kirendelt parancsnoka *Kanizsai-Nagy* tartalékos hadnagy volt — hajnali 1 óra 45 perctől kezdve — tehát már november 27-én, pénteken — az ellenség tüze ellenére, három átjárót készített a *Ljig* vizén át. Mihelyt a hidak elkészültek, az ellenség kiűrtette partmenti állásait e részen, s I. zászlóaljunk e két százada haladéktalanul átkelt a tuisó partra és az ott emelkedő erdős kúpot, valamint az attól délre fekvő nyeret megszállotta.

Erre *Ehmann* ezredes, dandárparancsnok, a III/29. zászlóaljat is átkelésre utasította. Miután e zászlóalj átvonulásának biztosítására a 9. század — *Turner* főhadnagy alatt — és a III. géppuska osztag — *Wodlitschka* főhadnagy alatt — a *Ljig* partján elhelyezkedtek, a zászlóalj többi három százada reggel 5 órakor, a szürkület idején elindult és átkelt az átjárókon. Alighogy e századok a tuisó partra értek, váratlanul ellenségre bukkantak, mely a szomszédos osztagok visszavonulásáról semmit sem tudott.

Csapataink ezeket az erőket rövid harc után visszavetették, miközben 1 tisztet és 114 főnyi legénységet foglyul ejtettek.

A visszavonult szerbek, a hátrábbfekvő magaslatokról vették tűz alá csapatainkat, majd miután kivilágosodott, tüzéségük is megszólalt. Saját ütegeink a támadás céljául kitűzött magaslatokat, valamint azokat a partrészeket lőtték, amelyeket az ellenség még mindig megszállva tartott.

A délelőtt során a 9. század s a ill. géppuska osztag is átkelt a folyón és csatlakozott zászlóaljához. Az átkelt csapatok — hat gyalogszázad és két géppuska osztag — a *Kamalj* elleni támadáshoz készültek s a parancsnokságot *Berti László* százados vette át fölöttük.

A *feri'*-csoportot követte az átkelésben az *Intzedy* alezredes alá rendelt négy és fél zászlóalj, úgy hogy a délelőtt folyamán máihat zászlóaljnyi erő állott hadosztályunkból a túlsó parton. Ezek felett *Haber* tábornok vette át a parancsnokságot s feladatuk a *Kamalj* magaslat birtokbavétele volt.

A *Löffler* alezredes alatt, *Moravcival* szemben álló csapatok hajnali 5 óra 15 perckor kaptak parancsot az átkelésre, úgy hogy még a szürkület leple alatt közelítsék meg a *Ljig* partját. Ugyanakkor egy hegyi ágyúüteget is a már túlsó parton levő *Haber* csoport után rendelt a hadosztályparancsnokság, hogy az a *Glavica* és *Kamalj* elleni támadást támogassa.

Löffler alezredes csapatai el is indultak *Moravci* előtt a *Ljig* felé, azonban egyfelől a rendkívül heves tűz, másfelől az átkelésre teljesen alkalmatlan meredek part és magas vízállás állj-t parancsolt nekik. E részek előnyomulása a *Ljigig* egész napon át tartott, mert térnyerésük csak lassan mehetett végbe.

A Kamalj magaslat elfoglalása.

Intzedy alezredes csoportja — az 1/30, Va H/30, HII/30, III/6. és a V.21/29. zászlóalj — a november 27-én, délután 1 óra 15 perckor kapott támadó parancs értelmében, a *Glavica* háton vezető taligaút mentén, *Berti* százados századai pedig a *Kacér* pataktól délre levő erdős kúpon vették fel a csoportosítást, hogy a *Moravci* fölött, e községtől délkeletre emelkedő *Kamalj* 231 □

magaslatra támadjanak s így a *Moravcínál* még mindig a *Ljig* vonalat tartó szerbek baloldalába, sőt hátába kerüljenek. E két csoport arcvonala tehát északkeletre nézett. *Berti* százados egy fél-századot ugyanakkor *Moravci* felé küldött ki.

Löffler alezredes csoportja, melynek a *Moravcínál* kiero-szakolando átkelés után, az e községtől keletre levő hátra kellett előnyomulnia úgy, hogy balszárnnyával a 244[□] -től 2000 lépésre északkeletre levő magaslaton vonuljon át, a délutáni órákban még mindig a *Ljig* nyugati partján küzködött, rendkívül nehéz viszonyok között, mert az ellenség kétségbeesett tüzeléssel igyekezett előrejutását megakasztani. A nehéz helyzetre való tekintettel a 30. ezred 5. századának felét is *Löffler* alezredes rendelkezésére bocsájtották.

E csoport mögött állott menetkészen a 19. honvéd gyalogezred két zászlóalja, *Rác* ezredes parancsnoksága alatt, azzal a feladattal, hogy a *Löffler-csoport* átkelése után azt haladéktalanul követhesse s a *Ljig* átlépése után a *Liplje* magaslatra előnyomulhasson.

A dandártartalékban levő II/6. zászlóalj továbbra is *Cvetanovacon* maradt.

A *Ljig* túlsó partján északkeleti arcvonalba csoportosult *Berti* zászlóalj és *Intzédy-csoport* felfejlődése után, délután 3 óra 30 perckor, koncentrikus támadás indult meg a *Moravci* körül álló ellenség ellen, amely egyfelől a *Ljig* partját tartotta szívósan, másfelől pedig a *Moravcitól* délnyugatra s a Kacér pataktól északra, e patak hajlásában emelkedő *Kamalj 231* [□] magaslaton védekezett. E támadás során *Löffler* alezredes a *Ljig* balpartján nyugatról igyekezett *Moravci* elérni, *Berti* százados és *Intzédy* alezredes pedig a *Ljig* jobbpartján, délfelől nyomult e község”, illetve a fölötte emelkedő *Kamalj* ellen.

A támadás alatt a szerb tüzérség különösen a *Berti* zászlóaljra feküdt rá tüzével, míg a gyalogság a *Löffler* csoport századait szögezte úgyszólván a terephez.

A sötétség beálltaig a *Berti* zászlóalj a *Kacér* patak vonalát érte el s rövid harc után visszavetette az ott állásban levő kisebb ellenséges erőket, míg *Löffler* alezredes csoportja este 9 óráig a *Ljig* partjáig küzdötte előre magát. A meredek part s a magas vízállás miatt azonban minden átkelő kísérlete hasztalannak bizonyult.

Az ellenség e részen közvetlenül a megáradt folyó partján volt beásva s bár a *Kamalj* magaslat ellen irányult támadás balszárnyát sőt hátát is fenyegette, rendületlenül kitartott állásában.

A sötétség beálltával egyidőre megállott az előnyomulás s a dandárparancsnokság a *Ljig* partján elakadt *Löffler* csoport támogatása iránt rendelkezett, míg a *Berti* csoport rövid szünet után folytatta támadását, anélkül, hogy annak haladásáról — a sötétségben még nehezebbé vált összeköttetés és jelentőszolgálat következtében — a magasabb parancsnokságoknak tudomásuk lett volna. Ezzel magyarázható, hogy bár a *Kamalj* és *Moravci* körül voltaképpen már az éjféli órákban eldőlt a *Ljig-menü* csata sorsa, a felsőbb parancsnokságok még a másnap reggeli órákban is a *Löffler* csoport átkelésében remélték a döntő fordulatot.

A *Berti* csoport ugyanis a *Kacér* patak átlépése után, még három egymás mögött fekvő szerb állásra bukkant a *Kamalj* nyugati lejtőjén. Ezeket azonnal megtámadta a sötétben s miután azokból az ellenséget rövid harccal kivetette és az állásokat átkutatta, folytatta támadását a *Kamalj 231* -<J>- kúpja ellen. E csoport két százada — a 10. század *Milesz* százados alatt és a 2. század *Vizy* főhadnagy alatt — éjfélkor elérte a *Kamalj* előkúpját, azt megszállotta, de továbbjutni nem tudott, mert olyan pusztító oldaltűzbe került, — amely egyébként eddigi előnyomulása utolsó szakaszában egyidőre már meg is állította előretörését — hogy a *Kamalj 231A* kúpja előtt mintegy 150—200 lépésnyire kénytelen volt megállani.

Eközben *Ehmann* ezredes, éjfél után 12 óra 30 perckor — vagyis már november 28-án, szombaton — a *Szász* százados alatt álló II/6. honvéd zászlóaljat, a *Körmendy* zászlóalj által épített átjárón „erőltetett menet”-ben a *Ljig* túlsó partjára rendelte, hogy a *Berti* csoport balszárnyához csatlakozva, e csoporttal együtt folytassa a támadást a *Kacér* patakon át a *Kamalj 231* □ ellen s kapja oldalba az ellenséget. Ez az intézkedés is arra mutat, hogy a dandárparancsnokság ez időben még nem tudta, hogy a *Berti* csoport már a *Kamaljon* áll, alig néhány lépésnyire a kúpon levő ellenségtől.

Szász százados zászlóalja éjfél után 1 órakor el is indult *Cvetanovácról*.

A *Berti* csoport századai a kezdődő szürkület idején mozgás zaját hallották az ellenség állásaiból, mire még virradat előtt lassan

előnyomultak. Az ellenség kiűrtette a *Kamalj* 231 □ állásait s visszavonult, úgy hogy a III/29. zászlóalj és az I/29. zászlóalj két százada birtokba vette e fontos magaslatot.

Szász százados zászlóalja — a II/6. — reggel 5 órakor ért fel a *Kamalj* kúpjára s áthaladva a *Berti* csoport ott rendezkedő balszárnyán, leereszkedett a túlsó lejtőn és *Moravci* községre támadott. Az oldalba kapott ellenség rövid harc után szétszóródott és a *Szász* zászlóalj 9 szerb tisztet s mintegy 1000 főnyi legénységet ejtett foglyul. *Moravci* község ilyenformán reggel 7 órakor birtokunkba jutott s miután az ellenség elmenekült, ezzel megszűnt

Szerb foglyok.

a szerbeknek a *Löffler* csoporttal szemben tartott *Ljig* menti arcvonal része is.

A dandárparancsnokság még reggel 5 órakor sem kapott jelentést a *Berti* csoport eredményéről, ezért a 11/19. és 11/29. zászlóaljat is a Kacér patak torkolatánál vert *Ljig* átjáróhoz rendelte s átkelésre utasította. E zászlóaljak, valamint a II/6. zászlóalj felett *Lengerer* ezredes, a 6. honvéd gyalogezred parancsnoka vette át a vezetést.

Moravci elfoglalása után a 11/29. zászlóalj, majd pedig a 11/19. zászlóalj, valamint a *Löffler* csoport többi része is, ellenállás

nélkül kelhetett át a *Ljigen* s ugyancsak a *Kamalj* 231 □ magaslatra vonult.

Reggel 8 órakor a *Kamaljon* levő csapatok felett *Artner Kálmán* alezredes vette át a parancsnokságot.

A reggeli köd felszállása után a szerb tüzérség haladéktalanul megnyitotta a tüzet a *Kamaljon* levő állásainkra s mialatt azokat hevesen lötte, a szerb gyalogság is rendezkedett, majd a délelőtt folyamán több ízben megtámadta ott levő csapatainkat. Támadásai azonban mindvégig kudarccal jártak s többé nem is sikerült a *Kamaljt* visszaszereznie. A *Kamalj* ellen inézett sikertelen szerb támadásokat egyébként a szeptemberi szerémségi betöréskor nagyrészt elpusztult s azóta ismét felállított „Timok-hadosztály” részei intézték ellenünk.

Ezredünk e napon tovább nem nyomult előre, hanem az elért vonalban megmaradt s beásta magát. Ugyanitt töltötte az éjszakát is.

Az ellenség az egész arcvonalszakaszon visszavonult s ezzel a a kolubara—Ijigmenti csata véget ért.

Késő este érkezett meg Potiorek tábornagy, a balkáni haderők főparancsnokának távirata, amely így szólt:

„Szívből üdvözlöm a derék 40. hadosztályt a Kamalj megvívása alkalmából. — Potiorek”.

A Ljig menti harcokban kb. 120 embert vesztett az ezred.

Az arangjelovac—górnai milanovaci csata.

A Kolubara-Ljig menti csata a szerbeknek e vonalról való visszavetésével végződött, anélkül azonban, hogy egyben nagyobb tényeréssel járt volna, különösen a hegyvidéken harcoló arcvonalszakaszon.

Csapataink *Belgrád* elfoglalása után, vagyis december 2-án, egy északkeletről délnyugatnak hajló ív alakjában állottak Észak-Szerbiában, amely ív balszárnya *Belgrádtól* délre, jobbszárnya pedig *Pozegától* északra állott. Az ehhez délfelé csatlakozó arcvonal úgyszólván teljesen megrekedt a hegyek között s nagyjában a nyugati szerb határt követte. Ez ív közepe tájával szemben állott a szerb hadsereg zöme. Az ellenség különben az *arangjelovac—górnai mila-*

novad vonalban készült fel végső ellenállásra s e vonalra vonultak fei a harcoktól s betegségektől súlyosan megtizedelt, holtrafáradt, lerongyolódott s az utak ijesztő állapota miatt az utánszállítási lehetőségektől úgyszólván teljesen elzárt csapataink.

Krauss Alfréd altábornagy, főként népfölkelő alakulatokból álló hadteste, amely a Szerémségből a Száván és Dunán át vonult be Szerbiába, még aránylag jó helyzetben volt az anyagi ellátás szempontjából, de a Drina felől előnyomult arcvonal csapatai szárnalmas viszonyok közé kerültek. Az amúgy is kevés tüzérség, útegeinek csak egy részét tudta — rettenetes erőfeszítések árán — a megfelelő időben állásba vonszolni s még e nagy nehezen tűzállásba jutott lövegek harcképességét is erősen korlátozta a lőszerhiány. Az orosz harctér gigantikus küzdelmei a kettős monarchia minden anyagi erejét odavonták s a balkáni harctér — mellékhadszintérnek tekintetvén — csak morzsákat kaphatott az ember-, ió- és hadianyagból, valamint az eleségekészletekből. A csapatok azonban még e keveset is alig kapták meg, mert a kerékagyig sárban kínlódó lőszeroszlopok, eleségszállítmányok és egyéb hadianyaggal megrakott kocsik vagy csak borzasztó késedelemmel, vagy pedig egyáltalán nem tudtak előrejutni. A hadviselés sorsára döntő jelentőségű hadtápszolgálat tehát a teljes benuulás előtt állott.

A gyalogság hasonló viszonyok közt sínylődött. A meleg étellel való ellátás lehetősége is egyre korlátozódott, holott a zord időjárás miatt épen meleg étel bővebb és gyakoribb kiosztása lett volna szükséges. A ruha és felszerelés állapota szárnalmas volt. Betetőzésül még csak annyit, hogy az alacsony létszámok miatt a rendelkezésre álló csapatok csaknem mind a tűzvonalban állottak s így a front voltaképpen egyetlen gyér vonalból állott, amelyet nem támogathatott jelentősebb tartalék. Ez egyfelől az egyes részek kellő pihentetését tette lehetetlenné, másfelől az arcvonal áttörése esetén végzetes hatásúvá válhatott. Ha ehhez még hozzászámítjuk, hogy a gyalogság löszere úgyszólván csak az volt, amit a csapat magával vitt — mert a pótlás később egészen megszűnt — akkor körülbelül előttünk áll az *arangjelovac—górní milanovaci* csatát megvívó magyar-osztrák hadseregek képe.

Potiorek Oszkár tábornagy, a balkáni haderők főparancsnoka, mégis a további támadás mellett döntött. Ennek oka talán az lehetett, hogy a csapat- és seregtest parancsnokoknak a csapatok állapotáról szóló jelentéseit túlzottaknak tartotta, az ellenséget

lebecsülte, demoralizáltnak s egyetlen, utolsó roppantással össze-törhetőnek vélte, végül mert következetes akart maradni első tervéhez: a támadó hadjárathoz. Az orosz hadüzenet megtörténte, illetve a 2. hadseregnek az orosz harctérre való szállításakor ugyanis a hadsereg főparancsnokság teljesen rábízta a Balkán harctér sorsát Potiorek tábornaszernagyra. Az ő elhatározásától függött, melyik módot választja a két lehetőség közül: a Drina—Száva—Duna vonalon való védőharcot-e — amely kevesebb erőt és áldozatot követelt volna, de a döntést hosszabb időre odázta volna ei, — avagy pedig a támadó hadjáratot, — amely nagy erőt és áldozatot kíván, de esetleg hamar döntésig jut. Potiorek tábornaszernagy már szeptemberben a támadást választotta. S e támadó elvhez maradt következetes akkor is, amikor — bár hadtest- és hadosztály parancsnokai nem osztották nézetét — gyöngé és nagyon csökkent harci értéket képviselő csapatokkal, teljesen alkalmatlan időjárásban, ijesztő hadianyaghiány mellett elrendelte a támadást az *arangjelovaci—górnai milanovaci* vonal ellen.

E csata első napjaiban a szerbek láthatóan még utóvédharcokra szorítottak és csapataink sikereket értek el. Egyebek között december 2-án Belgrád is a kezünkre jutott. Ám néhány nap alatt megfordult a helyzet. Az a lendület, amely a Drinától idáig hajtotta előre seregeinket, az időszak mostohasága és az utak szörnyű állapota miatt teljesen ellassult, lököerejük a csekély létszámok, a csapatok fizikai leromlása s a tűzéréség megcsökkent harcképessége miatt a minimumra szállott alá, úgy hogy egy fölényes tűzerejű tűzéréségi előkészítés s erélyesen végrehajtott ellentámadás könnyűszerrel törhette át arcvonalunkat. Ez pedig, mint már említettük, döntő hatású lehetett, mert jelentősebb tartalékok nem állottak rendelkezésünkre.

A szerbek valóban sietve csoportosították át csapataikat s míg a legutóbbi időkben csak utóvédekkel kellett megküzdünk, addig az *arangjelovac—górnai milanovaci* vonalon váratlanul az egész szerb haderőre bukkantak hadosztályaink.

December 2-án még a magyar-osztrák hadseregek támadtak az egész vonalon, de 3-án már a szerbek indították meg ellentámadásukat.

A *Kraljevo* környékén összpontosított s pihent ellenséges erők *Górnai Milanovactól* nyugatra könnyűszerrel vetették vissza a XVI. hadtest csapatait, főként a cseheket s rendkívül gyorsan haladtak északnyugati irányba, úgy hogy három nap múlva már mélyen

benyúló éket alkottak a XV. és XVI. hadtest között. A *Ruda—Bacinovac* magaslatokon vívott küzdelem után pedig, mely a szerbek nagyarányú áttörésével és térnyerésével végződött, a XVI. hadtest végleges visszavonulása elkerülhetetlen volt. Ez pedig az egész arcvonalra döntően hatott.

Ettől kezdve drámai gyorsasággal pergett le 1914. évi szerbiai hadjáratunk utolsó szakasza.

Megjegyzésre érdemes azonban az a tény, hogy saját hadosztályunk ezredeit, valamint a tőlük északra levő csapatokat egészen váratlanul érte a visszavonulást elrendelő parancs, mert teljesen tájékozatlanok voltak a tőlük délre történt eseményekről, viszont a maguk harci területén az utolsó pillanatig győzelmesen verték vissza a szerb támadásokat.

Ezredünk az arangjelovac—górni milanovaci csatában.

A *Ijig-menti* csata befejezésekor, az ellenség után küldött járőrök azzal a jelentéssel tértek meg, hogy az ellenség a *Pariog* és *Vrlaja* magaslatok, illetve *Sutci* és *Kalanjevci* községek irányába vonul vissza *Moravci* és a *Kamalj* környékéről.

A 40. honvéd hadosztálynak a *Pariog 248* □—*Sutci—Poljanice* területre kellett előnyomulnia.

A csapatok éhez képest november 29-én, vasárnap, déli 12 órától kezdve menetkészen állottak *Moravci-nä* és a *Kamalj-on* s délután 1 órakor elindultak. *Poljanice* községbe érve, egy századot a *Koviljaca* magaslaton át *Gomje b.-re* rendeltek ki, amelyből 1 — 1 szakasznak a *Perisino b.* illetve a *Krnjajela v.* magaslatokat kellett volna megszállania.

A 29. honvéd gyalogezred menetcélja *Sutci* község volt. A korán beálló sötétség és a köd azonban lehetetlenné tette a tájékozódást a csapatoknak s így ezredünk a *246 Δ* magaslattól kissé délnyugatra táborba szállott és erős táboriőrsvonal védelme mögött éjjelezett.

Az éjszaka zavartalanul teí el, csak a hidegtől szenvedtek embereink sokat. A dér és zúzmara reggelre vastagon bontotta ruhájukat. Messze délnyugat felől egész éjszaka erős harcizajt leheteti hallani. A XVI. hadtest csapatai vívtak súlyos harcokat az arra emelkedő hegyvidéken.

Másnap, november 30-án, hétfőn, kellett a hadosztály parancsnokság által elrendelt csoportosítást felvenni.

A 19. ezredtől egy zászlóalj — az 1/19.-et — *Kalanjevci* községbe, a 29. ezred egy századát pedig a *Sutci-tól* délre levő *Vrlaja* magaslatra irányították.

Délelőtt 9 órakor érkezett jelentés szerint az ellenség egy ezrednyi gyalogsága és 8 ágyúja a *Parlog* magaslattól keletre, a *Grob* és *Cer* magaslatok vonalában van állásban.

Saját tüzérségünk még délelőtt a *Pailogra* vonult fel, ahonnan a szerb állásokat tűz alá vette.

A 29. ezred parancsot kapott arra, hogy *Sutára* előnyomuljon. E parancs értelmében meg is kezdte előnyomulását, majd a délutáni órákban ellenséges utóvédekre bukkant. Többórás tűzharccal sikerült ezeket visszavetnie s folytatta előnyomulását. E délutáni harcokban saját zászlóaljaink mellett résztveti a 19. honvéd gyalogezred egyik zászlóalja — az 1/19. — is.

Délután 4 és 5 óra között érte el az ezred a *Sutci* községtől nyugatra levő dombhátat, ahol állást foglalt és éjjelezett. (Lásd 13. számú vázlatot is.)

A 29. és 19. honvéd gyalogezredet ekkor *Haber* tábornoknak, a 80. honvéd gyalogdandár parancsnokának rendelték alá.

A hadosztályparancsnokságtól kapott értesítés szerint az ezred az elért helyen néhány napig pihen.

Az éjszaka csendben telt el.

Déli irányból azonban minduntalan megújuló távoli harcizaj hallatszott.

Másnap, december 1-én, kedden, a *Vrlaja* és a *Glavica-Dicka* magaslatok irányából erős ágyúzás morajlott, az előttünk levő harciszakaszon azonban csend volt, csupán a szerb tüzérség lötte szórványosan kezdetleges árkaikat.

A hadosztály vonala előtt élénk felderítés folyt. A *Vrlaja* és *Koviljaca* magaslatokon egy-egy szerb zászlóalj, a 466 □- magaslaton pedig két ágyút észleltek.

A sötétség beállta után, este 7 órakor, ezredünk egy félzászlóalja, valamint a 6. ezred egyik zászlóalja parancsot kapott, hogy *Poljanice* felől támadja meg a *Vrlaja* magaslatot.

Az ezred többi részei állásban maradtak.

Éjszaka délről harcizaj hallatszott, saját vonalunk előtt csend volt,

A másnapot, december 2-át, szerdát, ugyancsak az állásban töltötte az ezred. A jobbszárnyon levő kombinált hadosztály a *Vrlaja-tó* délre levő *Kik* és *Golubac* magaslatok ellen támadott. Az ezredünktől északra állásban levő III/26. horvát honvéd zászlóalj egy-egy felderítő különítményt küldött a *Mramor* magaslatra és *Kalanjevac* felé.

A szerb ütegek napközben szorgalmasan lőtték árkaikat s tartalékban levő csapatainkat.

A jobbszárnyunkon harcoló 48. közös hadosztály egy erősebb különítményt rendelt fel a *Vrlajára*, mellyel az ezredünktől odaírányított félzászlóalj felvette az összeköttetést. Ugyanez a félzászlóalj felderített *Koviljaca* és az ettől délre emelkedő magaslatok felé is és e részen is összeköttetést teremtett a 48. hadosztály balszárnyán harcoló 11. hegyi dandárral.

Az esti órákban közölték a csapatokkal, hogy *Belgrádot* a mai napon elfoglaltuk. A hír nagy örömet keltett és sokan a háború közeli befejezését jósolták.

A tartalékban levő 30. honvéd gyalogezred egyik zászlóalját *Lipljéig* — az ezredünk állásai mögött levő községig — rendelték előre s tekintettel a délről hallható mind erősebb harci tevékenységre, csakhamar követte éjszaka ezt a harmincasok másik zászlóalja is.

Az éjszaka saját arcvonalunk előtt csendben telt el, de délről, a 48. hadosztály, valamint a XVI. hadtest további frontja felől állandóan erős harcizaj hallatszott.

Másnap, december 3-án, csütörtökön, azonban a mi védőszakaszunk ellen is támadásba mentek át a szerbek. Tüzérségük a reggeli órákban kezdte löni állásainkat, majd a gyalogság is támadásra indult. Először csak kisebb erők igyekeztek árkaikat megközelíteni, de mikor próbálkozásaik ezredünk heves tüzeiben egymás után omlottak össze, egyre nagyobb és nagyobb tömegekben özönlöttek állásaink felé. Súlyos veszteségeik ellenére is csaknem minden félórában újabb kísérletet tettek az előnyomulásra, derék jász-kun legénységünk azonban rendületlenül kitartott s még a rohamtávolság elérése előtt futásra kényszerítette a támadó hullámokat. A támadások közötti szüneteket az ellenséges tüzérség töltötte ki állásaink pusztításával.

Mialatt az első vonal e támadások visszautasításában fáradozott a hadosztályparancsnokság is megtette a szükséges intézkedéseket a továbbiakra.

Délután 1 óra 41 perckor a *Lipljetől* keletre tartalékban levő II/30. zászlóalj *Haber* tábornok rendelkezésére bocsájtották s az ezred balszárnya mögé vonult, ahol ezredparancsnokságunk vette át felette a parancsnokságot.

A minduntalan megismétlődő szerb támadásokra való tekintettel, délután 3 órakor az I/30. zászlóalj *Haber* tábornoknak rendelték alá.

Később a 6. honvéd gyalogezred egyik zászlóalját a *Vrlajára* irányították azzal a paranccsal, hogy az ott levő saját ezredbeli századot magához vonva, szállja meg e magaslat gerincét is és rendezkedjék be a védelemre.

A sötétség beálltával megszűntek a szerb támadások, de ezredünk valamennyi százada fokozott éberséggel készen állott az ellenség előretörésének fogadására.

A legutóbbi napok viszontagságai és harcai ismét nagyon megviselték legénységünk erőállapotát s a hüléses megbetegedések miatt újból rohamosan csökkent az ezred ütközetlétszáma. A századok létszáma 90—100 fő, a lőszer alig haladja meg a 80 *darab* töltnyit fejenkint.

Az éjszaka nyugodtan telt el. Járóreink *Kalcmjevc*i felé próbáltak felderíteni.

December 4-én, pénteken, hajnali 1 órakor jelentés érkezett, amely szerint a 40. honvéd hadosztály balszárnya és a szomszédos 42. horvát honvéd hadosztály jobbszárnya közötti hézagba szerb osztagok fészkelődtek be és arcvonalunk hátát veszélyeztetik.

E hírre a hadosztályunk balszárnya fölötti parancsnokságot *Ehmann* ezredes, a 79. dandárparancsnoka vette át s ő rendelkezett az I/30. és II/30. zászlóaljak, a 19. ezred mindhárom zászlóalja, továbbá a 6. ezred egyes részei felett. A 29. ezred változatlanul megmaradt állásaiban, *Haber* tábornok alatt. A már előbb említett csapatokon kívül még a 6. ezred 3. századát — *Lotz* Gyula főhadnagy alatt — is a 79. dandárparancsnokság rendelkezésére bocsájtották, a helyzet tisztázása céljából.

A felderítés eredményeképpen az ellenség a balszárnyon a *Cukor 292* □ magaslattól mintegy 2000 lépésnyire északra emelkedő dombokat tartotta megszállva. E magaslati vonalat *Ehmann* ezredes a reggeli órákban nyolc századnyi erővel megtámadta.

Ugyanekkor a szerbek ezredünk árcai ellen kezdték meg előretöréseiket, úgy hogy csakhamar az egész hadosztály arcvonalán heves harc tombolt.

A balszárnyon megindult támadásunk csak lassan haladt előre, miért is a 3/6. századot, *Lotz* főhadnagy alatt, az ellenség jobboldalába küldöttek. E századnak sikerült is észrevétlenül mintegy 500 lépésnyire megközelítenie a befészkelte szerbek jobbszárnyát, azt átkarolta, majd váratlanul előretört. A szerbek erre rövid harc után elhagyták állásaikat s erős oldaltűzben menekültek vissza a *Krecanac* magaslatra.

Ezzel a balszárny helyzete rendeződött.

Saját ezredünk akkorára már több és mind nagyobb erőkkel keresztülvitt ellenséges támadást utasított vissza, ám a szerbek egészen délután 4 óráig új és új hullámokban özönlöttek árkaik felé. S bár legénységünk fegyverei — főként azonban géppuskáink — erősen áttüzesednek a csaknem egész napon át tartó használatától, sikerült minden előretörést még a rohamtávolságon kívül megállítani s az ellenséget mindannyiszor menekülésre kényszeríteni.

Délután 4 óra tájban abban hagyta az ellenség hiábavaló, véres kísérleteit arcvonalunk előtt. Ezredünk e két legutóbbi napon mintegy 25 szerb ellentámadást vert vissza diadalmasan, az ellenségnek egyetlen ponton sem sikerült betörnie s állásainkat szilárdan tartottuk. Az ezred vitéz és önfeláldozó helyállása tette lehetővé a balszárny helyzetének megmentését is.

Az éjszaka aránylag nyugodtan te't el. Az ezred fokozott harc-készültség mellett állásaiban éjjelezett. (Lásd 13. számú vázlatot).

Ez a napok óta tartó szakadatlan résen-állás még inkább kimerítette legénységünket s a szűkös tartalék lehetőségek meglehetősen kevés kilátást nyújtottak a pihenésre. Hozzájárult éhez a csapatok teljes lerongyolódása s pokróccal, valamint meleg ruhaneművé; való rendkívül hiányos ellátottsága. Honvédeink egyrésze már szerb bocskorral pótolta szétszakadt bakancsát, másoknak csupasz lába latszott ki a lyukas lábbeliből, kiteve a decemberi hidegnek, havas esőnek és sárnak. Az eleség- és lőszerpótlás csaknem teljesen megszűnt.

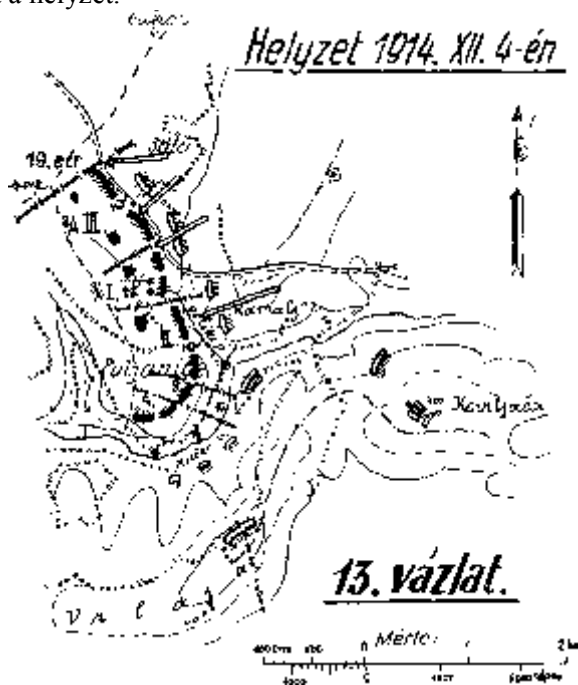
A XVI. hadtest balszárnyának — napok óta hallható — súlyos küzdelmeiről nem kaptunk hírt, de az ágyúdörgésből és a gyalogság harci zajából következtetve, azok változatlan heveséggel továbbtartottak.

Másnap, december 5-én, szombaton, ugyancsak változatlan maradt a hadosztály helyzete. Az ellenség itt feltűnően csendes volt, szinte megszokott támadásai elmaradtak s csupán egyes ágyúlövéseket küldött árkaikra.

Délután 3 óra 45 perckor váratlanul az a parancs érkezett, hogy a hadosztály csapatai tegyék meg a visszavonuláshoz szükséges előkészületeket.

Ez az intézkedés bombaként hatott.

A legutóbbi eredmények után általában a további előnyomulás!, a szerbek összeomlását s a háború hamaros befejezését vártuk s nem tudtuk okát adni ez elhatározásnak. Csupán a messze, délről idáig morajló szakadatlan ágyúzás sejtette, hogy ott fordulhatott válságosra a helyzet.

Az esti órákban azonban újabb parancs érkezett. Eszerint a csapatok továbbra is megmaradnak az eredeti vonalban, sőt az állásokat még jobban meg kell erősíteni, hogy a legenergisabb támadások ellen is védhető legyenek.

E parancsból viszont arra lehetett következtetni, hogy a *Gonu Milanovac* előtt folyó küzdelem kilátásai javultak s így a hadjárat eredménye ismét kecsgetőbb.

Megerősítette e következtetést a hadosztályparancsnokságnak az a röviddel ezután kiadott intézkedése, amely szerint a 30. ezrednek csatlakoznia kell a 42. horvát honvéd hadosztálynak a *Mramor* magaslat ellen másnap intézendő támadásához.

Az ezred egyik félszászlóalját a *Parlog* magaslatra rendelték hadosztálytartaléknak.

Az éjszaka nyugodtan telt el. Erős hideg kínozta csapatainkat.

A tőlünk délre tomboló harc csendesedőben volt s mind messzebről hallatszott.

A legutóbbi harcokban közel 400 főnyi vesztesége volt az ezrednek s ütközetlétszáma 800 puskára apadt le.

VI. FEJEZET.

Kivonulásunk Szerbiából.

December első hetében még tartott a magyar-oszták csapatok lendülete, egyes seregrészek még oly átütő harci értékkel rendelkeztek, hogy *Potiorek* tábornaszernagy további támadásra gondolt. Ez a harci érték azonban — amely például saját hadosztályunkban minden lerongyoltsága, alacsony létszáma s vigasztalan anyagi és egészségügyi helyzete ellenére is tagadhatatlanul megvolt — nem volt általános. S különösképen nem volt ez meg a mindvégig hegyekben küzdő XVI. hadtest csapataiban, amelyek harciértékének csökkenéséhez még az egyes nemzetiségi ezredek gyengébb faji ellenálló ereje s lelki iskolázottságának hitványabb volta is hozzájárult. Ez utóbbi megállapítás azokra a kötelékekre vonatkozik, amelyeknek egyes osztagai könnyűszerrel barátkoztak meg az át-zökés és megadás gondolatával.

A körülmények ismeretében nem nehéz dolog megérteni, hogy a legsivárabb anyagi és emberpótlási viszonyok között, télvíz idején végrehajtott s a tartalékolás és pihentetés lehetetlen volta miatt a tökéletes elcsigázottságig előrehajtott csapataink lendületének meg kellett torpannia, mihelyt a szerb hadsereg *zömével* került szembe. Amikor azután az egész szerb haderő vetette rá magát az *arang-jelovac—gomi-milanovaci* vonalon e voltaképpen már teljesen „el-készült” csapatokra — melyekben már amúgy is csak a legutóbbi győzelmes előnyomulás tartotta a lelket — *elkerülhetetlenül* be-következett a teljes összeomlás is.

A katasztrófáért nem lehet a csapatokat okolni. A csapatok legnagyobb része emberfeletti teljesítményt végzett. A hiba az eredeti gondolatban — a támadó hadművelet erőszakolásában — volt, amely az említett anyagi helyzetben, a hiányos kiegészítési viszonyok közt, az időjárás teljes alkalmatlansága s emiatt a

közlekedő vonalak járhatatlansága mellett, eleve kilátástalannak mutatkozott.

Az *arangjelovac—gorni-milanovaci* csatában tehát nem a csapatok eredeti értéke bukott meg, hanem megbukott, mert meg kellett buknia, a hadjárat vezérelvének, a támadást erőszakoló felsőbb vezetésnek. *Ilyen* viszonyok között, *ilyen* évszakban, *ilyen* agyonhajszolt s mindezek eredményeképpen *ennyire* lecsökkent harci értékű csapatokkal *nem lehetett* döntő csapást mérni a sokkal jobb erőállapotban levő, túlerjű és *saját hazájának* rögeit védő, különben is bátor és önfeláldozó szerb hadseregre.

December 5-éről a 6-ára fordult válságosra a helyzet.

A *Górni Milanovac* felől, a kraljevoi medencéből előretört szerb túlerő könnyűszerrel vetette vissza a XVI. hadtestet s térnyerése a nehéz hegyi terepen is oly gyorsan haladt, hogy a december 5-ről 6-ra virradó éjszakán már mélyen az arcvonalkunk háta mögött, a *Ruda* és *Bacinovac* magaslatokon törte át az arcvonalat.

A XVI. hadtest erre visszavonult s mivel így a XV. hadtest jobboldala, sőt háta is fedetlen maradt, ez utóbbinak is ki kellett térnie.

A visszavonuló csapatok egyik-másik része ekkor már oly állapotban volt, hogy a valamely hátrább levő vonalon való arcvetés és helytállás is képtelenség volt, amint ezt a *Kolubara* vonal gyors feladása is bizonyítja. Pánik és fejtelenség lett úrrá egyes osztagokon s a szerbek lelkesen, mámorosan üldözték e futó csapatokat, amelyek a menekülés lázában, de meg az utak szörnyű állapota miatt is könnyűszerrel hagyták veszni fegyvereiket, ágyúikat, sárban megrekedt lőszer- és eleségszlopaikat, kórházaikat, raktáraikat és anyagtelepeiket.

A visszavonulás menekülésszerű gyorsaságáról kellő fogalmat alkothatunk, ha tekintetbe vesszük, hogy a XVI. hadtestnél jóval kedvezőbb viszonyok között levő és *rendezett visszavonulásban* hátráló XV. hadtest is oly gyorsan volt kénytelen kiűriteni Szerbiát, hogy még az utóvéd nehéz szerepét betöltő 40. honvéd hadosztály — s ennek kötelékében a 29. honvéd gyalogezred — is, utóvédharcok és arcvetések mellett, tehát hosszabb időre való megállások ellenére is, négy és fél nap alatt érte el a Szávát. Pedig *Sutéitól Sabácig* mintegy 100 kilométeres utat kellett megtennie térdig érő sárban és vízben, elpusztított és felrobbantott ágyúkkal, elhagyott kocsiszlopokkal vagy menekülő járművekkel eltorlaszolt útvonalon. Meny-

nyivel gyorsabban vonulhattak tehát vissza azok, akiknek visszavonulását fedeznünk kellett? Ha ehhez hozzávesszük a csapatok kétségbeejtő testi erőállapotát s lelki demoralizáltságát, akkor valóban aligha jellemezhetjük másként Szerbiából való kivonulásunkat, mint bizony: menekülésnek, amely az összeroskadásig igénybe vette az egyes kötelékek utolsó, jártányi erejét.

Örök dicsősége marad a 29. honvéd gyalogezrednek, hogy mindvégig megőrizte kötelékei egységét, fegyelmét és kötelességtudását abban a szörnyű háborúvesztésben, amelyet első szerbiai hadjáratunk jelent s amelynek szomorú eredményeképpen mindazt, amit *négy hónap alatt* rettentő erőfeszítések árán, nagy vérvesztéssel szereztünk meg, *négy és fél nap alatt* voltunk kénytelenek feladni. A visszavonulás ijesztő képei nem tudták megingatni páratlan lelkierőjét, tisztjeihez, fegyveréhez és csapattestéhez való hűségét úgy, hogy csupán a Száván való átkelés alkalmával — s akkor is az áthajózás technikai keresztülvitele miatt — bomlottak fel kötelékei rövid időre.

Visszavonulásunk a Kolubara mögé.

December 6-án, vasárnap, megjött a lesújtó parancs: általános visszavonulás.

Csapataink értelmetlenül állottak meg ez intézkedés előtt, hiszen a legutóbbi rendelkezések ezzel még teljesen ellentétben állottak. Az utolsó órákban kellett tehát olyan súlyos fordulatnak történnie, amely erre az elhatározásra kényszerítette hadvezetőségünket.

A visszavonulásra hadosztályparancsnokságunk a következő parancsot adta ki:

„1. Az ellenségnek sikerült Ruda és Bacinovac között tért foglalnia, minek folytán a XVI. hadtest visszavonul és ebből kifolyólag a XV. hadtestnek is vissza kell vonulnia.

2. A 48. hadosztály Rakari és Mramor-tól északra fekvő magaslatokra megy, a 40. hadosztály pedig a Milovaca—Ljigi-műüttől északra fekvő magaslatokra.

3. A visszavonulás következőképen történik: Poljakovičs őrnagy és a hadosztálytartalék félzászlóaljak jelenlegi helyükön mindaddig kitartanak, míg a hadosztály összes csapatai visszavonultak.

A 6. ezred a *K a m a I j* magaslatra vonul és ott utóvéd állást foglal. (*L e n g e r e r* csoport.)

A 29. ezred *M i i o v a c 254* □ magaslatra, a 19. ezred, egy hegyi ágyús üteggel, *C v e t a n o v á c r a*, a másik ott levő hegyi ágyús üteg csatlakozik a *L e n g é r e r*-csoporthoz.

A 30. ezred *P l a n d i s t e 248Δ* magaslatra.

Az összes többi tüzérség külön parancs szerint *M i l o v a c r a*.

A visszavonulás a tartalékokkal azonnal megkezdendő az egész vonalon. Átjárók: *C v e t a n o v a c—M H o v a c—P l a n d i s t e* a sötétség beálltaig a hadosztály által elérendők.

A hadosztályparancsnokság *M i l o v a c r a* megy.

A balszárny visszavonulását *E h m a n η* ezredes, a jobbszárny visszavonulását *H a b e r* tábornok vezeti és rendezi. A csapatok rendezését a *L j i g*-től nyugatra levő magaslatokon a hadosztályparancsnokság közegei fogják elősegíteni. *Tabajdy* tábornok s. k.”

Ezredünk déli 12 óra 5 perckor kapta e parancsot, amely szerint a *milovac—Ijigi* úttól északra levő magaslatokra kell visszavonulnia.

Löffler alezredes haladéktalanul utbaindította a vonatot s egyben az utászosztágot — *Nikolits* főhadnagy alatt — a *Ljig* folyóhoz rendelte, hogy az átjárókat rendbehozza.

Csúnya, esős, hideg napon kezdődött meg e visszavonulás.

Déli 12 óra 30 perckor vonultak vissza a tartalékszázadok, míg a vonalbeliek csak később követték őket.

A 2. század — *Vizy* főhadnagy alatt — a *Parlog* magaslattól keletre 1000 lépésnyire levő útnál foglalt utóvéd állást mindaddig, míg az ezred minden része át nem haladt e vonalon.

Alig hogy a tartalékok megmozdultak, észrevette az ellenség a visszavonulást és heves tüzérségi, valamint gyalogsági tűz alá vette őket.

Természetes, hogy ilyen előzmények után éber figyelemmel kísérte a vonalbeli csapatokat is s amint azok elhagyták az állásokat, még hevesebb tüzelésbe kezdett, amelyben érzékeny veszteségek érték századainkat. E sebesültek között az elsők egyike maga *Löffler* alezredes volt, akit az első segélynyújtás után hordágyon hozott magával a visszavonuló legénység, nehogy a gránátrepeszdarabtól súlyosan megsérült ezredparancsnok hadifogságba essék.

Erre ideiglenesen *Berti* százados, másnap reggel pedig *Baló* százados vette át az ezredparancsnokságot.

Az ellenség a lőtávolság végső határáig heves tüzzel üldözte csapatainkat, gyalogsága azonban egyelőre nem mozdult.

Sötétedett, amikor a századok az esős, ködös késő délutáni órákban elérték a *Moravcinál* és attól délre vert *Ljig* átjárókat s este 8 óra lett, mire zuhogó esőben a *Milovac 254 Δ* magaslatra érkeztek. Ezredünk itt tartalékviszonyba került s a legénység az ott levő néhány házban, csűrben és szénaboglyában összezsúfolva talált menedéket a szakadó eső elől.

Itt is éjjelezett az ezred.

A 19. ezred ugyanekkor *Cvetanovacra*, a 30. ezred a *Plandiste* magaslatra, majd pedig *Gajra* vonult vissza.

Az ellenséggel megszakadt az érintkezés és az utóvéd állásban levő 6. ezred élőt csupán egy-egy szerb járőr tapogatózott.

Másnap, december 7-én, hétfőn, reggel folytatta visszavonulását a hadosztály, melynek a 48. hadosztályhoz csatlakozva a *Granovac 212* ^ — *Stolice 216*-(^ vonalra kellett hátramennie.

E napra *Éhmann* ezredes, dandárparancsnok alatt az *Ï/29.* zászlóaljra és a 19. ezredre hárult a visszavonulás fedezésének feladata. Ezért e négy zászlóalj a *Cvetanovac—Milovac* vonalon állott fel utóvédül, mindaddig, amíg a 6. ezred a *Kamaljal* jövet át nem lépi e vonalat.

Mialatt e csapatok a kijelölt állást elfoglalták, ezredünk másik két zászlóalja, — reggel 8 órakor elindulva — egy menetoszlopban közvetlenül *Tabajdy* vezérőrnagy, hadosztályparancsnok, vezetése alatt tovább haladt a zuhogó esőben *Sikiracá-n*, *Strazará-n* át, a *Kolubarától* délre levő *Granovac* magaslat felé.

A *Kamaljól* visszavonuló 6. ezred úgyszólván hátán hozta az ellenséget úgy, hogy mikor 1. zászlóaljunk reggel 8 óra 45 perckor, parancs szerint, a *Milovac 254 Δ*, és az *Orlovac* magaslat közötti vonalat akarta lezárni, nyomban előnyomuló szerb gyalogsággal találkozott. E zászlóalj azonnal felfejlődött és felvette a harcot.

A 6. ezred 11 órakor elhagyta *Babajicot*, mire a 19. ezredet is a *Plandiste* magaslatra rendelték vissza.

I. zászlóaljunk így egyedül maradt az utóvédszakaszon s heves tűzharcot vívott egészen délig a folyton előnyomuló ellenséggel, amikor is megszakította a küzdelmet s bizony nagy veszteségek hátrahagyásával, *Sikiracán* át erőltetett menetben bevonult ezredéhez. Halottait kénytelen volt temetetlenül otthagyni és súlyos sebesült-

jeinek is csak kis részét tudta magával vinni. Az ellenség délután 1 óra 45 perckor megszállotta a *Milovac* magaslatot.

A szerbek egyébként a *Plandistére* vonuló 19. ezredet is megtámadták, úgy hogy azt további visszavonulásra kényszerítették s ugyancsak *Sikiraca* felé szorították.

Ezalatt ezredünknek a hadosztályparancsnoksággal együtt vonuló két zászlóalja elérte a *Granovac* magaslatot, ahol védelmi állást foglalt el s felvette a hadosztály visszamenő csapatait. Csatlakozott hozzájuk a 6. ezred is úgy, hogy e két ezred a *Granovac 212 Δ—Stolice 216-Δ* vonalon állott fel, míg a 19. ezred *Ratkovicinél* gyülekezett.

Itt töltötték ázva, fázva a hideg éjszakát. Az éj során sok elmaradt saját és idegen ezredbeli katonánkat vette fel a vonal, kik a legutóbbi napok viszontagságaitól elgyötörten, nem tudtak lépést tartani csapattesteikkel.

A hajnali órákig nyugalom volt.

De alig hogy kivirradt — december 8.-án, kedden — megtámadta ezredünk állásait az ellenség.

Támadását olyan túlerővel hajtotta végre, hogy eleve lehetetlennek látszott a sikeres helytállás s ezért ezredünk, mivel oldalban is veszélyeztetve volt, rövid ellenállás után megszakította a harcot s heves tűzben, harcolva vonult vissza az *Osirikovac 250 h* magaslatra. Később az ellenség abbahagyta üldözését, majd teljesen elmaradt s az érintkezés vele egészen megszakadt.

Ezredünk a déli órákban ért az *Ostrikovac-ra*.

Mialatt az ezred e visszavonulást végrehajtotta s állást foglalt az *Ostrikovac* magaslaton, *Ehmann* ezredes, dandárparancsnok, a *Kolubara* folyótól északra védelmi vonalat szemrevételezett. A 19. ezred egy része addig hídfőállásba csoportosult a *Kolubara* folyótól délre, a *Slovac* községtől északkeletre levő híd előtt. Ennek állásait mindaddig tartania kellett, míg az utolsó csapatok is átkelnek a megáradt folyón. A 19. ezred többi része a *Kolubara* északi partján támpontokat épített.

A hadosztály csapatainak, de különösen a minden oldalról megtorlódott vonatoknak és intézeteknek átkelése azonban rendkívül lassan haladt, úgy hogy a hadosztály parancsnokság délután ellentámadásra határozta el magát. Ezért a 29. és 6. ezredet támadáshoz csoportosította. Ezredünk a csoportosítást haladéktalanul végrehajtotta, miközben az ezred parancsnokságát *Bihar* Elemér őrnagy vette át *Baló* Zoltán századostól, aki ismét elfoglalta ezredsegéd-

tiszti beosztását. A támadás végrehajtására azonban nem került sor, sőt a csapatok a *Granovac—Stolice* vonalból való visszavonulásra kaptak parancsot. Így ezredünket is rövidesen a *Kolubara* mögé vonták vissza és zászlóaljai már teljes sötétben vonultak a folyónak *Slovactól* északra levő hídjá felé.

A *Stolice* magaslaton — mint már említettük — a 6. ezred állott ezredünk mellett. A 29. ezred visszavonulása után a 6. ezred is épen elvonulóban volt a *Stoliceről*, mikor este 6 és 7 óra között a szerbek váratlanul megtámadták. A meglepett hoiwédeezred a sötétség és a rajtaütésszerű támadás ellenére is nagy elszántsággal vette fel a harcot s rövid puskaüz után véres szuronyharcra került a sor. A csaknem egy óra hosszát tartó tüzharc és kézitusa után este 8 órakor ez az ezred is kivonta századait a küzdelemből és halottai visszahagyásával visszavonult.

A 79. dandárnak, jobbról csatlakozásban a 48. hadosztály csapataival, a *Kolubara* folyótól északra levő magaslatokat kellett megszállania, míg balra, a *Lajkovac* környékén védelemre készülő 42. honvéd hadosztály horvát ezredeivel keresett összeköttetést.

Délután 3 órakor a 19. ezred egy százada érkezett meg *Slovac* vasúti állomásához s állást foglalt a *Nepricava-tól* délnyugatra, mintegy 1500 lépésnyire levő útelágazásnál, míg a 29. ezred egy félészáradát — *Dsida* főhadnagy alatt — a *Nepricava-tól* délre, a *Kolubara* felé kiugró magaslat megszállására rendelték. Ugyanide irányították *Szabó András* főhadnagy alatt a 30. ezred két századát és egy géppuskás osztagát is (kb. 260 főnyi legénység).

Koromsötét este volt, mikor ezredünk 8 és 9 óra között átkelt a *Kolubara* folyón s este 11 órakor foglalt állást a *Slovactól* északkeletre fekvő magaslatokon.

Csapataink tökéletesen kimerültek a legutóbbi napok harcainban, fáradalmaiban és izgalmaiban, amihez hozzájárult a rendszeretlen és hiányos étkezés, valamint a nélkülözött pihenés is. Az egészségügyi helyzet és a legénység erőállapota aggasztóra fordult. A menetképtelenek száma rohamosan nőtt, úgy, hogy a századoknak csak egy része érte el naponta egy osztagban a menetcélt, míg jelentős részük, erejük végső megfeszítésével, csak órák múlva vánszorgott kötelékei után, ha csak végkép összeroskadva fogságba nem esett.

A *Kolubara* vonalon elfoglalt védőállásban a III. zászlóalj volt tűzvonalban a *slovac-ubi* országot mindkét oldalán, míg az

I. és II. zászlóalj a *Nepricava* és *Ostres* magaslat között, az említett úttól északkeletre, tartalékba került. (Lásd 14. számú vázlatot.)

E csoportosítás este 11 órakor fejeződött be.

A rendezkedés során sikerült a legutóbbi napok alatti állományviszonyokat elsősorban, nagyjában tisztázni. Eszerint az ezred a visszavonulás alatti, eddig mintegy 120 főnyi veszteséget szenvedett.

Éjjel 12 órakor vakító láng csapott föl a slovaci *Kolubara*-hídból s utána éles dörrenés rázkódtatta meg a levegőt.

Műszaki csapataink felrobbantották a *Kolubara* hidját.

A 40. h. helyzete 1914. XII. 8-án este 11^h kor.

Az éj hátralevő részét nem zavarta meg az ellenség. A megmaradt *Kolubara* túlsó partjáról, néha-néha, elmaradt, a folyóig vándorogott s ott rekedt szerencsétlen, saját hadseregbeli katonáink kiáltozása és jajveszékélése hallatszott. Megmentésükre azonban semmiféle mód és eszköz nem állott rendelkezésre.

Visszavonulásunk a Száváig.

December 9-én, szerdán, továbbfolyt a kötelékek rendezése. Ennek során az erőelosztás is megváltozott. A tűzvonalba az I. és III. zászlóalj került, amelyek a *Slovac* vasúti állomástól, az ettől

északkeletre levő útkanyarulatig terjedő védőszakaszt szállották meg. A III. zászlóalj az *Ostres* magaslattól délkeletre, *Nepricava* nyugati szegélyén a 30. ezred mögött dandártartalék volt. Ez az új csoportosítás délelőtt 11 órára fejeződött be.

Az eddig megtett intézkedések arra mutattak, hogy hadvezetőségünk e vonalon készül a szerb offenzíva feltartóztatására. Csapataink tehát egész délelőtt árkokat ástak.

A kora reggeli órákban a túlparton rekedt katonáink a part felé tapogatózó szerb járőrök által szorongatva, egymásután kísérelték meg a megáradt, rohanó vizű folyón való átkelést. Úszva és gázolva küzdöttek a hideg árral. A part mentén álló osztagok tőlük telhetően támogatták e szerencsétlen bajtársakat. Egyrészüknek sikerült is erejük végső megfeszítésével átjutnia, később azonban, mikor a szerbek is elérték a folyó túlsó partját, irgalom nélkül tűz alá vették a „jéghideg” vízben vergődő szegény embereket, akik közül immár alig egy-kettőnek sikerült a partot elérnie. Bár tűzvonásban levő századaink tüzükkel igyekeztek megakadályozni e kegyetlen embervadászatot, a menekülők nagyrésze odaveszett. Azok, akiknek sikerült megmenekülniük, hajmeresztő részleteket mondtak el az erejük fogytán elmaradt katonáink sorsáról, akiket a falvak lakosága és a komitácik nagy kegyetlenséggel öldöstek le.

Délután 2 óra 45 perckor, a XIII. és XVI. hadtest válságos helyzetére való tekintettel, elrendelték a további visszavonulást.

A vonatok haladéktalanul utbaindultak *Ub—Vrelon* át, a *Sabac* felé vezető „karbantartott út”-nak nevezett, szinte járhatatlanná használt, kátyús, elázott sártengeren át, míg az ellenség szeme előtt lévő csapatok csak az esthomály leple alatt hagyhatták el állásaikat.

Az első vonalak gyér gyalogsági tüzet váltottak a *Kolubara* mentén, mialatt a hátsó csapatok s a vonatok nagy erőfeszítéssel igyekeztek előre a feneketlen sárban.

III. zászlóaljunk délután 3 órakor indult útnak az *Ostres* magaslattól 1000 lépésnyire nyugatra levő útkanyarulathoz, ahol a dandár menetoszlopba fejlődött s megkezdte a visszavonulást. Az élen e zászlóalj haladt, ezt követte a 12. hegyi tüzérezred I. osztálya. Négy óra után, a korán beállott téli szürkület idején, követte őket az I. és II. zászlóalj is.

Ez az éjszakai menet a 29. honvéd gyalogezred egyik leginkább lehangoló emléke marad. A tüzérség, vonatok és intézetek eddig is csak a legnagyobb nehézségekkel tudtak előrevergődni a feneketlen sárban, itt azonban összetorlódott a XIII. és XV. hadtest vonata,

valamint a XVI. hadtest jármű oszlopainak egy része s minden képzeletet felülmúló erőfeszítéssel igyekezett megbirkózni a sárral. A végső erőfeszítésre ösztökölt, lesóványodott lovak és emberek s a rajtuk lassan úrrá váló kapkodás és kétségbeesés kísérteties látványt nyújtott a még megmaradt szakaszlámpák imbolygó fényében. Az összeroskadt lovaknak s továbbmozdíthatatlan járműveknek az útszélre való kivonszolása csak rövid időre segített a helyzeten, mert minduntalan másutt akadt meg a 2—3 soros kocsioszlop. Akárhány sebesült vagy beteg katonánk inkább leszállott a csigalassúsággal haladó s csupán izgalommal járó oszlop sebesültszállító kocsijairól s gyalogszerrel vonszolta magát előre. S ezek közül bizony nagyon sokan örökre ottmaradtak az országút sarában.

Szomorú, nagyon szomorú képek voltak ezek. Azokat a járműveket, melyeknek lovai kidőltek, kivontatták az út szélére s összetörték vagy felgyújtották, a lószert a sárba dobták vagy hevenyében elásták. Rengeteg érték, lószert és eleség veszett ott vagy maradt el az elhagyásra ítélt vonatlépcsőkkel! Az út mentén nem egy helyen állottak egész tréntepek, lovak és személyzet nélkül, elhagyottan, sorsukra bízottan.

Saját ezredünk vonata könnyebben boldogult, mert málhás állatai mégis lehetővé tették az út mentén az előrejutást.

A gyalogság mintegy 10—12 kilométeren át küzködött azon, hogy e minduntalan megrekedő járműáradaton a kocsik között előrevonuljon, de végül is kénytelen volt az útról letérni s a bajlódó vonatok mellett a nehéz, sáros, süppedő oldalterepen folytatta menetét.

Könnyebb, teretnyerő menetelés, — már amennyire ezt a rettenetes sár megengedte — csak mintegy 15 kilométer megtevése után — éjjel 11 órakor — *Ub* község elhagyásával vált lehetővé, ahol e szörnyű torlódás megritkult.

Egész éjjelen át tartott e fárasztó, ideggyötrő menet.

Hajnali 2 órakor — tehát már december 10-én, csütörtökön — *Takovotól* nyugatra, az út mentén, két óra hosszat pihent az ezred s a holtrafáradt legénység ismét meleg ételhez jutott. Négy órakor folytatta menetét s 5 órakor elérte *Vrelo* községet. Tekintettel a legénység erőállapotára s az elmaradozók nagy számára, itt ismét kénytelen volt másfél órát pihenni a templom mellett. Az elmaradotak nagyrésze itt ismét elérte századait s csatlakozott azokhoz.

Reggel 6 óra 30 perckor folytatta útját az ezred s most már egyhuzamban vonult *Banjanin* és a *Vukodraz* patakon át, a *Mesar-*

cítál nyugatra fekvő területre, ahová déli 12 órakor érkezett meg. Itt a 170 □ magaslati ponttól mintegy 2200 lépésnyire, északra levő erdőcske mögött szállott táborba az országút mentén. Tábor helyét tábori őrsökkel biztosította.

Ekkor már sok idegen ezredbeli lemaradt és eltévedt katona csatlakozott az ezredhez.

Az ezred hadosztálytartalék viszonyba került és egész délután, valamint éjjel sátortáborban pihent, már amennyiben a lucskos, nedves talajon, hideg, ködös időben való táborozás ezt megengedte.

A közel 16 óra hosszát tartó, csaknem 45 kilométert kitevő menet rendkívül megviselte a legénységet, úgy hogy a máskor oly népszerű meleg étel is alig tudta kimerültségéből magához téríteni.

Az ezredparancsnokságot *Intzédy* Gyula alezredes vette át, míg *Bihar* Elemér őrnagy az I. zászlóalj parancsnoka lett.

Másnap, december 11-én, pénteken, folytatta visszavonulását a 40. hadosztály s a *Mesarcitól* északnyugatra levő *Misarra* ment. Parancs szerint még e napon át kellett volna hajózni csapatait a Száván.

A 29. honvéd gyalogezred egy százada, elővédként, reggel 6 óra 15 perckor indult el a 147. *W. H.-ná* levő hídtól. Ezt követte — dandár kötelékben — *Intzédy* alezredes alatt — az ezred, mint a dandár főcsapatának élezrede.

Az út mentén — bár halványabb színekben — megismétlődött az *Ub* előtti lehangoló éjszakai látvány képe. A meg nem menthető anyag egyrészét elpusztították, másrészét, amelyet megsemmisíteni már nem tudtak, otthagyták a visszavonuló csapatok. A békéből jól ismert széles nyomtávú és nagykerékű lőszer-, eleség-, málha- és sebesültszállító kocsik egész telepei állottak gazdátlanul az út két oldalán.

Délután 1 órakor ért *Misarra* az ezred, ahol az úttól keletre levő emlékoszlop előtt, az úttól délre letáborozott és étkezett, várva az átkelés módját szabályozó parancsot. Megtett útja mintegy 15 kilométer volt.

Mivel azonban a szerbek a XVI. hadtest csapatait sérényen üldözték s azokat erősen szorongatták, úgy hogy e hadtest balszárnya kellően helytállani nem tudott, egyre nőtt az a veszély, hogy elvágják a *Sabac* felé való visszavonulás útját. Ezért a XV. hadtest parancsnoksága délután 1 óra 30 perckor elrendelte, hogy a 40. hadosztály maradjon *Misarnál* s fedezze ott a *sabaci* utat.

Ennek alapján a hadosztály parancsnokság utasítására a 79. honvéd gyalogdandár még egyszer, utoljára arcotvetett a szerbeknek, *Misarától* délre és *Jelenica* között.

Mialatt az intézkedések megtörténtek, *Intzedy* alezredes át-szervezte a 29. ezredet. A létszám ugyanis a veszteségek, fáradalmak s a megbetegedések miatt annyira csökkent, hogy az egyes alosztályok jóformán csak papíron szerepeltek. Ezért az ezred egész állományából másfél zászlóaljat alakítottak, századonként 3—3 szakasszal.

Az így keletkezett négy századból álló I. zászlóalj parancsnoka *Bihar* őrnagy lett, a két századból álló II. zászlóaljé pedig *Körmendy* százados.

A misar-jelenicai védőállás tűzvonalaiba az I. zászlóalj került, míg a csonka II. zászlóalj részben pedig a bal-szárny mögött ezred-tartalék volt. Ezredünk-től jobbra a 30. ezred, balra pedig a 6. ezred állott. (Lásd 15. számú vázlatot.)

A 79. dandár helyzete 1914. XII. 11-én este

E csoportosítás befejezése után csapataink haladéktalanul hozzáláttak a fedezék-ásáshoz, hogy a parancshoz híven, minden erővel feltartóztassák a szerbeket.

Délután és az esti órákban távoli tűzharc hallatszott déli irányból. A beérkezett jelentések szerint a XVI. hadtest csapatai állottak ott harcban az ellenséggel, Később e hadtest csapatai visszavonultak a *Gomile 229* Δ magaslatról, de a 15. és 4. közös dandárok — alig 700—700 főnyi erővel — egyelőre még helytállottak, hogy fedezzék a hadtest-zöm hátrálását. A 6. hegyidandár ugyanakkor a *164* \square magaslaton foglalt felvételi állást, hogy fedezze a *valjevo-sabaci* utat, míg a 48. hadosztály késő este ugyancsak *Misarra* vonult vissza.

Az éjjel nyugalomban telt el. *Sabacnál* lázasan folyt az átkelés, míg a délről hallható harcizaj lassankint elcsendesedett. Úgy látszott: a 15. és 4. dandárnak sikerült az ellenséggel való érintkezést megszakítania, anélkül, hogy a szerbek tovább üldözték volna.

Ezredünk kivonulása Szerbiából.

December 12-én, szombaton, reggel 5 óra 45 perckor kapta Dec. 12. meg a 79. dandár az átkelésre intézkedő parancsot. E szerint a dandár csapatait az esthomály beállta után hajózzák át a *Száván*.

Röviddel később az 1. közös gyaloghadosztály parancsnoksága alá rendelték dandárunkat.

Reggel 8 óra 30 perckor feltűntek a szerb járőrök a 30. ezred vonala előtt s megnyitották a tüzet, amelyhez a később beérkező osztagok is csatlakoztak. A 30-asok felvették a harcot, de nagyon megcsapant lőszerkészletük takarékosagra intette őket.

Sabac.

Délelőtt 10 óra 30 perckor azután támadásra indult az ellenség s mintegy 2—3 szerb zászlóalj nyomult előre a 30. ezred ellen. Támadása azonban derék testvérezredünk heves tüzeiben összeomlott, úgy hogy a szerbek visszavonultak és nagy távolságból lövöldöztek.

Déli 12 óra 30 perckor elrendelte a dandárparancsnokság a 29. ezred visszavonulását azzal, hogy áthajózását legkésőbb délután 3 órakor meg kell kezdenie, még pedig a *sabáci* gőzhajó kikötőnél. (D. St. Sabac.)

Az ezred délután 1 órakor hagyta el állásait s gyorsított menetben haladt a műúton *Sabac* felé, majd a városka délkeleti

szegélyén levő temetőnél elkanyarodva, a legészakkeletibb utcán át vonult a behajózás helyére, miközben a lakosság gúnyos megjegyzései kísérték.

A kis szerb városkában különben lázas ütemű mozgás uralkodott. Gőzösök és pontonok szállították át szünet nélkül a csapatokat a túlsó partra.

Ezredünk legénysége a többi alakulatok katonáival összekeveredve kelt át a Száván, mert arra a hajóra szállott, amelyen épen hely volt.

Ezért a kihajózás után sok időbe és fáradságba került, amíg az ezred összegyülekezett Ennek megkönnyítésére a gyülekezés a régi kötelékek szerint történt, úgy hogy újból megalakult a három zászlóalj, négy-négy századdal, azaz jobban mondva csak a keretek, mert hiszen ez az ezred csak roncsa volt az egykori 29. honvéd gyalogezrednek.

A III. zászlóalj parancsnokságát ismét *Milesz István* százados vette át.

Gyülekezés után az ezred *Klenakra* vonult s ott éjjelezett.

Az ellenség nem követte a visszavonuló csapatokat.

Másnap, december 13-án, vasárnap reggel 8 órakor elindult az ezred *Klenakról s Platicevon, Budjanovcin* át, parancs szerint *Pecheire* vonult, ahová este 7 óra 30 perckor érkezett meg.

Itt laktáborba szállott és éjjelezett.

Másnap, december 14-én, hétfőn folytatta menetét és *Popincire*, valamint *Prhovóra* ment. Az I. és III. zászlóalj *Prhovon*, a II. zászlóalj pedig *Popincin* jutott fedél alá. Laktáborhelyüket még délelőtt elérték s kétnapos pihenőt kaptak.

December 15-én és 16-án, kedden és szerdán — itt pihent az ezred, hosszú, véres küzdelmek és emberfeletti fáradalmak után.

Legénység és tisztikar egyaránt szánandó állapotban volt. A kiállott nélkülözésektől lesoványodva, torzonborz hajukkal, szakái ukkal, bajuszukkal, szinte rongyokban lógó ruhájukkal, köpenyükkal, lábbelinek már igazán nem nevezhető bakancsukkal, sőt egyesek szerb bocskorral a lábukon, csaknem felismerhetetlenek voltak.

Csupán a zászló, az ezredzászló ragyogott a becsület és a vitézség fényében.

A két napos pihenés, melyet alapos tisztálkodásra, varrásra és foltozásra, valamint a fegyverzet és felszerelés rendbehozatalára fordítottak, némileg enyhítette azt a szomorú képet, melyet az ezred mutatott, azonban még mindig nagyon sok kívánni valót hagyott hátra.

Az ugyancsak itt végrehajtott első állományrendezés ezzel az eredménnyel járt: ütközetlétszám mintegy 650 fő, lőszer 40—50 darab fejenként.

Az ezred, a hadosztályparancsnokság rendelete értelmében, így tagozódott

I. zászlóalj:	2 gyalogszázad	és 1 géppuska osztag
II.	2	1
III.	3	1

A parancsnokok beosztása ez volt:

Ezredparancsnok: *Intédy* Gyula alezredes

Ezredsegédtiszt: *Baló* Zoltán százados

I. zászlóalj:

Parancsnok: *Bihar* Elemér őrnagy

1. század parancsnoka: *Vizy* Antal főhadnagy

2. „ „ *Ókrös* Károly „

Géppuskaosztály parancsnoka: nincs

II. zászlóalj:

Parancsnok: *Körmendy* Lajos százados

5. század parancsnoka: *Bezerédy* Ákos hadnagy

6. „ „ *Dsida* Mihály főhadnagy

Géppuska osztag parancsnoka: *Zsemlye* őrmester

III. Zászlóalj:

Parancsnok: *Milesz* István százados

9. század parancsnoka: *Nagy* Ferenc főhadnagy

10. „ „ *Major* Nándor tartalékos hadnagy

11. „ „ *Veörös-Kovács* A. hadnagy

Géppuska osztag parancsnoka: *Wodlutschka* Károly főhadnagy.

December 16-án délelőtt 11 óra 30 perckor kapta az ezred a további menetintézkedéseket. Ezek szerint a 40. honvéd gyaloghadosztály a *Fruska Gora* déli lejtőjén levő községekbe vonul szállásra s ott retablírozzák.

Ezredünk retablírozása.

A kiadott intézkedések értelmében december 17-én, csütörtökön *Kraljevcire* vonult az ezred.

A II. zászlóalj, mint elővéd, reggel 7 óra 30 perckor indult el *Popinci* délnyugati ki járójától.

Az *Intédy* alezredes alatt vonuló főcsapat — I. és III. zászlóalj, valamint a vonat — *Prhovo* mellett a *Javcina* hídnál gyülekezett s 7 óra 45 perckor indult el.

Útvonala *Pecincin*, *Dobrincin* át vezetett s délután 1 órakor érkezett az ezred *Kraljevci*be, ahol laktáborba szállott és éjjelezett.

December 18-án, pénteken, reggel 8 órakor folytatta menetét s *Rumán* át *Radinci-re* vonult, ahová délután 1 óra 30 perckor érkezett meg. Közben *Rámától* nyugatra, délelőtt 10 óra 45 perctől délig pihenőt tartott.

Az éjszakát *Radincin* töltötte, laktáborban.

Másnap, december 19-én, szombaton, reggel 8 órakor indult tovább s délután 1 és 2 óra között foglalta el a nagy pihenés idejére kijelölt laktábor szállásait *Lezimir* és *Sisatovac* községekben.

Az I. és II. zászlóalj, valamint a vonat *Lezimiren*, a III. zászlóalj pedig *Sisatovacon* pihent az 1914-es esztendő hátralevő 12 napja alatt.

Ezt az időt pihenésre, a felszerelés javítására s kiképzésre használták fel. Emellett, ha nem is bőséges, de mégis jelentős ruha- és bakancs pótlást kapott a legénység, úgy hogy a legégetőbb hiányokat sikerült pótolni. Ugyancsak kiegészítették a vonatfelszerelést is.

A december 20-án, vasárnap, beérkezett menetalakulat beosztása után ezredünk tagozása és tisztikara ez volt:

Ezredparancsnok: *Intzédy Gyula* alezredes

Ezredsegédtiszt: *Baló Zoltán* százados

Vonatparancsnok: *Maár József* főhadnagy gt.

Ezredélelmező tiszt: *B. Szabó János* főhadnagy gt.

Ezredorvos főnök: *Dr. Balázs István* tartalékos főorvos

I. zászlóalj:

Parancsnok: *Bihar Elemér* őrnagy

Segédtiszt: *Koháry Endre* tartalékos zászlós

Géppuska osztag parancsnok: *Ibrányi Mihály* zászlós

Gazdasági hivatal főnök: *Maár József* főhadnagy gt.

Orvos: dr. *Balázs István* tartalékos főorvos

1. század parancsnoka: *Ökrös Károly* főhadnagy

szakaszparancsnok: dr. *Szemere Árpád* tartalékos hadnagy

„ „ *Csőrt Árpád* „ „

„ „ *Csutkay Béla* zászlós

2. század parancsnoka: *Vizy Antal* főhadnagy

szakaszparancsnok: *Réti Miksa* tartalékos hadnagy

„ *Hudoba László* „ zászlós

3. század parancsnoka: *Bársony Ernő* „ hadnagy

szakaszparancsnok: *Korda Frigyes* „ „

„ *Sammel* „ László „

„ *Nagy Miklós* „ „

4. század parancsnoka: *Zlinszky Sándor* főhadnagy

szakaszparancsnok: *Pataács Rezső* tartalékos hadnagy

G. Kecskés Kálmán „ „

Dr. Bernát Mihály „ „

II. zászlóalj:

- Parancsnok: *Körmendy* Lajos százados
 Segédtszt: *Friedl* Károly tartalékos zászlós
 Géppuska osztag parancsnok: *Hajós* Lajos hadnagy
 Gazdasági hivatal főnök: *Bárdos* Jenő hadnagy gt.
 Orvos: *Dr. Kupcsák* tartalékos segédorvos
5. század parancsnoka: *Bezerédy* Ákos hadnagy
 szakaszparancsnok: *Szczepkowszky* tartalékos hadnagy
 „ *Tózsér* Mihály „ zászlós
 „ *Dr. Dömötör* Gergely tartalékos had-
 apródjelölt
6. század parancsnoka: *Kóbor* Imre tartalékos hadnagy
 szakaszparancsnok: *Rudas* Béla „ „
 „ *Vághy* Gyula „ zászlós
 „ *Vértes* Gyula „ hadapródjelölt
7. század parancsnoka: *Polnauer* Béla „ hadnagy
 szakaszparancsnok: *Scheitz* Oszkár tart. hadnagy
 „ *Pápay* Mihály „ zászlós
8. század parancsnoka: *Dsida* Mihály főhadnagy
 szakaszparancsnok: *Hencz* István tartalékos hadnagy
 „ *Nagy* Lajos „ zászlós

III. zászlóalj:

- Parancsnok: *Milesz* István százados
 Segédtszt: *Bercsényi* István tartalékos zászlós
 Géppuskás osztag parancsnok: *Wodlutschka* Károly főhadnagy
 Gazdasági hivatal főnök: *Fried* Henrik főhadnagy
 Orvos: *Dr. Biró* tartalékos segédorvos
9. század parancsnok: *Nagy* Ferenc főhadnagy
 szakaszparancsnok: *Dr. Bathó* János tartalékos zászlós
 „ *Antal* Móric „ hadapród
 „ *Dr. Gere* Lajos „ „
10. század parancsnok: *Major* Nándor „ hadnagy
 szakaszparancsnok: *Farkas* Gyula „ zászlós
 „ *Szárász* Ferenc „ „
11. század parancsnok: *Kanizsai-Nagy* Antal tartalékos hadnagy
 szakaszparancsnok: *Angyal* Béla tartalékos hadnagy
 „ *Fodor* Károly „ „
 „ *Csizmázia* „ hadapród
12. század parancsnok: *Veörös-Kovács* Andor hadnagy
 szakaszparancsnok: *Leipnik* Frigyes tartalékos zászlós
 „ *Vogel* Emil „ hadapród

A századok ismét 4—4 szakaszból állottak s a tiszt-, illetve tisztjelölt hiány miatt őrmesterek vagy törzsaltisztek állottak ama szakaszok élén, melyekhez tiszt nem jutott.

Élelmezési létszám:		Ütközet létszám:	
Ezredtörzs: 134 fő	120 ló;	83 puska	
I. zászlóalj: 665 „	111 „	580 „	2 géppuska
II. „ 743 „	127 „	493 „	2 „
III. „ 722 „	98 „	573 „	2 „
Összesen: 2264 fő	456 ló;	1729 puska	6 géppuska

Lezimir-sisatovaci laktáborukban ünnepelték meg derék honvédeink az első háborús karácsonyt is s a bizony csak nagyon méltányos okok miatt hazaengedett néhány szabadságos kivételével, a szeretet-csomagok mellett szegényes kis század-karácsonyfák fényében gondoltak családjukra s azokra a derék, felejthetetlen jász-kun fiukra, akik fölött csak a szerb erdők fenyevesei susogták az ősi, megható pásztoréneket.

December 26-án, *Tabajdy* Kálmán vezérőrnagy, hadosztályparancsnok, megbetegedett s *Plank* altábornagy vette át a hadosztály vezetését.

December 31-én, I. Ferenc József apostoli király az alábbi hadsereg- és hajóhad parancsot bocsátotta ki:

A búcsúzó esztendő utolsó 5 hónapja óta áll a reá és hű szövetségesére kényszerített harcban, amelyet sok, túlsúlyban levő hatalmú ellenség ellen vív.

Ha visszatekintek hadseregem és haditengerészetem szívós kitartására, harckészségére s halálmegvető vitézségére, akkor az új háborús esztendőre való kilátás azt a felemelő meggyőződést érleli meg Bennem, hogy Ausztria-Magyarország szárazföldi és tengeri hadinépe, a haza javára becsülettel állja meg a legnehezebb próbákat is.

Fájdalmas hálával és forró elismeréssel emlékezem arról a sok hősről, akik igazságos ügyünkért életüket adták a véres küzdőtéren. Köszöntöm derék katonáim mindegyikét azzal a reménységgel, hogy Isten segítségével győzelemre visszük az új esztendőt!

Bécs, 1914. december 31.

Ferenc József s. k.

Veszteségeink a Drina-menti 3-ik és arangjelovag-gorni milanovaci csatában, valamint a visszavonulás alatt.*)

I. Tisztek, tisztjelöltek és egyévi önkéntesek:

Elesett:

<i>Halmi Gyula</i> tartalékos hadnagy		<i>Balázstalvi Kiss Béla</i> népfőlkelő hadnagy (más csapattest kötelékében Ravna-gorán)
<i>Huber Nándor</i> tartalékos hadnagy		
<i>Káldor Miksa</i> tartalékos hadnagy		

Megsebesült:

<i>Löffler Emil</i> alezredes, ezredparancsnok		<i>Pál István dr.</i> tartalékos hadnagy
<i>Onkauer József</i> százados		<i>Schöller Károly</i> tartalékos hadnagy
<i>Szabó György</i> főhadnagy		<i>Androvics Dezső</i> zászlós
<i>Blanarovits Antal</i> tartalékos hadnagy		<i>Dassek József</i> zászlós
<i>Garay Gyula</i> tartalékos hadnagy		<i>Lévai Miklós</i> zászlós
<i>Heincz István</i> tartalékos hadnagy		<i>Raschovszky Béla</i> tartalékos zászlós
<i>Lukács Imre dr.</i> tartalékos hadnagy		<i>Váradí Béla</i> zászlós
		<i>Skultéti János</i> tartalékos hadapród

Hadifogságba került:

<i>Schutz Róbert dr.</i> ezredorvos		<i>Lung György</i> hadnagy
<i>Dr. Brezovszky Emil</i> tartalékos főorvos		<i>Németh Gyula</i> tartalékos hadnagy
<i>Schutz Rezső dr.</i> tartalékos főorvos (eltűnt)		<i>Pártos Lajos</i> tartalékos hadnagy
		<i>Torba Ferenc</i> tartalékos hadapród
		<i>Csatári Kálmán</i> e. é. önk. tizedes

*) Az egykori m. kir. 29. honvéd pótzászlóalj veszteség kimutatásai és a cs. és kir. hadügy-minisztérium veszteség listromái alapján.

II. Altisztek, örvezetők és honvédek:

(Rövidítések: örm. = örmester, szk. = svakaszevető, tiz. = tizedes, örv = örvezető, honv. = honvéd, seb. vivő = sebesültvivő. szd. = század, gpo. = géppuska oszt.)

Elesett:

Andrási Pál honv. (Jászapáti, 1914. XI. 7.)

Berta Kálmán szk. (Pusztataskony)

Bozsik István honv. (Cibakháza)

Beregszászi Pál honv. (Mezőtúr)

Balla Zsigmond honv. (Dévaványa)

Budai Vince örmester (Jászkarajenő)

Boda Lajos tiz. (Törökszentmiklós)

Balogh József honv. (Kecskemét, 7. szd.)

Becze Pál örv. (Nagykörös)

Bognár Ferenc tiz. (Jásziényszaru)

Bota Imre honv. (Jászberény)

Bódi Balázs örv. (Szolnok)

Beke Lajos honv. (Mezőtúr)

Baracsi Péter honv. (Szabadszállás)

Bak István honv. (Kunhegyes)

Bognár József honv. (5. szd. 1914. XI. 28.)

Bogdanovics Marko honv. (vonat, 1914. XII. 5.)

Csapó Béni honv. (Cegléd)

Csinger Ferenc honv. (Tószeg)

Csikos István honv. (Kóka)

Csoma Mihály honv. (Tiszarófi)

Dávid Sándor honv. (Kunmadaras)

Ecsedi Péter honv. (Karcag)

Endrédi Pál honv. (Kunhegyes)

Erdős Lajos honv. (Dévaványa)

Fehér Zsigmond szk. (Dévaványa)

Földi Ferenc honv. (Szolnok)

Ferkó Mihály honv. (Kiszács)

Fischer Adolf tiz. (Budapest)

Fackl József honv. (Törökszentmiklós)

Farkas II. István honv. (Szabadszállás)

Gulyás János honv. (Dévaványa)

Győri István örv. (Jászapáti)

Gedei István honv. (Kóka)

Gondi József honv. (Kiskunfélegyháza)

Gál Pál honv. (Tápiószéle)

Gedei Kálmán honv. (Jászberény)

Gubicska György honv. (8. szd.)

Gotschal Péter honv. (Harta, 1914. XII. 5.)

Győri Imre örv. (9. szd. 1914. XII. 5.)

Hegedüs Frigyes honv. (Cibakháza)

Horváth István honv. (Mezőtúr, 1914. XI. 28.)

Hajnal József örv. c. tiz. (Kőtelek)

Horváth Sándor honv. (Turkeve)

Hegyí András honv. (Abony)

Hirsch II. János honv. (9. szd. 1914. XI. 26.)

Jakab Antal honv. (Cegléd)

Juhász István honv. (Mezőtúr)

Juhász János honv. (Ujszász)

Kiss József honv. (Kerekegyháza)

Kivágó Sándor honv. (Solt)

Kása László honv. (Nagykörös)

Káló Pál örv. (Besenyszög)

Kiss Mihály honv. (Jánoshida, 1914. XI. 28.)

Kis Antal honv. (Kunszentmárton, 5. szd.)

Kadenczki István honv. (Abony)

Káré István honv. (Csépa)

Kovács András honv. (Kunszentmárton)

Kelemen Gyula honv. (Fegyvernek)

Kardos József honv. (Kecskemét)

Kaszab János tiz. (Jászárokszállás)

Kiss Imre honv. (Karcag)

- Z. Kovács István honv. (Kecskemét)
 Keri Imre honv. (Kecskemét)
 Kása József honv. (7. szd. 1914. XII. 4.)
 Kemencsi József tiz. (2. szd. 1914. XII. 5.)
- Lázár János honv. (Jászládány)
 Lenhardt Jakab szkv. (Torzsa)
- Mihály József János honv. (Turkeve)
 Magyar István honv. (11. szd. 1914. XII. 6.)
 Mészáros Imre honv. (8. szd. 1914. XI. 7.)
 Molnár József őrv. (Jászberény, 1914. XI. 28.)
- Nagy György tiz. (Törökszentmiklós)
 Németh László honv. (Farmos)
 Nagy Ferenc honv. (Tiszasüly)
 Nagy Lajos honv. (Fegyvernek)
 Nagy Ferenc honv. (Jászkarajenő)
 T. Nagy József honv. (Jászkarajenő)
 Nagy I. Gábor honv. (5. szd. 1914. XI. 7.)
 Nagy Sz. István honv. (Kecskemét, 1914. XI. 7.)
 Németh János honv. (7. szd. 1914. XII. 4.)
- Olajos Mihály honv. (Karcag)
 Oravecz József őrv. (Cegléd)
 Gllé Antal tiz. (Karcag)
 Grosz István honv. (Kisujzállás)
- Sz. Papp Sándor seb. vivő (Dévaványa)
 Foltár János honv. (Mezőtúr)
 Perlaki Lajos honv. (Jászárokszállás)
 Pozsgai Ferenc szkv. (Kóka, 1914. XI. 7.)
 Pozsonyi Pál honv. (Jászberény, 1914. XI. 7.)
 Planiska Ernő őrv. (Szolnok)
- Radakov György honv. (Ópalánka)
- Rigó Ferenc honv. (Szolnok)
- Soós Sándor honv. (Karcag)
 Suki Sándor honv. (Törökszentmiklós)
 Sándor Imre seb. vivő (Jásziényszaru)
 Sipos Imre honv. (Jászkarajenő)
 Sárík I. Ferenc honv. (Cegléd)
 Samu Ferenc honv. (Abádszalók)
 Sisa István honv. (Jászberény)
 Salkó Sándor honv. (2. szd. 1914. XI. 28.)
 Sklenér Sándor honv. (12. szd. 1914. XII. 6.)
- Schwarz Szántó Sámuel honv. (Kunmadaras)
- Szabó Béla honv. (Tiszaölvár)
 Szemők Sándor honv. (Nagykörös, 1914. XI. 28.)
 Szabó Mihály honv. (Tiszavárkony, 2. szd.)
 Szűcs Kálmán honv. (Turkeve)
 Szűcs Géza honv. (Nagykörös)
 Szappanos Bálint honv. (Kunszentmiklós)
 Cs. Szabó Béla tiz. (Cegléd)
 Szabó Imre honv. (Dömsöd)
 G. Szabó Imre tiz. (Kecskemét)
 Szabó János tiz. (5. szd. 1914. XI. 28.)
 Szántó Sámuel tiz. (2. szd. 1914. XII. 5.)
- K. Tóth András honv. (Kisujzállás)
 Tyukodi Lajos Péter őrv. c. tiz. (Karcag)
 Tóth András honv. (Tóalmás, 6. szd.)
 Tolnai Antal honv. (Mezőtúr)
 Tóth János honv. (Hódság)
 Tarcsányi Albert honv. (Tiszasüly)
 Tömösközi Ambrus honv. (Nagykörös)
 Tajti József honv. (Törökszentmiklós)
 Tóth András tiz. (Kecskemét)
- Vaszits Milda honv. (Sajkáslak)

- Z. Kovács István honv. (Kecskemét)
 Keri Imre honv. (Kecskemét)
 Kása József honv. (7. szd. 1914. XII. 4.)
 Kemencsi József tiz. (2. szd. 1914. XII. 5.)
- Lázár János honv. (Jászládány)
 Lenhardt Jakab szkv. (Torzsa)
- Mihály József János honv. (Turkeve)
 Magyar István honv. (11. szd. 1914. XII. 6.)
 Mészáros Imre honv. (8. szd. 1914. XI. 7.)
 Molnár József őrv. (Jászberény, 1914. XI. 28.)
- Nagy György tiz. (Törökszentmiklós)
 Németh László honv. (Farmos)
 Nagy Ferenc honv. (Tiszasüly)
 Nagy Lajos honv. (Fegyvernek)
 Nagy Ferenc honv. (Jászkarajenő)
 T. Nagy József honv. (Jászkarajenő)
 Nagy I. Gábor honv. (5. szd. 1914. XI. 7.)
 Nagy Sz. István honv. (Kecskemét, 1914. XI. 7.)
 Németi János honv. (7. szd. 1914. XII. 4.)
- Olajos Mihály honv. (Karcag)
 Oravecz József őrv. (Cegléd)
 Ollé Antal tiz. (Karcag)
 Grosz István honv. (Kisujzállás)
- Sz. Papp Sándor seb. vivő (Dévaványa)
 Folgár János honv. (Mezőtúr)
 Perlaki Lajos honv. (Jászárokszállás)
 Pozsgai Ferenc szkv. (Kóka, 1914. XI. 7.)
 Pozsonyi Pál honv. (Jászberény, 1914. XI. 7.)
 Planiska Ernő őrv. (Szolnok)
- Radakov György honv. (Ópalánka)
- Rigó Ferenc honv. (Szolnok)
- Soós Sándor honv. (Karcag)
 Suki Sándor honv. (Törökszentmiklós)
 Sándor Imre seb. vivő (Jásziényszaru)
 Sipos Imre honv. (Jászkarajenő)
 Sárík I. Ferenc honv. (Cegléd)
 Samu Ferenc honv. (Abádszalók)
 Sisa István honv. (Jászberény)
 Salkó Sándor honv. (2. szd. 1914. XI. 28.)
 Sklenér Sándor honv. (12. szd. 1914. XII. 6.)
- Schwarz Szántó Sámuel honv. (Kunmadaras)
- Szabó Béla honv. (Tiszaölvár)
 Szemők Sándor honv. (Nagykörös, 1914. XI. 28.)
 Szabó Mihály honv. (Tiszavárkony, 2. szd.)
 Szűcs Kálmán honv. (Turkeve)
 Szűcs Géza honv. (Nagykörös)
 Szappanos Bálint honv. (Kunszentmiklós)
 Cs. Szabó Béla tiz. (Cegléd)
 Szabó Imre honv. (Dömsöd)
 G. Szabó Imre tiz. (Kecskemét)
 Szabó János tiz. (5. szd. 1914. XI. 28.)
 Szántó Sámuel tiz. (2. szd. 1914. XII. 5.)
- K. Tóth András honv. (Kisujzállás)
 Tyukodi Lajos Péter őrv. c. tiz. (Karcag)
 Tóth András honv. (Tóalmás, 6. szd.)
 Tolnai Antal honv. (Mezőtúr)
 Tittl János honv. (Hódság)
 Tarcsányi Albert honv. (Tiszasüly)
 Tömösközi Ambrus honv. (Nagykörös)
 Tajti József honv. (Törökszentmiklós)
 Tóth András tiz. (Kecskemét)
- Vaszits Milda honv. (Sajkáslak)

- Bencsik András* honv. (9. szd.)
Bene Kálmán honv. (Nagykáta)
Béni József örv. (Kecskemét)
Berecki János honv. (8. szd.)
Bezzeg István honv. (5. szd.)
Bibiczki János honv. (Kecskemét)
Birkás János örv. (10. szd.)
Blaorits Mikula honv. (9. szd.)
Blazius Károly szkv. (11. szd.)
Bódi József örv. (9. szd.)
Bognár József honv. (1. szd.)
Bolykai István honv. (1. szd.)
Buvacs György honv. (11. szd.)
Bajusz Gábor honv. (11. szd.)
Bálint Mihály honv. (9. szd.)
Barhácsi Lajos honv. (7. szd.)
Barna Sándor honv. (7. szd.)
Barta Mihály honv. (9. szd.)
Bartók István honv. (9. szd.)
Benedek Ferenc tiz. (1. gpo.)
Bíró József honv. (9. szd.)
Bognár Ferenc tiz. (Jászárokszállás)
Bojtor András honv. (12. szd.)
Borsó Mihály örv. (5. szd.)
Botyán József honv. (12. szd.)
Borsó Ferenc tiz. (9. szd.)
Brenda József honv. (7. szd.)
Burás Bálint honv. (11. szd.)
Burka János honv. (9. szd.)
- Cserta János* honv. (Jászberény, tüdő-lövés, megh. 1914. XII. 14.)
Csabajdi István honv. (11. szd.)
Csák Antal honv. (11. szd.)
Csáki Mihály örv. (8. szd.)
Csáki Mihály honv. (Tápiógyörgye)
Csató István honv. (10. szd.)
Csaplár József honv. (Szeged)
Cseh Benjamin örv. (Cegléd)
Csikós Z. Pál honv. (11. szd.)
Csillag Adolf honv. (9. szd.)
Csipő Sándor honv. (5. szd.)
Csontos János honv. (Turkeve)
Csörögi Albert honv. (Abony)
Czeplédi Sándor honv. (Jászfényszaru)
- Csetényi Antal* honv. (Ujszász)
Cziger Ferenc honv. (Monostorszeg)
- Czup Lukács* honv. (Kunhegyes)
Csajbók István tiz. (Tiszabura)
Csák János honv. (Jászberény)
Csenda István honv. (Karcag)
Csermák Pál szkv. (Erzsébetfalva)
Cseróczy Pál honv. (8. szd.)
Csikós István honv. (Jászládány)
Csikós Kálmán honv. (1. szd.)
Csipő Lajos honv. (11. szd.)
Csizmás Lajos honv. (9. szd.)
Cseh Imre honv. (5. szd.)
Csontos Elek honv. (Jászberény)
Csubrin Márton honv. (3. szd.)
Czakó Menyhért honv. (Kunszentmárton)
Czeplédi Károly honv. (Tiszaföldvár)
Czigler Frigyes örv. (Bácskeresztur)
Csoma Sándor honv. (11. szd.)
Csató László honv. (12. szd.)
Csontos János honv. (7. szd.)
Csuka Ignác honv. (1. gpo.)
Cziger Ignác honv. (9. szd.)
- Diós István* örv. (Dévaványa, fejlődés, megh. 1914. XI. 17.)
Deák Mihály honv. (Mezőtúr, megh. 1914. XII. 2.)
Dudás Ambrus honv. (Nagykörös)
Dusek Márton örv. (6. szd.)
Darki Mihály honv. (9. szd.)
Dasinger Miklós tiz. (8. szd.)
Dékány Gyula honv. (Dévaványa)
Delü Lajos honv. (Csépa)
Deutsch Márton honv. (11. szd.)
Dienes Lajos honv. (Kunhegyes)
Dobos János honv. (Dunavecse)
Dobos Pászti Kálmán honv. (Jászkisér)
- Dobrin Pál* tiz. (11. szd.)
Dömök Gábor örv. (11. szd.)
Dori Imre honv. (Jászárokszállás)
Danics Mihály honv. (Dunavecse)
Davidov Dusan tiz. (10. szd.)
Deutschenschmidt Géza örv. (Szolnok)
- Darázs István* honv. (Tápiószele)
Darok József honv. (7. szd.)
Dávid Sándor honv. (5. szd.)

Demeter György szkv. (9. szd.)
Demeter István honv. (11. szd.)
Dravucz Ignác szkv. (9. szd.)

Egedi József honv. (Abony)
Ernsz János honv. (5. szd.)
Erdélyi Márk honv. (9. szd.)
Erdős I. András honv. (11. szd.)
Egei Antal honv. (6. szd.)
Erdei István örv. (Törökszentmiklós)
Erdei Mihály honv. (5. szd.)
Erdélyi Lajos honv. (8. szd.)
Erneszt Sándor honv. (7. szd.)
Eszes János honv. (12. szd.)

Freitag Fülöp tiz. (Kisér)
Faragó Balázs honv. (8. szd.)
Farkas B. József honv. (Nagykörös)
Farkas József honv. (Fülöpszállás)
Farkas József honv. (Tápiószele)
Farkas Károly honv. (Cegléd)
Farkas K. Sándor honv. (8. szd.)
Fazekas János honv. (9. szd.)
Fazekas Mihály honv. (Nagyvárad)
Fehér Vendel honv. (Törökszentmik-
 lós)
Fejes Sándor honv. (Tiszaróff)
Fekete Ferenc honv. (6. szd.)
Fekete József tiz. (Jászkisér)
Fekete Károly honv. (Jászládány)
Felenák András honv. (Ujvidék)
Finta Imre honv. (Turkeve)
Fodor Béla honv. (7. szd.)
Földesi Zsigmond honv. (Dévaványa,
 1885.)
Földházi Károly örv. (Abádszalók)
Friedmann Armin honv. (6. szd.)
Fábián Gábor honv. (Abádszalók,
 1889.)
Faragó Gergely honv. (Kecskemét)
Farkas József honv. (9. szd.)
Farkas Károly örv. (10. szd.)
Fazekas István honv. (10. szd.)
Fehér Máttyás honv. (Dévaványa)
Fejes József honv. (3. szd.)
Féka József honv. (Karcag)
Felek Béla honv. (3. szd.)
Flach János honv. (6. szd.)

Fajka József honv. (Jánoshida)
Freitag Sámuel szkv. (3. szd.)
Fekete József honv. (Zagyvarékás)
Fanyó Gyula tiz. (6. szd.)
Farkas János tiz. (Kenderes)
Fehér Károly tiz. (2. szd.)
Fejes József örm. (Besenyszög)
Forgó Lajos honv. (10. szd.)

Gácsi János örv. (Mesterszállás)
Galambosi Pál örv. (Pánd)
Galao Vince honv. (Zombor)
Gárdonyi Mihály honv. (Orgovány)
Garics Ferenc honv. (Jászárokszállás)
Gergely Ferenc tiz. (Pánd)
Geröcs Péter honv. (11. szd.)
Glusztli István örv. (Dunapataj)
Gulyás István honv. (Mezőtúr)
Gulyás János honv. (11. szd.)
Gulyás Károly honv. (6. szd.)
Gyurkó István honv. (7. szd.)
Gecsér Lajos honv. (11. szd.)
Gelei János honv. (8. szd.)
Gellér Sándor honv. (Tiszaföldvár)
Gonda Lajos honv. (11. szd.)
Gorbu István honv. (8. szd.)
Grüesz István honv. (Abony)
Gróf Zsigmond honv. (Sáp)
Grossman Izidor örv. (8. szd.)
Guth Károly honv. (Jászó)
Gyenes Sándor honv. (9. szd.)
Garzó Lajos tiz. (Cegléd)
Gatyán József örv. (12. szd.)
Geröcs István tiz. (2. szd.)
Göblyös István honv. (7. szd.)
Gubácsi Sándor tiz. (2. szd.)
Gyenes János honv. (7. szd.)
Gyenge Balázs honv. (5. szd.)
Győre János honv. (9. szd.)
Gyula István tiz. (2. szd.)

Hajdu István honv. (Zagyvarékás)
Halácski Ferenc honv. (8. szd.)
Hárai János örv. (6. szd.)
Hazai Imre honv. (Tiszaföldvár)
Hegedüs Gábor tiz. (8. szd.)
Herich Ferenc honv. (8. szd.)
Hering Sándor honv. (11. szd.)

- Herkules István* honv. (Jákóhalma)
Hódosi Imre honv. (Turkeve)
Hoksári László örv. (11. szd.)
Horváth István honv. (11. szd.)
Horváth János honv. (Nagykörös)
Horváth Lajos örv. (10. szd.)
Huszár Sándor honv. (Cegléd)
Hajnál János honv. (3. szd.)
Halmi József honv. (11. szd.)
Hardi Pál honv. (Kecskemét)
Hegedüs István örv. (3. szd.)
Hegedüs János honv. (9. szd.)
Herceg Mátyás honv. (8. szd.)
Herédi Ferenc tiz. (Abony)
Holló István örv. (Tiszaszentmárton)
Horváth Gábor honv. (8. szd.)
Horváth B. Károly honv. (1. szd.)
Huszánk Pál honv. (3. szd.)
Huszár József örv. (9. szd.)
Hátra József honv. (Alattyán)
Hasznos András honv. (11. szd.)
Hegedüs Pál honv. (7. szd.)
Herbály Zsigmond honv. (11. szd.)
Hévér István honv. (Tápiószéle)
Hirts Pásztor István honv. (10. szd.)
Huszár István honv. (7. szd.)
- Juhász István* örv. (Tiszarofi, megh.)
Jusztár István tiz. (6. szd.)
Ignác Béla honv. (Tószeg)
Ivanics Lajos honv. (Abony)
Jakab Lukács honv. (Szabadszállás)
Jakab I. Vince honv. (Jászapáti)
Jenei Sándor honv. (Kecskemét)
Ivanovics Zsarkó örv. (6. szd.)
Joó Imre honv. (Kunmadaras)
Juhász János szkv. (9. szd.)
Juhász Mihály honv. (Nagykörös)
Juhász Rafael seb. vivő (9. szd.)
Jusczik János örm. (8. szd.)
Ignác József honv. (Zagyvarékás)
Iván András honv. (3. szd.)
Jakab L. Gábor tiz. (5. szd.)
Jakab Henrik honv. (Harta)
Janku Ignác honv. (Tiszarofi)
Ivanszki Szilárd honv. (Bácsszent-
 andrás)
Józsa István örv. (Kisujszállás)
- Juhász Antal* tiz. (Mezőtur)
Juhász Flórián honv. (Szelevény)
Juhász Imre honv. (11. szd.)
Juhász István örv. (Tiszaderzs)
Juhász István honv. (3. szd.)
Jurás János honv. (3. szd.)
Jurinka Ferenc honv. (Szabadszállás)
Istráb László honv. (Nagykörös)
Jánosi József tiz. (11. szd.)
Jó József tiz. (2. szd.)
- Kállai Béla* honv. (6. szd.)
Kállai Sándor honv. (Izsák)
Kányó István honv. (Tóalmás)
Káposztás László honv. (8. szd.)
Karsai Sándor honv. (7. szd.)
Kasza Imre honv. (6. szd.)
Kaszás József honv. (Kerekegyháza)
Kátai Béla honv. (9. szd.)
Katona János honv. (8. szd.)
Kávász Gábor honv. (Tiszaföldvár)
Kecskés Kálmán örv. (Jászsalsószent-
 györgy)
Kelemen Dezső honv. (Mezőtúr)
Kellő Gábor honv. (8. szd.)
Kerekes István honv. (Kecskemét)
Kerekes Sándor honv. (Csongrád)
Kiss András honv. (Kiskunfélegyháza)
Kiss Cs. Ferenc honv. (11. szd.)
Kiss János örv. (Kecskemét)
Kiss K. Sándor honv. (Túrkeve)
Klajkó János honv. (Csengőd)
Kollár László honv. (Nagykörös)
Kolozsvári Imre honv. (Kunhegyes)
Kolozsvári József honv. (Kecskemét)
Kondisz Károly honv. (5. szd.)
Kontra Mihály honv. (6. szd.)
Korda Sándor honv. (Mezőtúr)
Kós Lajos tiz. (Turkeve)
Kozmai István honv. (10. szd.)
Kosztolányi István honv. (5. szd.)
Köteles Antal örv. (5. szd.)
Kovács Imre honv. (Kunmadaras)
Kovács István honv. (11. szd.)
Kovács István honv. (Karcag)
Kovács II. István honv. (10. szd.)
Kovács János honv. (Fegyvernek)
Kovács Cs. István örv. (Karcag)

- Kovács József* örv. (Tápiószecső)
Kakuk András honv. (Dévaványa)
Kállai György honv. (8. szd.)
Kalmár József honv. (Jászládány)
Kálnai István honv. (10. szd.)
Karkucz István honv. (8. szd.)
Karsai Károly honv. (11. szd.)
Kasza János honv. (8. szd.)
Kaszab Balázs honv. (Jászárokszállás)
Kecskés János örv. (10. szd.)
Keresztes Lajos honv. (Tiszakürt)
Király István honv. (Tass)
Kiss B. András honv. (Jászkarajenő)
Kiss Imre honv. (1. szd.)
Kiss János honv. (11. szd.)
Kiss József Jakab honv. (4. szd.)
Kiss Lajos honv. (1. szd.)
Kis Mátyás Máté honv. (1. szd.)
Knodel Tamás honv. (1. szd.)
Koczián Ferenc honv. (8. szd.)
Komáromi Gábor honv. (6. szd.)
Komlósi Antal tiz. (Kunszentmiklós)
Koncz Menyhért honv. (9. szd.)
Korán János honv. (Kecskemét)
Kovács Antal honv. (1. szd.)
Kovács István honv. (Szolnok)
Kovács József honv. (Jászládány)
Kovács Lajos örv. (Kecskemét)
Kovács Mihály örv. (10. szd.)
Kovács Menyhért honv. (5. szd.)
Kovács M. Zsigmond örv. (Jászkisér, 4. szd.)
Kovács A. Sándor honv. (Jászberény)
Kövér János honv. (11. szd.)
Krajzik Sándor honv. (9. szd.)
Kulmann Pál honv. (6. szd.)
Kun József tiz. (Jászládány)
Kun Mihály tiz. (1. szd.)
Kálmán József örv. (Tiszaföldvár)
Kálmán Károly tiz. (12. szd.)
Kancsár István honv. (7. szd.)
Kármán István honv. (10. szd.)
Kenyő József honv. (Farmos)
Kiss Sz. Mihály tiz. (2. szd.)
Kiss Antal honv. (7. szd.)
Kovács Kálmán örv.
Kovács László honv. (Karcag, 2. szd.)
- Kovács Lőrinc* honv. (Karcag, 2. szd.)
Kovács Mihály honv. (Túrkeve, 7. szd.)
Kovács Pál tiz. (Kecskemét)
Kovács Ny. Sándor honv. (5. szd.)
Krnyalics János honv. c. örv. (11. szd.)
Kuli Mátyás honv. (8. szd.)
Kulics Mihály honv. (6. szd.)
Kun Mihály honv. (Karcag, 7. szd.)
Kiss József eü. örm. (5. szd.)
Kiss I. Lajos honv. (12. szd.)
Koczián Péter honv. (Ujszász)
Komlósi Antal honv. (7. szd.)
Kovács András örv. (9. szd.)
Kovács Elek honv. (Túrkeve)
Kovács III. József honv. (5. szd.)
Krepecz Sándor honv. (7. szd.)
Kreskovits Ferenc honv. (7. szd.)
Krizsán János honv. (Tápiószele)
Kurusz Elek honv. (Kunszentmárton)
- Lajos István* honv. (Kecskemét)
Lakatos József honv. (Túrkeve)
Lakatos Sándor honv. (Jászberény)
Lantos Pál örv. (Lajosmizse)
Laszár Vilmos honv. (Cegléd)
László János örv. (Kóka)
Lázár János tiz. (Mezőtúr)
Lékö József örv. (Jákóhalma)
Lengyel József honv. (Cegléd)
Lengyel Kálmán honv. (2. szd.)
Lőrincz Kálmán honv. (Pánd)
Lovász János honv. (8. szd.)
Ludányi László honv. (Lajosmizse)
Laczkó István honv. (Tápióság)
Lajkos Lázár honv. (1. szd.)
Lajos Ferenc szkv.
Lampert József honv. (3. szd.)
László Illés honv. (8. szd.)
Lehóczki Henrik honv. (Harta)
Lehóczki Mihály honv. (Jászárokszállás)
Lendvai János honv. (Nagykátá)
Luttmann Henrik honv. (12. szd.)
Lévai Károly honv. (9. szd.)
Major Emánuel honv. (Jászárokszállás)

- Mák Pál* honv. (Kecskemét)
Manga András honv. (10. szd.)
Markusz István honv. (Kunszentmik-
 lős)
Márton B. Imre honv. (Kecskemét)
Maczkó János honv. (Tóalmás)
Majók János honv. (Cibakháza)
Mendorier Adám honv. (5. szd.)
Mészáros József honv. (7. szd.)
Mező Pál honv. (Abádszalók)
Mészáros József honv. (Fülöpszállás,
 7. szd.)
Mihály Pál honv. (Kocsér)
Mészáros Lajos honv. (Tiszabura)
Mistyecz György honv. (6. szd.)
Mészáros Péter honv. (5. szd.)
Mizsei István örv. (Jászberény)
Mócza József örv. (5. szd.)
Móczka István honv. (Nagykörös)
Molnár József honv. (Jászárokszál-
 lás, 4. szd.)
Molnár Lajos honv. (Kunszentmiklós,
 2. szd.)
Murányi Károly honv. (7. szd.)
Madarász András honv. (11. szd.)
Magyar László tiz. (Cegléd)
Makai Ferenc honv. (Jászládány)
Makás Gábor honv. (Tiszabura)
Markács János honv. (5. szd.)
Markics János honv. (5. szd.)
Matyus Bálint honv. (12. szd.)
Mendi József honv. (2. szd.)
Menyhárt Antal honv. (Apostag)
Mészáros Dániel honv. (8. szd.)
Mihály Ferenc honv. (Szolnok)
Míroszavjev Szlavko honv. (11. szd.)
Mihályi Imre honv. (8. szd.)
Mojaczy István szkv. (5. szd.)
Mihályi László honv. (8. szd.)
Molnár Balázs honv. (5. szd.)
Mihály György honv. (8. szd.)
Molnár István honv. (5. szd.)
Molnár Mihály II. honv. (6. szd.)
Molnár József honv. (6. szd.)
Molnár Sándor honv. (Jászkarajenő)
Molnár József tiz. (2. szd.)
Mudris Lajos honv. (6. szd.)
Molnár Károly honv. (6. szd.)
Magdiés István örv. (6. szd.)
Molnár László honv. (1. szd.)
Mahovicz Mihály honv. (7. szd.)
Malok Sándor honv. (5. szd.)
Menyhárt István honv. (4. szd.)
Mészáros András örv. (9. szd.)
Mihály József honv. (Törtel)
Mizsei István honv. (11. szd.)
Molnár János honv. (6. szd.)
Nagy H. Ferenc honv. (8. szd.)
Nagy H. János tiz. (Törökszentmik-
 lős)
Nagy L. Imre tiz. (12. szd.)
Nagy Márton honv. (11. szd.)
V. Nagy István honv. (Karcag)
Nagy Mihály honv. (Karcag)
Nagy József örv. (9. szd.)
Nagy B. Sándor szkv. (Törökszent-
 miklós)
Nagy B. Sándor honv. (Fegyvernek)
Nagy Zoltán örv. (11. szd.)
Nagy Imre honv. (Tiszasas)
Návai István honv. (7. szd.)
Nagy Imre tiz. (III. gpo.)
Németh János tiz. (12. szd.)
Nagy Z. István honv. (11. szd.)
Németh János honv. (6. szd.)
Nagy János honv. (Abony, 6. szd.)
Nedejkov Mladen honv. (9. szd.)
Nagy János I. honv. (Kocsér)
Nemes István honv. (Szalkszentmár-
 ton)
Nagy G. Lajos honv. (5. szd.)
Német János honv. (8. szd.)
Nagy László honv. (11. szd.)
Nyolcas Mátyás honv. (Jászládány)
Nagy L. Sándor honv. (Mezőtúr)
Nagy Bálint honv. (10. szd.)
Nagy S. Sándor honv. (9. szd.)
Oláh József honv. (11. szd.)
Oláh Miklós honv. (8. szd.)
Olafos János honv. (Mezőtúr)
Ország Mihály honv. (Kecskemét)
Ózér Jakab örv. (Hódság)
Oláh II. Sándor honv. (7. szd.)
Ollé János honv. (11. szd.)

- Orsó Gyula* szkv. (9. szd.)
Oláh István honv. (4. szd.)

Pádár Zakariás honv. (Nagykörű)
Palkó Menyhért honv. (Nagykátá)
Panducz János tiz. (Budakeszi)
Pap Lajos szkv. (5. szd.)
Pap Mihály honv. (Dunavecse)
Papp László honv. (5. szd.)
Pásztor Imre honv. (11. szd.)
Pernyész Dezső honv. (8. szd.)
Petrik Imre honv. (2. szd.)
Pintér János honv. (Fülöpszállás, 2. szd.)
Pittel Jakab tiz. (Barócz)
Podragya Mihály örm. (Tápiógyörgye)
Pollich József örv. (Szilberek)
Popoviczky Lázár honv. (6. szd.)
Pádár Kálmán honv. (Kocsér)
Pákozdi Benő örv. (Cegléd)
Pál Károly honv. (7. szd.)
Palotai Ernő honv. (11. szd.)
Pap János tiz. (Jákóhalma)
Pap Jenő örv. (Abony)
Pap József örv. (Budapest)
Pap B. Lajos honv. (Tiszaföldvár)
Pap István tiz. (Jászberény)
Pap József honv. (5. szd.)
Pesti Ferenc honv. (Nagykörös)
Pető II. Mátyás honv. (Jánoshida)
Petoje Vásza honv. (6. szd.)
Petró János honv. (8. szd.)
Pintér János honv. (Kóka, 2. szd.)
Plancsák Dénes honv. (Bácskeresztur, megh.)
Pomaházi József honv. (6. szd.)
Pomázi József honv. (10. szd.)
Palotai Lajos tiz. (Jászberény)
Pap Urbán Kálmán honv. (12. szd.)
Pap Sándor honv. (12. szd.)
Péntek Ignác honv. (10. szd.)
Péter Jakab szkv. (7. szd.)
Petró László tiz. (4. szd.)
Pífát József szkv. (12. szd.)
Plaveczi István honv. (7. szd.)

Rácz György örv. (Kunszentmiklós)
- Rácz István* örv. (10. szd.)
Rácz István honv. (Kisszállás)
Rácz József honv. (Jászdózsza)
Rédey Miklós honv. (11. szd.)
Ritka István honv. (3. szd.)
Ronyai Lajos honv. (5. szd.)
Rózsa Sándor honv. (Kunszentmárton)
Rusvai János honv. (11. szd.)
Rácz Pál honv. (Kecskemét)
Rácz Pál Mihály honv. (7. szd.)
Rajna I. János örv. (Tiszaderzs)
Rigó István honv. (8. szd.)
Rupauer Ferenc örv. (Hódság)
Rusvai Pál honv. (8. szd.)
Rivász István honv. (5. szd.)
Rosenbaki Balázs honv. (9. szd.)
Rózsa Imre honv. (11. szd.)
Rucska Mihály tiz. (2. szd.)

Sánta Imre honv. (Turkeve)
Sárik István tiz. (Cegléd)
Sas István honv. (Jászberény)
Serfőző János tiz. (5. szd.)
Sille András örv. (Palánka)
Singlár Cs. István honv. (8. szd.)
Sipos II. István honv. (8. szd.)
Sallai László honv. (Nagykörös)
Sándor Károly honv. (Alattyan)
Sipos I. István honv. (Mezőtúr)
Sipos József honv. (9. szd.)
Sipos Mihály honv. (8. szd.)
Skultéti József honv. (Abony)
Solyár József honv. (Kecskemét)
Somanovics Vince honv. (Bácsujfalu)
Somodi Lajos honv. (10. szd.)
Sörös István honv. (8. szd.)
Sisz István honv. (Abádszalók)
Sótér István honv. (Abádszalók)
Steiner Ernő örv. (Jászkarajenő)
Sticz István honv. (Szolnok)
Sulyok János honv. (11. szd.)
Sunyari Bálint tiz. (8. szd.)
Sürgös Imre honv. (Karcag)
Susa Albert tiz. (11. szd.)
Sági József honv. (3. szd.)
Selavin János örv. (5. szd.)
Simon Ferenc szkv. (Magyarkeszi)

- Simonyi Ferenc* honv. (Tiszarófi)
Sipos János honv. (Kecskemét)
Sklabanszky Mihály honv. (6. szd.)
Staxner János honv. (1. szd.)
Sütő István honv. (Tiszabura)
Sas István honv. (II. gpo.)
Seres Rókus honv. (Jászdózsza)
Simon László honv. (10. szd.)
Solti Ferenc tiz. (2. szd.)
Stakin Lázár honv. (5. szd.)
- Schmidt János* örv. (Jászkisér)
Schreiber Imre honv. (Tápiógyörgye)
- Szabó Károly* örv. (Kisujszállás, fej-
 lövés, megh. 1914. XII. 7.)
Szántó István honv. (Szolnok, megh.
 1914. XI. 30.)
Szabad János honv. (6. szd.)
Szabados Bálint honv. (8. szd.)
Szabados Mihály honv. (Bácskula)
Szabó Béla honv. (Tiszaföldvár)
Szabó István honv. (Tiszavárkony,
 11. szd.)
Szabó János honv. (6. szd.)
J. Szabó József honv. (Turkeve)
Szabó József honv. (8. szd.)
Szabó Lajos honv. (Tiszaföldvár, 2.
 szd.)
G. Szabó Lajos honv. (8. szd.)
Szabó Lajos honv. (Kunhegyes)
G. Szabó László örv. (Nagykörös)
Szabó Mihály honv. (Nagykörös)
Szabó Mihály örv. (8. szd.)
Szabó II. Sándor honv. (Kecskemét)
Szabó Zsigmond honv. (8. szd.)
Szaknei István honv. (8. szd.)
Szanku János örm. (Tápiószele)
Szántó Lajos honv. (Tiszaug)
Szeroczki János honv. (7. szd.)
Szarvak Miklós honv. (Kunszentmár-
 ton)
Szécsi Antal honv. (Jászberény)
Szegedi Péter honv. (Cegléd)
Szekeres Lajos honv. (Fegyvernek)
Szekeres Pál honv. (12. szd.)
Szél Mihály honv. (Kisujszállás, 7.
 szd.)
- Szép András* honv. (Szolnok)
Szép Ferenc honv. (9. szd.)
Szerencsi István honv. (Jásziény-
 szaru)
Szj János honv. (Tiszanagyrev)
Szikszi Béla tiz. (Jászdózsza)
Szilágyi Gergely honv. (Szelevény)
Szilágyi Péter honv. (Karcag)
Szilák István honv. (8. szd.)
Szilva János honv. (8. szd.)
Szilvási Mátyás honv. (Tiszasüly)
Szirmai Bálint honv.
Szavun János örv. (Sajkásgyörgye)
Szobák János honv. (5. szd.)
Szőke András honv. (Nagykátá)
Szőke Imre honv. (Kunhegyes, 11.
 szd.)
Szőke Lajos honv. (8. szd.)
Szölösi József honv. (11. szd.)
Szűcs Mihály örv. (Abony)
Szülle Ferenc honv. (Cegléd)
Szabó Ferenc honv. (11. szd.)
Szabó M. Lőrinc honv. (11. szd.)
Szabó K. Mihály honv. (5. szd.)
Szabó Pál honv. (Dévaványa)
Szabó Sándor honv. (Abádszalók)
Szabó V. Sándor honv. (6. szd.)
Szabó Zsigmond honv. (6. szd.)
Szabó F. Zsigmond honv. (Tiszabura,
 4. szd.)
Szakács Imre tiz. (6. szd.)
Szarka Vince honv. (9. szd.)
Szegi Sándor honv. (Jászkisér)
Székely József örv. (2. szd.)
Szekeresi Gyula honv. (3. szd.)
Szelezki János honv. (5. szd.)
Szépe László szkv. (Nagykörös)
Szerző Sándor honv. (Tiszabó)
Szőke Albert honv. (Kisujszállás)
Szöllős János honv. (Kötelek)
Szórád József örv. (Fülöpszállás)
Szórád László honv. (Tiszaderzs)
Sztaporszki István szkv. (Csurog)
Szűcs Ferenc honv. (Nagykörös, 1.
 szd.)
Szűcs István honv. (11. szd.)
Szabó Lukács honv. (2. szd.)
Szabó Mihály honv. (7. szd.)

- Szarvas Mihály* honv. (5. szd.)
Szécsényi János honv. (10. szd.)
Szécsi Tamás örv. (12. szd.)
- Tószegi Ferenc* tiz. (Nagykörös, tüdő-
 lövés, megh. 1914. XI. 17.)
Timár József honv. (Kecskemét, mell-
 lövés, megh. 1914. XI. 15.)
Takács Sándor honv. (8. szd.)
Tálas László tiz. (9. szd.)
Tarcsa István honv. (Tápiószele)
Terenyei Ferenc honv. (Jászárokszál-
 lás)
Tolnai István honv. (Tiszaderzs)
Tolvaj Ferenc honv. (Jászberény, 1.
 szd.)
Torma Sándor honv. (7. szd.)
Tóth András honv. (11. szd.)
Tóth Imre honv. (Kisujszállítás, 8. szd.)
Tóth István honv. (Tiszabő, 2. szd.)
Tóth I. János honv. (10. szd.)
Tóth Lajos honv. (Dévaványa, 7. szd.)
Tóth Pál honv. (Tizzasüly)
Tóth Sándor honv. (11. szd.)
Turi István honv. (Temerény)
Turi Sándor honv. (Kunmadaras)
Turóczi István honv. (8. szd.)
Tabi János honv. (5. szd.)
Takács János honv. (Abony)
Takács Jenő honv. (1. szd.)
Takács Károly honv. (2. szd.)
Tatosini György tiz. (Liliomos)
Tökés Sándor honv. (Cegléd)
Tóth András honv. (12. szd.)
Tóth Antal honv. (5. szd.)
Tóth K. Ferenc honv. (Kecskemét)
Tóth István honv. (1. szd.)
Tóth István tiz. (Lajosmizse)
Tóth B. István honv. (6. szd.)
Tóth K. István honv. (11. szd.)
Tóth József honv. (Temerény, 1. szd.)
Tóth Mihály honv. (8. szd.)
Tözsér Sándor honv. (Jászárokszál-
 lás)
Traub György honv. (Cegléd)
Tuszakov Brankó honv. (9. szd.)
Tábori Károly Sándor honv. (Jászbe-
 rény)
- Takács Imre* honv. (Mezőtúr, 6. szd.)
Tar József honv. (Cegléd)
Tobi Sándor honv. (7. szd.)
Töröcsik István honv. (11. szd.)
Töröcsik Lajos Gergely honv. (Jász-
 karajenő)
Tóth János tiz. (5. szd.)
Tóth János honv. (Törökszentmiklós)
Tóth József honv. (11. szd.)
Tóth Cs. Pál honv. (7. szd.)
- Urbán Mihály* honv. (6. szd.)
Urbán P. András honv. (Jászkarajenő)
Urbán József honv. (7. szd.)
- Vigh József* honv. (Abony, megh.
 1914. XII. 14.)
Vadák János honv. (8. szd.)
Vadas Balázs honv. (Abony)
Vajda István honv. (6. szd.)
Váradai János honv. (Kecskemét)
Váradai Sándor honv. (12. szd.)
Varga András honv. (Abony, 7. szd.)
Varga Ferenc örv. (Nagykörös)
Varga Cs. István honv. (Tiszainoka)
Varga B. Pál honv. (Kiskörös)
Vas Ferenc örv. (6. szd.)
Végghi Bálint honv. (5. szd.)
Vendek Mihály honv. (Vajszka)
Veres János tiz. (Tiszavárkony, 11.
 szd.)
Veres János honv. (Dévaványa, 2.
 szd.)
Vida Sándor honv. (Turkeve)
Vigh Dudás Mihály honv. (7. szd.)
Vincze Elek honv. (Kenderes, 8. szd.)
Virág András honv. (Besenyszög)
Virág László honv. (6. szd.)
Vizy Sándor honv. (Tiszaszentimre)
Vlanyi Mihály honv. (7. szd.)
Vörös István szkv. (8. szd.)
Vörös János honv. (Kunszentmárton)
Vad Ferenc honv. (Dévaványa)
Vagyina János honv. (6. szd.)
Varga Ferenc honv. (Kunmadaras, 3.
 szd.)
Varga Ferenc honv. (Abony, 3. szd.)
Varga Gyula honv. (Abony, 1. szd.)

Varga Lőrinc honv. (6. szd.)
Veszelovszky József honv. (6. szd.)
Veszprémi László honv. (6. szd.)
Vig Károly honv. (1. szd.)
Vida László tiz. (Pülpöszállás)
Vig János örv. (Kenderes)
Vincze János honv. (Szelevény)
Vincze Sándor honv. (Szentlőrinc-
 káta)
Viola Pál honv. (Zagyvarékás)
Vukics A. Miklós honv. (6. szd.)
Vajkó Radivoj honv. (2. szd.)
Vandzsár Mihály tiz. (Csépa)
Várdi István honv. (11. gpo.)
Varró István honv. (7. szd.)
Varró Pál honv. (2. szd.)
Vezyes Pál honv. (10. szd.)
Vékony Ferenc honv. (12. szd.)
Veres Lajos tiz. (5. szd.)
Vigh Bálint honv. (9. szd.)

Vikartuczki Imre honv. (9. szd.)

Wagner József tiz. (12. szd.)
Walter Jakob tiz. (7. szd.)

Zana Sándor honv. (Ujszász)
Zana János örv. (8. szd.)
Zári István honv. (6. szd.)
Zicki György honv. (Páhi)
Zombori András honv. (Szentlőrinc-
 káta)
Zombori István honv. (11. szd.)
Zsák János honv. (5. szd.)
Zsemlye József örm. (Abony)
Zakár Antal honv. (3. szd.)
Zakolizza István honv. (11. szd.)
Zrínyi István honv. (Szabadszállás)
Zsarnai Mátyás honv. (Nagykörrü)
Zsemberi János honv. (8. szd.)
Zsámai István honv. (7. szd.)
Zsámbok Albert honv. (12. szd.)

Eltűnt:

Antal József honv. (Dévaványa)
Albert József honv. (Solt)
Arnóczky Mihály tiz. (Rákócifalva)
Ádám Elek örv. (Jászkarajenő)
Adamecz József honv. (Kenderes)
Arnold Péter honv. (Harta)
Andás Szvetozár honv. (Zablya)
Bádonyi János honv. (Szolnok)
Beregyi György honv. (Bácsujfalu)
Bogdán Benjámín honv. (Cegléd)
Bátor István honv. (Besenyszög)
Borok Albert örv. (Kisujszállás)
Bagi József örv. (Kocsér)
Bulázs Ferenc honv. (Szolnok)
Birkás Imre honv. (Kenderes)
Bagi Lajos honv. (Jászapáti)
Bárány János honv. (Abony)
Bacsik József honv. (Kerekegyháza)
Boros Gábor honv. (Jászszentandrás)
Balogh András honv. (Kisujszállás)
Bóha József honv. (Törökszentmiklós)
Balla Sándor örv. seb. vívó (Kisuj-
 szállás)

Balog István honv. (Mezőtúr)
Bodri József honv. (Kecskemét)
Berecz Lajos honv. (Tiszaföldvár)
Bóta István honv. (Jászberény)
Bódog Mihály honv. (Kecskemét)
Beregszászi Lajos honv. (Kisujszál-
 lás)
Bódi Sándor honv. (Szolnok)
Boros István honv. (Szolnok)
Boánár Lőrinc kürtös (Karcag)
Bajnóczi István honv. (Szalkszent-
 márton)
Barna Károly honv. (Jászkisér)

Czakó Ignác honv. (Jászsalsószen-
 tgyörgy)
Czédulás József seb. vívó (Tápiógyör-
 gyc)
Cserni János honv. (Tápióság)
Csernusz Rudolf örv. (Cegléd)
Cser Mihály honv. (Tiszaföldvár)
Czakó András honv. (Jászszentand-
 rás)
Csikós Márton honv. (Nagykáta)

Császár István tiz. (Dunapataj)
Czakó József honv. (Tiszasüly)
Csonkics Novák honv. (Zablya)
Csicsmann Ferenc honv. (Jászkarajenő)

Dósa Imre honv. (Cegléd)
Domonkos János honv. (Mezőtúr)
Dékány Gergely honv. (Dévaványa)
Dósa Kálmán örm. (Jászkarajenő)
Dóka László örv. (Kocsér)

Ecsédi András honv. (Kunszentmárton)

Fehér Menyhért honv. (Cibakháza)
Fehér Gergely tiz. (Törökszentmiklós)
Fodor Sándor honv. (Szolnok)
Fehér Bálint honv. (Törökszentmiklós)

Faragó György örv. c. tiz. (Kecskemét)

Földes Lajos honv. (Kötelek)
Ferenci István utász (Cibakháza)
Fasiman Ábel honv. (Jászládány)
Földi Gergely honv. (Kecskemét)
Fakán Balázs honv. (Nagykörös)
Forgó István honv. (Kecskemét)
Fülle Miklós honv. (Cegléd)
Fehér Vendel honv. (Mesterszállás)

Festő Hegedűs János honv. (Kecskemét)

Farkas János honv. (Jászberény)
Farkas III. József honv. (Cegléd)
Fekete László örm. (Kecskemét)

Göz János tiz. c. szkv. (Tápiógyörgye)

Gelei I. Sándor honv. (Kunmadaras)
Gutfreund Ignác tiz. (Tószeg)

Gyanyfi Bálint honv. (Dévaványa)
Gudricza János honv. (Kecskemét)

Göz József örv. (Tápiószele)

Gulyás Vince honv. (Jászapáti)

Gyócsi Gábor honv. (Szalkszentmárton)

Grámán Balázs honv. (Szolnok)

Gellér István honv. (Mezőtúr)

Gyimola Lajos honv. (Tass)

Gulyás István honv. (Mezőtúr)

Harangozó Mátyás honv. (Mesterszállás)

Hajma Pál honv. (Kunszentmárton)

Héja Mihály honv. (Besenyszög)

Horváth Antal örv. (Mezőtúr)

Hajós István honv. (Turkeve)

Haller Fülöp tiz. (Jászkisér)

Hegedűs M. József honv. (Szajol)

Halasi Sándor honv. (Tass)

Halász György honv. (Kecskemét)

Hartván Lajos honv. (Tiszaföldvár, megerült)

Horváth András honv. (Jászsószentgyörgy)

Határ János Antal honv. (Kecskemét)

Jakab Antal honv. (Kunszentmárton)

Juhász József örv. c. tiz. (Tápióbicske)

Juhász Ferenc örv. (Szabadszállás)

Illés Balázs honv. (Nagykörös)

Ilardi István honv. (Bácskeresztur)

Juhász János honv. (Orgovány)

Kántor Ferenc honv. (Szolnok)

Katona Sándor tiz. (Jászberény)

K. Kiss József honv. (Tiszarofi)

Ó. Kovács János seb. vivő (Kecskemét)

Kovács II. János honv. (Abádszalók)

Kiss Béla tiz. (Jászdózsza)

Kecze Lajos honv. (Mezőtúr)

Kiss I. László honv. (Cegléd)

Kun András honv. (Szelevény)

Kobeia Ignác honv. (Jászsószentgyörgy)

Kis Antal tiz. (Nagykőrű)

Kelemen Imre honv. (Kötelek)

Kenyő Lajos honv. (Farmos)

Katona János honv. (Törökszentmiklós)

Kókai József honv. (Szentlőrincváta)

Késmárki Imre honv. (Kunszentmárton)

Kármán Gábor honv. (Nagykátá)

Kánya István honv. (Turkeve)
K. Kovács Nándor honv. (Jásziény-
 szaru)
Kiss József Jakab honv. (Jászapáti)
Kása Vendel honv. (Tiszavárkony,
 megkerült)
Kovács Imre honv. (Izsák)
Kovács B. László honv. (Kunszent-
 márton)
Kiss Károly honv. (Nagykörös, meg-
 halt)
Kádár István honv. (Törtel)
Kocsis János honv. (Jászberény)
Kollát Lajos honv. (Kenderes, meg-
 került)
Kovács I. Sándor honv. (Kecskemét)
Kiss Gyula honv. (Dunaegyháza, meg-
 került)
Kálmán Lajos tiz. (Jászapáti)
Kiss Pál honv. (Jászsószentgyörgy)
Kónya Bálint honv. (Törökszentmik-
 lós)

Lévai Lajos honv. (Tiszaug)
Laki István honv. (Jászfelsőszent-
 györgy)
László Pál honv. (Nagykörös)
Lódi Károly honv. (Kunhegyes)
Lőrincz Károly honv. (Törökszent-
 miklós, megkerült)

Mészáros Miklós honv. (Tiszavár-
 kony)
Molnár András honv. (Tóalmás)
Molnár István honv. (Abony)
Mihály Péter honv. (Kisujszállítás)
Molnár Alajos honv. (Jászszentand-
 rás)
Mező György honv. (Kunszentmárton)
Mata István honv. (Nagykörös)
Matyasovszky János honv. (Fegyver-
 nek)
Miskolczy Károly honv. (Tápiószele)
Mészáros Antal seb. vivő (Szolnok,
 11. szc.)
Mihály Lajos honv. (Turkeve)
Monori István honv. (Karcag)

Meleg B. Máttyás Miklós szkv. (Jász-
 árokszállás)
Mócsa Pál örv. c. tiz. (Kocsér)
Makos Sándor honv. (Kecskemét)
Molnár László honv. (Alpár, meg-
 került)
Magó József honv. (Cegléd)
Malom Csuka Ignác honv. (Jászszen-
 andrás)

Nánási József honv. (Turkeve)
Nebeczki János honv. (Ófutak)
L. Nagy Mihály tiz. (Jászapáti)
Nagy Sándor honv. (Jászárokszállás)
Nagy János honv. (Tiszavezeseny)
Nagy Lajos honv. (Turkeve)

Őz József honv. (Kötelek)
Ollé Jenő tiz. (Kenderes)
Olcák József honv. (Törökszentmik-
 lós)
Oravecz Mihály honv. (Jászkarajenő,
 megkerült)

Pozderka Bálint honv. (Törökszent-
 miklós)
Paróczai Ignác seb. vivő (Dévaványa)
Papp György honv. (Nagykörös)
Pásztor János honv. (Kecskemét)
Pozsonyi Pál honv. (Jászfelsőszent-
 györgy)
Pacolai Sándor honv. (Csépa)
Pozsgai István honv. (Kóka)
Porsóczki József honv. (Solt, meg-
 került)
Pató Illés honv. (Törökszentmiklós,
 megkerült)
Preczer István honv. (Szolnok)

Rác Imre honv. (Jászberény)
Reisz Konrád tiz. (Kula)
Reichel Béla honv. (Budapest)
F. Rác István honv. (Turkeve, meg-
 került)
Rác Ferenc honv. (Jánoshida)
Rab János honv. (Törökszentmiklós,
 megkerült)

- Romhány János* honv. (Tiszavárkony, megkerült)
Rócz Kálmán honv. (Jászapáti)
- Sipos István* honv. (Karcag)
Simon Ferenc honv. (Törökszentmiklós)
Skrabanek János honv. (Abony)
Sipos József honv. (Kunszentmárton)
Simon Bálint tiz. (Törökszentmiklós)
Somodí Miklós honv. (Tiszabura)
Sotus Károly honv. (Dévaványa, megkerült)
Seres Pál honv. (Jászkarajenő, megkerült)
Sós István honv. (Abádszalók)
- Schwarz Leonhardt* szkv. (Bácsordas)
Schuldhaus Péter tiz. (Vajszka)
Scherer Mihály honv. (Harta)
- Szűcs András* őrv. (Nagykörös, 8. szd.)
Szlama József tiz. (Kunszentmárton)
Szabó III. Ferenc tiz. (Karcag)
Szekrenczi Sándor honv. (Turkeve)
Szabó Kálmán honv. (Szentmártonkátá)
Szklendár Nándor honv. (Apostag)
I. Szabó Mihály honv. (Orgovány)
Szűgyi Alajos honv. (Turkeve, megkerült)
Sztick István honv. (Dunaegyháza)
Szilyási Imre honv. (Kunmadaras)
Széles Imre honv. (Törökszentmiklós, megkerült)
- Tóth Ferenc* honv. (Jászkarajenő)
Tűri János honv. (Jászkisér)
Tűzkő Antal honv. (Jászárokszállás)
Turi Mihály honv. (Törökszentmiklós, megkerült)
Tarkó Mihály honv. (Abony)
Tamási István honv. (Jászberény)
Béres Tóth Mihály honv. (Cegléd)
Tóth István honv. (Kunszentmiklós)
Terecski Lajos honv. (Kecskemét)
Tompai Kálmán honv. (Kócsér, megkerült)
Timár József honv. (Szolnok)
- Ujkis János* honv. (Izsák)
Udvardi István honv. (Jászkarajenő)
Utasi Kálmán honv. (Jászkarajenő)
Urbán János honv. (Kötelek)
Utasi Kálmán honv. (Kócsér, megkerült)
Úveges Ferenc honv. (Jászberény)
- Varga Miklós* honv. (Kunmadaras)
Varjas Gyula honv. (Fülöpszállás)
Varga Mihály honv. (Kecskemét)
Varga István honv. (Solt)
Vida Sándor őrv. (Törökszentmiklós)
Vincze Menyhért honv. (Jászládány, megkerült)
Valensik István honv. (Pincéd)
Váradí István honv. (Kecskemét)
- Weiszpeck Ferenc* honv. (Jászárokszállás)
Weiner Ferenc szkv. (Kecskemét)
- Zakár Lajos* honv. (Ujszász)

Hadifogságba került:

- Aczél Szabó János* tiz. (Kecskemét)
Árva István honv. (Szelevény)
Antal Károly honv. (Dunavecse)
Ali Gergely honv. (Jásztelek)
Andrus László kürtös (Nagykörös)
Adler Ármán honv. (Jászládány)
- Harta Sándor* honv. (Tiszaderzs)
- Biri János* honv. (Dévaványa)
Bárány György honv. (Bácskeresztur)
Beke Gábor szkv. (Izsák)
Borbély Kálmán honv. (Izsák)
Eirő II. Sándor honv. (Kecskemét)
Bende István honv. (Jászberény)
Bagi Sándor honv. (Tiszaderzs)
Birkás Ferenc honv. (Jászapáti)

Bottyán József honv. (Rákócifalva)
Bagi Gergely honv. (Jászapáti)
Buranszky György honv. (Szalkszent-
 márton)
Balázs Mihály örv. (Kecskemét)
Bartucz Sándor tiz. (Tápióság)
Borda József honv. (Füülőpszállás)
Bata József honv. (Tápiószecső)
Bézi Gerzson honv. (Tiszakürt)
Baltazár Jakab honv. c. örmester (Né-
 metcsanád)
Bokor II. József honv. c. örm. (Szé-
 kesfehérvár)
Brandics Engelbert tiz. c. örm.
Balha Imre honv. (Kunhegyes, fog-
 ságban meghalt)
Borbás Ferenc honv. (Jászapáti)
Bugyik Sándor honv. (Mezőtúr)
Birgés István honv. (Jászberény)
Békési Gábor honv. (Kecskemét)
Bíró László honv. (Nagykörös)
Bán László örv. (Cegléd)
Borosi Imre honv. (Tiszasas)
Eana Dániel honv. (Kenderes)
Berko Flórián honv. (Jánoshida)

Csorba László honv. (Kecskemét)
Csőke János honv. (Kenderes)
Csorba II. István honv. (Kecskemét)
Czibak Hugó honv. (Nagykőrű)
Czakó Pál honv. (Turkeve)
Cseppentő Benjamin honv. (Tisza-
 bura)
Csatári Márton honv. (Törökszent-
 miklós)
Csáki István honv. (Tápiószele)
Csurgó Lajos honv. (Kunmadaras)
Csajági Gábor honv. (Jászapáti)
Csontos János honv. (Besenyszög)
Csiesó István honv. (Cegléd)
Czeglédi István honv. (Jászfényszaru)

Dékány Lajos örv. (Csépa)
Damárdi József honv. (Izsák)
Dánóczy Elek honv. (Nagykörös)
Deák Lajos honv. (Izsák)
Deák Lajos honv. (Apostag)
Damjanow Leonard honv. (Piros)

Danko Gábor honv. (Jászládány)
Deák Imre honv. (Turkeve)
Danilov Demeter honv. (Bácbőtváros)
Dékány József honv. (Csépa)
Dvorák Ede honv. c. örm. (ezredzene.)
Dobosi Károly honv. (Kecskemét)
Dobos Alajos honv. (Jászárokszállás)

Egermann Gyula örm. (Budapest)
Elek Sándor honv. (Kecskemét)
Erdei Antal honv. (Kunszentmiklós)

Földházi István honv. (Kecskemét)
Flack József honv. (Fegyvernek)
Farkas Vilmos honv. (Kunmadaras)
Fehér Sándor honv. (Jászárokszállás)
Freiszt János örv. (Hódság)
Fábián Kálmán honv. (Tiszabura)
Farsang László honv. (Nagykáta)
Farkas György honv. (Kecskemét)
Forgács Lajos honv. (Szolnok)
Fábián Ferenc honv. (Cegléd)
Fehér Mihály honv. (Tiszaug)
Faragó Mihály tiz. (Dunavecse)

Garacsi János honv. (Kecskemét)
Gedei József honv. (Jászberény)
Gyura Sándor honv. (Cegléd)
Görög József örv. c. tiz. (Törökszent-
 miklós)
Gyarmati Sámuel honv. (Kunmada-
 ras)
Gyigár Mihály kürtös (Cegléd)

Hornyik János honv. (Temerény, fog-
 ságban megh.)
Huber Herman örm. (Szalzburg, ez-
 redtörzs)
Horváth József ezreddobos (Székes-
 fehérvár, ezredtörzs)
Hegedüs István honv. (Törökszent-
 miklós)
Horváth József honv. (Abony)
Harmat László honv. (Nagykörös)
Himpelman Henrik tiz. (Harta)

Józsa Ferenc honv. (Kunhegyes)
Józsa Lajos honv. (Tiszaderzs)

Józsa István honv. (Orgovány)
Jankovics István honv. (Jászberény)
Ilernek Sándor honv. (Besenyszög)
Janó István honv. (Turkeve)
Iszakov Toma honv. (Káty)

Kiss Tóth Pál honv. (Kunszentmárton)
Kocsis Tóth Imre honv. (Jászládány)
Kiridusz Sándor tiz. c. szkv. (Szolnok)
Kaszab János honv. (Kerekegyháza)
Kurucz Pál örv. (Kecskemét)
Krizsán Ferenc örv. (Kecskemét)
Kovács József honv. (Szalkszentmárton)
Kohári Lajos honv. (Turkeve)
Kiss II. László honv. (Nagykörös)
Kiss Mátyás honv. (Jászdózsa)
Kecskés János honv. (Törtel)
Kontra Gábor honv. (Abádszalók)
Kármán József honv. (Nagykátá)
Koncsik György honv. (Tápiószéle)
Katona Sándor honv. (Kisujszállás)
Kapa Lajos honv. (Kecskemét)
Kiss II. Alajos honv. (Jászárokszállás)
Koncsik János honv. (Kocsér)
Kresztics Áron honv. (Ópalánka)
Kádas Lajos honv. (Kisujszállás)
Koczián József honv. (Jászárokszállás)
Kovács János honv. (Rákócifalva)

Licsák András szkv. (Tiszaföldvár)
László József honv. (Tápióság)
Laskai Imre honv. (Dévaványa)
Laszip Kálmán honv. (Tápiószentmárton)
Lovász József honv. (Kötelek)

Márton Ferenc honv. (Kerekegyháza)
Machó Géza tiz. c. örm. (Pográny)
Mihály János honv. (Jászapáti)
Meiszner János honv. c. örm. (Csátád)
Mészáros János honv. (Tiszavárkony)
Mák János honv. (Kecskemét)
Madarász Ferenc tiz. (Turkeve)
Macek Gyula tiz. (Cegléd)
Magó András kürtös (Kecskemét)

Matisz János honv. (Futak)
Máté László tiz. (Kecskemét)
Mikulás András honv. (Mezőtúr)

Nagy Sándor szkv. (Rákócifalva)
Nagy Mihály honv. (Karcag)
Nagy II. János honv. (Cegléd)
Nagy Pál honv. (Ujszász)
Nagy Károly honv. (Jászládány)
Nagy Vince honv. (Rákócifalva)
Németh Vendel honv. (Jászberény)
Nehéz Sándor tiz. (Szabadszállás)

Ország Varga István honv. (Jászberény)

Paksi Ferenc honv. (Kerekegyháza)
Póta Károly honv. (Nagykörös)
Pozderka József honv. (Kunszentmárton)
Pálinkás István honv. (Cegléd)
Pomázi Kálmán honv. (Jászberény)
Patai Mihály honv. (Kunszentmiklós)
Palla Alajos honv. (Jászszentandrás)
Papp II. Sándor honv. (Tápiószecső)
Potočka Vencel tiz. c. örm. (ezredzene)
Papp Károly honv. (Nagykörű)
Prokuta János honv. (Csurog)
Patkó Lukács honv. (Kenderes)
Papp Pál utász (Páhi)
Puroczai József honv. (Jászládány)

Rácz Antal honv. (Turkeve)
Reichmann Károly örv. (Csári)
Rácz Ignác honv. (Turkeve)

Simon András honv. (Jászládány)
Sós Sándor honv. (Turkeve)
Sotus Ignác honv. (Dévaványa)
Sas János honv. (Szelevény)
Somodi Gábor honv. (Tiszaderzs)
Sándor József honv. (Jászberény)
Sajgai Sándor honv. (Nagykörös)

Schnur János zenész (Bégaszentgyörgy)

- Szelepcsényi Ferenc* honv. (Jászladány)
Szöke János honv. (Tiszaföldvár)
Szepesi István honv. (Kunszentmárton)
Szilágyi Dezső örv. (Törökszentmiklós)
Szalisznyó János honv. (Cegléd)
Sztankov Velimir honv. (Alsókabol)
Szita István honv. (Igló)
Szikszai I. Sándor honv. (Törökszentmiklós)
- Tóth Pál* honv. (Páhi)
Tóth Mihály honv. (Cegléd)
Tóth Sándor honv. (Kunmadaras)
Türi János honv. (Jászdózsa)
Tarján István honv. (Abony)
Tóth János honv. (Farnos)
Teréki János honv. (Jászberény)
Tóth K. József honv. (Dévaványa)
Tóth Mór honv. (Tiszabő)
- Ujj Béni* honv. (Cegléd)
- Vidra Imre* honv. (Ujszász)
Vas György kiirtős (Turkeve)
Vas Gábor örv. (Jásztelek)
Varga Pál örv. (Abony)
Veres István honv. (Cegléd)
Völgyi János honv. (Jászberény)
Varró Márton honv. (Kóka)
Végh László honv. (Cegléd)
Varga László örv. c. tiz. (Abony)
Váli András örv. (Szalkszentmárton)
Varga Gy. Károly honv. (Tápióbicske)
Vikol György honv. (Izsák)
Vári Lajos honv. (Turkeve)
Vilhelm Kálmán honv. (Ópalánka)
- Weisz József* szkv. (Cegléd)
Wéber Márton honv. (Harta)
- Zabláczy István* honv. (Tiszavárkony)
Zombori Mátyás honv. (Szentlőrinc-káta)
Zagócsics Jakab honv. (Ujvidék)

FÜGGELÉK.

Az 1. honvéd menetezred története.

Az alábbiakban ismertetjük a felerészben 29. honvéd gyalogezredben tisztekből és legénységből alakult *1. honvéd menetezred* történetét is, megalakulásától kezdve a tábori ezredbe történt beolvastásáig.

Indokolttá teszi ezt az a körülmény, hogy a menetezred nem csupán a tábori ezred veszteségeinek pótlására szolgált, hanem testvérezredével: a 2. honvéd menetezreddel együtt, az *1. honvéd gyalog menetdandár* kötelékében rendes sorgyalogságként is felhasználható volt s a tábori ezred mellett elsővonalbeli feladatok megoldása céljából *harcoló seregtestként* valóban fel is lépett.

A hadvezetőség tervének elgondolása ugyanis az volt, hogy mivel az első mozgósító paranccsal behívott legénység nemcsak arra elegendő, hogy a tábori honvédezredek hadilétszámra emeltesse, hanem még arra is, hogy belőle teljes hadilétszámú menetzászlóaljokat, sőt menetezredek alakíttassanak, e lehetőséget fel kell használni.

Indokolttá tették ezt az elgondolást a következő szempontok:

A monarchiának a *B-háború*, vagyis a Szerbia ellen meginduló hadjárat esetére szóló hadműveleti terve a *gyors megrohanás* gondolatán alapult. Miként már e kötet első fejezeteiben is rámutattunk, e terv szerint a *Száva — Duna* mentén gyengébb erőkkal, de egyes helyeken támadó szándékkal óhajtott hadvezetőségünk fellépni, míg a főtámadásnak nagy erőkkal *Bosznia* felől kellett megtörténnie.

Evégből érthető, ha a hadvezetőség a B-háború esetén mozgósított hadtestek keretein belül minél nagyobb erőket kívánt már a háború elején a bosnyák-szerb határra vetni, hogy minél erőteljesebb tömegekkel léphessen fel *Szerbia* ellen.

A menetezredek megalakítása s gyors harctérre vetése tehát nemcsak azt a célt szolgálta, hogy a pótlásokat minél közelebb tolják a harcoló tábori ezredekhez, hanem arra is, hogy még menetalakulási köteleikben *esetleg tartalékseregtestekként* kéznél legyenek *elsőrendű* hadműveleti célok megoldására. Utal erre a szándékra az a tény is, hogy a rendszeres pótlásra szolgáló s a háború során átlag havonként felállított, harctérre küldött s ott a tábori ezredbe beolvasztott — tehát kizárólag pótlásra szánt — *menetzászlóalj*ak sorát nem is e menetezred alosztályai nyitották meg, hanem a menetezredtől teljesen függetlenül alakult meg 1914. augusztusában az *I/29. menetzászlóalj*, szeptemberben a *II/29. menetzászlóalj* és így tovább.

Ennélfogva megállapíthatjuk, hogy a *menetezred* voltaképpen helytelenül viselte nevében a háború további folyamán kizárólag pótlási célokat szolgáló „menet” megjelölést, mert a valóságban emberanyagának minőségét, korosztályát, valamint felszerelését s részben hadászati célját is tekintve tulajdonképpen „tábori” alakulás volt.

A beosztandó tiszteket és legénységet már békében kijelölték s így azok a mozgósításkor már az újonnan felállítandó ezredhez vonultak be.

Az 1. menetezred törzsét és géppuskás osztagát, továbbá hat századát a 29-esek tisztjeiből és legénységéből alakították meg, míg többi hat századát a 30-asokból.

Ezek szerint mindkét ezred egy-egy teljes zászlóaljat s két-két századot állított fel.

Az ezred egyik zászlóalja ennélfogva tisztán 29-esekből, a másik pusztán 30-asokból, a harmadik pedig felerészben 29-esekből, felerészben pedig 30-asokból állott.

Az ezreden belül a zászlóaljak anyaezredük számát viselték, illetve a mindkét ezredbeli legénységből alakult vegyes zászlóalj, a békében volt honvéd gyalogezredek számozását követő számot kapta. (Békében 32 honvéd gyalogezredünk volt, tehát az 1. menetezred vegyes zászlóalja a „33. *menetzászlóalj*” nevet viselte.)

A 80. dandár kötelékébe tartozó ezredek, vagyis a 6. és 19. honvéd gyalogezredek hasonlóképpen felállítottak egy teljes menetezredet, mely a „2. *honvéd menetezred*” nevet viselte. Ennek vegyes zászlóalja a „34. *menetzászlóalj*” nevet kapta.

Az 1. és 2. menetezred alkotta a „Honvéd gyalog menetdandár”-t, amely önálló seregtest volt s amelyet szükség szerint rendeltek a harctéren különböző hadtest- vagy hadosztályparancsnokok alá.

Az 1. honvéd menetzred tehát már a mozgósítási tervben szereplő hadrendi egység volt, amely 1914. július 28-tól vagyis megalakulásától egészen szeptember 20-ig a 29. és 30. honvéd gyalogezredbe történt beolvasztásáig, különállóan működött. Az ezred vegyes, 33. zászlóalj még október 3-ig fennállott, ekkor azonban ez is feloszlott s a 29-esekből alakult fele a 29., a 30-asokból alakult két százada pedig a 30. honvéd gyalogezredbe olvadt bele.

Az 1. honvéd menetzred megalakulása és felvonulása.

Az 1. honvéd menetzred 1914. július 26-án, vagyis a mozgósítási parancsot követő napon alakult meg Budapesten.

Törzsét, géppuskás osztagát, továbbá a 29. menetzászlóalját, valamint a 33. menetzászlóalj törzsét s annak 1. és 2. századát a 29. honvédgyalogezred állította fel, a 30. menetzászlóalj s a 33. menetzászlóalj fele pedig 30-asokból alakult meg.

Ezredtörzs:

ezredparancsnok: *Intzedy Gyula* alezredes,
ezredsegédtiszt: *Ferdinkó Géza* főhadnagy,
ezred géppuska oszt. par.: *Wodlitschka Károly* főhadnagy

29. menetzászlóalj:

parancsnoka: *Peterdy László* őrnagy,
1. század par.: *Ohnhäuser József* százados,
2. „ „ *Zlinszky Sándor* főhadnagy,
3. „ „ *Örley Béla* százados,
4. „ „ *Gräber Alfréd* főhadnagy

30. menetzászlóalj:

(Ezt teljesen a 30. honvéd gyalogezred állította fel. Parancsnoka: *Márky István* 30. ezredbeli alezredes volt.)

33. menetzászlóalj:

parancsnoka: *Hainiss Győző* alezredes,
1. század par.: *Milesz István* százados,
2. „ „ *De Sgardelli Cézár* főhadnagy,
A „ „a 30. honvéd gyalogezredtől

A keretek megalakulása után a tisztikar kijelölte a bevonuló legénység szállásait s gondoskodott azok berendezéséről. Ugyanakkor felvételezte a szükséges ruhát, fegyvert és szerelvényt, amelyet az új ezred szálláskörleteibe: a budapesti *Csobánc-utcai* iskolába, az *Üllői-úti* honvéd laktanyába s a *Baross-utcai* iskolába szállítottak.

Az ezredtörzs, a géppuskás osztag, a 29. zászlóalj ugyanis a Csobánc-utcai iskolában, a 30. zászlóalj az Üllői-úti laktanyában, a 33. zászlóalj pedig a Baross-utcai iskolában volt szálláson.

Ilyenformán az első mozgósítási nap, július 28, kedd, már teljesen előkészített viszonyokra virradt. A legénység tömegesen vonult be s fogadásáról, bemutatásáról, felszereléséről s az osztályokba való beosztásáról kellett gondoskodni, ami mind a tisztikar vállaira nehezedett. Lelkességük és fáradhatatlan munkabírájuk azonban minden nehézséget legyőzött s az esti órákra már a századok is megalakultak.

Az ezután következő három hét a gyakorlati és szolgálati kiképzés jegyében folyt le. Ennek során, augusztus 3-án egész napos harcszerű lövőgyakorlatot tartott az ezred *Törökbálint* határában, augusztus 7-én pedig a *Kis-Rákoson* a tábori ezreddel együtt ünnepi esküt tett.

Augusztus 20-án, csütörtökön, hajnalban indult az ezred első zászlóalja, a 29. menetzászlóalj szálláskörletéből a Budapest-Józsefvárosi pályaudvarra, ahol vonatra szállott s hajnali 3 óra 15 percor gördült el a szállítmány Boszna—Bród irányába.

A 30. menetzászlóalj vonata délelőtt 11 órakor, az ezredtörzset s a géppuskás osztagot szállító vasúti szerelvény pedig délután 1 óra 49 perckor indult el ugyanonnet.

A harctérre induló ezred szállítmányait a 33. menetzászlóalj zárta le, mely este 7 óra 45 perckor indult el Budapest-Józsefvárosi pályaudvarról.

Másnap augusztus 21-én, pénteken egész napon át utazott az ezred. Amerre a vonatok elhaladtak, leírhatatlan lelkesedéssel ünnepelte a katonákat a nép.

A 29. menetzászlóalj vonata délután 2 órakor, a 30. menetzászlóaljé délután 5 óra tájban, az ezredtörzs szállítmánya pedig este 11 óra 13 perckor futott be a *bosna-bródi* állomásra.

A 29. és 30. menetzászlóaljak haladéktalanul átrakodtak a keskenyvágányú bosznia-hercegovinai vasút szerelvényeire s még az esti órákban folytatták utazásukat *Dolna-Tuzlára*.

Az éjfél előtt beérkezett ezredtörzs és géppuskás osztag — bár ugyancsak haladéktalanul átrakodott — egész éjszaka *Bosna-Bródban* vesztegelt.

Másnap augusztus 22-én, szombaton, a hajnali órákban futott be ugyanoda a 33. menetzászlóalj vonata is, ez a zászlóalj is rövidesen átrakodott.

Az ezredtörzs szállítmánya reggel 7 óra 30 perckor gördült tovább s röviddel később követte a 33. menetzászlóalj vonata is.

A menetezred valamennyi szállítmányát *Dolna-Tuzlára* irányították, ahol azokat kivagonirozták.

A 29. és 30. menetzászlóaljak már e napon, vagyis 22-én reggel megérkeztek e boszniai városba, mely zsúfolva volt csapatokkal, törzsekkel s katonai telepekkel és rövid rendezkedés után gyalogmenetben *Gorni-Tuzlára* vonultak, ahol éjszakára laktáborba szállottak.

Az ezredtörzs s a géppuskás osztag délután 5 óra 30 perckor érkezett meg *Dolna-Tuzlára* s éjszakára is ott maradt, miután a katonai, úgynevezett *West-Lager*-ben barakk-szállást kapott. Ugyanitt töltötte az éjszakát az este 7 órakor beérkezett 33. menetzászlóalj is.

Ezzel az egész menetezred együtt volt felvonulási körletében s vasúti szállítása befejeződött.

Dolna-Tuzla rendkívül mozgalmas katonai élete éjszakára sem csendesedett, szakadatlanul érkeztek s vonultak tovább az új meg új csapatok, tüzér és vonatoszlopok, valamint sebesültszállítmányok.

Az arcvonat helyzetéről az ezred alig kapott némi tájékoztatást. A sebesültek felvilágosításai pedig meglehetősen ellentmondóaknak látszottak.

A hallottak után ítélve, a különböző hírekből nagyjában annyit lehetett kihámozni, hogy a *Hercegovinába* és *Délboszniába* betört szerb és montenegrói erőket sikerült kikergetni, a *Drina* északi folyásánál azonban a magyar-osztrák csapatok első sikeres lendülete csakhamar elakadt, az 5. hadsereg balszárnyán harcoló csehek gyávasága miatt.

Míndezek a körülmények, valamint a Szava-mentén felvonult hadseregünknek az orosz harctérre való elszállítása bizonyos átcsoportosítást kívántak s ezért a monarchia hadseregei támadásukat beszüntetve, egyelőre védelemre szorítottak.

A menetezred felvonulása a bosnyák-szerb határra.

Másnap, augusztus 23-án, vasárnap reggel, a 29. és 30. menetzászlóalj *Gorni-Tuzlaról* elindult s folytonosan hegyek között haladva az országúton *Pribojra* vonult, ahol a községtől északra, mintegy 500 lépésnyire levő térségen laktáborba szállott.

E két zászlóalj itt töltötte az éjszakát.

Az ezredtörzs, géppuskás osztag, valamint a *Hainiss* alezredes alatt álló 33. zászlóalj ugyanezen a napon délután 3 órakor vonult ki *Dolna-Tuzláról* s két órai szakadatlan menettel *Górni Tuzlára* ért, ahol helységi táborban éjjelezett.

Másnap, augusztus 24-én, hétfőn, a 29. és 30. menetzászlóalj egész napon át *priboji* táborhelyén pihent, mert *Pribojban* kellett gyülekeznie az egész 1. honvéd menetezrednek.

Az ezredtörzs, géppuskás osztag s a 33. menetzászlóalj reggel 6 órakor indult el *Gorm-Tuzláról* s *Lopare-n* át egy menetoszlopban vonult *Priboj* felé.

A csapatok a hőség, a szakadatlan hegyi terep s az állandó hatalmas hadiforgalom miatt portengerben úszó és sok helyütt torlódásokkal megrekesztett út ellenére is elismerésre méltó meneteljesítményt végeztek. Dél előtt 11 óra 30 perckor érték el a *Lopare* mellett levő csendőr kaszárnját, ahol délután 4 óra 30 percgig hosszú pihenőt tartottak s étkeztek. Fél öt órakor folytatták útjukat s most már nagyobb megszakítás nélkül haladva este 7 óra 15 perckor érkeztek meg *Pribojba*, a *Peterdy* és *Márky* zászlóaljak tegnap óta ott álló táborához, amely mellett ugyancsak sátoztáborba szállottak.

Az említett zászlóaljak legénysége lelkes örömmel fogadta az újonnan érkezetteket, *Peterdy* őrnagy és *Márky* alezredes, valamint tisztikaruk jelentkezett *intzedy* alezredes ezredparancsnoknál s ezzel az 1. honvéd menetezred valamennyi része egy táborban egyesült.

Másnap, augusztus 25-én, kedden, a csapatok, most már ezredkötelékben folytatták útjukat és *Rastosnicán* át *Sapnára* vonultak.

Az ezred reggel 7 órakor indult el a *priboji* táborból s a *Rastosnica* patak mentén húzódó számos szerpentinben kanyargó hegyúton haladt délkelet felé.

Rastosnica község elérése után, délután 4 óráig hosszú pihenőt tartott az ezred, majd menetét folytatva este 6 óra 45 perckor érkezett meg *Sapnára*.

Itt már légvonalban mindössze 8—10 kilométerre volt a menetezred a *drinai* arcvonaltól.

Ugyanitt táborozott immár az ezred dandártestvére: a 2. menetezred is. Ezredünk itt ugyancsak sátoztáborba szállott.

Az ezred, megérkezése után a honvéd menetdandár kötelékébe, *Schreitter* vezérőrnagy dandárparancsnok vezénylete alá lépett.

Augusztus 26-án és 27-én *Sapnán* pihent a dandár.

27-én, csütörtökön, este 7 órakor a 33. menetzászlóalj *Milesz* százados alatt álló 1. századát főörsnek rendelték ki a *Sapnától* északra, 2500 lépésre levő 538 □ magaslatra.

A század a megjelölt pontra este 11 óra 30 perckor érkezett meg s ott északkeleti, keleti és délkeleti arcvonallal három tábori örsöt állított fel.

Még ugyanazon az éjszakán — de már augusztus 28-án, pénteken — hajnali 2 óra 30 perckor csendes riadóval felriasztották a menetdandárt és *Vitincán* át a *Skocis-turskitól* nyugatra levő *Kostur* 385 Δ magaslatra irányították.

Az ezredek rossz, sziklás öszvérutakon haladtak menetcéljuk felé. Az 538 Δ magaslatról bevonultatott *Milesz*-század reggel 6 órakor csatlakozott a dandár menetoszlopához.

Reggel 8 óra 30 perckor érte el a menetdandár élén haladó ezredünk a *Kostur* magaslatot, melyet a 29. menetzászlóalj 2., 3. és 4. százada egy-egy szakasznyi erővel megszállott, míg e zászlóalj zöme a 385 [1] mögött, a kúptól mintegy 400 lépésre északra táborozott le. E zászlóalj mellé rendelték a géppuskás osztagot is.

Az 1. menetezred másik két zászlóalja, vagyis a 30. és 33. menetzászlóalj, valamint a 2. menetezred a *Kosturtól* északra levő öszvérútnál szállott táborba.

Ezzel a menetdandár közvetlenül a harcvonaltól mögé került. A *Kosturról* tökéletes kilátás nyílt a *Drina* völgyére, a túlsóparton levő *Loznicko-polje* síkjára, amelynek déli szélén, a megerősített *Losnica* városka védőművének ütegei szórványosan lötték a folyó völgyét. E tüzet a *Kosturtól* északra emelkedő hegyeken álló saját ütegeink is viszonyozták.

A harcvonaltól helyzetéről azonban ezredünk semmiféle tájékoztatást nem kapott.

Ugyanebben a helyzetben maradt a menetdandár másnap, augusztus 29-én, szombaton is.

Augusztus 30-án, vasárnap azonban parancsot kapott a dandár, hogy haladéktalanul vonuljon a *Kosturtól* északnyugatra, légvonalban mintegy 12—15 kilométernyire levő *Teocak* községbe.

A dandár reggel 6 óra 30 perckor e! is indult, azonban csakhamar újabb parancs érkezett, amely megváltoztatta menetcélját s amely szerint *Vitinica—Ostri vrh. 685 Δ—Visoka glavica 667 Δ* magaslaton át nem *Teocakot*, hanem ismét a *Pribojt* kellett elérnie.

Útja az utolsó szakasz kivételével, erdős hegygerinceken át vezető rossz ösvérút volt, amelyen az ezredek hosszan elnyúló rendekben, vagy egyenkint haladtak egész napon át.

E mintegy 25 kilométert kitevő vonulás a menetezred egyik legfárasztóbb útja volt, amelynek során a legénység nagyrésze teljesen kimerült és sokan annyira elmaradtak, hogy egyesek még éjfélt után is szállingóztak a priboji táborba.

A menetoszlop különben este 6 óra 30 perckor érkezett *Pribojra*, ahol táborba szállott.

Másnap, augusztus 31-én, hétfőn *priboji* táborában pihent a menetdandár. Felsőbb parancs értelmében azonban másnap a *Pribojtól* keletre, légvonalban mintegy 12 kilométernyire lévő *Górni Krcina-ra.* kellett vonulnia.

Szeptember 1-én, kedden reggel 5 órakor *Teocctkon—Medici-n* át *Górni—Krcindra* mentek az ezredek. Röviddel *Pribojról* való elindulásuk után azonban egy századot visszarendeltek a készletek őrzésére, mire a *Hainiss* alezredes alatt álló 33. zászlóalj 1. százada, *Milesz* százados parancsnoksága alatt visszatért *Pribojra*, míg a dandár többi részei továbbvonultak. Útjuk a tegnapihoz hasonló, köves, helyenkint rendkívül meredek s különösen *Teocak* elhagyása után szinte járhatatlan ösvérút volt.

Délután 4 óra 15 perckor érkeztek meg a csapatok *Górni Krcina-hd.*, e néhány elszórt viskóból álló hegyi községbe, amelytől délre táborot vertek.

Szeptember 2-ától 6-ig, vasárnapig több napos pihenőhöz jutott a menetdandár.

Az ezredek a *Górni Krcina* melletti táborban pihentek. Az idő nagy részét a szerelvény és ruházat rendbehozatalára fordították, de tovább folyt a legénység kiképzése is.

A hadihelyzetről alig értesültek a menetezredek. Úgyszólván még mindig csak hallomásból tájékozódhattak egyről-másról. Tisztek és legénység általában meglehetősen kedvetlenséggel állapították meg, hogy a menetdandár alkalmazása terén bizonyos rendszertelenség mutatkozik. A nem egyszer ellentmondó s gyakran nyomban megváltozó parancsok, céltalannak látszó menetelések és arcvetések

érthető bizonytalanságot támasztottak különösen az egyszerűbben gondolkodó legénység körében.

Tekintetbe kell ugyanis vennünk, hogy a menetzredeknek sejtelmük sem volt arról a nagyarányú átcsoportosításról, amely a *Száva* mentén álló 2. hadseregünk kivonása és az orosz harctérre való szállítása miatt vált szükségessé, nem tudták, hogy az első *Drina-menti* csatát emiatt kellett félbeszakítani, aminthogy nem tudták okát adni annak sem, miért került váratlanul a tábori ezredek magába foglaló 40. hadosztály is erre a frontrészre, holott az eddigi hírek alapján, tudomásuk szerint Délboszniában működött.

Górni kranai táborozásuk alatt, szeptember 3-án kapták meg a menetzredek első otthoni leveleiket s újságaikat, amelyeket tisztak s legénység egyaránt nagy örömmel fogadtak.

Ugyanezen a napon még egy századot visszarendeltek Pribojra. E századot ugyancsak a 33. menetzászlóalj adta s az este 11 órakor érkezett meg rendeltetési helyére.

Ez a *Pribojon* állomásozó félzászlóalj a XV. hadtest intézéseit és azok körleteit biztosította 9 táboriőrrel és készültséggel. A két század változtatva naponkinti felváltással látta el szolgálatát.

Maga a XV. hadtestparancsnokság ezidőben ugyancsak *Pribojon* székel.

A tűzkeresztség s a Drina-biztosítás.

Szeptember 7-én, hétfőn kapta *Schreitter* vezérőrnagy a menet-

Szept. 7.
dandár parancsnoka az első harci parancsot, amely *ellenség elé*, az első harcvonalba rendelte a menetzredek.

E parancs szerint a menetdandárnak még e napon, az esti sötétség beálltával fel kellett váltania a *Pilice-haniól* délre három védőszakaszban lévő 13. közös dandár csapatait, amelyek ott a *Drina* nyugati partját biztosították.

E parancs végrehajtására az 1. menetzred délután 1 órakor indult el *gorni-krcinai* táborhelyéről s az esti órákban érkezett meg a felváltandó arcvonalszakasz mögé.

A menetdandár által átvett arcvonal hossza mintegy 15 km. volt. Balszárnya a *Pilice-hannál* végződött, ahol a 79. dandár csatlakozott, jobbszárnya pedig *Trsic-iöl* délre volt, ahol all. közös dandár csapataival érintkezett.

A menetdandár e felváltás végrehajtásával a 40. honvéd hadosztályparancsnokság rendelkezése alá lépett s feladata az volt,

hogy a kiutalt védőszakaszt feltétlenül tartsa s a *Drina* túlsó partján álló ellenséget megfigyelje.

A védőszakaszban balról a 2. menetezred, jobbról pedig az 1. menetezred állott. A menetdandár parancsnokság *Sepak tarskin* volt. Az 1. menetezred 29. zászlóalja a *trsic-i* védőszakaszba került. E szétszórt község egyik házában volt a zászlóaljparancsnokság míg a zászlóaljtartalék a községtől keletre levő 216 □ magaslaton állott.

Az 1. menetezred parancsnokság *Kozlukon* ütötte fel szállását.

Az ezred géppuska osztagát a 2. menetezred arcvonalaiba osztották be s az, *Schramek* alezredes zászlóaljának védőszakaszában a *sepak turski-* és *branjevoi* útelágazásnál levő fináncraktanya mellett került állásba.

Az éjszaka nyugalomban telt el. Ellenség nem mutatkozott, csupán szórványos figyelőlövésai árulták el, hogy előőrsvonala közvetlenül a folyó keleti partján húzódik, jól leplezett támpontokban. Ez az éjszakai lövöldözés volt az első tűz, amely a menetezredet érte. Ugyanezen a napon, a hajnali órákban a *Pribojon* levő fél 33. menetzászlóalj is parancsot kapott, hogy vonuljon *Teocakon* át *Tavnára*. E két század reggel 6 órakor elindulva, több pihenővel, este 11 óra 30 perckor érkezett meg a *Tavna* patak völgyében levő régi *Tavna*-kolostorhoz, amelyben a 40. hadosztály parancsnokság székel.

A hadosztály parancsnokságon *Milesz* százados azt a parancsot kapta, hogy századával étkezés után váltsa fel a hadosztály törzs fedezetére rendelt *Körmendy* százados 5/29. tábori századát.

E felváltás során *Milesz* százados menetszázada a *Kloster Tavnától* keletre levő csendőrlaktanyánál főőrsként foglalt állást, a felváltott tábori ezredbeli század pedig a kolostor környékén, a másik 33. menetzászlóaljbeli század közelében táborozott le.

Szeptember 8-ától, keddtől, szeptember 13-ig, vasárnapig változatlan maradt a menetezred helyzete és feladata.

Szeptember 8-án délig csupán egyes puskalövésnek estek, de délután már mindkét részről heves tűzérési tűz volt s a szerb ütegek órák hosszat lötték a menetezredek arcvonalát is. Néhány sebesüléstől eltekintve, nagyobb veszteség azonban nem érte őket. A *tavnai* kolostornál levő menetfélzászlóaljból az egyik század bevonult, míg *Milesz* százados továbbra is ott maradt századával s a *Körmendy-féle* tábori századdal váltakozva látta el a hadosztály-törzs körüli biztosító szolgálatot.

Az éjszaka a figyelőlövésektől eltekintve nyugalomban telt el.

Másnap 9-én, szerdán hajnali 3—6 óráig a menetdandár bal-szárnyán álló 2. menetzredbeli zászlóalj a 79. dandárral s az ottani saját tüzérségünkkel együtt tűzzel tüntetett, hogy elterelje a szerbek figyelmét saját csapatainknak *Zvornik* környékén történő átkeléséről. E tüntetés során rendkívül heves tűzharc fejlődött ki s a *Drina* völgye órákhosszat visszhangzott az ágyúdörgéstől s fegyverropogástól.

E tüntetés a *második Drinamenti* csata bevezetését jelentette.

A puskatűz egész napon át nagy élénkséggel tartott. Este 7 óra 30 perc és 8 óra között pedig a szerbek hajtottak végre erőteljes tűzzel való rajtaütést.

Jelentősebb veszteséget okozni azonban nem tudtak.

Másnap, szeptember 10-én, csütörtökön egész napon át, gyakran megélnékülő gyalogsági tűz volt, míg a tüzérség mindkét részről csak elvéte lőtt.

Az esti órákban az eddig tartalékban levő 33. menetzászlóalj három százada felváltotta a 29. honvéd gyalogezred II. zászlóalját. A 33. zászlóalj egy százada — a *Milesz-század* — mint ismeretes, a *tavnai kolostornál* teljesített szolgálatot.

Ez a felváltás volt az első eset, amikor a menetzred *huszonkilencesekből* álló részei érintkezésbe kerültek a már nehéz harcokon keresztülment anyaezreddel.

Másnap, szeptember 11-én, pénteken és 12-én, szombaton: nyugalom volt. Csak egy-egy figyelőlövés esett egész napon át.

A *tavnai kolostornál* álló 5/29. *Körmendy-íé*le tábori század e napon bevonult zászlóaljához s *Milesz* százados menetszázada ettől kezdve egymagában látta el a szolgálatot a 40. hadosztályparancsnokság körül.

Másnap, szeptember 13-án, vasárnap jobbról és balról erős harcizaj hallatszott egész nap, amiről arra lehetett következtetni, hogy a szerbek elkeseredetten küzdenek átkelő csapatainkkal.

A szerbek a menetzrednek arcvonala előtt is élénkebb harci tevékenységet fejtettek ki. Gyalogságuk csaknem egész napon át élénken tüzelt — anélkül azonban, hogy egyetlen ellenséges katona is mutatkozott volna — de tüzérségük csak ritkán lőtt egy-egy srappellnt vagy gránátot a vonalra.

Este még hevesebbé vált a szerb puskatűz s a késő éjszakai órákig tartott.

E napon újból néhány főnyi vesztesége volt a menetzrednek.

Ugyanezen a napon a *tavnai kolostornál* szolgálatot tartó *Milesz* századot is bevonlatták ezredéhez. A századból mindössze egy szakasz maradt vissza *Horowitz* tartalékos hadnagy parancsnoksága alatt a hadosztály törzs melleit. A század többi része reggel 6 órakor indult el *Tavadról* a *Sepak turskitól* északnyugatra levő *Crkvina* 327 Δ magaslatra, ahova déli 12 órakor érkezett meg. Innét a század *Schreitter* dandárparancsnok szóbeii utasítására délután 2 órakor továbbvonult a *Kozluktól* délre levő pénzügyőri laktanyához — *Finanz Kaserne-hoz* — ahol éjszakára lepihent.

A menetezred a második *Drina*-menti csatában.

Szeptember 14-én, hétfőn a menetdandár is parancsot kapott a *Drinán* való átkelésre, hogy résztvegyen a 40. hadosztály nagy támadásában, amelynek során a 79. dandár már 12-én elfoglalta a *Cukovo* gerincet, 13-án pedig hősi harc után a *Gucevo* hegyhátat. E parancs szerint a menetdandárnak a sötétség beállta után kellett állásait elhagynia és *Sepak turskinál* gyülekeznie. A nap nagyrészt tehát még a védővonalban töltötte. Jobbról egész nap szakadatlan harcizaj morajlott, míg a menetdandár mögött álló ütegeink egész délelőttön át szakadatlan tüzet zúdítottak *Loznicára* úgy, hogy a nehéz gránátok csakhamar lángba borították a város nagy részét.

Délután 2 órakor a *Trsictől* keletre levő pénzügyőrlaktanya mellett álló *Milesz-féle* 1/33. menetszázad is parancsot kapott, hogy vonuljon ezredéhez *Sepak turskira*. Ez a század este 6 óra 30 percre oda is ért s a községtől délre táborba szállott.

A 2. menetezred védőszakaszában állott *Wodlitschka-féle* géppuska osztag csak este 7 órakor hagyhatta el állását s ekkor ugyan csak *Sepak turskira* sietett, ahova este 7 óra 45 perckor érkezett meg.

A *Sepak turskin* összegyűlt menetdandár este 10 órakor kapta meg az átkelésre vonatkozó részletes intézkedéseket.

A menetezredek részei közül elsőnek a *Peterdy* őrnagy alatt álló 29. menetzászlóalj érkezett meg, szeptember 15-én kedden hajnali fél egykor, a *Pisica-han-tó* délre megjelölt átkelőhelyhez. A menetdandár többi zászlóaljai csak hajnali 3 óra körül indultak el védőszakaszaikból úgy, hogy csak reggel 5 és 7 óra között értek a *Pisica han-hoz*.

Magának az áthajózásnak reggel 6 órakor kellett megtörténnie, de az áthajózás biztosítására a 29. menetzászlóaljat már pitymalatkor a *Drina* árterületében levő *Sehica-ada-ra* rendelték. E zászlóalj a holt *Drina-ág* túlsó felére nyomult előre s ott a főág mentén beásta magát.

A csapatok áthajózása utász-pontonokon negyvenes csoportokban, reggel 6 órakor csakugyan megkezdődött s egyes osztagok már át is keltek a túlsó partra. A szerbek azonban csakhamar észrevették az átkelést, mire a *loznikai* védőművek ágyúi nyomban gyilkos tűz alá vették az áthajózás helyét. Gránátjaikkal és srappelljeikkel főként a *Drina* sodrát és a nyugati parton átkeléshez gyülekező csapatokat árasztották el.

E tűzben jelentős veszteségek érték a menetezredet úgy, hogy az áthajózást egyidőre meg kellett szakítani.

Délelőtt 10 órakor, noha a heves oldalozó tüzérségi tűz még egyre tartott, *Kárász* altábornagy csoportparancsnok határozott parancsára újból megkezdődött az áthajózás s az — meglehetősen veszteségekkel — délután 1 órára befejeződött.

Az átszállított csapatok a szerb parton a *Drina* túloldali árterületét alkotó *Zelenica ada-ban* gyülekeztek, majd pedig az összeölt *Koviljaca* és *Koviljaca* fürdön át, a fürdő és a 458 □ magaslat közötti erdős hát ellen nyomultak.

Az ellenség gyalogsága a 458 □ magaslatról csakhamar tűz alá vette az előnyomuló csapatokat, mire azok ugyancsak megnyitották a tüzet. Ez a tűzharc változatlan hevességgel sötétedésig tartott s este 6 óra 30 perc tájban csendesedett el, amikor a menetezred századai lövészteknőket ástak s a vonalban töltötték az éjszakát.

A Peferúfy-zászlóaljából tűzvonalban volt a 2. század, tőle jobbra pedig az 1. század. A 3. és 4. század tartalékviszonyban állott. Az 1. századtól jobbra a 33. — *Hainiss* — zászlóalj részei feküdtek tűzvonalban.

A *Wodlutschka-féte* gépfegyver osztag a *Peterdy* és *Hainiss* zászlóaljok érintkezési pontján volt tűzállásban.

Az éjszaka nyugalomban telt el. A hajnalban visszatérő harcjárőrök jelentették, hogy az ellenség az éj során kiürítette állásait.

Másnap, szeptember 16-án, szerdán délelőtt 11 órakor a 322 Δ és *Crni vrh* 769 Δ vonalába való további előnyomulást rendelték el.

A csapatok nyomban elhagyták állásaikat s anélkül, hogy ellenséget láttak volna, de mégis szórványos puska és ágyútűzben nyomultak előre az erdős dombokon.

A 29. zászlóalj, amelynek a 322 □ északkeleti nyúlványát kellett megszállania, délután 4 óra 30 perckor érte el a vonalat, amelynek hosszában elhagyott és erősen feldúlt szerb fedezékek húzódtak.

E vonalért az előző napon elkeseredett harcokat vívott a 80. honvéd dandár az ellenséggel s a 3/29. — *Órley* — század 9 saját sebesülte és 20 halottra bukkant az állásokban.

A szerb lakosság izzó gyűlöletére jellemző, hogy egy ugyancsak ott heverő, sebesült öreg szerb asszony kézzel-lábbal elkeseredetten tiltakozott, mikor *Órley* százados be akarta kötöztetni sebeit. A gyűlölt „svábák”-tól — miként a szerbek az osztrákokat s magyarokat nevezték — még ezt az emberbaráti szolgálatot sem akarta elfogadni és inkább elvérzett.

A 33. menetzászlóalj a *Crni vrh 769* A magaslat északi lejtőjére került s ott egész napon át ezredtartalék viszonyban maradt. Ez a zászlóalj időnként szerb tüzérségi tűz alatt állott.

Az ezred géppuskás osztagát a 2. menetzred dandártartalékban levő /?//7-zászlóaljához osztották be s ennek kötelékében nyomult előre.

A csapatok éjjelre is megmaradtak e helyzetben, anélkül, hogy az általános viszonyokról tájékozódásuk lett volna. A menetdandár rendszertelen és kapkodó alkalmazása, az állandó tájékozatlanság tagadhatatlanul leverő hatással volt tisztekre s legénységre egyaránt. Sem arról nem volt biztos tudomásunk, hogy a 80. dandárnak sikerült-e *Loznicát* elfoglalnia, sem pedig arról, hogy mi történik a jobbról levő *Oucevo-szakaszon*.

Az éjszaka különben nyugalomban telt el.

Másnap, szeptember 17-én, csütörtökön délelőtt a menetdandár azt a parancsot kapta, hogy mivel a 80. dandárnak *Loznica* irányában megkezdett előnyomulása elakadt és támogatásra van szüksége, a legrövidebb idő alatt siessen a 299-^ és 229-§-magaslatokon át a 80. dandár után és parancsnoka jelentkezzék az említett dandár parancsnokánál *Haber* tábornoknál.

E parancs végrehajtása közben érkezett az az újabb rendelkezés, hogy a menetdandár ne az említett irányba haladjon, hanem vonuljon a *Loznicától* délre levő 250 Δ magaslatra, amelyen a

szerbeknek már békében kiépített, megerősített állásaik voltak s amelyet a 80. dandár az előző napon súlyos véráldozattal foglalt el.

A 2. menetezred ennek értelmében a 250-□ környékén harchoz is fejlődött, de csakhamar újabb parancs szakította meg előnyomulását.

E szerint — mivel saját csapataink *Loznicából* visszavonultak — az esthomály beálltával a menetdaudár csapatainak is a *Koviljaca*—*Kam 636* Δ magaslat vonalába kell hátrálniok.

E csapatmozdulatok során az 1. menetezred huszonkilence-sekből álló alakulatai úgyszólván külön-külön működtek s így mozgásukat az áttekintés végett alábbiakban ismertetjük:

A 29. menetzászlóalj, amely az előnyomulás során tartalékban volt, a délutáni órákban a *loznica-koviljacai* út mindkét oldalán felfejlődve állást foglalt s ott este 10 óra 30 percig kitarzott, majd pedig a 2. ezrednek *Koviljaca* fürdőbe való visszavonulása után maga is ide tért vissza.

A 2. menetezred kötelékében működő *Wodlitschka*-féle géppuskásosztag részt vett az említett ezrednek a 250 □ magaslaton át való előnyomulásában s reggel 8 óra 45 perckor érkezett a *loznicai* védőművek itt levő első erődjéhez.

A gépfegyverosztag ekkor *Trcka* őrnagy zászlóaljával harchoz fejlődött. Mivel azonban — mint ismeretes — saját csapataink a felvonult szerb túlerő elől *Loznicát* kiürítették, a támadó zászlóalj felsőbb parancsra megállott és sötétedésig kitarzott az elért vonalon.

A sötétség beálltával a 2. ezred s vele e géppuskás osztag is *Koviljaca* fürdőbe vonult vissza a vasútvonal mentén. E csapatok éjfél után néhány perccel érkeztek meg az említett helyre.

A felerészben huszonkilencesekből álló 33. menetzászlóalj, amely az előző napon dandártartalék volt a *Crni vrh* magaslaton, déli 12 órakor indult el a menetdandár után a 250 Δ magaslatra. Oda érkezve azonban saját csapatokat már nem talált, sőt azok helyett rendkívül heves gyalogsági és ágyútűz fogadta. A zászlóalj ennek ellenére egy ideig kitarzott, várva a helyzet tisztázódását, vagy a további parancsot, csak miután *Hainiss* alezredes zászlóaljparancsnok meggyőződött arról, hogy a magyar-osztrák csapatok — előtte ismeretlen okból — *Loznicát* kiürítették s az egész vonalon visszavonultak, továbbá mikor immár kétségtelen volt, hogy zászlóaljával egyedül s a bekerítés veszedelmének kitéve áll a 250 Δ magaslaton, kezdte meg a hátrálást a sebesültekkel s

eltévedt, különböző ezredbeli katonáktól ellepett terepen a *Crni vrh 769* Δ irányába. A szétugrott és tájékozatlanul bolyongó idegen ezredbeli katonák és osztagok nagy részének csatlakozása után e zászlóalj késő este érte el a *Crni vrh-et*, de mivel a helyzetről tájékozódni itt sem tudott s további parancsot sem kapott, a *Kam 636* Δ magaslat lejtőjére vonult.

Később — értesülést szerezve, hogy a menetdandár *Koviljaca* környékén gyülekezik — *Hainiss* alezredes is ide vonult zászlóaljával, ahova már másnap, hajnali 2 óra 30 perckor érkezett meg.

Néhány óra hosszat pihent a menetdandár *Koviljaca* fürdőn a legnagyobb fokú bizonytalanságban.

Ekkor — már szeptember 18-án, pénteken hajnalban — azt a parancsot kapta, hogy újból foglaljon állást, most már a *310* \square *Kam 636* Δ —*Crni vrh 769* Δ vonalában.

E parancs végrehajtásaként a 29. — *Peterdy* — menetzászlóaljat a *Kam 636* Δ -ra irányították.

A zászlóalj 4 óra 30 perckor indult el a megjelölt helyre, ahova a fárasztó ut után azonban csak egyes századai érkeztek meg, míg többi részei a sötét erdőkben részben elszakadtak s eltévedtek, részben pedig — az előző napok demoralizáló hatása alatt — szétugrattak és mint később kiderült, átkeltek a *Drinán* a bosnyák partra.

A *Peterdy-zászlóalj* részei a *Kamra* felérve sem ott, sem jobbra, sem pedig balra csapatokat nem találtak. Ehelyett egy saját hegyi ütegre bukkantak a környéken felderítő járőrei. Ez üteg ellen — amely ugyancsak teljesen magára hagyatva, minden parancs nélkül vesztegelt a *Kam* lejtőjén — röviddel rá erős szerb osztagok váratlan rajtaütést hajtottak végre.

A rajtaütés ugyan nem sikerült, de annak megghiúsítása után a teljesen felderítetlen viszonyok közt, a szerb járőröktől hemzsegő erdőben egymagában álló zászlóalj helyzete annyira válságossá vált, hogy *Peterdy* őrnagy kénytelen volt elrendelni a visszavonulást. Ezért egy századot hátrahagyott a hegyi üteg védelmére, valamint a visszavonulás fedezésére és erős biztosítással visszavonult a *Drina* jobbpartján futó műútra.

Ezidőben a pénzügyőri laktanya — *Finanz* ksr. — és *Suljin han* között, *Brasinski han* környékén, egy hadihíd volt készülőben, melynek elkészültét mintegy 2000 főnyi, különböző ezredbeli emberünk várta a túlsó parton.

Mivel azonban e hidat újabb parancs értelmében még elkészülése előtt ismét szétszedték, *Peterdy* őrnagy is délre vonult *Suljin han* felé.

Suljin hátinál az utászok pontonokkal megkezdték a várakozó csapatok áthajózását s ennek során a 29. zászlóalj egyes részeit már partra is tették a bosnyák oldalon.

Körülbelül két századot szállítottak már át, amikor egy utász-alezredes a hadtestparancsnokság írásbeli utasítására hivatkozva kijelentette, hogy csak a 2. menetzred áthajózására kapott parancsot s így a 29. zászlóaljnak már a túlparton levő századait újból vissza kell vitetnie a szerb partra.

Ennek folytán e két századot ismét áthajózták szerb területre a zászlóalj másik feléhez, amelyből időközben az *Örley* század két szakaszát tüzérségi fedezetnek rendelték ki.

Az ismét gyülekezett 29. menetzászlóalj ekkor azt a parancsot kapta, hogy vonuljon a *Gucevo* hegyhát északi nyúlványára s ott foglaljon állást. Röviddel később azonban újabb parancssal a *Kamtól* északra levő 310[□] magaslat megszállására utasították.

E parancs végrehajtása közben, délután 6 órakor *Peterdy* őrnagyot betegen hátraszállították, mire a 29. menetzászlóalj parancsnokságát *Ohnhäuser* százados vette át.

A zászlóalj a 310 [□] magaslatra felérve, ott találta már a 30. és 33. menetzászlóaljak részeit, amelyek megszállva tartották a kúpot. A 29. menetzászlóalj e csapatokhoz csatlakozva, meghoszabbította azok arcvonaltát délkelet felé s rendezte kötelékeit.

Lássuk már most, mi történt ezalatt az 1. menetzred ugyancsak részben huszonkilencesekből álló másik alakulatával, a *Hainiss* alezredes alatt álló 33. menetzászlóaljjal?

Mint ismeretes, e zászlóalj a 17-ről 18-ra virradó éjszakán a *Kamrára* jövet *Koviljaca* fürdőbe vonult, ahová 18.-án hajnali 2 óra 30 perckor megérkezett s ott találta a menetdandár többi részeit is.

E zászlóalj *Koviljacára* való megérkezése után — huszonkilencesekből álló — 1. és 2. századával kezdetben *Koviljaca* keleti szegélyén, majd pedig annak nyugati kijáratánál az ut két oldalán foglalt állást, míg másik két százada pihent.

Reggel 7 óráig maradt a zászlóalj e helyzetében. Ekkor azt a parancsot kapta, hogy szállja meg a *Koviljacától* délnyugatra levő 310[□] magaslatot. A zászlóalj e magaslat vonalában legnagyobb meglepetésére már saját csapatokra bukkant.

A menetdandár parancsnoka ugyanis már délelőtt 11 órakor a 310 □ magaslatra rendelte a 30. menetzászlóalj 1. — *Szoboszlay* — századát, mely ott egy ugyancsak odairányított bosnyák századdal felvételi vonalba fejlődött a 570□-tól a Drináig. E vonalat az említett századok tábori őrsökkel szállották meg s feladatuk az volt, hogy fedezzék a 570□ magaslaton álló honvéd ágyús üteget, továbbá, hogy felvegyék a *Loznica* felől visszaözönlő csapatokat. A *Hainiss-zászlóalj* — más parancsa nem lévén — megerősítette a Szoboszlay-század s a bosnyákok vonalát és ott maradt.

Ilyenformán 18-án este a 57□ vonalában együtt volt a 29. és 33. menetzászlóalj, valamint a 30. zászlóalj egy része.

Az éjszakai órákban megeredt az eső s a csapatok egész éjjel áztak kezdetleges lövészgödrekben.

Másnap, szeptember 19-én, szombaton délután 2 óráig maradt meg a menetzred e helyzetében.

Délelőtt heves gyalogsági és tüzérségi harc zaja hallatszott a *Kam* és a *Crni vrh*. magaslatok felől s délután 2 órakor már a 310 □ magaslatot is ágyútűz alá vették a szerbek.

Ugyanekkor végigfutott a rajvonal mentén az a szájról szájra továbbadott parancs, hogy a csapatok vonuljanak vissza. E parancs értelmében a menetzred századai vissza is vonultak a Drináig, sőt egyesek csónakon vagy gázolva még a folyón is átkeltek. Az 1. menetzredből csak a 33. és 30. menetzászlóalj részai maradtak a szerb parton.

E századok a *Drina* keleti pariján vezető országút mentén a *Popov han-nà* levő hadihíd feié húzódtak, mignem csakhamar újabb parancsot kaptak, hogy — mivel a rajvonal mentén továbbított rendelkezés érthetetlen okból származó tévedés volt — haladéktalanul szállják meg ismét kiürített állásaikat.

A korán beállott teljes sötétség, a csapatok rendezetlen állapota, az ismét megeredt zuhogó eső azonban teljesen lehetetlenné tette e parancs végrehajtását, úgy hogy azt virradatig elhalasztották.

Ilyenformán a menetzred zöme a *Popov ha η* néhány össze-lőtt viskója mellett az ut mentén, zuhogó csöben éjjelezett.

Ugyanide vonult a 30. menetzászlóalj 1. — *Szoboszlay* — százada is, amely, miután a fedezetére bízott üteget már délelőtt 11 órakor visszarendelték a *Drina* nyugati partjára s azzal a bosnyák század is visszavonult, egyéb parancs hiányában ugyancsak céltalannak látta a 570□ magaslat további biztosítását.

Ez a század *Márky* alezredesnek, a 30. menetzászlóalj parancsnokának utasítására megszállotta az úttól keletre levő 340 □ magaslatot s biztosította a menetezred pihenő és gyülekező részeit.

Másnap, szeptember 20-án, vasárnap virradatkor a menetezred újból megszállotta a 310□ és a tőle délkeletre húzódó magaslati vonalat.

Az ezrednek a *Drinán* átkelt s csoportonként visszaszállingózó részei ugyancsak parancsot kaptak, hogy az ezred vonalának meghosszabbításaképen foglaljanak állást a *Kam 636 □-tól* délkeletre húzódó nyúlványon.

A kötelékek rendezése során — bár számszerű adataink nincsenek — kitűnt, hogy a századok az eddigi izgalmas napokban, állományuknak 30—40%-át elvesztették. Ezek legnagyobb része eltűnt vagy idegen ezredbeli segélyhelyek közvetítésével került hátra. A legutóbbi esős napok, főként azonban az élelmezés rendszertelensége, sőt napokon át való teljes hiánya következtében a hüléses és bélhurutos megbetegedések ijesztően szaporodtak. A legénység a maga tartalék élelem adagjait is felélte, mert a mozgókonyhák az átkelés lehetőségének hiánya miatt tanácstalanul jártak föl s alá a túlsó parton.

A menetezredek története voltaképpen súlyos kritikája az általános viszonyoknak. Hiszen eleve kétségtelen volt, hogy a *kocsizó* csapatvonalok a hegyi terepen már az első órában csődöt mondanak s ebből főforrása ered a csapatok fizikai és erkölcsi romlásának. Súlyos következményekkel járt a tábori telefonok rendkívül kevés száma, a zászlóalj- és századparancsnokságoknál egyáltalán nem volt, valamint általában az összeköttetés biztosítására szolgáló műszaki felszerelések hiánya is. Ha ehhez hozzászámítjuk még a menetdandárparancsnokság hevenyészett voltát s annak a felsőbb parancsnokságokkal való laza és esetről esetre változó kapcsolatait: akkor érthetővé válik előttünk a menetdandár csapatainak súlyos helyzete.

Ilyen körülmények között aligha lehet csodálnunk, hogy a parancsnokok vagy semmiféle vagy ellentétes parancsokat kaptak; az általános helyzetről s hadművelési szándékainkról tájékozódva nem lehettek, ennél fogva elhatározás nélkül állottak, mert tervet készíteni az előbbi okok miatt nem tudtak; továbbá, hogy sem a csapatok sem az előljáró parancsnokok között, a nehéz és erdős hegyi terepen még a szükséges összeköttetés legegyszerűbb feltételei sem

voltak meg, úgyannyira, hogy akárhányszor mindegyik alosztály külön-külön, ellentétes utasításokat kapott.

Mindezeknek a hiányoknak természetzerű következménye volt a csapatok bizalmának megingása, a magukra hagyatottság érzésének fokozatos kifejlődése, amelyhez betetőzésül hozzájárult a *Loznica* felé előretört csapatok siralmas és demoralizáló visszavonulása, így alakult ki a menetezredeknek az a lelkiállapota, amely lassankint minden parancsot eleve bizalmatlansággal fogadott s amely egyes osztagoknál végül is lélektelen kapkodásban és rém látó riadozásban nyilvánult meg.

A tiszti- és altiszti kar valóban szinte emberfeletti munkát végzett, hogy az alapjában véve elsőrendű, de az események során megrendített legénységet ily kietlen viszonyok között eddig is kézben tudta tartani.

A menetezred feloszlása.

Szeptember 20-án virradattól, reggeli 9 óráig állottak a menetezred csapatai a hajnalban elfoglalt állásban, a 310-□ —*Kam 636 Δ* s az ettől délkeletre levő vonalon. — Ekkor parancsot kaptak, hogy gyülekezzenek, vonuljanak le az útra s a *Kozluktól* délkeletre levő pénzügyőri őrháznál — *Finanz Wach-hausnál* — jelentkezzenek *Intzedy* alezredes ezredparancsnoknál. —

Ennek megtörténtével *Intzedy* alezredes közölte a csapatokkal, hogy parancs érkezett a menetezrednek a tábori ezredekbe leendő beolvasztására.

A 29. és 30. menetzászlóalj, valamint az ezredgéppuskás osztag haladéktalanul el is indult a *Kulistén* és attól délkeletre állásban levő 29. és 30. honvéd gyalogezredekhez, amelyekbe a menetszázadokat beolvasztották.

E beolvasztás a sötétség miatt már csak másnap, szeptember 21-én történt meg. *Márky* alezredes, a 30. menetzászlóalj parancsnoka a 29. ezred élére került.

A géppuskás osztag egyelőre még együtt maradt s *Wodlutschka* főhadnaggyal az élén a 30. ezred *Artnér* zászlóaljának vonalában a *Kuliste 708 □* -tői délkeletre került tűzállásba.

Ez az osztag egészen november 4-ig állott itt vonalban s csak akkor vonult be anyaezredéhez.

A két század huszonkilencesből és két század harmincasból álló 33. menetzászlóalj még október 3-áig együttmaradt.

A menetzred feloszlása után ez a zászlóalj három századdal egyelőre a 310 □ magaslattól délre, a Drináig terjedő vonalat biztosította, inig negyedik százada — a 2/33. menetszázad — a Kam magaslaton maradt.

A 33. menetzászlóalj utolsó napjai.

A *Hainiss* alezredes parancsnoksága alatt álló 33. menetzászlóalj szeptember 21-én hétfőn egész napon át a 310 □ magaslattól a *Drináig* húzódó vonalat tartotta és szórványos tüzérségi tűzben állott. Egyik százada — a 2/33. század — a *Kam* magaslaton volt állásban.

Másnap 22-én, kedden délelőtt 11 órakor felsőbb parancs értelmében gyülekezett a zászlóalj együtt levő három százada, majd pedig a *Popov han-nál* levő hadihídon át *Kozlukra* vonult. Itt töltötte az éjszakát is.

A szeptember 22-ről 23-ra, szerdára virradó hajnalon *Hainiss* alezredes azt az utasítást kapta, hogy vonuljon át ismét a szerb partra a *Brasinski han-hoz*, ahol a 40. hadosztály parancsnoksága alá lép.

A zászlóalj e végből reggel 5 órakor újból átkelt a hadihídon s a *Brasinski hanhoz* érve, ott azt a paracsot kapta, hogy a *Botinska*, majd pedig a *Leskovica* patak mentén vonuljon föl a 464-□-magaslatra a 29. honvédgyalozezred mögé.

A zászlóalj az esti órákban ért föl a megjelölt helyre s ott a 464-Δ kúptól északnyugatra, mintegy 800 lépésnyire hadosztály-tartalék viszonyba került.

Szeptember 24-én, csütörtökön, ugyanebben a helyzetben maradt a zászlóalj, míg annak a *Kam-on* levő századát a *Suljin hanhoz* rendelték, ahol a hadtestparancsnokság külön rendelkezése alá lépett.

Hainiss alezredes a mai nappal a 29. honvéd gyalozezred parancsnokságát vette át s így a 33. menetzászlóalj e három százada felett a rangidős századparancsnok rendelkezett. *Márky* alezredes a III. zászlóalj élére került.

Szeptember 25-én, szombaton, ugyancsak változatlan maradt a zászlóalj helyzete. Időnkint szerb tüzérségi tűz alatt állott.

Másnap, 26-án, vasárnap a 33. menetzászlóalj *Intédy* alezredes parancsnoksága alatt a *Kuliste 708 Δ* magaslat mögé vonult,

ahol továbbra is hadosztálytartalékban maradt és srappellmentes fedezékeket épített.

Szeptember 27-től 30-ig változatlan maradt a zászlóalj helyzete. A századok szorgalmasan építették az óvóhelyeket, hogy a beállott nagy őszi esőzés elől minél előbb menedéket találjanak.

Szeptember 27-én *Intzédy* alezredest a 30. honvéd gyalogezred parancsnokságával bízták meg.

Október 1-én, pénteken, a 79. dandár *gucevoi* állásaiból támadásra indult s ezzel kapcsolatosan a 33. menetzászlóaljnak a *Kuliste 708 Δ* kúpon levő árkokat kellett megszállania, hogy azokat — minden eshetőségre számítva — kézben tartsa, továbbá, hogy a 29. ezred támadásának kudarca esetén ennek az ezrednek visszavonulását tűzzel fedezze.

A magaslat árkait az 1/33. század szállotta meg, míg a másik két század közvetlenül mögötte helyezkedett el tartalékban.

Mindhárom század, de különösen a harcállásban levő 1/33. század gyakran erős tüzérségi tűz alatt volt, majd pedig délután erőteljes gyalogsági tűzzel támogatta súlyos veszteségeket szenvedett és visszavonulásra kényszerített anyaezredünk hátrálását. A 29. ezrednek az állásba történt visszatérése után az 1/33. menetzászd az újból tartalékba került a kup mögé.

Este 8 órakor a zászlóalj két menetzászd az előző napi hadosztálytartalék-helyére ment vissza, míg az 1/33. század továbbra is megmaradt közvetlenül a *Kuliste* mögött.

Október 2-án, szombaton az 1/33. század is bevonult zászlóaljához, ahová megérkezett a *Suljin liánnál* visszatartott század is. Ezzel utoljára volt együtt a zászlóalj, mert

másnap, október 3-án feloszlatták. 1. és 2. százada a 29. ezredbe, 3. és 4. százada pedig a 30. ezredbe olvadt bele.

Ez utolsó aktussal feloszlott az egykori 1. honvéd menetzászd harmadik zászlóalja is, míg géppuskás osztaga csak november hó 4-én soroltatott be a tábori ezredbe.

TARTALOMJEGYZÉK.

	Oldal
Előszó	5
Bevezetés.....	7
A m. kir. budapesti 29. honvéd gyalogezred felállítása, megalakulása, mozgósítása és felvonulása.	
I. FEJEZET.	
Ezredünk felállítása.....	13
Ezredünk megalakulása.....	14
II. FEJEZET.	
A monarchia mozgósítása és haditervei.....	16
Ezredünk mozgósítása.....	18
III. FEJEZET.	
Felvonulásunk Szerbia ellen.....	21
Ezredünk felvonulása.....	21
A Szerbia elleni hadjárat.	
IV. FEJEZET.	
Az első Drina menti csata.....	23
Ezredünk felvonulása a szerb határra.....	24
A tűzkeresztség és az első harcok. A staribrodi és vlaho- vici ütközetek	28
Az átcsoportosítás.....	36
A Drina biztosítása.....	39
A második Drina-menti csata.....	42
Ezredünk tüntető támadása a Drina partján.....	43
Átkelés a Drinán.....	45

A Gucevo hegyhát elfoglalása	47
A Kuliste elfoglalása	50
A paskovaci ütközet.....	56
További harcok a Kuliste birtokáért.....	58
Támadásunk október 1-én.....	66
A szerbek ellentámadásai.....	70
Veszteségeink a Drina-menti 1-ső és 2-ik csatában.....	73

V. FEJEZET.

A harmadik Drina-menti csata.....	91
A 693-as és a Glavica magaslatok elfoglalása	92
A szerbek üldözése Valjevon keresztül	96
A Kolubara-Ljig menti csata.....	104
Támadásunk a Ljig mentén	105
Átkelés a Ljigen.....	108
A Kamalj magaslat elfoglalása.....	113
Az Arangjelovac—gorni-milanovaci csata.....	117
Ezredünk az Arangjelovac—gorni-milanovaci csatában	120

VI. FEJEZET.

Kivonulásunk Szerbiából.....	127
Visszavonulásunk a Kolubara mögé.....	129
Visszavonulásunk a Száváig	134
Ezredünk kivonulása Szerbiából.....	139
Ezredünk retablirozása.....	141
Veszteségeink a Drina-menti 3-ik és az Arangjelovac—gorni- milanovaci csatában, valamint a visszavonulás alatt.....	145

FÜGGELÉK.

Az 1. honvéd menetzred története.....	165
Az 1. honvéd menetzred megalakulása és felvonulása.....	167
A menetzred felvonulása a bosnyák-szerb határra	170
A tűzkeresztység s a Drina-biztosítás.....	173
A menetzred a második Drina-menti csatában	176
A menetzred felosztása.....	184
A 33. menetzászlóalj utolsó napjai	185

A szövegek közötti vázlatok.

	Oldal
1. vázlat. Helyzet 1914. aug. 18.-án dut. 5 ^h -kor.....	30
2. „ Az Ehmann-csoport helyzete 1914. évi augusztus hó 20.-án dut. 8 órakor.....	35
3. „ Az előőrs felállításáról a Drina partján	40
4. „ Az Ehmann-csoport helyzete 1914. évi szeptember hó 13-án este.....	51
5. „ A 79. dandár helyzete 1914. évi szeptember 14.-ről 15.-re való éjjelezésről.....	54
6. „ A 79. dandár helyzete 1914. évi szeptember 15.-én este.....	55
7. „ Helyzet 1914. szeptember 16.-án este 6 ^h -kor	57
8. „ Helyzet 1914. szeptember 23.-án dut. 3 ^h 55'-kor	61
9. „ Az ezred helyzete 1914. évi október 1.-én délután 3 óra 30 perckor.....	69
10. „ Helyzet 1914. november 12.-én este 8 ^h -kor.....	100
11. „ Helyzet 1914. november 22.-én este 7 ^h -kor	106
12. „ Helyzet 1914. november 25.-én, a támadás előtt	109
13. „ Helyzet 1914. december 4.-én.....	125
14. „ A 40. ho. helyzete 1914. dec. 8.-án este 11 ^h -kor.....	134
15. „ A 79. dandár helyzete 1914. dec. 11.-én este 6 ^h -kor	138
A kulistei harcok színhelyének részletes térképe (1: 75.000)	48

Képek jegyzéke.

	Oldal
Kulistei Ehmann József ny. altábornagy.....	3
Ezred- és zászlóaljparancsnokok a laktanyaszemlét tartó elől- járót várják. — 1913. évből.....	8
Rohr Ferenc lovassági tábornok, honvéd főparancsnok foga- dására kirendelt díszszázad. — 1913. évből.....	11
Díszszemle a vérmezőn, 1913. augusztus 18-án.....	13
Az ezred tisztikara az 1914. évi ezredösszpontosításon	15
Sarajevo. — A trónörökös pár meggyilkolásának színhelye.....	25
Szerb ház, melyet gránátjaink felgyújtottak.....	56
Élelmiszer felvételező állomás.....	71
Málhás állatokból álló vonat egy része az előnyomulásban.....	98
Valjevo. — Píactér.....	103
Szerb foglyok	116
Sabac.....	139

Felhasznált forrásmunkák:

A m. kir. 40. honvéd gyaloghadosztály,
a m. kir. 79. honvéd gyalogdandár,
a m. kir. 29. honvéd gyalogezred hadműveleti iratai.